

Agnes SMEDLEY

**TOPRAĞIN
KIZI**

inter
yayınları

TOPRAĞIN KIZI

Bu kitap Londra'daki Virago Press tarafından Daughter of Earth adıyla 1987 tarihinde yayınlanan İngilizce baskısından tercüme edilmiştir.

1.Basım : Temmuz 1991

Dizgi Bibliotek

Baskı : Teknografik Matbaacılık A.Ş.

Kapak : İnter-Grafik Tasarım

Kapak Baskı : Anka-Ofset

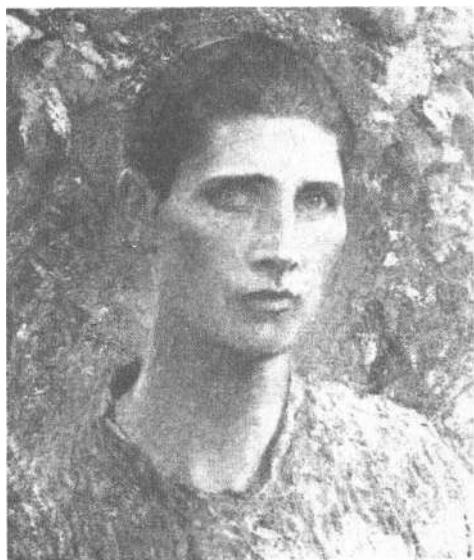
İTER YAYINLARI

Babıali Cad. No: 14/3 Çağaloğlu-İstanbul

Agnes Smedley

TOPRAĞIN KIZI

Çeviren: Şen Sür Kaya

Agnes Smedley 1892-1950

AGNES SMEDLEY

1892'de kırsal kuzeybatı Missouri'de doğdu. Yoksullukla geçen bir çocukluk ve gezgincilik yıllarından ve mümkün olan her yerde kendini eğitime dönemlerinden sonra New York'a giderek doğum kontrolü hareketinde Margaret Sanger ile birlikte çalıştı, ve Hint ulusal hareketine katıldı.

Siyasal faaliyetlerinden dolayı tutuklandıktan sonra, Avrupa'ya gitti ve Berlin'e yerleşerek orada Hint milliyetçi lider Virendranath Chattopathyaya ile birlikte yaşadı. 1928'de *Frankfurter Zeitung*'un daha sonra *Manchester Guardian*'ın özel muhabiri olarak Çin'e gitti. Dönemin büyük olayları hakkında —çoğu tanık olduğu olaylardı— ünlü öyküler yazdı ve Mao Ze-dung, Edgar Snow, Çu Teh, Ting Ling, Sir Archibald Clark-Kerr, Madam Sun Yat-sen ve Lu Hsun ile dostluklar geliştirdi.

Hastalandıktan sonra Rusya ve Amerika'da bir dönem kaldı, sonra Çin'e döndü ve anlatılamaz zorluklara katlanarak Dördüncü Ordu'ya [Sekizinci Yol Ordu'su — ÇN] katıldı. Bazıları klasikleşen birçok kitap yazdı. Bunlar: *Chinese Destinies: Sketches of Present Day China* (1933), *China's Red Army Marches* (1934), *China Fights Back* (1938), *Battle Hymn of China* (1943) ve *The Great Road: The Life And Times of Chu Teh* (1956).

Kırkılı yıllarda Amerika'ya döndü. MacCarthy döneminin bir kurbanı olarak, Mao Ze-dung'un Çin'deki zaferinden sonra oraya dönmeye karar verdi, fakat vizesini beklerken 1950'de Oxford'da öldü. Külleri Pekin'deki Ulusal Devrimci Şehitleri Anma Mezarlığı'na gömüldü ve başına mermerden "**Agnes Smedley'e, Çin Devriminin Dostuna**" yazılı bir mezar taşı kondu Onbeş yıl sonra bile bu mezarlıkta gömülü tek - komünist olmayan yabancıydı.

BİRİNCİ BÖLÜM

Önümde bir Danimarka denizi uzanıyor. Soğuk, gri, uçsuz bucaksız. Ufuk yok. Deniz ve gri gökyüzü kaynaşıp bütünleşiyor. Açılmış kanatlarıyla bir kuş derinliklere doğru uçuyor.

Aylardır buradayım, denizi izliyorum — ve bir insan hayatının öyküsünü yazıyorum. Yazmakta olduğum şey, güzel bir eser, zevkli bir saat geçirilsin diye yaratılmış bir şey değil, ruha haz veren, gerçekliğin kasvetinden kurtaran bir senfoni de değil. Umarsızlık içinde, mutsuzlukla yazılmış bir yaşam öyküsü bu.

Bazı tuhaf koşullar yüzünden hepimizin yaşamaya zorunlu olduğu dünyayı yazıyorum. Yoksul insanların sevinçlerini ve üzüntülerini yazıyorum. Yalnızlığı. Acıyı. Ve aşkı.

Önümdeki gökyüzü, bugünlerde, benim ruhum kadar gri. Ufuk çizgisi yok — tıpkı benim yaşamımda da olmadığı gibi. Otuz yıllık bir yaşamım var ve bu yıllar boyunca acının kuyularından içtim. Aşık oldum ve acı o an için beni terketti. Fakat aşkın kendisinin de acı olduğu zamanlar vardır.

Şimdi bir yaşamın ucunda, bir diğerinin eşiğinde duruyorum. Tasarlayarak. Ölçüp biçerek. Bir yaşam enkazı var çevremde. Kör inancın yerine — dobralık, sınırsız enerji; ve belirsizlik yerine şimdi deneyimden kaynaklanan bilgiye; kapsamı ve önemi açısından sınırsız çalışmaya sahibim. Aştan daha üstün değil mi bu?

Suları seyredip düşünüyorum. Yolumun denize doğru uzanmasının daha iyi olacağını sandığım günler oldu. Fakat şimdi başka bir yol seçiyorum.

Bir zamanlar annemin kullandığı yama yama yorganı

anımsıyorum. Annem bu yorganı renkli ve güzel pamuklu kumaş artıklarından yapmıştı. Koyu mavi kumaştan diktiği bir yorgan daha vardı. Mavi yorgana şöyle bir göz atar ama yamalı yorgandan gözümü alamazdım. Bir serüvendi bu.

Yaşamımın bu parçalarını bir araya getirip yamalı bir yorgan yapacağım. Ya da ilginç desenli bir mozaik — çeşitlilikte bütünlük. Bir serüven olacak bu.

Ölmek güzel olurdu. Fakat ben, güzellik uğruna ölmeyenler safına dahilim. Diğer nedenlerden — yoksulluktan tükenenler, zenginlik ve güç kurbanları, büyük bir davanın savaşçıları — ölenlere aitim. Aşkta hayal kırıklığına uğramaktan ya da acının umarsızlığından çok azımız ölür, ama çoğumuz için "öyle bir deprem ki yeni umutlara açık"... Çünkü biz dünyalıyız ve savaşımız dünyanın savaşımı.

Yaşamımda ilk hatırladığım şey, tuhaf bir aşk ve gizlilik duygusuydu. Öyle küçüktüm ki salt duyguyu anımsıyorum — hepsi o kadar. Babam beni uyuyan dev gövdesine yaslıyordu. O, belleğin şafağı mıydı... yoksa bir rüya mı?

Bir yaşında ya var ya yoktum sanırım — çünkü günlük güneşlik çayırarda kocaman ceviz ağacının altında ablam Annie ile oynadığım, 1890'ların ortalarındaki bebekliğimin o güzel güneşli günlerden çok önceydi. Tepedeyken saman tarlalarında çalışan babamın sesini duydum; genizden, güzel bir sestti. Annem tepedeki küçücük tahta evimize iki kova su taşıyarak, uzun patikadan yürüyerek geldi. Yalınayaktı ve rüzgar dökümlü basma elbisesine dolanıp, ince bedenine yapıştırmıştı.

Kuyudan beriye doğru iki adım atarsanız, kalın çalılarla yüksek kara ağaçların gölgelendirdiği bir hendeğe gelirsiniz. Karşı kıyıda, öbek öbek çalıların çok uzağında, güneş ışığının değdiği an solduracağı kadar kadifemsi ve dolgun çiçekler büyümüştü. Tek başına büyürler ve tomurcukları yumuşak serpintiler halinde saçılırdı. Çiçeklerin enfes gizli düşünceleriydi onlar. Benim çocuk ruhumda yaşayan canlılar gibiydiler ve çayırlardaki ceviz ağacının tepesinde rüzgarla konuştuğum gibi onlarla da konuşurdum.

Çok yoksulduk. Ama ben bunu bilmiyordum. çünkü benim

gözümde bütün dünya bizim eve benziyordu — kuzey Missouri'den yaklaşık ikiyüz millik bir alana yayılan dünya en azından. Zor bela ürün veren taşlı, engebeli toprak, ufuk çizgisi boyunca uzanır ve güneşin battığı yerde gökyüzüne dokunur gibi görünürdü. Bizim için bu dünya, bir yanında kırlarla, diğer yanında Missouri ırnağı ile çevriliydi. Kuzey sınırı, birkaç yüz kişilik bir kasabaydı. Güney sınırı ise — babamın hayal gücü, Missouri ırnağı'ndaki St. Joseph adlı gizemli bir kente kadar uzanırdı. Fakat babam o zamanlar, bir serserinin ruhuna ve hayal gücüne sahip bir adamdı. İnsanlar, renkli ve serüven dolu öykülerini dinlerdi onun, ama her zaman inanmazlardı. Çünkü babam onlardan biri değildi; neredeyse bir yabancıydı gerçekten. Ailesi bizim dünyamızda tanınmıyordu. Çiftçi değillerdi, ve kimileri onların güvenilmez, kararsız olduklarını söylerdi — bir serkeş takımı; damarlarında yerli kanı vardı... yabancılara ve yerlilere asla güvenilmez.

Sonra dünyamızın ufku Kansas City'ye ulaştı. Evden kaçan kuzenlerimden birinin tüm kırı ayağa kaldırdığı zaman oldu bu. Kuzenim üç ay sonra geri döndü — görmüş geçirmiş biri olarak. Berberlik öğrenmişti... ve hazır elbise giyiyordu!

Burada otururken, dalgın dalgın aşkı... ateşi... kırmızı rengi düşünüyorum. Kiraz ağacımıza gelen şu kırmızı kuş değil miydi...çocukken kırmızı pelerin giymez miydim... şimdi anımsıyorum, uzun zaman önceydi:

Bir ateş yakıyordum, — güzel bir ateş. Sobam taştan yapılmıştı, ama arkası iki odalı kulübemizin duvarıydı. Ateşi, arasında bir salıncak kurulu iki yüksek sedir ağacının yanındaki kıyıda yaktım. Işıl ışıl ve güzelce yandı ve annem onu bulup çelik yüksüğüyle kafama vurmasaydı daha da güzel olacaktı. Annem hep sert çelik yüksüğüyle vurur, bu da beni müthiş bir nefrete boğardı. Güzel ateşlerim, annemin gördüğünde söndürdüğü parlak ateşlerim...sanki içimde bir şeyler sönüyordu... alevler parladığında öyle ılık ve dostça olurdu ki! Şimdi ateşle sevgi içgüdüğü arasındaki tinsel bağı biliyorum. Ama annem bilmiyordu. Yalnızca altıncı sınıfa kadar okumuştı. Babam da bilmiyordu — yalnızca üçüncü sınıfa kadar

okumuştı: bir erkeğin daha fazlasına gereksinimi yoktur, derdi. Eğitim sadece züppe kadın ve erkekler içindir.

Annemin yüksükle vuruşlarını ve etimi bıçak gibi kesen sert, küçük değneği anımsıyorum. Bana neden o kadar sık vurduğunu bilmiyorum. Annemin bildiğinden de kuşkuluyum. Fakat annem ateş yakığımı ve yalan söyledigimi söylerdi. Onun üstüne ne vazife, anlayamazdım. Mutsuz evlilik yılları arttıkça, çocuklar çoğaldıkça, annem de beni daha çok döverdi. Önceleri, bana kasten vuran birine bazen karşılık verebileceğimi bilmiyordum; ama zamanla bana vurma gücünü salt benden büyük olmasından kaynaklandığını öğrendim. Büyümeye can atıyordum.

Annem yeni bir kamçılama yöntemi geliştirdi: elinde değneğiyle ayakta durarak, gelip önünde durmamı emrederdi. Ya yalvarır, ya ağlar ya da kaçırdım. Fakat eninde sonunda gitmek zorundaydım. Bana dokunmadan, kendi isteğimle bir noktada durmaya zorlar, bir yandan da her yanıma kamçılardı. Sonra, çocukların yapuğı gibi hıçkıra hıçkıra ağlamayı sürdürdüğümde, susmamı yoksa 'beni yere çarpacağını' söylerdi. Bir keresinde susmadım, o da bir sıçrayışla üstüme çıktı — başımı, sırtımı, çıplak bacaklarımı ezdi, ta ki panik ve acıyla haykırarak babama koşana dek. Gene de babama ne anlatabilirdim ki — küçücüküm ve açıklayamıyordum. Zaten o da bana inanmazdı.

Annem sürekli yalancı olduğumu söylerdi. Ama ben bunu bilmiyordum. Hiç kurnaz değildim. Doğruyla eğriyi ayırt edemiyordum. Bana göre, ağaçların tepelerindeki rüzgar gerçekten sırtında öyküler taşırdı; kiraz ağacımıza gelen kırmızı kuş bana gerçekten birşeyler anlatırdı; ormanın içlerindeki geniş, kadifemsi çiçekler gülerdi, ben de cevap verirdim; tarladaki küçük buzağı benimle uzun söyleşiler yapardı.

Fakat sonunda yalanın ne olduğunu öğrendim: annemi bana vurınamaya ikna etmek için yalan söyledim — evet, derdim, yalan söyledim ve üzgünüm, o zaman annem bunca zaman itiraf etmediğim için beni kamçılardı. Zamanla, kamçıdan kaçınmak için, yalnızca duymayı isteyeceğini düşündüğüm şeyleri anlatmayı öğrendim.

"İnatçı ve yalancı olan tek bir çocuğum var, o da Marie," derdi

yabancılara ve komşulara. Önceleri aşağılanma duygusuyla gözyaşlarına boğulurdum; giderek katılaştım; sonraları ise bunu bir gerçek olarak kabul edip, inkar etmeye bile kalkışmadım.

Doğruyu söylemeyi öğrenmek, yaşamımdaki en zorlu savaşımardan biri olmuştur. Tam doğru olmayan bir şeyi söylemek neredeyse bir içgüdü haline geldi. Acı ve gözyaşları içinde, annemin, biçimlenmemiş aklıma döve döve soktuğu her şeyi unutmak zorundaydım. Beni sevmesine duyduğum gereksinim içimden geliyordu, döverek bunu yok etmesi çok zordu. Bu yıllar aldı, çünkü en küçük bir sevecenlik belirtisiyle bile sevgim şiddetle geri dönüşüyordu. Artık annemle babamın ve çevremizdeki koşulların sevgimi ve yaşamımı mahvettiğini anlayabiliyorum. Onlar, beni kötü bir yaratık olduğuma inandırdılar... Yalancı olduğumu kabullendiğim gibi, bunu da kabullendim; çünkü değişmez görünüyorlardı. Gene de, asla unutamayacağım gözyaşları var... hiçbir anlamı olmadığı söylenen çocuksu gözyaşları ve çocukların unutacağı söylenen acılar. Gözyaşı ve acı anılarından bıktım.

Batıdan koyu mavi bir bulut yükseliyor ve rüzgârla birlikte bize doğru geliyordu. Siyaha dönmüştü ve ortasındaki uğursuz sarı bir şimşek büyüüp onunla birlikte gelmeye başladı. Panik içinde sarı şimşegi izledik — altı yaşındaki ablam Annie, yeni yürümeye başlayan kardeşim Beatrice ve ben; çünkü sarı şimşek tehlike demektir. Bir kasırğa geliyordu.

Annemle babam evde değillerdi. Annie'nin çığlığı beni durdurduğunda, evin arkasında başka bir ateş yakıyordum. Annie bizi, uzaktaki bir çiftlik evine giden büyük mısır tarlasına doğru sürüklemeye başladı, fakat birden durup neşeyle bağırdı. Baktuk: orada, uzaktaki bir dönemeci dönen ve uzun beyaz yolda hızla ilerleyen annemle babamı gördük, babamın gurur duyduğu iki süt beyaz ata binmişlerdi. Yolun aşağısında, yaklaşan fırtınadan daha hızlıydılar; sert, beyaz yolda atların ayaklarından çıkan sesi duydum. Ses giderek yükseldi. kapıya kendilerini zor attılar, evin kapısından hızla içeri dalan annem attan indi, babamsa duraksamadan atları hemen ahıra götürdü.

Birkaç saniye içinde yeraltındaki mağaradaydık, babam şilteler,

kuştüyü yataklar, battaniyeler ve bir balta ile bizi izledi. Annem ona yeni dikiş makinesini ve saati — en değerli iki eşyası — getirmesini ve kapıyı sürgülemesini söyledi. Yaklaşan fırtına öncesi rüzgar şimdiden bizim oraya ulaşmıştı. Babam merdiveni koşarak indi, mağara kapısını içten kapatıp sürgüledi. Sonra bekledik.

Mağarayı sadece bir fener aydınlatıyordu. Toprağın, konserve, meyve, kavun, elma, tatlı tereyağı ve kaymak kavanozlarının nemli kokusu her yere sinmişti. Böyle bir kasırğa yaşamak ve ılık, yumuşak kuş tüyü yatağa uzanıp her şeyi koklamak, görmek ve hissetmek tıpkı piknik yapmak gibiydi!

Yağmur ve rüzgar gürültüsü gibi büyük kükreme duyduk ve mağara kapısına bir şey düştü.

"Sakin ol," dedi babam anneme. "Burada gömülü kalırsak diye yanıma balta aldım."

"Ya hava deliğine birşey düşerse?" diye sordu annem, mağara tavanının ortasındaki küçük tahta hava deliğine bir göz atarak.

"Sizi dışarı çıkartırım diyorum size. Bir şey olana kadar telaşlanmaya gerek yok."

Babamın sesini dinledim ve biliyordum ki, onu varolan her fırtınanın önüne atabilirdim.

Kükreme sürdü. Babamın sesi, kapıya çıkan merdivenlerin oradaki koridordan geldi. "Kasırğa olmayabilir," diyerek, kapıyı açtı ve aralıktan dışarıyı gözledi. "Ev hala yerli yerinde. Sedir ağaçları rüzgârı kırıyor." Uzun bir sessizlik. "Rüzgâr azalıyor. Tehlike geçti sayılır."

"Bunu asla bilemezsin."

"Biliyorum. St. Joe'yu yerle bir eden kasırgayı biliyorum. Davarları ve atları ve insanları ve evleri ve çitleri içine alıp millerce öteye attı. Altmış mil boyunca kırı etkiledi, önlemek için dinamitlemeye çalıştılar. Miller ötesinden geldiği görülebilirdi, uzun, siyah bir huni... bir yerde bir tütsühaneyi içine çekti ve evi on ayak öteye, bir ıslık kadar tertemiz halde bıraktı! Sanırım o kasırgada en az yüz kişi kayboldu."

Çok sonraları, bir kız arkadaşıma, bir keresinde bir kasırganın tütsühanemizi atlar ve koyunlarla birlikte uçurup, evimizi on ayak öteye bir ıslık kadar tertemiz halde bıraktığını anlattığımı anıyorum. O

kasırgada en az yüz kişi kaybolmuştu diye ekledim ve evlerin, çitlerin, insanların ve atların havada nasıl uçtuklarını anlattım.

Çünkü ben de babamın kızıydim!

Tepelerin ardından yabancı adamlar çiftliğe gelip dev gibi kara bir aygır getirdiler. Atlarımızın başıboş dolaştığı tarlaya kadınlar gidemezdi ve biz çocuklara da evin arkasında oynamamız söylendi. Bu da, evin arkasında oynamamak için yeterli bir nedendi. Babam annemin yanına gelip para aldı ve yeniden tarlaya döndü. Sonra adamlar aygırı alıp götürdüler. Kimsenin konuşmadığı gizem, herşeyin üstüne çökmüştü.

Birkaç gün önce bir tay doğmuştu ve ben görmemiştim. Bu müthiş olayın haberini getiren bendim; ama annemle babam beni tarladan uzak tuttular. Daha birkaç dakika önce tarladaydım oysa, şimdi annemle tay oradaydı. Gördüğüm şey konusunda konuşmaya ya da "kulaklarımın çekilmesini haketmeksizin" soru sormaya cesaret edemedim.

Yavaş yavaş utanmayı ve cinselliğin mahremiyetini öğreniyordum. Bununla birlikte başka şeyler de —erkek hayvanların dişilerden daha pahalı olduğunu ve daha değerli bulunduğunu; erkek kümes hayvanlarının dişilerden daha pahalı olduğunu ve daha bir dikkatle seçildiğini— öğreniyordum. Hatta küçük erkek kardeşim doğmak üzereyken, biz çocuklar hemen başka bir çiftlik evine götürülmüştük ve gizlilikle utanç, ıslak bir bez parçası gibi her şeye sinmişti. Gün batımında, zoraki bir neşe ve gizemli bir ses tonuyla konuşan bir kadın, erkek kardeş isteyip istemediğimizi sordu. Bebeği bir leylek getirmiş gibiydi. Fakat kadının on yaşında, çok görmüş geçirmiş kızı, bizi kümesin arkasına götürüp, leylek hikayesini dehşet verici ayrıntılar ve büyük bir düş gücüyle açıkladı.

Ertesi gün babam kasabadan bir kutu sigara alıp, sanki müthiş bir iş yapmış gibi onu kutlamaya gelen erkeklere dağıttı. Bir viski şişesini aralarında gezdirerek içtiler. Bir *erkek* çocuk doğmuştu! Kendimi ihmal edilmiş hissettim ve babama koşup direk gibi bacaklarına sarıldığımda beni itti ve gitmemi söyledi. Benimle ilgili bir terslik var gibiydi... hatta ağlayacak kadar derin bir şey.

"Neden?" diye defalarca sordum, ama bir yanıt alamadım.

Kulübemiz iki odadan ibaretti. Bir odada yataklarımız dururdu; diğeri mutfak, yemek, dikiş ve çalışma odasıydı. Bir odada annem, babam ve bebek kardeşim uyurdu. Diğerinde ise iki kızkardeşimle ben.

Bir gece bir sesle uyandım ve huzursuzca döndüm. Sesi yeniden duydum. Adsız bir korkuyla gergin, gözlerim kapalı, gene de panikle titreyerek yatmayı sürdürdüm. Varolmanın kökeninde yatan bir içgüdü varlığında en kaba bir biçimde uyanmıştı ve beynimde, yaşamımın en iyi yıllarını zehirleyen bir şiddet ve tepki resmi kaldı. O andan itibaren, tüm yanlışların üzerinde olan annem yok oldu ve başka bir kadın onun yerini aldı. Tuhaf sevgi ve iğrenme duyguları içimde savaş halindeydi, şimdi beni dövdüğü zaman yalnızca ilkel bir nefret uyandırıyordu. Çok geçmeden, onun doğru olmayan bir şey anlattığını duydum, ve ne kadar zalim olursa olsun mükemmel olduğu yolundaki düşüncem yok oldu. Ondan sonraki yıllarda, birbirimize bir düşmanlık körfezinin iki yanından baktuk. Sözlerinin ya da isteklerinin beni hiç etkilemediğini görünce, beni babamla tehdit etmeye başladı. Başaramadı; çünkü babam beni hiç dövmeydi, hiç dövmeyeceğini de biliyordum. Annem yanılabilirdi, ama babam hiç yanılmazdı. Benim için tek sözü yeterliydi — itaat ederdim. Onun gibi olmak, onun gibi ata binmek, onun gibi samanları savurmak, onun yeni erkek kardeşim George'dan gurur duyduğu gibi benden de gurur duymasını sağlamak yaşamımdaki tek istekti.

Bir gün, hepimiz çukurlu yolda sıçrarken, arabanın döşemesinde oturan küçük George'a güldü annem. George'un tombul yanakları sarsıntıdan titriyordu ve annemin ona güldüğünü görünce ağlamaya başladı.

"Pekâlâ, gül bakalım çocuğa!" diye bağırdı babam.

Bir şey kalbimi sıkıştırdı ve kardeşime doğru emekleyip onu kucakladım. George bana sokulup rahatladı. Babam bize şöyle bir göz atıp hiçbir şey söylemedi, annemse gülmeyi kesti. O andan itibaren kardeşim George benim için herşeyden değerli oldu.

Büyükannem uzun, güçlü bir kadındı; yüzünde uçuşan yumuşak gri saçları ve ayışksız gece kadar kapkara gözleri vardı. Yalınayak gezer, pipo içer ve bol dökümlü etekler giyerdi. Dedem yavaş yavaş veremden

öldüğü için, beş büyük erkek ve sekiz büyük kızının yanı sıra çiftliği de o idare ediyordu. Önceki evliliğinden üç kızı ile iki oğlu vardı, geri kalanları ise büyükbabamındı. Benim yaşlarımdaki Mildred, bu ikisinin evliliğinin bir meyvesiydi.

Tuhaf ama büyükanmem aynı zamanda halamdı, çünkü babamın ablasıydı. Dedem hep büyükanmemin ailesinin değersizliğinden, özellikle babamdan yakındı. Öyle anlaşıyor ki, onunla evlenmek istememişti. Bir kaza olmuştu bu. Babamla annem karşılaşmış, ilk görüşte birbirlerine aşık olmuşlardı ve annem onyediy yaşında olmasına karşın uzak bir kasabaya kaçmış ve evlenmişlerdi. Dedem büyük bir kızgınlıkla peşlerinden gitmişti, çünkü kızını böyle yarı yerli bir adama vermemeye kararlıydı! Onları, hayatla mücadele ederek kendisi ve çocukları için bir yaşam sağlayabilen bir dul olan bu kadının evinde bulmuştu. Dedemin bir dul ve nazik, saf bir ruha sahip olması belki de bir şanssızlıktı. Çünkü bu yenilmez kadın dedemi mihraba götürüp, annemle babamın evlendiği kadar çabuk ve güvenle evlenmişti. Yani zamanla büyükanmem de oldu. İki aile istemeden birbirine karıştı ve ona büyükanne mi, yoksa hala mı diyeceğimi, ya da çocuklarına kuzen mi, yoksa hala ya da amca mı diyeceğimi hiçbir zaman tam olarak bilemedim. Onu Mary Hala olarak çağırma ya karar verdim.

Büyükanmem bir erkeğin bedenine ve aklına sahip bir kadındı. Evlenince, yeni kocasının ve sahip olduğu herşeyin denetimini üstlenmişti. Öz ya da üvey çocuklarına lâfla söz geçiremeyince ellerini kullanırdı. Kocaman elleri vardı. Her sabah ve akşam inekleri, bir erkeğin müthiş gücü ve hareketleriyle sağardı. Kovalarca kaymağı alınmış süt taşır ve domuzlara yem verirdi; hamur yoğurduğunda, hamur elleri altında fıslar ve bölünürdü, kolları buhar pistonları gibi işlerdi. Adamları şafakla uyandırır, gece üst kattaki yataklarına gitmelerini söylerdi. Meyvaların — elmalar, şeftaliler, her tür çilek, armutlar— toplanmasını yönetirdi ve kızlarına onları kış için nasıl saklayacaklarını ve kurutacaklarını öğretirdi. Sonbaharda sığır ve domuzların kesimini yönetir, sonra tütsühanede etleri tütsülerdi. Yazın şeker kamışları olgunlaşınca kesilmelerini yönetir ve tepenin eteğindeki uzun, alçak şeker kamışı değirmeninde melas [şeker üretiminde billurlaşan şeker alındıktan sonra kalan şekerli posa —ÇN] yapımını denetlerdi.

Yönetici yeteneğini kızlarının aşk sorunlarına dek genişletti. Oğulları kur yapmak için uzak çiftliklere giderlerdi, büyükannem ise ne yazık ki onları izleyemezdi. Fakat kızlarıyla durum hiç de böyle değildi. Erkek arkadaşları geldiğinde, bu evin dalga geçilecek bir yer olmadığını anlaması için oturma odasının düzenli, orgun ise göze çaracak kadar açık olup olmadığını bizzat denetlerdi. Kızlarına özel uyarılarda bulunurdu, kurban geldiğinde, oturma odasını bizzat kilitler ve çocuklara arka avluda oynamalarını emrederdi. Genç adamın karar vermek için yeteri kadar geldiğini düşününce de, bizzat oturma odasına gider ve niyetini sorardı. Hiçbir erkek onun gözlerine bakıp da onurlu niyetlerden başka bir şey söyleyemezdi.

Yabancı bir ülkedeki istilacı bir ordu gibiydi o. Ve tüm saldırganlar gibi, bir diktatördü. Her pazar akşam yemeğinde onun —kimse onun evi olduğundan başka bir şey düşünmezdi— evindeydik. Masanın bir ucunda o, diğer ucundaysa benim nazik, şikayetçi dedem otururdu. Arada hep bağırmayı gerektirecek bir uzaklık olurdu; çünkü bir yanda sekiz kadın ve erkek, diğer yanda da en az o kadar kişi oturur, çocuklar aralarına sıkıştırlardı. Ben annemin yanında oturur ve yemeğimi farkedilmeden yemeye çalışırdım. Fakat bir gün, onun kesip tabağıma koyduğu böğürtlenli pastada bir sinek buldum. Tabağı yana ittim. Kara gözlerini bana çevirip, hiç unutmayacağım bir yasa koydu:

"İyi pişirilmiş sinekler zararlı değildir!" Masa sessizdi, kimse konuşmaya cesaret edemiyordu. Herkes bana bir günah işlemişim gibi bakıyordu. İkircikli bir andan sonra sinekli böğürtleni yedim.

Mary Hala yalnız iki çocuğunu dövmezdi. Biri, ikinci evliliğinden olan Mildred'dı, sinsî, şımarık bir çocuktur. Benim ya da diğer çocukların bir şeyini isterse, mutlaka elde ederdi. Saçları gür ve uzun; benimkiler ise cılız ve atkuyruğu yapılmıştı — tıpkı Mary Halaninkiler gibi. Ama Mary Hala ikimizi yan yana getirir ve bana gülerdi.

"Büyüdüğüm zaman saçlarımı uzatacağım," derdim. Fakat gülüşü derin yaralar açtı. Her Pazar saçımın uzayıp uzamadığını sorardı.

Mildred tuşlara yetiyecek kadar büyür büyümeyez ona org dersi vermeye başladı. Müzik beni derinden etkilerdi, oturma odasına tek

başına süzölüp, kimsenin duymaması için yavaşça çalmaya çalışırdım. Ama bu kadın kapıda belirir ve tumbırdatmayı kesmezsem "kulaklarımı çekeceğini" söylerdi.

Büyükannemin elini sürmediği diğer kız, üvey kızı Helen'di, onbeş yaşlarında, bazı yerleri altın rengi koyu kıvıllı saçları olan bir kıvıllı. Üvey annesinin gazabına hiç uğramazdı. Kimseden korkmaz ve herkesi açıkça tehdit ederdi. Bana tuhaf, nazik bir alaycılıkla sataşır ve gözyaşlarına gülerdi. Bazı yeni, uzun sözcükler öğrenince, onları benim üzerimde denerdi: "Sen bir ayaklanmasın," ya da "Sen bir yağmasın," ya da "Sen çirkin bir çil-suratsın!" Böyle adlarla çağırılmak! Kim ağlamazdı ki!

Helen evden ayrılıp çalışmak istiyordu. Tüm komşu çiftliklere, bir kıvıllı işe almak isteyip istemediklerini sormuştu. Çok para kazanacak ve elbiseler alacaktı! Sonunda bir yer buldu ve babasıyla ettiiği sayısız kavgalardan sonra uzak bir çiftlikte ayda üç dolara —umutlarla birlikte— çalışmaya başladı.

Bütün bunlar çok önceydi. O zamandan beri onun güzel olma isteğinin, yaşama aşkının, yaşamı reddeden herşeyle ve sevgisizlikle el ele yürüdüğünü gördüm. Neden, diye soruyorum, karşıtlar el ele yürümeli? Neden Helen'i farklı kılan şeyler onun mahvına yol açmalı?

Bugün bir kadın yanımdan geçti, gülümsemesi tıpkı büyük halamınkine benziyordu. Böyle gülümseyen bir halam vardı.

Bir keresinde yemek masasına otuwnuştuk. Güzeldi ve kırkını çoktan geçmişti. Yanında zayıf yüzlü bir adam oturuyordu, rahip olduğu için yemeğe gelmesinden onur duyulan bir konuktu. Konuştuğunda herkes saygılı bir sessizlik içinde onu dinlerdi. Diğerleri üzerindeki gücü beni etkilemişti. Yemeğe başlamazdan hemen önce, başını tabağa eğip ellerini kavuşturduğunu gördüm. Herkes onun gibi yaptı. Rahip mırıldanırken, gözleri kapalı dinlediler.

"Anne!" diye haykırdım, tiz bir sesle, "ne yapıyor?"

"Şişt!" Eliyle omzumu tutup sarstı.

Rahibi büyülenmiş bir halde izleyerek, utanç dolu bir sessizlik içinde yemeğimi yedim. Rahip yedi, yedi, yedi ve diğerleri saygıyla

daha çok yemesi için ısrar ettiler. Bitirince iskemlesini geriye attı ve uzun uzun esnedi, güçlü bir doygunlukla gerindi. Diğer erkekler de ona eşlik ederek gerindiler. Ama kadınların gerinmesi yakışık almazdı.

Hristiyanlıkla ilk tanışmam böyle oldu, bir rahiple ilk karşılaşmam böyle oldu.

Bu rahibin büyük halamın evine gelmesinin nedeni, kocası adam öldürmekten tutuklandığından bu yana büyük halamın tüm kırdaki ünlü olmasıydı. Kimse durmak için bir bahane bulmadan, tepenin üstüne kurulmuş beyaz çiftliğin önünden geçmezdi; ya bir bardak su isterlerdi, ya ürünü sormak için ya da salt vakit öldürmeye gelirlerdi. Sonra büyük halamın nasıl görüldüğünün ve neler söylediğinin dedikodusunu yapmaya giderlerdi. Ve onun öyküsünü binlerce kez anlatırlardı.

Büyük halam yıllarca büyük eniştemle yaşamış ve ona yedi çocuk aktarmıştı; iyi bir eş ve anne olmuştu. Kendi annemin ve diğer kadınların, bu büyük halamın sevdiği adama — bir karısı ve çocukları olan Wolf adlı bir adam— nasıl kaçtığını anlattıklarını duydum. Yıllarca buluşmuşlar ve küçük vadideki buğday tarlasının eteğinde küçük, kullanılmayan bir barakada aşklarını yaşamışlardı. Kocasının üstünde görünmelerine karşın, şimdi onüç yaşındaki ikizlerinin asıl babası Wolf'tu. Fakat deniyordu, ailede sarı saçlı olmamasına karşın ikizler sarı saçlıydı, kocasının sarı saçının ailede sürmediğini görmüyor. Öyküyü aylarca işleyip geliştirirken —farkına varılmaksızın— onları dinledim. Büyük altın buğday tarlasını ve onun eteğindeki barakayı gördüm; ve barakanın önünde buğdaylar, hayvanlar orada defalarca yuvarlanmış gibi kırılmış ve düzleşmişti. Öykü büyüdükçe, düzleşmiş alan da büyüdü.

Büyük eniştem bir şekilde buluşma yerini öğrendi. Sonra günlerce bekledi — bekledi ve gözledi. Sonunda Wolf o yoldan kasabaya geldi. Büyük eniştem onun uzak bir tepeden geldiğini gördü; bu amaçla doldurduğu tüfeğini aldı ve onu karşılamak üzere yola indi. Bazıları, onun Wolf'a, neden ateş ettiğini açıkladığını söyledi; kimileri ise, hayır, dedi, yalnızca önüne çıkıp tetiği çekti.

Ağır müebbet hapse mahkûm oldu. Kilometrelerce ötedeki çiftçiler duruşmayı izlemek üzere geldi. Büyük halama onun hakkında

ne düşündüklerini anlatmaya kararlı bir şekilde gittiler; fakat bunun yerine, onu ve kocasını, adamlara ve tüm dünyaya meydan okurmuşçasına birbirlerine sarılmış halde buldular. Büyük halam, eniştemi, karar verildiğinde kısık bir sesle rahatlatmıştı; yıllarca biriktirdikleri herşeyi alıp götürse bile affedilmesini sağlayacağını söylediğini duydu herkes.

Bundan sonra yaşamını her zamanki gibi devam ettirdi, huzurlu ve sakin, gördüğü ilgiden biraz gururlu, özenilecek konumunun biraz bilincinde. Oğulları ona hep saygılı oldu ve tarlalarda sadakatle çalıştılar. İnsanlar gelip ikizlere bir göz atmaya çalıştı. Sorularını nazikçe ve gururla yanıtladı; kocasının affı için çalışıyordu, kocası hapisanede meslek öğreniyordu. Uzun mektuplar yazıyordu, o da cevap veriyordu. O, öyle güzel çizimler yapıyordu ki! Kocasından gurur duyuyordu ve uzak bir kentte iyi bir mesleği varmış gibi söz ediyordu ondan. Erkekler ona hayranlık duyuyor, kadınlar imreniyordu. Daha önce evinin önünde durmayı asla düşünmeyen rahip, şimdi her Pazar akşam yemeğine gelmeyi sektirmiyordu; yemek yerd, büyük oğlanlarla ürünle ilgili konuşurdu ve kocasının ayakkabı işinde kaydettiği ilerlemeyi onaylayarak dinlerdi. Ve ona aç gözlerle bakardı.

Büyük hala her zaman gülümserdi; kimileri hayır, dediler, gülümseme değildi, yalnızca bir ifadeydi.

Hasat dansı ve yemeği yaklaşıyordu ve bu yıl bizim ev büyük olaya sahne oldu. Haftalar boyunca, kilometrelerce öteden çiftçiler —adam kiralayamayacak kadar yoksul— geldiler ve o çiftlikten bu çiftliğe giderek yıllık ortak çalışmaya katıldılar. Bizim evimiz son duraktı.

Gökyüzünün doğu yanı hâlâ soğuk, donuk bir gri olduğu halde, çiftçiler ve karıları yoldan aşağıya, çiftliğimize geldiler. Orada çok sayıda çiftçiyle ve onların karılarıyla karşılaştılar ve havanın serin, otlarınsa hâlâ soğuk ve nemli olmasına karşılık, sesleri neşeli bir beklenti doluydu.

Burası kadınların krallığıydı! Tek başına olduklarında kocalarının önünde dırdırcı, itaatkâr ve sıkıcıydılar, erkeklerse az konuşurdu; konuşunca da çağlar boyu süren haklarını ve cinsiyet ayrıcalıklarını öne sürerlerdi. Ama burada kalabalıkta! Kocalarına nasıl

da emirler yağıdıyorlardı! Erkekler nasıl da itaat ediyor ve katlandıkları zorluklara herkesi tanık olmaya çağırıyorlardı! Uzun bir çam masada oturdular ve koyu kahve içip iyi kızarmış domuz eti, kızarmış yumurta ve gözleme yediler. Sonra kadınlar, emir almadan gitmeyi düşünemezlermiş gibi, onlara tarlalara ya da ormana yollanmalarını söylediler.

Erkekler bütün gün boyunca tarlalarda çalıştı ya da ormanlarda odun kesti. Baltalarının belli belirsiz tıkırtısı, büyük güneşli açıklık boyunca geliyordu. Orman serin, topraksa ılıktı; ağaçlar çiçek vermeye başlıyordu. Koşulmuş atlar, kesilmiş odun yüklerini çektiler ve onların evimizin kuzey tarafındaki açıklığa bütün yol boyunca yığdılar. Bunlar bizim kışlık yakacağımızdı, aynı zamanda da soğuk kuzey rüzgârlarından korunmamızı da sağlıyordu.

Kadınlar gün boyunca meyvaları soydu, kesti ve konserveledi. Öğle olunca evin eğimli çatısı, güneşte kuruyan kesilmiş elma yığınıyla bembeyaz olmuştu, öğleden sonra ise dizi dizi pelte kavanozları ve konservele mutfak masalarını kaplamıştı. Onlara bakiğinizde, gerçekten çalışığınızı, dalga geçmediğinizi hissederdiniz. Çünkü, geçerken uğrayıp merhaba diyecek kadar az zamanı olan komşular dışında konuşacak kimse olmadan haftalar boyu küçük bir çiftlikte tek başınıza yaşadığınızda anlatacak çok şey vardır. Yeni skandallarla ilgili tüm haberler; yemek tarifleri, yeni giyim patronları ve kimin kime kur yaptığına dair her-dem-taze ilgi. Arada sırada tüm sabah boyunca ele almaya layık bir trajedi olurdu. Büyük halamın öyküsü yeniden anlatıldı. Helen'in, yanında çalıştığı ailenin büyük oğlu Sam Walker'la birlikte olduğu söylendi. Aile şerefine bekçisi —silah— tepelerin ardındaki genç bir adama götürülmüştü; ama o başka biriyle ilgili bir kızla evlenmişti. Gruptan biri skandalın özel bir bölümünü anlatırken, arada sırada mutfak bir sessizlik kaplardı. Böyle anlarda ben odadan dışarı yollanırdım. Ama annemin bağırıldığını duyacak kadar yakınlarda dolaşırdım.

"Onu zorladı ha! Deme! Aman allahım!"

Akşam yemeği vakti geldi ve erkekler yemeğe geldiler. Masa, yüksek sedir ağaçlarının altına, testere tezgahlarıyla desteklenmiş uzun tahtalar üzerine kurulmuştu. Erkeklerle kadınların kanı kaynıyor

gibiydi. Evlilik bağları bir yana atılmış ya da açıkça küçümsenmişti. Erkekler başkalarının karılarıyla kınıştırıyordu. Kadınlar yemeğe başka kadınların kocalarıyla, zafer kazanmışcasına gitti, erkekler ise aşıklarıyla kaçma niyetlerini açık açık ortaya koydu. Çok fazla birbirlerine takıldılar ve güldüler, kıskançlık oyunbozan bir tavır olarak kınandı. Erkekler evde karılarına, bazı bakış ve sözleri hatırlatarak işkence edebilirdi, ama burada hiçbir kızma belirtileri göstermeye cesaret edemiyorlardı. Herkes komünal yaşam anılarına yaklaşmıştı sanki.

Sonra iş tekrar başlayıp devam etti; bazen bir gün, bazen iki, bazen de üç gün. Zor olmasına karşın mutluluk ve neşe dolu bir işti. Ve kadınlarla erkekler bir arada olduğunda çok daha heyecanlı oluyordu. Sonra müthiş gece geldi. Erkekler evimizin dışına dans için büyük bir platform kurdular; platformun üzerine cam kadar düzgün olana dek mum talaşlar yaydılar.

Müthiş bir dansı bu — müthiş bir dans! Orkestra bir gitar ve bir kemandan ibaretti. Annemle babamdan gurur duyuyordum — annem narin ve zarıftı, babamsa platformun ortasında kısa kollu gömleğiyle çok iyi görünüyor ve duyuru yapıyordu:

"Şimdi dostlar, çember dansı için eşinizi seçin!"

Böyle bir baba! Babamın bir sözüyle birlikte kemancı icraatına başladı ve annemle babam yürüdüler. Demode bir vals eşliğinde, annem dönerken geriye doğru eğiliyordu, bol eteği uçuşuyordu, babamsa onu istekle çeviriyordu. Öyle heyecanlanmışım ki, nereye olduğunu bilmeden kalabalığın ortasına koştum. Nereye gidersem gideyim, platformdaki onca sallanan figürün üzerinden babamın başını görebiliyordum. Sevimli bir biçimde bir gözünün üstüne düşen, ona kadınlar için tehlikeli bir adam ünü kazandıran, başından hiç çıkarmadığı büyük şapkası bir yana fırlatılmıştı. Çünkü bu gece ayışığı ve müzikle doluydu. Gündüz olduğu gibi gece boyunca da lider konumunu korudu. Elbiselerini giyme tarzı bile onu farklı kılıyordu: Çok renkli geniş deri kemerini takmıştı, kemerin tokası sahici gümüşlendi. Onu St. Joe'dan saun aldığını söyledi. Başka erkekler bu kadar rengârenk bir şeyi takmaktan utanç duyardı. Ama babam, kimsenin cüret edemediğine cüret edebilen renkli bir adamdı.

Dansederken şarkı da söyledi ve ilk nağmelerle birlikte sallanan kadınlarla erkekler ritmik bir kendinden geçişle hareket etmeye başladılar. Babam onların isteklerinin yaşayan, açık bir ifadesiydi. Duyduğu her şarkıyı bilirdi ve müziği hatırlamasa bile, hemen o anda bestelerdi.

Müzik sustu. Sessizlik, bilinçaltındaki duygular insanları harekete geçirdiği zaman, hep onu izleyen sessizlikti. Fakat bir iki saniye sonra babam yeniden platformdaydı.

"Kare dansı için eşler," diye seslendi, çünkü saat henüz erkendi, dans da yeni başlamıştı. Onun kızıl saçlı güzel teyzem Helen'in önünde eğildiğini gördüm. Helen ve patronunun oğlu Sam Walker, o geceki dansa katılmak için oniki mil öteden gelmişlerdi. Helen'in onunla "sürekli birlikte olduğu" söyleniyordu. Kendi parasını kazanan bir kız olmak ona topluluk içinde bir otorite ve etki konumu sağlamıştı. Danstaki herkes onun ayda üç dolar kazandığını biliyordu; bunu onun gururlu tavrından ve yeni arkadaşına karşı bağımsız davranışlarından çıkarabilirdiniz. Yöneten oydu! Babamın böyle önemli bir kadını ikinci dans için seçmesi onun hakkıydı.

"Eşlerinizin önünde eğilin," diye bağırdı babamın sesi.

Çiftler eğildiler. Babamın sesi, kesintisiz süren müziğin üstünden duyuluyordu ara sıra. "Eller bellere!" "Bayanlar ortaya, baylar halka olacak!" "Üzüm şarabı dönüşü!" Keman "Samanlıktaki Hindi" şarkısına başlayınca biri haykırınaya başladı:

Oooo! Maymun saman yığnında oturuyor

Kaynanasına göz kırpyor!

diğerleri de koro halinde eşlik etti:

Samanlıktaki hindi, ha, ha, ha!

Samanlıktaki hindi, ha, ha, ha!

Tırmala onları, kes onları,

Nasıl olursa olsun,

Samanlıktaki hindi denen melodiyi tırmala.

Dans edenler ikiye ayrıldılar, iki sıranın arasında Helen ile babam dans ettiler; ayakları sanki uçuyordu, Helen'in saçları, ağaçlardaki sallanan

fenerlerin ışığı değdikçe alev alev yanıyordu. Ortada karşılaştılar, eğildiler ve yeniden dans ettiler; bir kez daha —ortaya; bir kez daha,— sağ el; sol el, sonra çevrede dönüş.- Sonra tekrar ortaya, ayakları bulutlar kadar hafif. Babam Helen'i iki eliyle birden tuttu, o da sallanan bir çiçek gibi döndü durdu. Erkekler alkışlayarak yumuşak ritme eşlik ettiler.

"Eşlerinizi değiştirin!" emri geldi. Ve bunu izleyen dansa, güzel bir çift doru atın sürücüsü eşini havaya fırlattı, bir yandan da koluyla ona destek oluyordu. Kadın kollarını onun omzuna koydu; erkek döne döne dansederken o da sallanıyordu, erkeğin yüzü ciddi ve gücünden gururluydu. "Kenardakiler" hayranlıkla izlediler. Başka bir dansı eşinden ayrılarak, daha önce hiç görülmemiş biçimde, yarı eğilerek step dansı yaptı! En çok gürültüyü çıkarmak için nasıl dans edileceğini biliyordu ve topuklarının "tak-tak-takır-tak-takır-tak"ları neredeyse müziği duyulmaz kıldı.

Heyecanla sahneye çıkıp, kemancının kalkık kollarının arasında durdum. Önümde bir sallanan bacaklar ve etekler denizi dalgalanıyordu. Dans durdu... bir sessizlik oldu... annemin arkamdan çektiğini hissettim ve bana aşağı inip yatmamı söyledi. Hareket eden figürler denizinin arasından beni önüne katarak hızla yürüdü. Yatak odasında, bebek eşyaları yığını arasında sürünmek ve döşemedeki ot yataklarda sıra sıra uyuyan diğer çocukların üstünden atlamak zorundaydım. İki kızkardeşimin yanındaki yatağa tırmandım, ama annem gittikten sonra kalkıp, uzaktan gelen heyecanlı sesleri, keman tımbırusunu, ayakların ve dans çağrılarının seslerini dinledim. Bunu uzun bir sessizlik izledi... sonra... yemek yiyorlardı! Tavuk ve çukulatalı kek ve üzümlü kek ve dondurma ve dünyadaki en güzel şeyler! Gökyüzünün doğusu grileşene kadar devam edebilirdim. Ağladım. Babam bile beni düşünmemişti... ah, neden bu kadar küçüğüm, bu kadar küçüğüm!

Kışın kar yağdı, tepeleri ve otlakların ardındaki ormanı kapladı. Bir domuzun ya da belki bir dananın kesilip tütsülenmesi bitti ve fıçılarda mısır lapası, turşu ve kıyma tütsühaneye kondu. Kıyma fıçıları, tepede duran tüm kuru üzümlere yetişebileceğim kadar alçaktaydı. Kiler konserve meyva doluydu, sarı kabaklar köşedeydi. Tütsühaneye kiler

arasında, bir kadının göğsü kadar yumuşak iki toprak yığını duruyordu ve canınız kırmızı elma isterse, yığınlardan birinin kenarındaki karı küreleyerek, saman katmanlarıyla ayrılmış elma katmanına ulaşırdınız. Kabak ya da patates isterseniz diğer yığını kazmanız gerekirdi. Ambardaki yemlik, sarı bir altın yağmuru gibi parmaklarınızın arasından süzülen mısırla tepeleme doluydu. Aşağıdaki samanlıkta, tatlı kokulu samanlar ağzına kadar doluydu. Üstü hep yumuşacıktı ve tuhaf, biçimsiz düşler görmeye elverişliydi.

Uzun kış aylarında örgü örülürdü ve artık annemin kilim dokumak için büyük bir tezgahı vardı. Güzel akşamüstleri komşu çiftliklerden kadınlar ara sıra "kilim dokumaya" gelirdi. Mutfakta toplanıp, eski temiz renkli kumaşlardan ince şeritler yırtar ya da keser, renk şemalarına göre uçlarını birbirine diker, sonra sararak büyük bir top yaparlardı. Daha sonra, annem diğer işlerinden boş kaldıkça kilim dokurken, ben de bu toplardan mekik bükardım. Kadınlar kilim dokurken, erkekler kış için mısır soyarlardı. Diğer zamanlarda dikiş için bir araya gelinirdi; kadınlar, gerekli kış giysilerinin dikilmesi ya da örülmesi için çeşitli evlerde toplanırdı. Erkekler tahta parçası keser ya da güzel günlerde çitleri onarırlardı.

İllerdeki günlerde bir melas işi olduğu bilinirdi ve bunun için dans etme yaşındaki tüm çiftler hazırlanırdı. Günü geldiğinde, büyük bir çiftli kızağa bir ya da iki ekip bağlanır, yatak samanla doldurulur, ayakları sıcak tutmak için ortaya sıcak tuğla ya da taş konur, sonra çeneye kadar yorgan örtülürdü. Daha sonra kızak, giderken çiftleri toplayarak, aysız gecede kayar giderdi. Diğer kızaklarla karşılaşır ve onları neşeli çığlıklarla selamlardı, sonra kaymaya devam ederdi. Herkes şarkı söylerdi, kızak çingirakları melodisiz tumburtularla çalardı. En sonunda birinin büyük, temiz mutfağına çatılırdı, burası dört ya da beş kuzu, sedir ve kırmızı çilek brançlarıyla neşeye doluydu. Kütükler çitir çitir yanar, mutfak sobası hazır beklerdi.

Mısır patıaucuları da getirildi — uzun saplı demir kafesler. İçine bir avuç dolusu mısır atılırdı. Ateşin önünde kadınlarla erkekler sıra sıra durarak, mısırlar kar gibi beyaz patlayana dek kafesleri ileri geri sallardı. Diğer kadınlar mutfak sobasının üzerinde siyah melas kaynatırdı, isterseniz patlamış mısır yiyebilirdiniz: Tuz ve erimiş yağ

üstüne dökülür ya da kartopu,kadar yuvarlak ve beyaz toplar yapılarak sıcak melasla karıştırılırdı.

Sonunda kaynayan melaslar soğuması için derin kaplara konurdu. Erkeklerle kadınlar büyük uzun önlükler giyip, görünümlerine kahkahalarla gülerек önlüklerin arkasındaki düğmeleri iliklerdi. Eşlerini seçer, ellerini yağlar ve soğumuş melasları elleriyle yuvarlarlardı. Daha da soğuyup sertleştikçe, biraz uzakta duran yumuşak şekeri çekip uçlarını çekiştirirlerdi. Çekerler, gülerler, dedikodu yaparlar ve kırıştırırlardı. Şeker sertleşince, onu yağlanmış tabaklara ya da mutfak masalarına yayarlar, süt beyazlığına getirene kadar ovalarlar ve türlü şekiller —kıvrımlı çubuklar, hayvan ve adam şekilleri, kuleler, figürler ve oklu kalpler— yaparlardı.

Artık dansa hazırdılar. Herkes babamdan bir şarkı isterdi. Bir keresinde "Tatlı Marie"yi söylemişti. Çok iyi anımsıyorum — benim adım Marie değil mi?

Kalbimde bir sır var, tatlı Marie
Sana anlatacağım bir öykü, aşkım,
Deredeki her papatya
Sırrımı biliyor,
Çok iyi biliyor
Ben gene de sana söyleyemiyorum
Tatlı Marie.

Gel bana, tatlı Marie;
Tatlı Marie, gel bana!
Yalnızca, aşkım, yüzün
görülecek kadar güzel olduğu için değil.
Çünkü sen saf ve tatlısın,
Mutluluğumu eksiksiz kılıyorsun,
Ayaklarına kapanmak istiyorum,
Tatlı Marie.

Tuhaf ama, sesini, yüzünü, şarkı söylerken dudaklarından dökülen her melodiyi hâlâ anımsıyorum. Her notasını, her dördlüğün

son sözcüğünü yuvarlamasını anımsıyorum; utandığımı da anımsıyorum.

Şarkılardan sonra dans devam etti. Dansçılar gece yarısı durdular, saat ikide ya da üçte kahve ve kek için mola verdiler. Yıldızlar çekip gitti, ay soldu, ama onlar dans etmeye devam ettiler. Ancak, doğudan doğan güneşle durdular. Sonra atları eğerleyip, taş ya da tuğla bularak onları ısıttılar ve eve dönüş için bağladılar. Kızaklar ezilmiş kar üzerinde sessizce duruyor, kızak çingirakları yalnızlık içinde çalıyordu. Çünkü gökyüzünün doğusu griydi ve dansçılar uyuyorlardı.

Babamla annem kavga ediyorlardı. Öyle bir kavgaydı ki, yüreğime bıçak gibi saplandı. Babam küfretti, annemse ağladı. Çocuk yaşamımı karartan birçok korkunç kavganın başlangıcıydı bu.

Babam para kazanmak istiyordu, öyle dedi —çok para— ve başka bir yere gidersek kazanabilecekti. Sonsuz önemsizliğiyle bu çiftlikten kaçıp kurtulmak istiyordu. Buradaki yaşamımız gerçekten de yoksuldu, fakat şimdi anlıyorum ki sağlıklıydı ve güvenlice toprağa kök salmıştı. Annem bütün yıl durmadan çalışmaktan ve birkaç penny biriktirmekten tatmin oluyordu, ama babam için böyle bir yaşantı ölüm gibiydi ve dayanabileceği kadar dayanmıştı. Yılda ancak üç dört festival vardı. Geri kalan zamanda, çıplak ayakla sendeleyerek, kıraç, taşlı toprağı sürmesi gerekiyordu. Bütün yıl ayakkabı giymek istiyordu, ama annem, bir mil ötedeki kuyudan bir kerede iki kova su taşıyabiliyorsa —ve çıplak ayakla—; dediği gibi "at gibi çalışmak" zorundaysa, babamın yakınmak için hiçbir nedeni olmadığını düşünüyordu. Hayır, dedi babam, onun akrabaları gibi bir Garfield —tatmin içinde, tüm aile gibi tamahkâr— değildi. O bir Rogers'tı. Evet, gerçekten de o bir Rogers'tı, böyle dedi annem, —her haliyle bir Rogers'tı ve kendi babasının onun hakkında söylediği herşey doğrudu— hiçbir şeye bir yıldan fazla bağlı kalmıyordu! Hep değişiklik istiyor, hep yakınıyor, hep doğru olmayan öyküler anlatıyor, çalışacağına şarkı söylüyor; ve çok çalışan insanların onun eline su dökemeyeceğini düşünüyordu!

Bu babamı anında etkiledi. Onu terkedeceğini ve geri dönmeyeceğini söyledi. "Buraya gel Marie!" diye emretti, sonra, "Buraya gel George!"

George'u ve beni yanına alacaktı.

Annem mutfak iskemlesine çöküp ağlamaya başladı. Babam yeniden gelmemi emretti, anneme, George'la bana birer köpekmişiz gibi davrandığını söyledi! Fakat annemde öyle bir şey vardı ki, o gece babama itaat etmedim. Anneme koşup elimi dizine koydum, gözyaşları elime yuvarlandı.

Babam gitmedi, ben onunla gitmediğim için gitmediğini düşündüm. Ama sonunda kazandı, çünkü hep birlikte gittik. Ve o andan itibaren köklerimiz topraktan koparıldı, tam önümüzde duran —ve bizim orada olmadığımız— başarı ve zenginliği aramaya, dolaşmaya başladık. Ancak ondan sonra eski özdeyişi duydum: "Benim olmadığım yerde mutluluk vardır."

Günlerce yolculuk ederek, kapalı bir yük arabasıyla uzağa gittik. Arabada iki yatak ve bir yemek sobası, yiyecek ve giyecek kutuları vardı. Gece bir yatak diğerinin üzerinden alınır ve arabanın altına serilirdi. Orada annemle babam uyurdu. Biz çocuklar arabada uyurduk. Bir ormana varıp durduk; bir çadır kuruldu, yatak yerleri yapıldı ve beyaz çamdan bir masa kuruldu. Babam, tepedeki beyaz evde yaşayan bir adam için ağaç kesmeye başladı. Adam ara sıra çadırımıza gelirdi, annem ona "efendim" der ve bir fincan kahve içmesi için ısrar ederdi. Adam gidince ağlar ve babamla gene kavga ederdi.

Orman binlerce tatlı şey kokardı. Geceleri çam dallarından ateşler yakardık. Tüm gün boyunca çok sessiz ve loş yerlerde oynardım, toprak yumuşacıktı ve ayağımın altında çöküyordu. Açık alanda bir çadırda yaşadığımız ve yemeklerimizi dışarda yediğimiz için, geçici bir çekicilik yaşamımızın etrafında dolanıyordu; uzak umutlar üzerine konuşuluyordu; ve yol tepeleri aşip büyülü uzaklara gidiyordu. Bazen bir kavşakta durup, dünyanın ileri ucuna giden bir yolun beyaz şeritini seyrederdim. Bazen güzel bir kadın siyah bir ata binerdi. Saçları ve gözleri siyahtı ve siyah binici elbisesi giyiyordu. Siyah şapkasının altında yanakları güzel ve yumuşacıktı. Annem diğer ormancılardan karlılarıyla tanışmıştı ve hep birlikte güzel kadını konuşuyorlardı. Kadın zengin, diyorlardı, ama ırmağın üstündeki köprü yakınında bir serserinin saldırısına uğramıştı. Bu olay birkaç yıl önce olmuştu ve bu nedenle yirmiiki yaşında olmasına karşın kimse onunla evlenmiyordu!

Bunu duyduktan sonra kadını sık sık gözledim. Tuhaf! Kimsenin onunla evlenmemesinden hiç de mutsuz görünmüyordu. Güzel yüzü vakur ve sakindi. Anneminkinden daha sakın.

Karın ilk şiddetli yağışıyla birlikte, sessiz ormandan ayrılıp, toprağın gri ve sert olduğu küçük çiftliğimize döndük. Annemle babam birbirleriyle zorakî konuşuyor, annem çokça ağlıyordu. Sonra babam bir kez daha bizden ayrıldı, aylarca yüzünü göremedik. Evimiz soğuk ve yalnızdı, annemin gözleri ağlamaktan kızarmıştı. Babam bize çuvallarla yiyecek getirdi; mutfakta durup annemle konuşacaktı. Yüzü inceydi ve erkeklerde az görülen ele avuca sığmaz bir güzellekle solgundu; sakalı siyahtı ve geniş kenarlı siyah bir şapka giyerdi. Gözleri, anneminkiler gibi, konuşurken sert ve acı doluydu. Annem bol, solmuş patiska sabahlığının içinde duruyordu, elleri sabahlığın önünü kavramıştı, başını eğdi ve içli içli ağladı.

Onun gözyaşları... yaşamı acılaştırdılar!

O kış okula gittim. Yol uzundu ve tek odalı, boyasız tahta okul binası, sarı çamurlu ve kaygan bir tepeye kurulmuştu. Sınıfın sonunda bir karatahta vardı ve onu karşıma alıp oturunca orasının kuzey, arkamın ise güney olduğunu öğrendim. Sağ yanımda doğu, sol yanımda batıydı. Şimdi bile, yirmibeş yıl sonra, önümün kuzey, arkamın güney olduğunu düşünürüm ve doğrusunu bulmak istersem, küçük okul binası gözümün önünde canlanana dek çevremde dönerim. Rakamlar da tuhaf küçük yaratıklardı. Bir rakamı uzun bir merdivenin en alt basamağında duruyordu, yüz rakamı ise neredeyse bulutların arasında gizlenen en üst basamaktaydı. Büyük bir rakamla küçük bir rakamı toplamam gerektiğinde, merdiveni tırmanıp, sayıyı bulup aşağı indirmek ve küçüğün yanına koymak zorundaydım. Bu çok yorucu bir işti ve çok çok vaktimi alıyordu, öğretmenim aptallığımdan dolayı beni azarlıyordu.

Gece yataкта yanıma alacağım kadar canlı ve yepyeni kokan sarı heceleme kitabından sözcük öğrendim, Çok yıllar geçti, ama hâlâ, sonbahar yapraklarının kokusu yıllar ötesinden gelir.

Öğretmen, zayıf, zalim ve korkutucu! Ormanda daha büyük oğlanlarla oynardı, kızlar ise oraya gidemezlerdi! Bir keresinde bir

çalılığın arkasına gizlenip gözledim. Ağaçların arasından çığlıklar geliyordu ve oğlanlar birbirlerine vahşice vuruyordu. Öğretmen bir çocuğun peşinde, hızla geçti, yüzü gergin, gözleri küstahçaydı. Oğlanı yakaladı... Soluk almaya bile korkarak, panikle çalının arkasında yere çömeldim. Sonra öğretmen başka bir yere gitti, ama insanlar yavaş, şok geçirmiş bir ses tonuyla ondan konuşmaktan hoşlanıyordu.

O kış önemli bir şey daha öğrendim: Düşüp kolumu kırdığımda daha büyük oğlanlar beni eve getirdiği zaman oldu bu. Annem bana haftalarca baktı, ben yatarken o benimle sevecenlikle konuşuyordu, insanlar nasıl olduğumu sormaya geliyorlardı. Yeniden iyi olmak ve bana ilgilerinin bitmesini görmek, bunaltıcı ve neşesiz bir şeydi. Bu yüzden, iyileştikten çok sonra bile kırık kolumdan yakınmayı sürdürdüm. Böylece, hasta ya da yaralı olursanız, insanların sizi seveceğini; sağlığınız yerindeyse sevmeyeceğini öğrendim. Beynime bir paradoks daha girdi — sevmenin yolu acı çekmeden geçiyor. Ve tüm çocukluğum boyunca nanemolla bir çocuk olarak bilindim.

Bir akşamüstü güneş batarken, sert, beyaz, kasvetli yolu seyrediyordum ki, bir yük arabasının köşeyi döndüğünü gördüm. Arabayı iki karbeyazı at çekiyordu. İçinde iki karanlık şekil oturuyordu. Bir düşün gelişi kadar sessiz geliyorlardı, atlar başlarını gökyüzüne kaldırmışlardı. Nal sesleri daha net duyuldu, sonra araba kapımızın önünde durdu ve babam tekerleğin üzerinden atlayıp indi. Diğer adam onu yavaşça ve dikkatle izledi, beyaz saçları olduğunu gördüm. İkisi de iş kıyafeti giymişlerdi. Babamın geniş kenarlı yumuşak şapkası sol gözünün üzerine yatırılmıştı ve rüzgârda uçan siyah bir kravat takmıştı. Dönerken, çok renkli kemerinin parlak tokasını gördüm.

Yedi aylık yokluktan sonra babamın dönüşü böyle oldu. Dönünce de aileye yeni bir oğlanın —Dannie— katıldığını gördü. Atlarıyla birlikte St. Joseph'a gitmiş ve bir şekilde bir göz uzmanının yanına girmişti. Doktora şoförlük yapıyor, bu arada doktorluk öğreniyordu. Orta Batı'da o günlerde, eğitimle değil pratikle doktor olunuyordu.

Babam anneme elbiselik siyah ipek getirmişti, o ise bol basma eteğiyle yalınayak durup ellerini kavuşturmuş, kumaşa hüzünle bakıyordu.

"Artuk senin için hiçbir şey yapmadığımı söyleyemezsin," dedi babam.

"Bir teşekkür de mi yok?" diye devam etti acı acı, annem cevap vermediğinde.

"Pek güzel," diye yanıtladı annem ve gözyaşları ipek kumaşın üzerine dökülmeye başladı.

Babam dönüp mutfığa girdi ve beyaz saçlı doktorla birlikte oturdu. Viski şişesini birbirlerine verip durdular.

Ertesi gün mutfaktan kızgın sesler ve ağlama sesi duydum. Bir şey beni kapıya çekti, işkence edeceğini bildiğim bir şey. Babam kapının yanında duruyor, annemi doktorla birlikte viski içmekle suçluyordu. Onu başka gizemli şeylerle de suçladı... annem ilk kez öfkelenildi, sonra ağladı. Babamsa, "başka erkeklerle düşüp kalkmak"la ilgili bir şeyler bağıyordu. Küçük olmama karşın, ağzının gevşek ifadesinden, yalan söylediğini içgüdüsel olarak biliyordum. Sesinin ikna edici bir kızgınlıkta çıkması için kasti bir çaba harcıyordu ve ben utanç duydum... sanki ben bir şey yapmışım.

Annem onu, doğru olmadığını bildiği şeyleri söylemekle suçladı. Babam, yalancı dediği için ona göstereceğini söyledi. Dönüp ahıra gitti ve arabaya koşulmuş atlarla geri döndü. Doktor gelince babam onu görmeye gitti. Sonra yeniden mutfığa döndü.

"Dışarı çıkıp doktora güle güle de, elini sık! Karımın arkadaşına böyle davranması gerek!"

Annem dizlerinin üstüne çöküp kontrolsüz bir telaşla haykırdı: "Gitme John! Gitme! Beni ve çocukları düşün!"

Ama o dönüp evden çıktı. Annem, kuru, sert hıçkırıklarla ağlayarak döşemede yüzükoyun yatıyordu. Kapıya koştum. Araba beyaz yoldan aşağı iniyor, karbeyazı atlar da zorlu bir hızla ilerliyordu. Bazen başlarını gururla gökyüzüne kaldırıyorlardı.

Bir sonraki yılın sonbaharında, babam bizi çiftlikten alıp küçük bir köye götürdü. Köyün dışında eski, terkedilmiş iki odalı bir ev vardı. İçerisi sıvalı değildi ve tavanı yoktu. Odada durup yukarı bakınca gökyüzünü görürdünüz. Bunu sevdim. Evin dışında toprak, pişirilmiş gibi sertti ve ne ot, ne ağaç ne de çiçek vardı. Bunu da sevdim, çünkü farklıydı.

Annem artık benimle arkadaş gibi konuşuyordu. Babam olmadığı zamanlar hep böyle yaptı. birlikte tezgâhı kurduk, o da halı ve kilim dokudu. köy halkı ona iş vermekle kalmadı, destelerce gazete kâğıdı getirdi, bunlarla evi kâğıtladık. Un ve sudan büyük kutularda hamur yaptık; ben kâğıtları döşemeye yaydım, annem de karışımı sürdürdü. Sonra onları kat kat duvarlara yapıştırdık, çünkü kış soğuşundan ancak böyle korunabilirdik. Çalışırken sıvadan söz ettik ve gerçeklik bağlarının ötesinde hep varolan düş gücümde şimdi sıva krallığı hüküm sürüyordu. Düşler görüyordum; annem gidiyor, dönünce iki odayı da sıvadığımı görüyordu! Köşesinde sadece bir pencere olan ön odanın ortasında durdu ve haykırıyordu:

"Aman Tanrım! Evi kim sıvadı!"

Sonra ben onun ince bedenine ve güzel gözlerine bakarak gururla: "Ben!" diyordum.

Düş böylece sona erdi — hiçbir düşüm gerçekliğe bundan daha çok yaklaşmadı. Şimdi bile —bazen neyin gerçek neyin hayal olduğunu şaşıyorum— belki de bu geçmiş yılların soluklaşacağını ve yalnızca düş kurduğumu düşüneneğimi sanıyorum; çünkü neyin süreceğini bilmek güç.

Annemle ben evi kâğıtladıktan sonra —diğer kardeşlerimi anımsamıyorum— baharda tatlı bezelye ekmek için, evin çevresindeki toprağı kazmaya giriştik. Gübre gerekiyor, dedi annem özlem dolu bir sesle. Böylece bir kovayla kürek alıp, kokulu çiçek yataklarının düşünüy kura kura, yoldan gübre toplamaya çıktım.

Artık kasaba insanıydık ve bu da övünülecek bir şeydi; herkes kasabalarda yaşamıyordu.

Kasabamızın, bir yanında kaldırımı olan bir ana caddesi vardı. Burada kızlar pazarları piyasaya çıkar ve dükkanların karşısında vakit öldüren erkeklerle kırıştırırdı. Benim de gittiğim bir okul ve annemin Hristiyan Kilisesi dediğı küçük bir kilise vardı. Kasabada yaşadığımızdan dolayı "serseri gibi davranmamamız" gerektiğini düşünüyordu; bir Pazar günü ayaklarımızı temizce yıkayıp Hristiyan Kilisesi'ne giden boş yolda onu izlememizi istedi. Burada bir kadın her

birimize, üzeri resimli küçük bir kart verdi. Bu resimde uzun kırmızı bir giysi giymiş bir adam küçük bir kızla konuşuyordu. O adam İsa'ydı ama İsa'nın kim olduğunu bilmiyordum. Gözlerimi kadının elinde tuttuğu renkli kartların paketinden alamıyordum ve bir anlığına bir yana koyup unutacağı anı bekledim. Düş gücümde evimizin onlarla kaplandığını gördüm — uzun şeritler halinde göz kamaştırıcı kırmızı resimler. Fakat bu düşün de gerçekleşmeden kaldı çünkü kadın kartları hiç bırakmadı!

Bu olaydan birkaç gün sonra babam döndü. Demiyolundan yürüyerek geliyordu ve birine evimizi sordu. Artık ne doktor olma düşünden ne çabuk para kazanmaktan, ne de anneme ipek giydirmekten söz ediyordu. Bunun yerine tüm debdebesi yok olmuş bir durumdaydı. Güzel giysilerinin yerini lekeli bir gömlek ve mavi bir tulum almıştı. Müthiş hızlı beyaz atları yoktu — nereye gittiklerini söylemedi. Fakat bana hiç değişmemiş geldi. Doktor olma düşünü o unutmuş olabilirdi — ama ben unutmamıştım. Birçok zaman, ergenlik çağında bile, babamın mesleğini sorduklarında "doktor" derdim gönülsüzce. Sonra doktor olmadığını birden bire anımsadığımda tuhaf bir kuşkuya kapıldım — doktor muydu, değil miydi; beni hâlâ etkileyen bir düş mü kurmuştum? Ve yeniden, neyin gerçek neyin düş olduğu konusunda kaygıya kapıldım.

Babam bizimle bir iki dakika kaldı; gizemli bir sesle anneme, adam öldürdüğünü ve kırdan gitmezse yakalanıp "asılacağını" ya da ömür boyu "hapse" tıklacağını söyledi. Ve ağzında beni utandıran o gevşek ifadeyi bir kez daha gördüm. Annem artık sert ve sessizdi ve ağlamadı. Babam kızdı ve annemi ona —kendi kocasına— inanmamakla suçladı! Annem ona arkasını döndü ve çirkin, sert yabani otlarla kaplı boş araziye bakmaya başladı.

Tüm söylediği, "çocukların önünde böyle şeyler konuştuğun için kendinden utanmalısın" oldu, sonra ani bir öfkeyle, "hep yapuğın gibi bizi terketmek istiyorsun, bahane bulmak için hikaye anlatmadan da gidebilirsin," dedi.

Babam onun masalına inanmamasına şaşırdı. Arkası dönük anneme konuştu; Bau'da çok para kazanabilecekti; ona ve çocuklara para gönderecekti. Annem hızla dönüp onun ağzına baktı. Babam da

ona baktı; orada eski basma elbisesiyle duran anneme, bir zamanlar son derece güzel, şimdiyse kırışık dolu olan yüzüne. Kırışıklıklar bile arzu ve özlemini gizleyemiyordu; gözleri hâlâ gençti, uzun ipeksi kirpikleriyle mavimsi siyah güzel gözleri; saçları ise yumuşak ve parlak bir siyahtı. Babamın önünde dururken son derece kırılgan görünüyordu.

Babamın dudakları ince ve nazik, çenesi kare olabilirdi — şimdi olduğu gibi. zor görebileceğim kadar hızlı bir hareketle annemi kollarına aldı, kalbi kırılıyormuşçasına içini çeke çeke ağlayan annemin ıslak yüzü, önü açık gömleğinin ortaya çıkardığı boynuna gömülmüştü.

Daha önce ikisinin arasındaki sevgiyi görmemiştim. Arka avluya koşup kümesin arkasına oturdum ve ağladım. Neden bilmiyorum, birinin beni görüp gülmesinden utanıyor ve korkuyordum. Ağlamayı kesince, biri kızarmış gözlerimi görürse diye bir öykü uydurdum: Yolda yürürken düşüp ayağımı incittiğimi söyleyecektim! Ya da gene kızamık olduğumu! Fakat bundan da kaçınmak için kalkıp, kendimle mutfak arasındaki kümesi siper alarak boş arazideki yabancı otların arasına süzülüverdim. Uzun süre toprağın üstünde yattım. Altımda sallanan otlar ve ayçiçekleri, tepemde sırtında öyküler taşıyan rüzgârın ittiği, yavaşça salınan bebek bulutlarla kaplı masmavi bir gökyüzü vardı. Orada da öyküler vardı kuşkusuz... şans yaver giunezse rüzgârın sırtına binemeyen öyküler!

...Ertesi gün babam bizi yine terketti. Bir dekoville gitti. dekovilin kenarına bir çok erkek oturmuştu. Hepimiz demiryolunda durup seyrettik, annemin yüzü çok dalgındı. Babam arasına el salladı. Çok uzaklaşınca da şapkasını. Uzakta siyah bir nokta olana dek ardından baktık. Hatta son bir kez daha görebilelim diye gözümüzü yola diktik. Evet, oradaydı... sonra artık görünmez oldu... koyu bir nokta vardı... sonra gitti. Ufuk çizgisine uzanan parlak demiryolu birbirine karışmıştı ve dünyanın ucuna dek gidiyordu... ve babam oraya gitmişti... mutluluğun olduğu uzak yerlere.

İKİNCİ BÖLÜM

Bugün deniz gri ve renksiz ve güneş bu soğuk kuzey pusunun ardına saklanmış. Bu uzun yıllardaki yaşantım da böyleydi: gri, renksiz, el yordamıyla araştıran, ulaşamayan. Birçok şey başladı ve hiçbir şey bitmedi; ya da başarısızlıkla bitti. Dayandığım tek bir şey vardı — yoksulluk ve muğlaklık.

Üstünde durduğu toprak kadar çamur rengi olan çadırımız, Purgatory Irmağı'nın yanındaydı. Babam onu, demiryolu rayları arasındaki alçak arazide ve Trinidad kasabasının dışındaki iki ya da üç odalı evlerin arka avluları arasında kurmuştu. Demiryolu taş, siyah mermer ve kömür ocaklarının cürufundan oluşan bir sete yapılmıştı. Hergün Beatrice, ben ve iki küçük erkek kardeşimiz raylar boyunca bez çuvallar taşır ve onlara, geçen trenlerden düşen kömür doldururduk. Ve tren geldiği zaman hızla yana kaçar ve pencerelerden gözüken iyi giyimli insanlara el sallardık.

Küçük evlerin ardındaki nehre baktığınızda, gerideki dağ doruğuna yaklaşmalara bekçilik eden gri-pembe tepeleri görürdünüz. Bunlar Rocky Dağları'nın eteğindeki bayırlardı. Dağ doruğu —Fisher's Peak— birbuçuk milden daha uzundu, böyle dedi babam gururla ve sanki şöyle der gibiydi:

"Dağıma bakın, onu sizin için buldum."

"Sonbaharda," diye sürdürdü, "orada kamp kuracağız, ben de bir geyik avlayacağım, geyik eti yiyeceğim."

Çevremizdeki herşey yeni ve harikaydı. Çadırımızın içinde üç yatak bir yana güzelce konulmuştu. Öbür yan hemen hemen bir oturma odasıydı, çünkü orada, annemin beraberinde getirdiği kıymetli

dikiş makinesi ve saat, bir de sallanan iskemle vardı. Bir sallanan iskemle, bir dikiş makinesi, bir saat bir dağ ve geyik eti... lükslerimizi gururla saydım.

Babam kapının önüne, mutfak işlevini gören tahta bir baraka yaptı. O günde üç dolar kazanırken, annem mutfakta çalışıyordu. Kendi ekibi ve yük arabası vardı ve ırmak yatağından bir yerlere kum taşıyordu. Bazen tuğla taşırdı. Irmak üzerindeki köprüde durur, onu izlerdim, akşamüstü ise onu karşılamaya koşardım. Beni atlardan birine bindirirdi, ben de tüm komşuların görmesini dileyerek gururla eve giderdim.

Annem hep dingin, bastırılmış bir heyecan içindeydi ve artık babamın önünde saygılı ve uysaldı. Çünkü gerçekten de çok para kazanıyordu. Eskisinden daha büyük terimlerle konuşuyordu... gerçek bir zengin olacaktı. Annem gene sessizdi.

Bir süre sonra, annemden aldığı çekici bir mektupla hevese kapılan Helen Teyze, ateşli ve canlı, bize katılmaya geldi. Daha da güzelleşmişti; hiçbir gül yaprağı onun teninden daha ipeksi değildi. Hiçbir kraliçe onun kadar güven dolu olamazdı. Ya gülüşü! O güldüğünde herkes gülerdi, niye güldüklerini bilmedikleri zaman bile. Güzelliği yüzünden ondan kolayca nefret edebilen çirkin kızlar, arkadaki çitte durup onun dedikodusunu yaparlardı ve o arka kapılarına geldiğinde gözleri imrenme ve açlık dolu olurdu. Tenlerini yumuşatıp beyazlatmak için losyon yapmalarına yardımcı olurdu, gelişip parlamaları için saçlarını yumurtayla şampuanlardı, onlar için elbise modelleri çıkarırdı ve Pazar akşamüstleri sevgilileriyle buluşacakları zaman, saçlarını pudralar, bazen de bir etek ya da bluzunu ödünç verirdi. Başkalarına karşı cömert olabiliyordu, çünkü güzelliğini paylaşmaktan daha çok şeyi vardı!

Hangi işin ona uygun olacağını düşündü — çünkü değerinin farkındaydı. Komşu kızlar çamaşırhaneyi önerdiler. İkcilikli kaldı: kaç para veriyordu? Geçen yıl çalıştığı yerde, barınakla birlikte ayda altı dolar aldığını unutmamalıydılar. Ve —yanakları kızarak— evin en büyük oğlu onun sevgilisiydi ve hâlâ onunla nişanlıydı.

Annemle babam onu gene aynı işi yapmaya zorladılar, çünkü çamaşırhanedeki kızların "durumu iyi değildi." Birden öfkelenildi. Ağır

išten korkmuyordu, her yerde kendine bakabilirdi! Çamaşırhanenin daha çok para ve özel bir evde gündoğumundan günbatımına dek çalışma yerine günde yalnızca on saat çalışma sağladığını unutmamalıydılar. Birçok tartışmadan ve komşulara danışmadan sonra, çamaşırhanede karar kılarak haftada yedi dolar almaya başladı; hedefi, haftada onbir dolar veren gömlek makinesiydi.

İlk haftadan itibaren haftalığını anneme getirdi ve ancak zorlamayla iki dolarını kendine ayırdı.

"Benim güzel şeylerim var Elly; senin ve çocuklarınsa yok. Hep serseri gibi yaşayamazsınız. Güzel şeyleriniz olunca kendime daha çok ayırıyorum."

Renkleri ve güzel şeyleri seviyordu. Onlardan vazgeçmenin ona neye patladığını kimse bilemez. Yıllarca en renkli ve güzel giysilerimizin çoğunun parası —şu veya bu şekilde kazanılmış— ondan geldi. Helen haftalık almaya başlayınca, evimizdeki yeri babaminkine eşit oldu. Onun kadar değerli ve saygındı. İkisi birbirleriyle eşit insanlar gibi konuşurlardı; eşit insanlar gibi gülerler ya da tartışırlardı. Annem, ellerini karnının üstünde birleştirmiş, istekle dinlerdi ve biz çocuklardan biri araya girince azarlardı:

"Babanla Helen Teyze'nin konuştuğunu görmüyor musun?"

Babam annemle tartıştığında, Helen sürekli araya girer ve babamı yarı yolda karşılardı. Çünkü kızkardeşini seviyordu. Başını salladığı zaman saçları sereserpe salınır, sesi heyecanla yükselirdi.

"*Benimle* böyle konuşamazsın, John Rogers! Elly'yi yönettiğin gibi beni de yönetemezsin, çünkü buradaki odamın parasını ödüyorum."

İşte böyle! Odasının parasını ödüyordu ve hiçbir erkeğin "onu yönetmeye" hakkı yoktu. Annem böyle değildi; o hiç başını gururlu ve özgürce kaldırıp "buradaki yerimin parasını ödüyorum," diyememişti.

Helen kızgın olduğu zaman babam onunla nasıl konuşacağını hiç bilemedi. Çünkü güzelliğinin altında yabanıl, ehlileşmemiş bir ruh yatıyordu ve erkeklerin karıları hakkında söylediği gibi asla "zapt u rapt altına" alınamazdı. Çoğu zaman "onun gözünü oymak"la tehdit

ederdi ve gerçekten de yapmaya kararlıydı. Onun üç katı olmasına rağmen babama saldıracak güçteydi. Bazen öfkesi o denli derin olurdu ki, konuşamazdı; böyle anlarda, neredeyse içgüdüsel görünen ilkel ve kaba bir biçimde sövmeye bulurdu çareyi, onun her zamanki nazik davranışından çok uzaktı. Hızlı bir hareketle döner ve tam odadan çıkarken etekliğinin arkasını beline kadar kaldırırdı. Babamın öfkeden dili tutulurdu. Böyle bir aşağılamaya verecek hiçbir yanıt yoktu!

Artık kent insanıydık. Trinidad'ın nüfusu tam beş bindi, fakat on bin olduğu iddia ediliyordu. Bir ilkokulu ve ırmağın yakınındaki tepede ağaçların arasından görünen bir lisesi vardı; orada zenginler yaşırdı. Lise ve zenginler birbirinden ayrılmaz şeyler gibiydi. Her neyse, rayların ardında yaşayan bizler, asla liseye gitmeyi düşleyemeyeceğimizi bilirdik.

İlkokul binası, kasabanın öbür yanında; önce yerlilerin, sonra ilk İspanyolların, daha sonra da Güneybatı'ya giden beyaz öncülerin yolculuk ettiği eski tarihi Santa Fé Yolu'nun tam karşısındaki bir tepede kuruluydu. Batı'nın ilk öncülerinden birinin uyuduğu çıkıntılı doruğun yamacındaydı. Okul, gördüğüm ilk ilkokuldu. Her gün küçük kardeşim George'un elinden tutar ve onu oraya götürürdüm. Kutsal toprakta yürüdüğümüzü bilirdik, çünkü annem bu topraktan hep böyle söz ederdi. Öğretmenler temizdi ve giysileri ütülü görünüyordu; terzilerin diktiği elbiseler ve beyaz yelekler giyer ve önceleri zor anladığım bir dilde konuşurlardı. Annem birinci gün onlardan birine, neredeyse on yaşında olduğumu ve son gittiğim okulda "üçüncü okuma kitabı"nda kaldığımı açıkladı. Öğretmen ona uzun uzun baktı, gözleri basma elbisesinde, neredeyse kararacak kadar yıpranmış ve damarlı ellerinde, sonra güzel mavimsi siyah gözlerinin aydınlatığı dalgın, yorgun yüzünde dolaştı. Gözler gençti — ama eller, ellilik bir işçi kadının elleri olabilirdi.

"Evet," dedi öğretmen sonunda, "anlıyorum."

İyi, genç bir öğretmendi. Titrek bir sesle önünde okuduğum zaman, istekliliğime ve iyi giyimli küçük çocuklarla dolu odayı unutmaya çabama cesaret verirdesine gülümsemişti. Sonra beni tahtaya kaldırıp rakam dikte etti. Bir alt sınıfa gönderilme korkusu beni ileriye

itmişti. Gene de panikle donup kalmıştım. Rakamlar her zaman benim düşmanım olmuştu. Sayıları ara vererek yazdım... yardımına koşan içgüdüsel bir şeytanlık — yalnızca hata yaptığımı düşüneceğini biliyordum. Ve öyle de oldu.

"Nasıl böyle bir hata yaparsın!" diye karşı çıktı. Ona boş boş baktım, ama yanıt vermedim. Tebeşiri alıp basit bir problem yazdı. Onu öyle dikkatle izledim ki, şimdi bile, yaklaşık yirmi yıl sonra, yazdığı rakamları ve üçüncü parmağındaki altın yüzüklü uzun beyaz elini tam tamına anımsıyorum.

Bu yöntemi haftalarca sürdürdü. Söyleyip yazdıkları belleğimde kalıyordu, ama hiç anlayamadım. Gözlerimin önünde duran rakam dizileri, komutanları "Ateş!" emri verdiği zaman ateş etmeye hazır duran asker dizileri gibiydi.

O okulda kendimi çok kırık dökük ve utangaç hissediyordum. Dıştaki sıranın en önünde küçük bir kız oturuyordu. Teni beyaz, saçları gür ve neredeyse beyazdı, elbiseleri, ayakkabıları ve çorapları hep bembeyazdı. Öğretmen babasının mesleğini sorunca, "Babam doktor!" dedi, bense ona büyülenmiş bir şekilde bakakaldım. Sırasında gayet dik otururdu, öğretmen hep onun defterini alır ve tüm sınıfın görmesi için yukarı kaldırırdı. Elyazısı da onun kadar düzgün ve temizdi; harfler arasındaki aralar geniş ve eşitti; tek bir hata bile yoktu. Bir gün okuldan sonra, hayranlığım beni, onu evine kadar izlemeye zorladı; içinde birçok çiçek bulunan bir bahçeyle çevrili büyük tuğla bir bungalovda yaşıyordu. Otlar çok düzgün kesilmişti, her şey huzurlu, düzenli ve dingindi. Çit ve kapı bile beyaza boyanmıştı.

Anneler Günü'nde beyazlı kızın annesi gelip öğretmenin yanında durdu ve diğer annelerin arasına karışmadı. Annem kemerli, yeni bir basma elbise giymişti, ben de onun yanında gururla okula yürüdüm. İyi giyimli kadınlardan ayrı, sınıfın arka tarafında durdu, korku dolu gözleri, birbirleriyle rahatça konuşan kadınları izliyordu. Ondan sonra bir daha hiç gitmedi. Onun gözünde okul, çocukları yollamanın onur olduğu kutsal bir yer olarak kaldı.

Bir gün öğretmen gelmedi, onun yerine başka biri gelip bize Davranış kitabından pasajlar okumaya başladı. Çatalla yemeği ve çiğnerken ağzı kapalı tutmayı öğrendim. Dişleri fırçalamakla ilgili bir

şeyler okudu sonra, ama ben, annemin bazen sarı sabunu parmağına sürüp dişini ovalaması dışında, böyle bir şey duymamıştım. Fakat anneme, sırf benim dişlerim için bir fırça almasını istemeye utanırdım! Öğretmen her gün banyo yapmakla ilgili bir şeyler okudu. Bunun nasıl yapılacağını hiç kavrayamadım. Çünkü annem giysileri Pazartesi günleri yıkar, biz çocuklar da son temizleme suyunda yıkanırdık; en önce en büyük, en sonra ise en küçük yıkanırdı.

Sonra öğretmen uykusuzlukla ilgili bir bölüm okudu. Uyuyamıyorsanız, kalkıp yürüyüşe çıkmalıydınız; ya da odada iki yatak olmalı ve diğer yatağa geçmeliydiniz; temiz çarşaf lar uyku getirirdi! Hiç çarşaf görmemiştım; biz yalnızca battaniye kullanırdık. Ve hangi yatağa geçeceğim bir bilmeceydi! Çünkü sekiz kişi için yalnızca dört yatağımız vardı. Elbette küçük beyazlı kız gibi zengin insanlar böyle yaparlardı. Geceyarısı yataktan kalkıp başka bir yatağa süründüğünü hayal ettim. Belki de zenginler geceleri uyuyamıyorlardı; uyuyamamak soylulara özgü bir şeydi. Küçük beyazlı kıza baktım, okunan herşeyi anlamış görünüyordu.

Fakat tüm kusursuzluğuna karşın o yıl zafer benim oldu. En dıştaki sıranın en arka iskemlesine oturduğum zaman daha yarıyıl olmamıştı — kız ise yalnızca en ön sıradaydı. Arka sıra onur sırasıydı! Orada oturan çocuk sınıfın en iyisiydi ve öğretmenden çok az yardım ya da düzeltme görüyordu. Kimsenin cevap veremediğini gören öğretmen, onur sırasına dönüp "Marie," diyecekti.

Öğrencilerin öğretmenin yüzünden hiç ayrılmayan gözleri üzerimde, ayağa kalktım ve yanıtladım. Ben, solmuş giysilerime ve süpürge gibi çirkin saçlarıma, hiç diş fırçası ya da küvet görmeyişime, çarşafta ya da gecelikte hiç uyumayışıma karşın, ellerim iki yanıma yapışmış, tek bir hata yapmadan yanıtladım! Ve babası doktor olan küçük beyazlı kız da dinlemek zorunda kaldı! İşte o zaman küçük beyazlı kız beni doğumgünü partisine davet etti. Annem hediye olarak muz almaya karşı çıktı, ama ben ağlayıp herkesin bir şeyler aldığını söyledikten sonra, istemeye istemeye üç muz aldı.

"Onlar zengin insanlar," diye karşı çıktı acı acı, lezzetli muzlara bakarak, "ve onlara daha çok vermenin hiç de gereği yok," diye sürdürdü.

Küçük kızın evine vardığımda, diğer çocukların hediye olarak kitaplar, gümüş eşyalar, mendiller ve daha önce hiç görmediğim güzel şeyler getirdiğini gördüm. Masallar onlardan söz ediyordu, ama ben gerçekten var olduklarını hiç düşünmemiştim. Tüm hediyeler, altınla işlenmiş kumaş örtülü bir masaya konmuştu. Tüm çocukların önünden geçip üç muzumu oraya koymak zorundaydım. Sonra duvarın karşısındaki iskemleye gidip oturdum; ayaklarımı saklamaya çalışıyor ve hiç gelmemiş olmayı diliyordum.

Diğer küçük çocuklar gayet rahatı — daha önce de partiye gitmişlerdi. Konuşmaktan ya da gülmekten korkmuyorlardı ve biri onlara soru sorduğunda sesleri kısılmıyordu. Geçen her anla daha da acınacak bir halde hissediyordum kendimi. Kendi dünyamda yanıt verebilir, hatta liderlik edebilirdim ve rayların ötesinde kimse bana ya da kardeşim George'a dokunmaya yeltenemezdi., Cüret ederse, yabani otları silah olarak kullanırdım. Ama bu yeni bir yaralama türüydü. Okulda, küçük beyazlı kızın önünde böyle hissetmezdim: Orada değersiz bir ders öğrenmişim — o temiz ve düzenliydi, ama ben onun yapamadığı şeyleri *yapar* ve öğrenebilirdim. Bundan ve öğretmenimin beni koruyan tavrından ötürü, beni partiye davet etmemeye utanmıştı.

"Gelemeyecek kadar meşgulsen, sırf seni davet ettim diye gelmek zorunda olduğunu sakın düşünme," demişti. On yaşından büyük değildi, ama çok iyi yetiştirilmişti. Bir şeylerin yanlış olduğunu belli belirsiz hissettim ve ona minnetle bakarak yanıtladım:

"Geleceğim. Yapacak başka bir şeyim yok!"

Şimdi burada, istenmediğim gözkaşırtıcı bir partideydim. Büyük bir özveri pahasına üç muz almıştım, ama diğer çocukların böyle ucuz bir hediyeyi düşünemeyeceklerini keşfetmek için. Evden çıkarken çok şık görünen elbisem, burada utanç verecek kadar kılıksızdı. Yalıtılmış bir halde dururken, annelerin bizi başka bir odaya çağırıp, beyaz masa örtüsüyle, üç muzla karşılaştırdığım zaman kalbime bir ağrı saplayan enfes meyve ve kek dolu uzun bir masaya oturttuklarında altüst olmuşum. Yalnızca anneme herşeyi anlatma isteğim ve incitse bile dünyadaki herşeyi öğrenme arzum, kimsenin bakmadığı bir sırada kapıdan süzülüp eve koşmamı önledi. Masada küçük bir oğların yanında oturuyordum.

"Hangi sokakta oturuyorsun?" diye sordu, nazik bir söyleşi başlatmaya çalışarak.

"Rayların öte yanında."

Bana şaşkınlıkla baktı. "Rayların öte yanında ha! Orada yalnızca inatçı çocuklar oturur!"

Söyleyecek bir şey bulmaya çalışarak ona bakakaldım, ama bulamadım. Çocuk diğer sokaklardan söz etmeye başladı.

"Benim babam avukat — ya seninki?"

"Tuğla taşıyor."

Gene bana bakakaldı. Onu rayların öte yanında düşünemiyordum — o, gözlükleri ve dükkandan alınma giysileriyle! Bu tür korkaklara sapanla atış yapardık biz. Kibirli bir çocuktı, tam tamına böyleydi! Ama ben bunu göremiyordum.

"Babam tuğla taşımaz," dedi, tekrar tekrar söz etmek istemişcesine. Aşağılamanın nerede olduğunu anlayamamıştım, ama bir aşağılama olduğunu biliyordum. Bu yüzden aşağılamasını ona iade ettim.

"Bahse girerim, benim babam senin babanı döver!" dedim, hoş, şık bir anne büyük tabaklara limonlu dondurma koyarken.

"Pekâlâ, Clarence, neden söz ediyorsunuz bakalım?" diye sordu sevecenlikle.

"Onun babası tuğla taşıyor ve rayların öte yanında oturuyorlar ve babasının benim babamı dövebileceğini söylüyor," diye bağırdı.

"Bu önemli değil canım, hiç önemli değil! Şimdi, şimdi, dondurmanı ye bakalım." Fakat gözlerinin hoşnutsuzca bana baktığını gördüm, önemli olduğunu biliyordum.

Clarence kaşığına dondurmaya daldırdı ve ondan sonra beni görmemezliğe geldi. Kaşığıma kaldırdım, ama tabağa çarptı. Maviler giymiş, saçında beyaz ipek kurdele olan zarif bir kız bana ters ters baktı. Kaşığı bir daha ellemedim, diğerlerinin kusursuz bir kendine hakimlik ve sessizlik içinde yemelerini seyrederek, ellerim kucağında oturdum. Asla böyle yiyemeyeceğimi biliyordum ve yutmaya çalışırsam tüm masa duyardı. Anne dönüp beni yemeye zorladı, ama ona dondurma ya da keki sevmediğimi söyledim! Bana meyve ikram

edince, evde yiyebileceğimi düşünerek aldım. Fakat çocuklar masadan kalkarken, hiçbirinin yanına meyve almadığını gördüm. Ben de elimdekini nefis dondurmaya kekin yanına bıraktım.

Diğer odada çocuklar bir oyun için eş seçiyorlardı, küçük beyazlı kız da çalmaya hazır, piyanonun başında oturuyordu. Gözlerimi ondan alamıyordum — piyano çalabilmeyi düşünmek! Herkes oyun için benden başka herkesi seçti. Hiçbir oğlan önümde eğilip,

"Lütfen eşim olur musun?" diye sormadı. Benden kesinlikle kaçıklarını gördüm... bazıları, okulda son derece aptal olan küçük oğlanlardı!

Küçük evsahibimin annesi nazik olmaya çalıştı:

"Hasta mısın Marie?" diye sordu. "Eve gitmek ister misin?"

"Evet, bayan." Sesim boğuk ve fısıldar gibiydi.

Beni kapıya götürüp nazikçe gülümseyerek, iyi vakit geçirdiğimi umduğunu söyledi.

"Evet, bayan." Boğuk sesim yanıtladı.

Kapı arkamdan kapandı. İçerde oyun başlamıştı ve kahkahayla gülen çocuk sesleri geliyordu. Biri pencereden bakıp da üzüldüğümü düşünmesin diye, başımı çevirip, hızla yürürken sokaktaki bir eve gözümü diktim.

İlyaz geldi, önce ovalara ve yamaçlara, sonra yukarı dağ karlarına. Trinidad'ta ağaçlar yemyeşil olur, eriyen karlarla kabaran Purgatory Irmağı yükseldikçe yükselirdi. Her gün ırmağın kıyısında durur ve çadırımızın önündeki küçük evlere yaklaşmasını izlerdik. Demiryolu köprüsünün demir ve çimento yığına hamle etti ve insanlar korkuyla on yıl önce, ilkyaz taşkınının büyük çelik yapıyı parçaladığını ve kasabadaki yeni nehir yatağını kestiğini anımsadılar. Her gece, kulaklarımızda nehrin uğultusuyla yatarız ve gece boyunca düzenli aralarla insanlar kalkıp dinlerdi; sessizce konuşarak, ırmak kıyısında bir aşağı bir yukarı gezinirdi.

Annemin korku dolu sesi bizi uyandırdığında daha tan ağarmamıştı. Babam giyinmek için zaman olduğunda ısrar etti, ama bir daha bakınca sesi korku doldu.

"Eşyalarınızı alıp gelin," diye emretti. Soğuktan titreyerek, onu izleyip çadırdan çıktık ve demiryoluna giden iki hendek arasındaki bir bayırda ilerledik. Irmak kıyısı aşarak hendekleri ve tüm alçak yerleri doldurmuştu, tehlikeli bir sesle otları ve söğüt ağaçlarını kaplıyordu. Korkunç bir sestti... yükselen ve hızla saldıran çılgın su... fanilikten söz eden doğa güçleri.

Yarı karanlıkta, küçük evlerinden kaçan kadınlarla erkeklerin çığlıklarını duyduk. Bizimle raylar arasındaki bir hendeğe vardık. Hendek suyla dolmuştu... kuşatılmıştık!

"Derin değil, Elly," babamın sesini duydum, "korkma."

Aşağı inip George'la Dan'i kollarına aldı ve taşkının içine daldı. Haykırdım... Nasıl George'u alıp beni burada bırakabilirdi... George orada yalnız kalamazdı! Diğer kıyıya ulaşmaya çalışan, sonra cüruf yığınının aşan karaltısını gördüm. Geri dönüp Annie'yi geçirdi; bir kez daha döndüğünde su ağzına yaklaşmıştı. Benimle Beatrice'i taşıırken, ayaklarıyla hissettiğini ve suları ayaklarıyla itmeye çabaladığını düşündüm. George'a koştum, küçük elleri hemen ellerime yapıştı.

Hendekten sesler geliyordu.

"Önce sen Helen" diyordu annem, Helen ise şöyle yanıt veriyordu:

"Hayır Elly, sen git ve beni bırak; ben böyle iyiyim..." Sanki bir Pazar akşamüstü gezintisindeymiş gibi konuşuyordu! Sanki yükselen taşkın onu her an alıp götüremezmiş gibi.

Babamın sesi patladı. "Saçmalama."

Annemi kollarına alıp, onunla birlikte taşkında sendeleyerek ilerledi. Helen artık, suların öbür yanındaki küçük kuru toprak parçasında karanlık, ince bir karaltıydı. Sonra bir anda o da yanımıza geldi, babamsa göğsüne dek ıslanmıştı.

Daha yüksek yerlerdeki rayların alt kısmında, bölge başkanının büyük evi vardı. Orada ışıklar yanıyordu; herkes ayaktaydı; herkes taşkının sesini dinliyordu. Işığa doğru koştuk. Evet, dedi başkan, ön balkonda kalabilirdik. Karısı geldi; korkmamıza gerek olmadığı konusunda güvence verdi, çünkü suların yükselmesine karşın ev yüksek kuruluydu ve sular buraya kadar gelemezdi. Sular eve gelse

bile ev yıkılmazdı. Kadın koyu bir Katolikti ve tüm gece boyunca dua etti, taşkınını gücüne karşı Tanrıya inancını tazeledi. Gece karanlık bir vadide yürürken bazen ısıklık çalınması gibi o da sürekli gülümsüyordu.. Bizim de dua etmemizi önerdi; böyle durumlarda hiç duraksanmamalıydı. Annem geri çekildi; yabancılara da Katoliklere de düşmanca duygular besliyordu. Ama babam cevap vermedi; inanmasa da, duanın canlandırıcı etkisi nedeniyle dua edecekti... sıcak bir oda, yanan mumlar, aydınlatılmış bir türbe, belki de tütsü, ayaklarının altına tehlike taşıyan suların sesi. Annemin tavrındaki sert ve soğuk bir şey, böyle dramatik bir durumdan yararlanmasını önleyebilirdi ancak.

Dindar kadın gülümsedi, yürürken gülümsemesi yumuşak ve ruhsuzdu, tıkabasa yemiş bir hayvan gibi. Ara sıra gelip bize bir şeyler söyledi, sonra dua etmek için yatak odasına çekildi. Tüm tavrı gösteriyordu ki, Tanrı'nın diğer bütün evleri içine almasına izin verirken bu evi korumuştur.

Annemle Helen kadının tavrına içerlediler; gece verandada hava soğuktu ve babam göğsüne dek ıslanmıştı ve hepimiz yarı giyinik haldeydik. Buna karşın kadın sıcak eve girmemizi söylememiştir. Dua edip etmeyeceğimizi sormuştu — ama annem zoraki dua edeceklerden değildi; bunun için fazla dürüstü.

Sular şafakla birlikte daha da yükseldi, verandanın ucundan annemle Helen çadırımızın şimdi bir karaltı olan silüetini izlediler. Yarisına kadar suya batmıştı.

"Makine mahvoldu ve kuştüyü yataklar," diye bağırıldılar birbirlerine, umarsız bir sesle.

"John, John! Gidiyor! Gidiyor!"

Hepimiz verandının ucuna koştuk. Azgın sular arasında çadırımızın karaltısı sallanarak yarı döndü ve yavaşça sulara kapıldı. Tahta kazıklar ve çadıra çivilenmiş mukavva döşeme onu dik tutuyordu. Söğüt ağaçlarına takılıp bir an asılı kaldı, biraz daha gidip, bir daha takıldı, yan yattı ve sonra gözden kayboldu. Annem görüş açısından çıkana dek, umutsuzluk dolu bir yüzle onu izledi.

"Sahip olduğumuz herşey gitti... kuştüyü yataklarını, makine, saat, Helen'in giysileri... sırtımızdaki giysilerden başka hiçbir şeyimiz yok!"

Babam kolunu onun omuzuna dolayarak, "Böyle düşünme, Elly" dedi. "Söğütlere takılır, biz de sabah onu buluruz." Ama onun sesinde de donuk bir umutsuzluk vardı. Annem kendini bırakarak ona yaslandı. Ağlamadı, ağlama yeteneğini kaybedeli çok olmuştu.

Sabah oldu. Dindar kadın evden çıkıp, verandada titreyen bizlere güven verircesine gülümsedi. Taşkın hızla geri çekiliyordu söylediğine göre. Tanrının lütfu ve dua edenlerin gücü kanıtlanmıştı — Tanrı bölge başkanının evini korumuştı.

Bugün Pazar ve bir kez daha kanımdan-canımdan olanları anımsıyorum, bir kez daha yaşantımızın küçük dramını, yoksul insanların dramını yaşıyorum.

Annemle babam vahşi gerçekliğe karşı bedenlerinin gücüyle savaştıkça, birçok girişim ve birçok başarısızlık yaşandı. Ürünün çok çalışmakla elde edileceğine inanan; en çok kazanmak için en çok çalışan saf insanlardı onlar.

Müthiş güzel bir yerde yenilginin yaşandığı bir yeri anımsıyorum. Çadırımız sulara kapılıp gittikten sonra, babam bir maden sahibi için kömür taşımak üzere anlaşma imzalamıştı. Maden dağların epey ötesindeydi; kömür bir koyaktan yüklenmek zorundaydı ve yanına oturduğum zaman babam bana hikayeler anlatırdı. Koyaktaki büyük taş yığını, dedi, bir keresinde orada büyük bir savaşa tutuşmuş yerlilerin mezar yığınydı.

"Koyaklardan aşağı indiler, kimi çıplak, kimi battaniyeyle, kimi atlarının üstüne uzanmıştı, bir eliyle saçından ve ayağından tutmuştu ve burada göğüs göğüs çarpıştılar, ta ki öyküyü anlatacak tek bir kişi sağ kalmayana dek."

Kimse sağ kalmamışsa o öyküyü nasıl duymuştu, bunu söylemedi. Sorun da değildi — benim olduğu kadar onun gözünde de düş, sopalar ve taşlar kadar gerçekti. Ona göre, koyakta çalışan ve evimizde yaşayan yabancı madenciler romantik karakterlerdi; tuhaf dillerinde renkli ve bilinmedik serüvenler gizliydi. Uzaklardaki dağ sırasında karanlık ormanlar onu gizemli bir biçimde çağırırdı — orada dağ aslanları ve yabanıl kediler sinsi sinsi dolaşır, toprak vahşilik

kokardı. Tüm Meksika ya da yerli evleri gibi üç ayak kalınlığında duvarları olan kerpiç evimiz salt ev değil, aynı zamanda yumuşak ayaklı gece hayvanlarına ve saldırılara karşı bir kaleydi de.

Anneme göre, koyaktaki taş yığını çingiraklı yılanların ininden başka bir şey değildi; taşların nasıl bir tepe haline geldiğini annem de söyleyemiyordu — düşsel şeylere asla inanmazdı. Ona göre, yabancı madenciler, her birimizin boynuna küçük bir ilaç çantası asmasına neden olan bitli erkeklerden başka bir şey değillerdi. Bitler bu ilacı sevmeyizler. Yukarıdaki tembel bulutlar... evet... hayır, tembel şeylerden nefret ederdi annem! Arkamızda karanlık ormanlar, biz çocukların okula gitmek zorunda olduğumuz kasabadan uzakta yaşamak anlamına geliyordu yalnızca. Gene de... kuşkuluyum... gözleri dalgındı. Belki de bulutları ve karanlık ormanları ya da dağ yamacındaki çilekleri görmek için kendine izin vermeye cesaret edemiyordu... işçiler gözlerini topraktan kaldırmaya cüret edemezler.

Madenin sahibi sehirden gelip Trinidad'a dönmek için yeterli paramız olacak kadar "hesap görse", kalp sektesinden giderdi sanırım.

Maden sahibi geldiğinde, Kasım ayıydı. Kara bir bıyığı ve bir yarış şapkası olan küçük bir adamdı. Annem yemek yapıp ekmek pişirdi, çok heyecanlıydı. Yıllardır böyle yemekler yapmamıştı.

"Pekâlâ Bay Turner, şöyle buyurun ve rahatınıza bakın!" dedi adama gururla. Bay Turner yarış şapkasını çıkarıp oturdu. O tek başına yemek yerken biz seyrettik, babam masanın bir ucunda oturuyor, ve onunla, erkeklerin birbirleriyle konuştuğu gibi konuşuyordu, annemse masada bekliyor ve daha çok yemesi için ısrar ediyordu. Biz çocuklar duvarın karşısına oturmuştuk ve aldığı her lokmayı izliyorduk; atıştırmak için yeterince güzel yiyecek yoktu. O gidince domuz yağı ve bezelyeye talim edecektik... hiç durmadan domuz yağı ve bezelye.

Akşamüstü oyundan dönünce, kapının önünde durup babamın bağırisını duydum:

"Karım bir at gibi çalışıyor ve biz ona bir bluz alacak kadar kazanamıyoruz!"

Bay Turner'ın kibar sesi cevap verdi, "Sözleşmeye bakın Bay Rogers, sözleşmeye bakın!"

Gene babamın sesi: "İyi, Mayıs'tan beri çalışıyorum ve kendi yük arabamla ekibim var ve gündoğumuyla kalkıp karanlıkta eve dönüyorum."

Ciddi küçük adamın gayet yavaş sesi: "Burada iyi besleniyor görünüyorsunuz... açlıktan ölmüyorsunuz!"

"Biz hiç böyle şeyler yemeyiz bayım, bunlar yalnızca sizin için yapıldı," annem bağıyordu.

Bay Turner birçok kızgın adam ve ağlayan kadın görmüştü... imzaladıkları sözleşmenin hukuki maddeleri hakkında hiçbir şey bilmeyen insanlar; yamaçlarda gizli birçok küçük madenin sahibiydi. Anneme, o bir odun parçasıymış gibi cevap verdi:

"Elimde sözleşme var Bayan Rogers... işte kocanızın imzası."

İmza doğru dürüst okunmuyordu, çünkü babam çok az okuma-yazma bilirdi. Üstünkörü attığı feci kalem izini görünce, içinde bir şeyler kırıldı sanki. "Allah seni kahretsin!.. Yani senin karına ipek giysiler almak ve çocuklarını liseye göndermek için çalışıyoruz! Bir karım ve beş çocuğum var. Karıma bak... otuz yaşında olmasına rağmen elli gösteriyor. Bunu bir düşünün bayım! Ve buraya gelip bana bir kağıt parçası gösteriyorsunuz. Sözüñüze güvendim... bir erkeğin *sözüñün* senet olduğu ve kağıda gerek duymadığı bir yerden geldim ben... Sizin kadınların ve çocukların ağzındaki lokmayı çalan Allahın belası bir hırsız olduğunuzu bilmiyordum... seni..."

Varıp Bay Turner'ın boğazına yapıştı, bir buldog köpeğinin fareyi sarsması gibi sarsıyordu onu. Küçük adam haykırıyordu: "Gitmeme izin vermezsen seni tutuklatacağım, John Rogers! Bırak gideyim! Bırak gideyim!"

Annem babamı tutmaya çalışarak ağlıyordu, "Yapma John, yapma... 'Hapis'i düşün!"

Sonra küçük adam gitti, bir ayaklanmadan geçmiş gibi görünüyordu. Evimiz çok sessizdi ve atmosfer çok ağırdı. Annem kendini yatağa atmıştı, hiç ses çıkarmadan yalıyordu. Babam şapkasını almadan gitmişti ve tepelerden geç döndü. Soyunmadan ve konuşmadan yatağa uzandı. Ertesi gün birkaç parça eşyamızı toplayıp arabaya yükledik ve uzun Trinidad yolculuğuna başladık. Tüm

dünyalığımız, annemin pansiyonerlerden alıp biriktirdiği azıcık bir paraydı.

Umut ve hayalkırıklığı —bir kez daha eşdeğer— atbaşı gitti. Annem, yeniden okulun gölgesinde yaşadığımız için umutlu ve neşeliydi. Babam uzaktaki bir madenci kasabasında iş bulunca, o da rayların öbür yanındaki "Teneke Kedi Pansiyonu"nu kiraladı. Bundan ve Helen'in bana diktiği keten elbiseden çok gurur duyuyordum. Okuldaki öğretmenim adresimi sorunca, heyecanla yüklü yüksek bir sesle yanıtladım:

"Teneke Kedi Pansiyonu!"

"O da ne?" diye sordu, gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmıştı.

Ne soru! Tabii ki herkes harika Teneke Kedi Pansiyonu'nun nerede olduğunu, iki odası bulunduğunu ve uzaktan tuğla gibi göründüğünü bilirdi. Gururla cevap verdim:

"Rayların öbür yanında!"

Böyle bir etkiden sonra, geç gelmekten ötürü kaçırdığım okul ödevini yapmaya koyulmalıydım. Onur sırasında bir oğlan oturuyordu... üç aya gereksinimim vardı... ondan sonra oğlan orada oturmayacaktı! Evde artık kavga yoktu, annem çalışmam için beni aceleyle "oturma odası"na —aruk bir "oturma odamız" vardı— soktu, o da evden aceleyle gitti

İki ay geçti... Onur sırasında oğlanı yeniyordum. O da bunu biliyordu! Bazen onun tarafına baktığımda, bana bakmak için gözlerini kaldırdığını görürdüm — sonra ikimiz de yeniden kitaplarımıza gömülürdük.

Sonra evde işler ters gitmeye başladı. Annem para kazanamıyordu. Pansiyonerler para ödemiyor, annemin karşılaması çok güç talepler öne sürüyorlardı. Babam eve gelince, annemle Helen ona yıpratıcı, bunaltıcı öyküyü anlattılar. Ertesi gün babam kahvaltı masasına oturup, hoşnutsuz, yakınan pansiyonerlerin içeri girmesini izledi. Kocası arkasından gelen şişman bir kadın korkunç bir sesle iskemlesini çekti. Yaşlı bir adam tabaktakilere acı acı baktı.

"Rahatınıza bakın dostlar," dedi babam, "çünkü bu, bu evdeki son yemeğiniz!"

"Ne demek istiyorsun?" dedi yaşlı adam.

"Dediğimi!" diye babam hırladı.

"Hafta bitmedi," diye bildirdi şişman kadın.

"Burada olduğunuz günlerin parasını ödeyin ve defolun!"

Kahvaltudan sonra üst kata çıkıp, kapıları bir bir çalarak para topladı. Sesinden ve tavrından, bunun yaşamındaki büyük anlardan biri olduğunu biliyordum. Böyle şeyleri hep düşlemişti — tüm güç elinde, önündeki her şeyi temizlerken. Tam bir cephe savaşı değildi, ama zaman içinde benzer bir şeye dönüştü. İşine geri dönüp hikayeyi uzun uzadıya anlatacağı, duyulacak şeydi doğrusu.

Bunu biliyordum, çünkü bir öykünün onun ağzında tepeden tırnağa nasıl değiştiğini işitmiştim. Öykü basitti. Aylar önce çadırımızı alıp götüren taşkın, bir adamı da önüne katıp sürüklemişti, ve adam bir grup erkek günlerce onu aradıktan sonra bulunmuştu. Hikayenin önü sonu buydu.

Babam bu öyküyü salonda işittikten sonra eve gelip, kendisinin ve bir grup erkeğin kaybolan adamı aramak üzere nasıl Purgatory Irmağı'nı arşınladıklarını anlattı. Bazı korkunç ayrıntılarla onu nasıl bulduklarını da ekledi. Bir ay sonra, bir grup insana aynı öyküyü anlattığını işittim, ama bu kez yalnızca o ve bir adam daha cesedi bulup, kumu kazıp, morga taşımışlardı.

Çok sonra öyküyü iki madenciye anlattığını duydum. Taşkından sonra, Purgatory'nin kıyılarında yürümüşü, üzgündü, çünkü bir adamın sulara kapıldığını duymuş, çevreyi araştırması gerektiğini düşünmüşü. Millerce yürümüşü, tek tek bütün kütüklere bakarak, çünkü içlerinden biri ceset olabilirdi. Ayrıntıları uzattıkça uzattı. Sonra... çamurun içinde dikilen şu şey de neydi? Başka bir kütük mü? Hayır, Tanrım! Yaklaştı. Bir koldu — havaya kalkmış, sanki ona işaret verir gibi: "Buradayım, John Rogers!"

Çıplak elleriyle kazmıştı; bir omuz, gövdenin bir kısmı, bir bacak ve sonra tüm vücut! Tanrım! Onu Purgatory'de yıkadı, belki arkadaşındı — tuhaf, tanıdık birine benziyordu! Şişmiş yüzüyle

bakıyordu — dinleyiciler dehşetle donakalmışlardı. Sonra onu kucakladı —o, tek başına— ve morga taşıdı; suyla ağırlaşmış kahrolası bir cesetti — burada dinleyicilerin yarısı kalkıp ahırlara gitti; fakat diğer adamlar, ölü adam yıkanıp mezara konana kadar kaldılar.

Öykünün son dinlediğim biçimi böyleydi.

Yukarıda şişman kadın kocasıyla kira konusunda tartışıyordu. Dün sabahki yumurtalan köpekler bile yemezdi.

"Bayan, adınız ne, bir kadınsınız; ama ya parayı ödersiniz ya da yaşlı kocanızdan bir yağ damlası bile bırakmam."

Koca parayı ödedi.

Helen merdivenin altında durmuş, gülmeden, hoşnutlukla dinliyordu. O da para kaybetmişti, ama evli olmadığından açığını çabuk telafi ederdi. Ama annem mutfakta oturuyordu, yüzü durgun ve düşünceliydi. Kırılgan, istekli bedeninin gücünü bir kez daha vermiş, ama kaybetmişti.

Ruhuma anlatılmaz bir yalnızlık çöktü. İçimde hiçbir sıcaklık yoktu — varlığımla bile ilgilenmiyordum. Okulun yakınında oturan bir ailenin yanında "mutfak yamağı"ydım. Okuldan sonra bulaşıkları yıkar ve bebeğe bakardım. Bebek onu sallarken ağlardı.

Annem pansiyon işini başaramadıktan sonra, buraya gelip bu kadınla konuşmuştu. Saatler ve ödeme konusunda tartışmışlardı; kadın —bir demiryolu ateşçisinin karısı— çok inatçıydı ve evde çalışanlara nasıl davranıldığını bildiğini göstermek için, kısaca ve soğuk soğuk görevlerimi saydı. Sonunda ona teslim edildim. Bana bir tabakta yiyecek verir, ben de onu, arka avluya bakan külüstür mutfak masasında yerdim, kadınsa beni mutfak eşyasından biri gibi görürdü sanki. Aldığı ilk "yardımcı"ydım ve konumlarımızın farklılığı konusunda hiçbir hata yapmak istemiyordu. Onu sevmeye nasıl çalıştığımı ve buna tepkisinin ne kadar soğuk olduğunu hâlâ anımsıyorum. Bir çocuk değil, bir "yardımcı" olduğumu öğrenmek çok zor oldu.

George, Dan ve Beatrice okulda her gün benimle birlikteydiler, ama artık bana ait görünmüyorlardı. Annie, çamaşırhanede pres işçisi

olarak çalışmaya başlamıştı. Sonunda gömlek makinesinde çalışmayı başaran Helen, onu işe almak için nüfuzunu kullanmıştı. Okuldan sonra George küçük eliyle benimkini tutar ve sokak köşesine gelene kadar birlikte yürürdük; orada ayrılırdık, o eve, ben işe.

Okul artık bir yükü ve onur sırasını kapma düşlerim hiçbir anlam ifade etmiyordu. Her zaman olduğu gibi kusursuz olan küçük beyazlı kız, varlığını unutmuş görünüyordu. Yeni öğretmenimin gözleri beni atlayıp geçiyordu. Bulaşıkları yıkarken çok gözyaşı döktüm, tiz çığlıklar atan bebeğe bakarken de. Sonra hastalanmaya başladım. Kadın nerede hastalandığımı sordu... Bilmiyordum. Bir kez kolumu kırdığımı söyledim ve yeniden ağrıyordu! Kadın en sonunda anneme beni şikayet etti ve işten atıldım. Atılmamla birlikte hastalığım da geçti.

Evde birçok değişiklik buldum. Artık dört odalı küçük bir ahşap evde yaşıyorduk. Bu odalardan birini Helen ve Annie işgal etmişti, çünkü çalışıyor ve odayla yemeğin parasını veriyorlardı. Annie yeterince büyüdüğünü iddia ederek, evde çalışmayı ya da annemle babamın düşüncelerine saygı göstermeyi reddetti. Helen ise şehire gitmenin yollarını arıyordu. "Zorunlu olmak" ile "olmamak" sözcüklerini doğru söylemeye başladı. Herşeyi çabucak öğrenen yapısıyla, yeni davranışlar geliştirmeye başladı. Çarşaf lar aldı ve hepimiz gibi iççamaşını yerine ince geceliklerle yattı. Annem ona olağanüstü saygı gösteriyor, yaptığı her işte onunla özdeşleşmiş görünüyordu; belki de Helen aracılığıyla, kendi yaşamında yoksun olan herşeyi yaşıyordu. Cumartesi akşamları, sık sık, ikisinin tartışuklarını işitirdim:

"Hadi al, Elly. Artık güzel şeylerim var, seninse yok."

Annem karşı çıkarak ve şefkatle yanıt verirdi: "Tüm maaşını alıyorum, Helen. Kendine hiçbir şey ayırmıyorsun."

"Hadi al, Elly ve çeneni kapa! John'un eve para getirmediğini bilmiyorum sanma." Sözcükleri yuvarlamamayı öğrenmesi uzun bir süre aldı.

Annemin gözleri döşemedeki bir çatlağa takılırdı, Helen ise haftalığını bırakarak odadan çıkardı.

Okuldan sonra, Cumartesileri ve tatillerde komşu kadınların bulaşık ve çamaşırlarına yardım eder, odun ya da kömür taşır, haber getirip götürürdüm. Bunun için anneme para verirlerdi çünkü. Geceleri eve gidebilirdim. Bir evde, yeni evlenmiş bir kadına iş görüyordum. Helen'le birlikte çamaşırhanede çalışıp para kazanıyordu; ama evlenince, kocası ona çalışamayacağını söylemişti. Aktif, bağımsız yaşamından ayrılıp üç odalı bir eve girmeye zorlamıştı onu, işin çoğunu ise okuldan sonra ben yapıyordum. Kadın gün boyunca yatar, çoğu zaman da akşamüstüne dek giyinmezdi.

"Bak nasıl evlenip de Gladys gibi yan gelip yatacağım," demişti Helen bir keresinde, başını gururla dikerek.

Gladys evlendikten birkaç hafta sonra, *karı* koca kavga etmeye başladılar. Komşu kadınlar kavgaları, çekili perdeler ardından izledi. Rayların öbür yanındaki tüm kadınlar gibi, bu kadın da onlara yakınmaya başlayınca, hepsi, bir kadının kocasını "sayması" gerektiği konusunda birleşti. İçimdeki bir şey buna isyan etti ve hepsinden nefret edip hor gördüm.

"Allah aşkına, neyin yaygarasını yapıyorsunuz?" bir gün koca çıkageldi.

"Yeniden çalışmak istiyorum. Bütün gün yoksun, ben de evde pinekliyorum."

"Ne! Çalış da herkes karıma bakamadığımı söylesin! Ne istediğini bilmiyorum! Yeterince elbisen var, elini sıcak sudan soğuk suya sokmuyorsun."

"Çalışmak istiyorum."

"Ve sokaklarda sürtüp paranı burnumun ucuna dayamak! Çalışırsan evimi *terkedersin!*"

Böylece Gladys işe gitmedi. Aylar geçti, komşular gülümsüyordu... çünkü şimdi "yükklü" olduğu söyleniyordu. Ve kocasıyla kavgaları devam etti. İkisinin arasında geçen sözcükler, bir hançer saplanmışçasına beynime çakıldı kaldı.

Bir gün, "Sana aldığım giysileri geri ver," dedi koca.

"Canları cehenneme, biliyorsun ki seni seviyorum," diye yalvardı kadın gözyaşlarıyla — çünkü şimdi istese de çalışamazdı.

Yandaki avludaki iki kadın pencereden söylenenleri duyup güldüler. Aruk kibirli olamaz dediler, bense gülmedim. Sözlerinde çok yaralayıcı bir şey vardı, evde bile tekrarlayamazdım; yalnızca bir kez yaptım bunu, evlilikten nefretim ve evli kadınlardan iğrenmenin kaynağını bulmaya çalışırken. Bu iki sözcük beynimde biraraya gelip, evlilik ilişkisinde karıyla kocanın gerçek konumunu ortaya çıkardı.

"Rahim olan Tanrıya verilir ve rahim olan Tanrıdan alınmaz." Papaz böyle dua ediyordu. Söylediklerini zaten biliyordum. Hiçbir şeyi olmayan ve herşeyi elinden alınan sınıfa mensuptuk biz.

Kilise azametliydi, güneş ışınları boyanmış pencerelerden içeri süzülüyordu. Papazın sesi sert ve suçlayıcıydı. Aldığım yeni yeşil keten elbisemi düşündüm. Düşlerim yeşil bir şapka, yeşil çoraplar, yeşil ayakkabı ve eldivenlerle çok meşguldü, tıpkı yanında çalıştığım kadının sahip oldukları gibi. Kadın öyle güzeldi ki, geçerken herkes durup ona bakardı.

Papazın sözleri beni incitti. Tanrı zenginlere verir, yoksullardan alır. Tanrı görülmez ve adil olmayan bir düşman gibiydi. Biz, rayların öbür yanındakiler dövuştüğünde, bunu açıkta yapardık, diğerinin de şansı olurdu. Babam beni bir kerisinde kanlar içinde ve yarı baygın bir halde eve taşıdığı zaman, önce benle, rayların öbür yanındaki en rezil çocuğu ayırmak zorunda kalmıştı. Bu kilisede bana öğretmeye çalışıkları Tanrı kavramını anlayamazdım. Pazar Okulu'na ve kiliseye üç kez gitmiştim, Tanrıyı sevip ondan korkmamı anlatmışlardı bana sürekli. Bu nasıl olabilirdi — babam oradaydı; korktuğum birini nasıl sevebilirdim? Sonra şeytandan korkmam istendi. Tanrı ve şeytan aklımda birbirine karıştı ve her ikisine karşı da duymam gerektiği söylenen korku, aynı korkuydu. Herşey aptalcaydı.

Kilise büyük bir hayal kırıklığıydı. Gene de çok güzel olmaya başladı; ABD'ni Hristiyanlığa döndürmek için Kanada'dan üç papaz gelmişti. ABD'nin bir parçası olduğum için beni de döndürmeye çalıştılar — en azından üç hafta boyunca. Papazlar ince, genç ve çok yakışıklıydılar. Okulumuzun koridorunda durup "Maple Leaves Forever" şarkısını söylerlerdi; güneş ışığında titreyen sarı ve altın akçaagaç yapraklarını görürdüm, ağaç tepelerinde sırtında öyküler

taşıyan bir rüzgâr vardı. Papazlar bu kiliseye gidince ben de peşlerinden gittim. Defalarca şarkı söyledikten sonra, içlerinden biri dinleyicilere yumuşak bir sesle sordu:

"Kim İsa'nın kollarındaki kuzu gibi olmak istiyor?"

Söyleniş biçimi biraz komikti, ama ben gene de kalkıp, onun ve tüm cemaatin önünde duran geçide yürüdüm. Tanıdığım birinin dinleyiciler arasında olup da güleceğinden korkmam, beni bir anlığına altüst etti ama gene de devam ettim. Rayların öbür yanındaki yumurcıklardan biri gülerse, onun canına okurdum!

"Daima İsa'nın kuzusu olmak istiyor musun?" diye sordu. Gözleri masmavi, saçları düzdü.

"Evet, efendim!" Gözümden yaşlar akarak yanıtladım, çünkü sesi genizden, gözleri çok güzeldi.

Böylece Hristiyan oldum. Şimdi bu kilisede öğrenmek için bulunuyordum. Fakat her Pazar, uzun süre Hristiyan kalamayacağım duygusu sinsice kendini hissettiriyordu. Mavi gözlü papaz gideli beri herşey çok kasvetliydi.

Kilise Ticaret Sokağı'nda, şehri bir yılan gibi dolanan ana caddedeydi. Antik Santa Fé Trail'in de bir parçasıydı. Kilise ve salon, Ticaret Sokağı'nın iki dönemeç noktasıydı. Salon kilisenin karşı tarafında ve tepeye yakındı. Çalışmadığı zamanlar babamı hep orada bulabilirdim. Salon küçük, tek katlı bir binaydı; sallanan kapıları vardı, bu kapıların ardında erkekler kumar oynar, içer ve "dedikodu" yaparlardı. Yanında bir tütüncü vardı, erkekler tütüncünün önünde gezinir, sigara içer ve gün boyu birbirleriyle dalaşırlardı, küfürler gırla giderdi.

Ticaret Sokağı'nın altındaki köprüünün çaprazında, şehrin en kalabalık yeri olan istasyonun arkasında, şimdi çalışmakta olduğum pansiyon vardı. Okuldan çıkınca dosdoğru oraya giderdim. Pansiyonun sahibi Bayan Hampton, güzelliği yemeklere yüksek fiyat istemesini mümkün kılan ve yalnızca paralı demiryolu ateşçileriyle makinistlerini barındıran genç bir duldu. İçinde bir orgun durduğu oturma odası vardı. Yatak odası büyük ve aydınlıktı ve kadın bu odaya çok bağlıydı, çünkü herşeyin en iyisini isteyen, lüks içinde bir kadındı.

Bir gece, uyumakta olduğum oturma odasındaki kanepede, onun odasından gelen sesler duydum. Dinledim — kesinlikle benim adım geçti! Evet... o... o bir makinistle konuşuyordu. Diyordu ki:

"Sanırım her sabah ben kalkmadan önce sütten içiyor!"

"Neden işten atmıyorsun?" Makinistin sesi otoriter ve şikayetçiydi, bir kocaninki gibi.

"Evet... ama çok iş yapıyor — neredeyse düzenli bir hizmeti kadar."

"... ama ya dürüst değilse!"

Gerisini duymadım. Saatlerce uyanık yattım. Bana getirilen suçlama doğruydu — arka merdivenlerden getirirken, her sabah sütten bir yudum alırdım. Çoğu zaman atum, çünkü pansiyonerlerin yemedikleri kalıyordu bana. Bayan Hampton önemli bir kadındı ve pansiyonerleriyle birlikte masanın başında otururdu. İyi bir kadındı, onun evinde kendimi yalnız hissetmezdim; ama her zaman bana yeterli yiyecek kalıp kalmadığına dikkat etmezdi. Sevecenlik gösterisine zamanı yoktu. Mutfakta bulaşıkları st üste yığıp yıkarken, artıkları tıknırdım.

Suumu örtbas etmek için, ertesı gün erkenden kalktım, su ısıtıp amaşlarını, el havlularını ve yastık kılıflarını yıkadım. Kadın kalktığında, amaşsırlar ipe dizilmiş, süt kabı tastamam masanın üstüne konmuştu. Günün sonunda mutfaktan gizlice bir kova alıp raylar boyunca aşağı yürüdüm. Çünkü annem bir süredir başkalarının amaşsırlarını yıkıyordu ve Helen'in de yardımıyla bir inek alacak kadar para biriktirnişti. Sütü satıyordu ama, ben ona gerçeği anlatıp Bayan Hampton'a borcumu ödemek için bir kova süt vermesini isteyecektim. O da Bayan Hampton'a zgn olduğumu söyleyecekti — suçum kapanacaktı. Ceza olarak kiliseye dönmeyi bile düşündüm.

Hafiflemiş bir vicdanla evimize yaklaştım. Ama kapının önünde durdum. Babam küfrediyor ve kızkardeşim Annie'yi saından tutup eve sürüklüyordu. Annie çığlıklar atıp mücadele ediyordu.

"Yirribey yaşında ve bir evin boyu kadar büyük olsaydın, seni eşek sudan gelinceye kadar dverdim," diye bağınıyordu babam.

Annemin sesi kaygı doluydu, "Oh, Annie, dün gece bir pansiyonda olup olmadığını söyle bana!"

Annie kabaydı. "Dansa gidip bütün gece Millie'yle kaldığımı kaç kez söyleyeceğim sana. Gidip annesine sorun!"

"Yalan söylüyorsun!" — ama babamın sesi sakinleşiyordu.

"Ben mi yalan söylüyorum? "Öyleyse neden soruyorsun?"

"Pekâlâ, bu kez sana izin vereceğim, ama bir daha o aşağılık dans salonuna gidip pezevenklerle dans ederek bütün gece eve gelmediğini duyarsam, seni öldüresiye döverim!"

"Sen kendine bak baba, ben kendimi idare etmesini bilirim! Salondan hiç çıkmıyorsun... bana söyleyecek sözün olamaz!.. Artık kendi paramı kazanıyorum!"

Annie onbeş yaşındaydı ve feleğin çemberinden geçmişti. Ve bizim dünyamızın ölçütlerine göre, kendi parasını kazanan kadın, özgür bir kadındı. Yalnızca evli kadınlar emir alırdı. Annie'ye dokunmakla, rayların öbür yanındaki onur yasasını çiğnemişti babam. Tüm komşuların duyacağı kadar yüksek bir sesle Annie'ye bağıırıyordu:

"Evet, kendi paranı kazanıyorsun da, bizim çok işimize yarıyor sanki! Helen parasını annene veriyor, sen ise, sokaklarda sürtmek için paçavralara harcıyorsun!"

"Sen neden *paranı* anneme vermiyorsun, bilmek istiyorum, salonda harcamak yerine?"

"Cevap verme küçükhanım! Benim yaptığımı değil, söylediğimi yapacaksın, yoksa yirmibeş yaşında olsaydın seni eşek sudan gelinceye dek döverdim..."

Arka kapı şiddetle kapandı... Annie kibirlice yanıt vermiş ve tehdidinin ortasında bırakılmışı.

Elimde kovayla kapıda durdum. Evdeki kavgayı dinlerken binlerce duyguyu yaşamıştım — nefret edilesi, acı duygular. Ayrımsız, belli belirsiz bir kovma resmi oluşturan anılar bilinç düzeyine çıktı. "Annie bütün gece pansiyonda"... bu seks demekti. Annemle babam bunun için onu dövmeye kalkıştılar... ne hakları vardı... yalancı ve ikiyezli olan onlardı! Gecenin bir yarısında onları duyardım... şimdiyse *onlar* şok geçiriyorlardı! Yetişkinler ne kadar yalancı! Nasıl

da namussuz! Ve Annie... büyüyor... dolgun göğüsleri ve kalçalarıyla ve onlardan gurur duyuyor! Ne iğrenç! Ona yaklaşımdan hoşlanmıyorum... midem bulanıyor. Büyümek ve diğcr yetişkinlerin yaptığı herşeyi yapmak — seks hayatının içine dalmak!

Bir yanda masallardan, "The Maple Leaves Forever" şarkısından, hayvanlara iyi davranan küçük kızların, rengin, dansın, müziğin hep iyi sonla biten masallarından oluşan dünyam; öbür yanda, kırılmış bir pencere camına yapıştırılmış paçavrayla küçük bir ev, sundurına önünde kıraç toprakta yaşamaya çalışma, güzel saçlarından sürüklenen Annie, bir zamanlar dimdik ve yakışıklı olan ama artık ağzının kenarlarından tütün sarkan ezik bir adam olan babam.

Dönerken avluya açılan eski kapıyı bile açmadan ayak izlerimi takip ettim. Purgatory'nun kıyıları boyunca, rayların üzerinde, ırnağa akan dereciğin kenarından Bayan Hampton'ın evine döndüm. Mutfağa süzölüp kovayı rafa koydum. Sonra yatağa gidip bekledim.

Bayan Hampton şöyle diyordu:

"Marie, bundan böyle kendi işimi kendim yapabilirim. Sana artık ihtiyacım yok."

Çamaşırların rüzgârda sallandığı avluya açılan arka kapıya baktım. Sütünden bir yudum aldığım için kovuluyordum. Unuttuğunu sanmıştım. Son birkaç günde o kadar çok çalışmış ve işleri düzeltmeye çabalamıştım ki! Bunu yapması olası değil gibiydi... hayır, bunu ona yaptıran makinist olmalıydı... onunla evlenecekti. Adam onu "saygın" bir evli kadın yapacaktı, Hristiyanların sahip olduğu standartlara uygun. Kadın da ona itaat etmek zorundaydı.

"Hiç para almadan bir ay daha kalamaz mıyım? Para istemem." Göğsüm sıkışmıştı.

Biraz düşündü. "Hayır. Kendi işimi kendim görürüm!" Sesi üzgündü, ama son sözü söylemişti.

Eve gitmem saatler sürdü. Bir süre büyük bir evin yakınındaki bir ağacın altında oturdum, sonra hava kararmaya başlayınca, üzgün üzgün salınan salkımsöğüt ağacının altına geçtim. Bir hikaye uydurmak zorunda olduğumu, yoksa annemden dayak yiyeceğimi

biliyordum. Beni bir daha çalarken yakalarsa "yerden yere vuracağını" haykıracaktı. Ya da "sırtım kan içinde kalana dek" beni kamçılacaktı. Düşünmek ve göğsümdeki ağırlıktan kurtulmak için zamana gereksinimim vardı. Belki de en iyisi ırmağa atlayıp sürüklenmekti; o zaman Bayan Hampton ile annem üzülürdü. Irmak aman vermeden, karanlık akıyor ve gri kum kıyının ışığıyla boğuşuyordu. Kendi kendine konuşuyordu... ne tuhaf bir sestü... bize saldıran taşkın gecesi gibiydi. Seni sevmesini engelleyen bir şeydi bu... bir hayvandan daha beterdı. Bu ses... korkuyla geri çekildim... içinde duygu olmayan bir şeye güvenemezdim.

Geç olmuştu ve ortalık çok karanlıktı... Bayan Hampton'ın evinden ayrıldığımdan bu yana saatler geçmiş olmalıydı... herhalde artık neredeyse geceyarısıydı. Eve doğru ayaklarımı sürükledim, mut-fak kapısına gidip açtım. Artık yalan söyleme işine aldırımyordum.

Ama ters giden bir şeyler vardı. Helen ile Annie en karanlık olan köşede yan yana oturuyorlardı. Annem, başı ellerinin arasında, hıçkırıqlarla sarsılarak iskemlede oturuyordu. Babam, saldırmaya hazır bir boğa gibi kapının yanında durmuştu. İçeri girerken hepsi bana baktılar. Babam, gözlerimin annemin üzerinde olduğunu farketti ve belki de onun ağlmasına hiç dayanamadığımı anımsadı. Bu sefaletin yaratıcısı oymuşcasına zayıf hissediyordu kendini belki de. Çünkü bana şöyle bağırdı:

"Bak Marie, senin... senin Helen Teyze'ne... Onu aşığı Dago'yla sundurmanın köşesinde yakaladım! Elbisesinin üstündeki şu broşu ve güzel elbiseler almış ona! İşte yaptığı bu!"

"John... Tanrı aşkına çocuğun önünde böyle konuşma!" dedi annem dehşetle.

"Annesinin nasıl bir kardeşi olduğunu bilmeli... işte o kadar!"

Sessizlik oldu. Kafatasımın içinde bir fırça herşeyi silip süpürmüştü sanki... Daire çizirken onu duyabiliyordum. Hepimiz olduğumuz yerde durduk. Helen'in yüzü acıyla bembeyaz olmuştu.

"Sen, John Rogers, böyle konuşamazsın! Elly'ye köpekmiş gibi davranıyorsun! Tüm parasını salonda harcayan sen, bana hiçbir şey söyleyemezsin!"

"Tanrım!.. Sen bir orospu..."

Helen vahşî bir çığlıkla ona saldırdı. Hızla yüzüne vurup bir yanağında derin bir kızarıklık yarattı. Sonra babam onu kollarından yakalayıp barbarca yukarı kaldırdı. Tüm kınılganlığına karşın Helen kinle mücadele ederek, midesine vurdu, bir yandan da dişleriyle ulaşmaya çalışıyordu. Babam ancak çok büyük bir güç sarfederek onu kendinden uzaklaştırabilirdi. Annem kalkıp dehşet içinde onlara koştu; kıvranan Helen'e sarılarak saçlarını okşadı, ona sıkı sıkı sarıldı. "Bırak gitsin John! Helen... Helen... küçük kardeşim... yanıma gel!"

Onları ayırıp, rengi atmış ve soluk soluğa olan Helen'i odanın öbür yanına sürükledi.

"Kocana karşı bir orospunun tarafını mı tutuyorsun?"

Helen bir atak daha yaptı, ama annem kollarıyla onu sarmıştı. "Elly" —Helen bir hayvan gibi soluyordu— "bırak beni! Bırak beni Elly!" Annemle Helen itişip kakıştılar ama annem onu sımsıkı sarmıştı. Helen, beyaz yüzüyle, omuzu üzerinden anneme baktı.

"Bir daha bana böyle derssen... seni aşağılık köpek... Seni kendi ellerimle boğarım ve Elly de beni durduramaz!" Annem titreyen bir sesle onu sakinleştirmeye çalışıyordu, o güzelim kızıl saçlarını ve beyaz yanaklarını okşuyordu. Ama Helen'in sesi alçak perdeden ve tutkulu çıktı.

"Ve ben bir orospuysam John Rogers, bilmek isterim, beni kim böyle yaptı! *Sen*, John Rogers! Elly'nin kendine ve çocuklara yiyecek ve giyecek almak için yeterli parası yoktu. Her hafta sonu haftalığıma ona verdim. Evet, sen de bunu biliyordun! Benim param olmasaydı açlıktan ölürdü. Sen salondaydın... cebinde tek kuruşun kalmadığı Cumartesi akşamları eve gelirdin, o zaman Elly sızlanırsa yalan söyler ya da tehdit ederdin. Nasıl yaşayabileceğini düşünüyorsun?.. Çamaşır yıkayarak mı?.. kahrolası! Sen aşağılık bir köpeksin! *Sen* mi bana ad takacaksın? Sen! Giysilerimin parasını nereden sağladığımı düşünüyordun... Ben paçavra *giymem*... Evlenip de bir adamın beni yönetip dövmesine, açlıktan ölmeme izin *vermem*! Hakkım var. Ben bir orospuysam... beni *sen* orospu yaptın, sen, John Rogers,... sen... sen... sen!"

"Eşyalarını toplayıp yollan ve sakın kapımı yeniden çalayım

deme!" Babam öfkeden çıldırmıştı. Helen gerçeği söylemişti. "Hadi defol... Dago adlı pezevenge! Bir köpeğe bile layık değilsin!"

"*Sen* layıksın! Ve buraya yuvam diyorsun... kirayı bile ödemiyorsun. *Hiçbir* faydan yok!"

"Evimden defol, yoksa ben seni atacağım!"

Annem Helen'e sarıldı. "Eğer Helen bu gece giderse, John, ben de onunla giderim."

"Böyle bir kadınla sokaklarda gezmekten söz etmeyecek kadar iyi bir eşsin. Bırak gitsin, sen de buraya gel!"

Annem dimdik ve incecik, durdu; yüzü, uzun süre önce, ölmeden hemen önce gördüğüm yaralı bir kömür madencisinin yüzü gibi kül rengiydi. Mavimsi siyah gözleri parladı... böyle dehşet içindeki gözleri daha önce nerede görmüştüm... Anımsadım... neden... uzun süre önce... dört yaşında ancak vardım... bir kedi yavrusunu öldürmüştüm... yolda paramparça olmuştu, çünkü yabancıydı ve tehlikeli olduğunu iddia ediyordum... can çekişirken gözleri tıpkı annemin gözleri gibi bakıyordu.

"Gel buraya!" babam anneme bağırdı.

Ama o, Helen'e sarılmış halde durdu.

"Buraya gelmezsen, bu allahın belası evdeki tüm eşyaları kırarım!"

Annem, gözleri parlayarak, buz gibi bir sessizlik içinde durmaya devam etti. Babam, bir hırıltıyla, arka kapıyı çarptı, karanlıkta sendeleyişini işittik. Helen'in sesi tutku ve çaresizlikle gergindi.

"Tek başıma gideceğim, Elly. Şimdi gidiyorum. John, elindeki herşeyi kıracak... ve sonra seni öldürebilir."

"O gidebilir... sen gidemezsin."

"Gitmez... önce bizi öldürür."

"Öyleyse bırak, herşeyi kırsın. O zaman ölürüm daha iyi!"

"Yapma, Elly. Ben giderim. Sana para, çocuklar için de bir şeyler yollarım. Hayır! Burada kal, ben yalnız gideceğim. Burada kal diyorum sana! Çocukları düşün! Sensiz ne yaparlar! Hepimiz için yeterli parakazanana dek bekle... sadece bekle!"

Helen annemi iterek kendinden uzaklaştırdı ve Annie'yle birlikte uyudukları odaya gitti. Annie onun arkasından süründü ve anahtar kilitte döndü. Sendeleme sesleri, hızlı adımlar, fısıldamalar duyuluyordu kapının arkasında. Annem yere çöküp yüzükoyun yattı, başı ellerinin arasındaydı. Kesik kesik soluyordu. Arka kapı açıldı ve babam, elinde bir balta, içeri daldı. Gözleri, döşemenin üzerinde yatan anneme kaydı. Kulağı kirişte, durdu... yatakodası kapısının ardında telaşlı ayak sesleri duyuluyordu. Baltayı aşağı indirip bekledi... bekledi.

Dış kapı açılıp kapandı... dışardaki sundurmada iki ayak sesi, biri sert toprakta aşağıya doğru, üç adım sokağa. Külüstür kapı, sanki bir ruh geçmiş gibi, gıcırdayıp kapandı. Sonbaharda koyaklardan esen rüzgârı içeri sokan kırık pencere camı paçavrayla örtülmüştü. Babam ağır ağır soluyordu, tek sözcük etmeden dönüp mutfak kapısını çarparak çıktı. Adım sesleri, demiryolu raylarına giden bir hendeği geçti... tüm kenti dolaşan raylar. Mutfağın sessizliğini ancak annemin hıçkırıkları bozuyordu, sanki hep sessizlik varmış ve hep olacaktı gibi.

Haftalar geçti ve sonunda olan oldu. Babam, o çok sık yinelediği tehditini yerine getirdi ve evi terketti. Annemin bize bakamayacak kadar güçsüz olduğunu biliyordu. Helen hiçbir şey söylemedi.

Annemin ona Helen konusunda meydan okumasından ve geçen her gün yaşamayı umursamadığını göstermesinden sonra, gittikçe daha vahşî olmaya başlamıştı. Geceleri annemi çok kötü dövdüğünü duyardım, fakat yatak odasının kapısı kilitliydi. Belirsizliğin dehşeti her yere sinmişti.

O yıl kadınlara oy hakkı verilmişti. Annemin başı biraz dikleşti ama sessizliğini korudu. Fazla konuşkan bir kadın değildi.

Babam, "oyunu kime vereceksin?" diye sordu.

Annem yanıt vermedi. Bunu kavgalar izledi... kavgayı başlatan babamdı. Sonunda eline bir silah geçirmişti. En azından annem böyle hissediyordu. Babam annemi tehdit etmesine karşın, o hâlâ yanıt vermiyordu. Seçim günü, söylemezse evi terketmekle tehdit etti onu. Fakat annem yanıt vermeden, sanki babam yokmuşcasına evden çıktı.

O gece babam, emir anlamına gelen bir soru sordu:

"Nasıl oy kullandığını söylemeyecek misin?"

"Hiç niyetim yok!"

Ertesi gün annem mutfak sundurmasında dururken, babam gitmeye hazır, dizginler elinde, yük arabasında oturuyordu. Kalbim ağırlaşmıştı ve kendimi hasta hissettim. Bir soru daha sordu, ama annem, elleri önünde bağlı, yanıt vermedi. Sonra babam gitti. Annemin narin bedeni gene kendi kendine kalmıştı. Eve çamaşır almaktansa, çamaşıra gitmenin daha iyi olduğuna karar verdi, çünkü evlere gittiğinde ona kahve ve yemek veriyorlardı; yiyecekten tasarruf ediyordu. Her gün Purgatory'yi geçip, aralarında lisenin azametle yükseldiği, düzgün sokaklardaki lüks evlere gidiyordu. Arka kapıları çalıyor ve çok güzel çamaşır yıkayıp ütü yaptığını anlatıyordu. Böylece düzenli bir çamaşırcı oldu. Her sabah evden yedide çıkar, akşam sekizde dönerdi. Günde bir dolar otuz sent kazanırdı. Evet, dedi, çelimsizim, ama çamaşırları bembeyaz yıkarım — bir denemeden sonra işi ona vermekten başka çareleri yoktu. Kadınlar onun gözlerine ve dalgın yüzüne bakıp başlarını sallarlardı, ama sonra ellerini, büyük damarlı ve ağır işten neredeyse kararmış ellerini görürlerdi. Bu onları ikna ederdi.

Tüm kış çamaşır yıkadı. Geceleri, bizzat kendisinin de kabul ettiği gibi, "yorgunluktan ölecek halde" olurdu, ama akşam için hazırladığı yemeğin kalitesi ve cinsini ayrıntıyla seçemeyecek kadar yorgun olmazdı hiç. Yemek bir tabak içinde, çalıştığı yerden verilirdi. Ara sıra et aldığı da olurdu. Belleğini karıştırır ve fazladan çamaşır verdikleri ya da yarım saat daha fazla kalmasını istedikleri için bu iyi muameleye çok minnettar kalırdı. Onu kaygılandıran tek şey, yüzüne ve başına işkence eden nevrâlji ağrılarıydı.

Annie her gün çamaşırhanede çalışmasına karşın eve yardım etmeyi reddediyordu — o, "çalışıyordu". Benim görevimse ev işlerine yardım edip erkek kardeşimle Beatrice'i okula hazırlamaktı. Sonra kapıyı kilitleyip kar altında zor yürüyüşler yapardım.

Annem ara sıra evde de çamaşır yıkardı. Şafakla birlikte işe koyulur, mutfak buhar ve sabun köpüğü dolardı. Öğleden sonra yüzü solar ve incelik, sırtındaki ağırlardan yakınırdı. Çamaşırları sıkıp

asardım ya da suyu boşaltırdım. Annemle ben artık arkadaş ve yoldaştık, o çalışırken bir çamaşır makinesi alma planları kurardık. Yıkama ve ütöleme için bir düzine parçaya otuz sent isterdik, ama kadınlar hep en büyük parçaları yollarlardı çarşaflar, masa örtüleri, tulumlar, gömlekler— ve genellikle onüçüncü parçayı da denemek için arasına sıkıştırırlardı. Onüçüncü parça şanssızdı, fakat çamaşırcılar için şanslı olduğu sanılırdı — en azından onlar öyle düşünürlerdi.

Evimiz buhar tüten çarşaflardan, iççamaşırlarından ve gömleklerden oluşan bir yığınla doluydu ve bir odadan diğerine geçmek için yerde sürünmek zorunda kalırdık. Bir yatak odası hariç bütün odalara ip germiştik ve yalnızca mutfak sobasını yakabiliyorduk. Her gün Beatrice ile ben, ellerimizi ısıtmak için birbirine sürterek, trenlerden düşen kömürleri toplamak üzere demiryoluna gider, hava karardıktan sonra da, yakınlardaki bir kereste avlusundan taşıyabileceğimiz kadar odun "aşırırdık". Gece annemle ben, patates ile un ve sudan, bazen de un ve süttten yapılan bir bulamaçtan ibaret akşam yemeğini hazırlardık. Hâlâ ineğimiz vardı, ama bütün sütü satıyorduk. Mutfak masasının çevresinde sessizlik içinde yerdik, havada hâlâ sabun kokusu olurdu. Annemin sırtını ağrıdan kurtarmak için çamaşır makinesi alma düşündünden hiç vazgeçmedik. Ama hep alınması gereken ayakkabılar ve okul kitapları olurdu. Bir çıkış yolu bulamadan, benim de çalışmaya gitmem gerektiğine, annemin çamaşırları tek başına yıkamasına karar verdim.

Kısa boylu, karanlık yüzlü bir Yahudinin sigara dükkanında iş buldum. Okuldan çıkınca dosdoğru oraya gider ve akşam sekize kadar çalışırdım. Üç ya da dört kızla birlikte, arka taraftaki karanlık bir odada oturur, büyük, yumuşak, kahverengi tütün yapraklarının orta damarını dikkatlice ayırırdık. Önümüze yığıdığımız bu yapraklar, uzun bir masanın önüne sıralanmış erkeklerin sigara sardığı odaya götürülürdü. Onların odası aydınlık ve temizdi; bizimki ise tütün tozu doluydu. Erkekler gülüşüp konuşabilirlerdi; biz yapamazdık. Beş zili çaldığında kalkar, önlüklerini silkeler ve giderlerdi. Cumartesi günleri ise işleri birde biterdi. Onların sendikalı olduklarını, bu yüzden bu tür hakları olduğunu öğrendim. İşverenimiz onlara saygıyla davranıyordu, biz karanlık odadakiler ise bu saygıdan nasiplenemiyorduk. Tuhaf, diye düşündüm, güçlü ve saygıya gereksinimi olmayanlar saygı görüyor;

gereksinimi olanlar ise görmüyor. Hristiyanlık bu olsa gerek; sahip olana verilecek, olmayandan alınacak. Ne tuhaf şey bu din ve ne öç alınası şey bu toplum!

Sigara sarıcılarının biri gençti ve çok yakışıklıydı. Damarları ayırırken, onun kahverengi kafasını aydınlık odanın ışığında seyredirdim... belki, diye düşlerdim, bir gün buraya oturur ve bir masaldaki prens gibi, onunla evlenmemi ister! Kendimi onun yanında sigara sararken düşündüm. Bir gün, yaprak kutumu dosdoğru onun önüne koydum. Geçerken durmak zorunda kaldı; fakat hangi şeytanlıkla eşyaları böyle insanların önüne koyduğumu sordu!

Tütün yapraklarına döküldü gözyaşlarım. Zaman bir türlü geçmek bilmedi. Bu yerde hiç sevgi yok... Öyle görünüyordu ki, ben bir tahta parçasından başka bir şey değildim. Zaman zaman işverenim gelip yavaşlığımdan dolayı beni azarladı.

Önce nazikçe, "hep hayal kuruyorsun," dedi, "uyanıp daha hızlı ayır; bak — böyle." Sesi yumuşakken ve yanımda oturduğu zamanlar çok hızlı ayırırdım; ama sonra o gider ve oda karanlık, soğuk ve tozlu olurdu.

Bir keresinde, "eve gittiğinde geceleri ne yapıyorsun?" diye sordu, yanıma oturarak. Benimle ilgilendiğini düşünüp yüzüm parladı. Son derece sıcak ve dostçaydı.

"Kütüphaneden aldığım kitapları okuyorum."

"Hangi kitapları?"

"Her tür kitap."

"Okumamalısın; çalışmak yerine düş kurmanın nedeni de bu. Seni uyarıyorum, Marie... daha iyi çalışmazsan seni işten çıkarmak zorunda kalacağım."

Ne kadar utanmış ve perişan olmuşum. O gece, kimse duymasın diye ağızıma battaniyeyi kapatarak ağladım. Duyarlarsa gülebilirlerdi — çünkü bizim dünyamızda kimse sevincini ya da üzüntüsünü göstermemeliydi. Yalnızca zayıflar ve kadınlar gösterirlerdi.

Bir gün işverenim haftalığımı —bir buçuk dolar— verdi ve "artık gelmene gerek yok" dedi.

Hiçbir şey söylemeden yürüdüm ve rayların öbür yanındaki kereste avlusuna varınca, iki kereste yığınının arasında durup ağladım. Evde gene çamaşır leğeninin başındaki yerimi aldım, annemse dönüşüme dikkat etmeyecek kadar dalgın görünüyordu. Tüm duyguları uçup gitmişti. Okulda anlatılmaz derecede acınacak haldeydim ve sınıfın en kötü çocuklarından biriydim. Arada sırada, doğru olduğuna emin olduğum yanıtlar verirdim, ama öğretmenim hepsinin yanlış olduğunu söylerdi. Oyun yerinde rayların öbür yanındaki "güçlü kızlar"la birlikte olurdum; onlarsa evde yaptıkları öpüşme partilerinden söz ederlerdi, gizli yerlerde hayatın zorlukları konusunda birbirlerine sırlarını açarlardı. Gece bazen bu partilere gitneme izin verilirdi, tüm oyunlara öpüşme denirdi orada.

Sonra "rayların öbür yanındaki güçlü çocuklar"ın liderlerinden biri olarak yerimi aldım. Okulda hiçbir şeyin beni incitmesine izin vermiyordum — ne öğretmenimin azarı, ne bir söz, ne de bir bakış. Kolayca ve doğallıkla küfrediyordum, çünkü babam çok iyi bir öğretmendi. Küfürleri etkili kılmak için sözcükleri bile ayırırdı: "çok allahın-belası-bir-düşünce!" derdi. Rayların ardındaki vadilerde bana benzer çocuklar buldum, erkek kardeşlerim, koruyucu kanatlarım altında gururla salınıp dururlardı.

Sonra annem beni iplik, tuz ya da sabun almak için bakkala yollayınca, bundan iyi yararlanırdım. Satıcı siparişi vermek için arkasını dönünce, hızlı bir hareketle, evde gereksinim duyduğumuz şeyleri alır, ya ceplerime ya da mantomun cebine indiriverirdim. Ya bir paket makarna, ya bir kutu bezelye ve hep el altında hangi meyve varsa. Satıcı döndüğünde yüzüm masum ve sakin olurdu. Rayların öbür yanındaki birçok çocuk çalar, ama hepsinin en başarılısı bendim. Belki onlardan daha doğal bir yeteneğim vardı... Sabun almak için kasabanın yukarı kısmına giderdim. Annemin giysilerini yıkadığı büyük evlerde oturan zengin insanların alışveriş ettiği büyük dükkanlarda kimse senden şüphelenmez. Orada, satıcıların şüphelenmeyen sırtlarının ardında, yüklendikçe yüklenip, gördüğüm herşeyi çalma olanakları açısından değerlendirme noktasına gelirdim; nasıl becerebilirim, dükkandan nasıl çıkarım, evde nasıl karşılanır. Eve çok ender eli boş döndüğüm olurdu. Önceleri anneme yalan söyler, ya birinin verdiğini ya da bulduğumu anlatırdım.

Annem artık çok donuktu; beni azarlardı, ama edilgen, yumuşak bir biçimde. Ağzını izleyip, yiyecek bir şey olmasından mutlu olduğunu anlatan bir ifade görürdüm; çünkü kış soğuktu ve biz açtık. Bir kez bunu gördükten sonra daha da cüretkârlaşıp, okuldan doğruca yukarıya giderek daha büyük miktarlarda çalmaya başladım; oradan bir kutu bezelye, buradan bir şişe süt, başka bir yerden bal. Kaçmak zorunda kalacağım yakalanma olasılığına karşı yumurtalara boşveriyordum. Bazen annemin yaptığı yemeklerden daha çok şey getiriyordum. O zaman patates ve unla sudan yapılmış sosa ibaret yemeğimiz her tür konserve ve gerçek tereyağla —büyük cebe sığan ya da koltuk altına sıkıştırılabilen herşeyle— zenginleşiyordu. Tek bir şeye parâ verirdim — sabuna; fakat iki üç kek almak iki üç saatimi alırdı, dükkan dükkan dolaşmak zorundaydım çünkü.

George ile Dan bazen sıcak tutan yün çoraplar giyiyordu artık — manto cebinde taşınabilen çoraplar. Kış sonunda, perakende satış yapan bir dükkanda iş bularak giysi gereksinimlerini de zenginleştirmiştik. Verdikleri düşük ücreti kabul ettim ve bir köle gibi çalıştım. Erkek kardeşlerime yumuşak flanel gömlekler getirdiğimde annem bana kızgın kızgın baktı. Bunları paramla aldığımı söyledim. Hiçbir şey demedi. Kasabanın yukarı kısmına gidip, doğru söyleyip söylemediğimi araştırmaya ne zamanı ne de isteği oldu. Bunu yapsaydı bile, dükkandaki en itaatkâr, en güvenilir satıcılardan biri olduğumu öğrenecekti!

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İlkyaz ormanlara ve dağlara umut getirdi ve uzak dağ yamaçları koyu pembeden mat gri-yeşile dönuştü. Fakat biz rayların öte yanındakiler için ilkyaz yenilgi demek oldu.

Kışın babam iki üç kez gelerek mutfak kapısının önünde durup, yük arabasının koltuğundan anneme, nasıl oy verdiğini anlatmaya hazır olup olmadığını sormuştu. Eli kolu sabunlu annem durup cevap vermişti: "söyleyecek bir şeyim yok." Bunu derken dimdik olurdu, halinde, yanına gidip onun gibi başımı dikleştirmeme neden olan bir gurur vardı. Hep babamın kamçısını alıp onun yüzünde şaklatmasını beklerdim. Bir şey bunu bana düşündürtüyordu, annemin yanında durmasam, yapar mı yapardı. Bir keresinde annem, gayet sakin bir ses tonuyla, "boşanmayı düşündüğünü" söyledi. Babam paniğe kapıldı.

"Ne de saygın bir evli kadının söyleyeceği bir şey — kendi kocasından boşanmaktan söz etmek!"

"Ludlow'daki kadınla yaşadığını biliyorum, yani bana bir şey diyemezsin!" diye yanıtladı.

"Allah kahretsin! Bir şey var sanki!" diye küfretti babam, annem dönüp mutfaka girerken. Kapıyı da ardından sıkıca kapatmıştı.

Ama ilkyaz geldi. Rayların öbür yanındaki gençlik, onları dolunaylı gecelerde ırmak kıyısında gezinmeye zorlayan boş, heyecanlı şeyleri düşledi. Gruplar halinde durur ya da sert çalılarının ardında kaybolurlardı; gecenin içinde yumuşak kıkırdamalar, fısıltılar duyulurdu ve rüzgar genç yanaklar ve boğazlara karşı çok yumuşaktı. Fakat annem yıkamayı hiç kesmedi, geceleri karanlık, küçük yatak odasına girer ve kendini bitkinlikle yatağa atardı. İlkyazda hayat zordu,

Çünkü kış aylarında çamaşırlarını yıkatan kadınlar artık evlerinde yıkatabiliyorlardı. Annem fiyatı, fazladan bir parça amaşırla birlikte bir dolara, sonra da doksan sente indirdi.

"Olmaz, Bayan Rogers, artık küçük bir yardımla evde kendimiz yıkayabiliyoruz," dedi bazı kadınlar. Annemin yüzü süzgün ve rahatsız ediciydi, sırtı ise "dayanamayacakmış gibi görünüyordu". Dişleri ona işkence ektiriyordu, o da hepsini bir bir çektirdi. Bu yol daha ucuzdu ve artık ağzında tek bir diş kalmıştı.

Bir sabah "yatakta azıcık daha yatmayı" istedi, okuldan sonra evde kalıp çamaşıra başladım. Annem kalktı ama ağrılar ve başındaki sersemlik yüzünden yeniden yatmak zorunda kaldı. Günlerce hasta yattı. Doktorlar salt zenginler içindir, hiçbirimiz asla bir doktor çağırma şansına sahip olamadık. Yalnızca hastalığın geçmesini bekledik. Bütün gün tuğlalar ısıtıp sırtına ve başına koydum. Ve her gün, hepimiz için patates ve unla su karışımı sos pişirdim.

Sonra babam son kez mutfak kapısının önünde arabayla durdu. Bir daha gitmedi. Kadınların oy verme hakkından annemin önünde söz edilirse, annemin gözleri yerde bir çatlak arar ve sessizlik içinde onu izlerdi. Ve sessizliği acıyla yüklü olurdu.

Annem iyileşti. Kentten ayrılıp, babamın yükleme ve kazma sözleşmesi yaptığı Delagua maden kampına gidecektik. Annem "adamlara pansiyon hizmeti verecek", ben de masalara servis yapacaktım. Çocuklar yeniden okuldan alınmak zorundaydı — aresi yoktu; yeterince uzun süre açlık çekmiştik. Fakat Annie bizimle gelmiyordu. Bahar onu da çarpmıştı. Yalnızca onaltı yaşındaydı, ama evlenmek üzereydi.

Evlenme niyetini açıkladığında, içimi belirsiz bir hoşnutsuzluk duygusu sardı. Öylesine şişman ve bencil olan Annie, benim arkadaşım değildi! Ona bakınca binlerce anı beynime hücum etti; bütün çirkin anılar; bir kez, gecenin bir yarısı, vücuduyla ezerek beni uyandırmıştı; başka bir zaman, papazlar bana Hristiyan olup dua etmemi söylediklerinde dua etmişim; herkes uyuyunca yataktan süzölüp dizüstü çökmüş ve korku duymam beklenen Tanrıya beni herşey için affetmesi amacıyla dua etmişim. Ne olacağını görmek için tam diz ökmüşüm ki, Annie dönüp bağırdı.

"Seni duymayacağımı sandın! Yarın hepsini anlatacağım." Anlatmadı gerçi, ama sırrı aylarca bana karşı kullandı.

Şimdi evleniyordu. Bundan söz ederken ağzı gevşek bir ifadeyle büküldü. Fakat ondan hoşlanmayışım, konuyu çevreleyen gizemi içinde erimişti. Çünkü sevgilisi "eski evden" bir adam, Helen'in ayda altı dolar aldığı ailenin büyük oğluydu; o sırada adam Helen'in sevgilisiydi ve mektuplarına yanıt alamayınca onu aramaya gelmişti.

Ben odadan dışarı çıkarıldım. Daha sonra odaya döndüğümde, Helen'in mektupları annemin kucağındaydı. Sam ağlıyor, annem onu sakinleştirmeye çalışıyordu; sonra gitti — Helen'i bulmaya, dedi annem. İki ay sonra döndü — ama yalnız; ve Sam'le Annie'nin nişanlanması için bir ay daha geçti, Annie bundan büyük bir gurur duyuyordu.

Evlilik, biz Delagua'ya gitmeden birkaç gün önce gerçekleşti. Törenden sonra Sam annemin elini sıkı ve Annie'ye iyi bir koca olacağını söyledi. Acıyı tatmış iki insan arasında bir anlaşma var görünüyor ve daha sonraki yıllarda Sam anneme verdiği sözü tuttu. Belki de sevmediğiniz bir insanın yanlışlarını, yaşamın sunduğu en soylu ve en güzeli beklediğiniz birinin yanlışlarından daha kolay bağışlarsınız. Belki Sam, Helen'in hatalarını bağışlamayacaktı.

Sam ile onun arasındaki acı on yılını doldurmuşken, yıllar sonra Helen'i gördüm. İkisi hakkında ve kızkardeşim hakkındaki sır bana hala eziyet ediyordu.

"Onunla evlenemezdim." Sorularımdan bıkip usandığı için baklayı ağzından çıkardı. "Tabii ki onu gördüm — kör müyüm sanıyorsun? Neden onunla evlenmedim? Allah'aşkına, neden onunla evlenecekmişim?... Bu seni hiç ilgilendirmesin... Her neyse, ilk bakışta iyi olabilir, ama bir kadın evlenir de kendi parasını kendi kazanamazsa, kocası ona geçmişini anımsaltmaya başlar."

Sırrın izini acımasızca izledim. Tek bir solukta hem yadsıyıp hem kabul etti.

"Onunla evlenmememin nedeni bu elbette. Önce Tony vardı, sonra o başkalarını getirdi... Artık çocuğum olmayacak... Amma işgüzarsın, Marie!... Bütün bunlar üstüne vazife mi? Çocuğum olma-

yacak, çünkü iki müdahale geçirdim... Her yıl tedavi için Springs'e gitmek zorunda kaldım. Tanrı aşkına, şimdi tatmin oldun mu!"

O sırada hâlâ biraz kördüm. Springs'i, zenginlerin gittiği bir sayfiye yeri sanıyordum. Helen o zaman zengin bir kadın gibi giyiniyordu. Sonra neden Springs'e gittiğini ve iyileştirmeye çalıştığı hastalığın ne olduğunu öğrendim. Çok şey bildiğim için üzgündüm... genç bir ağaç, kökleri asitle sulanmışsa, uzayıp dimdik ve güzel olamaz.

Sam ile Annie batı Oklahoma'ya yerleşip, bir çiftlik alarak ev yaptılar ve bomboş ve kıraç uzanan uçsuz bucaksız bir toprakta çalışmaya başladılar. Annie, iyi eşlerin mayasındandı: kocasıyla şiddetli kavgalar eden, fakat sonunda üstün güce boyun eğen bir hayvan. Böyle kadınlar, ilkelerle ilgili düşüncelere boş verir, kocasını mezara dek izler. Düşünce ve ilkeler için fazla maddeciydi. Sam onu sayısız kız arkadaşlarından, sokaklardan ve dans salonlardan ve diğerleri gibi giyinip gittiği parlak partilerden ayırdı ve bol dökümlü basma eteklikler giyen, çıplak ayak gezen ve saçını arkasında topuz yapan bir öncü kadın yaptı. Annie bu yaşama iki yıl dayandı ve ondan önceki tüm öncü kadınların büründüğü sessizliğe büründü. Ölürlen, ondan hep nefret etmeme neden olduğu için pişman olduğunu dile getirdi. Annem bu sözcükleri bana aktararak yüzüme özlemle baktı, gözleri yüzümde bir sevecenlik ışığı anyordu. Sevecenlik göstermedim. Ben vahşi bir hayvandım ve kırgınlıklarla nefreti yüreğimde barındırırdım. Doğru ya da yanlış, gerçek buydu, Böyleydi. Yaşam bana sevecenliği öğretmemişti.

Kızkardeşim karanlığa gitti böylece. Ve ben geride, aydınlık denilen yerde kaldım.

Annie ile Sam çiftliklerine gitmek üzere Trinidad'tan ayrıldıklarında, Colorado Fuel&Iron Şirketi'nin kömür madenlerindeki ilk grevlerden birinin bitmesini bekleyerek kentte kaldık. Trinidad, üç hafta boyunca eyalet askerlerince işgal edildi. "Düzeni sağladılar". Evimizin tam karşısındaki kıyıda eğimli tepede kamp kurarak, içtiller ve kavgalarını silahla çözmeye kalktılar. Irmağın bizim yanındaki annelerin yürekleri, uçan

mermilerle paniğe uğradı. Çocuklar evin arkasındaki avlularda oynamak zorunda kaldılar. Güneş batınca babalar kızlarını aramaya başladı. Rayların öbür yanında oturan birçok kız gibi çamaşırhanede çalışan kızları eve götürmek üzere biri bekledi. Kızını raylarda bir askerle konuşurken gören bir babanın onu öldüresiye dövdüğü haberi yıldırım gibi yayıldı. Asker yılışıkça gülüp kasıla kasıla yürüdü — ABD üniforması giydiğinden hiçbir baba ona dokunmaya cüret edemezdi. Birkaç gün sonra, evimizin iki kapı ötesindeki bir baba kızını almaya gitmedi ve kızı her zamanki saatinde dönmeyince onu aramaya çıktı. Onu, kereste avlusundaki iki kereste yığını arsında, iki askerin elinde buldu. Erketedeki bir asker diğerini uyardı, böylece babanın haykırıları onları yakalamaya yetmedi. Kereste avlusunda kimse yoktu ve herhalükârda kimse "ABD üniforması"na dokunamazdı.

Rayların öbür yanında haberler hızla yayıldığından, babayla kız sokaktaki bir düzine evi daha geçmeden, kadınlar ve erkekler kapıda dikilip ya da gruplar halinde durarak onları gözlemeye başladı. Sessiz bir yürüyüşü ikisinin yürüyüşü, başlar öne eğik, gözler görmez, kızın bluzu yırtık, gözleri ağlamaktan kızarmış ve şişmiş. Baba bir maskarayla yürüyordu, parmakları dimdik hareket ediyor, sonra sıkı bir yumruk oluyordu. Bir asker öldürölüp de rayların öbür yanından bir jüri seçilse, hiçbir baba mahkum olmaz, onun aleyhine kimse tanıklık etmezdi. Sonunda 'düzen' sağlandığında, madenciler yerin altındaki deliklerine zorla sokuldular ve mavi üniformalı yasa bekçileri gittiler, rayların öbür yanındaki kasaba derin bir oh çekti.

Hava hâlâ düşmanlık doluyken, Delagua kasabasına vardık. Üç dört koyağın birleşme yerindeki bu kasaba en büyük maden kamplarından biriydi, çıplak ve taşlı. Madenlerin kara ağızları, cüruf yığınları ve üzerlerine atılmış içki şişeleriyle, koyakların doğallığını bozmuştu. Gece donuk ve kırmızıyla parlayan uzun, uzun, bir kömür fırınları dizisi, madenci evlerinin arkasındaydı ve bir dar demiryolu hatları ağı onunla madenler arasındaki bağlantıyı sağlıyordu.

Tüm madenlerin ve millerce uzunluğundaki kırın sahibi şirketti. Evimizi Şirket'ten kiraladık — başka ev yoktu. Yiyecek ve giyecek aldığımız tek dükkân, Şirket dükkânıydı — başka bir dükkân izin verilmiyordu. Yüksek Şirket fiyatlarını ödemezsek satın

alamazdık. Okul binası da Şirket'indi ve öğretmen Şirket yetkililerince seçilmişti; erkeklerin bir araya gelip para harcadığı salon, Şirket tarafından birine kiraya verilmişti ve bu kişi Şirketle 'iyi anlaşmak' zorundaydı. Ayda bir kasabadan geçen papaz bu toprağa değil, Tanrıya ve cennete dua etmek zorundaydı. Kasabaya giden demiryolları Şirket demiryollarıydı. Bu herşeye Kadir Güç kendi parasını —senet— basmıştı ve tüm madencilerle işçiler Amerikan parası yerine bu parayı alırdı; Trinidad'taki bankalar senetleri %10 indirimle paraya çevirirdi. Bir adama günde iki dolar ödeneceği söylenirdi ama parasını senet olarak alırdı. Şirket dükkanındaki yüksek fiyatlara itiraz edince, bunun gerekli olduğu, çünkü senetle ödeme yapıldığı, senedin ise kentte indirime uğratıldığı söylenirdi.

Madencilerin yaşadığı iki ya da üç odalı evlerin eğri sırası önünde, grup grup geniş omuzlu adamlar durdu. Şirket dükkanının önünde, salonun ön sundurmasında karşılaştılar, birçok değişik dil —İngilizce'yle karışık Polonyaca, Çekoslovakça, Almanca— konuşuyorlardı. Atmosfer; tartı patronu, uzun çalışma saatleri, kötü ücret, madenlerdeki tehlikeli koşullar hakkındaki küfürlerle birlikte, hoşnutsuzluk ve nefret doluydu. Madencilerin karanlık tünellerin ta içlerinde çalıştığını, kömürleri vagonlara yüklediklerini, eşeklerin de bunları madenin ağzına getirdiğini öğrendim. Orada tartılar vardı ve bir Şirket yetkilisi kömürleri tartıyordu. Madenciler, yılların deneyimiyle, ne kadar kazdıklarını biliyorlardı, fakat her zaman, kazdıklarından daha az miktarda çıkıyordu. Her arabadan eksilen bir kaç kilo, Cumartesi akşamı yapılan ödemede büyük bir gedik açıyordu. Ay sonuydu ve grev kırıldı, Şirket dükkanındaki hesaplar olağanüstü oranda arttı. Hesap, her zaman, kazandıklarından fazla çıkıyordu, adamlar acı acı suçladılar — oraya buraya eklenmiş satın almadıkları bir battaniye, satın almadıkları her tür eşya, hiç görmedikleri her tür eşya ve onlara, bunları satın aldıkları, parasını ödemeleri gerektiği yoksa kredi alamayacakları söyleniyordu. Ya ödeyecek ya da işlerinden olacaktı.

Kasabadaki memurlar onlara 'cahil, iğrenç yabancılar' diyordu. Anlamadıkları bir dille konuştuklarını gören diğerleri, 'tehlikeli müşteriler' diyordu. Çünkü Amerikalılara göre, anlamadıkları herşey tehlikelidir.

Şirket dükkanının düsturu "öde ya da defol"du. Madenciler ödedi. Kasabadan ayrılmak para demekti. Başka bir madene gitmek aynı koşulları yaşamak demekti; ayrılıp başka bir kasabaya gitseler bile, adları karalistede olur, iş bulamazlardı. Elleri ayakları bağlıydı. Tüm toprak ve kasabalar Şirket'indi ve kuzeyde, aynı koşullarla başka şirketlerin başka kasabaları vardı.

Korkuyla pis rüzgârlı sokaklarda gezerek, madencilerin evlerine baktım. Bir masa, bir ya da iki iskemle, birkaç kapkacak —ve bir müzik aleti— olan çıplak küçük odalar. Bazen kitaplar. Akşamüstleri çoğu evlerinin önünde oturur ve hüznü halk ezgileri çalardı. Geçerken, beni yabancı bir dilde nezaketle selamladılar; çünkü, Amerikan yerlisi bilmamıza karşın, ben, memur sınıfından bir aileye mensup değildim. Hiçbir kadının sokakta yürümeye cesaret edemediği zamanlar olurdu. Madenlerde insanlar öldürülüp bedenleri sokakta taşındığı zaman, isyanlar tehdit edici olurdu. Yaralı ya da ölüyü bir tahta üzerinde taşıyarak evimizin önünden geçerler, arkalarından bir kalabalık toplanıp onları izlerdi. Madenlerde sık sık göçükler olduğunu ya da açık lambalardan dolayı gaz patlamaları olduğunu öğrendim.

Bir erkek, kazma ve küreğini alarak madenin karanlığında kaybolduğunda, ne kendisi ne de ailesi ölü mü sağ mı geleceğini bilirdi. Bütün Amerikan yerlisi işçiler madenlerden korkuyordu. Dediğine göre annemin ona kötü davranmasından kurtulmayı düşündüğünde, babam onu madenci olmakla tehdit ederdi. Annemin sessizliği onu madenlere itiyordu, bunu hepimizin bilmesini istedi. Madenlerden korkmaya başladım ve tüm Amerikalı işçiler, üstü açık bir lambaya kapak örtecek ve madencileri karanlığa taşıyan vagonlarda yerlerini alacak kadar umarsız bir noktaya bir gün geleceklerinden korkuyordu.

Amerikan yerlileri babam için çalışıyorlardı, çünkü onun işi toprağın üstündeydi. Artık sekiz ya da on at ve vagon ekibi vardı. Böyle bir zenginliğe nasıl sahip olabildiği ise meçhuldü. Onun için yaklaşık yirmi adam, Şirket'in yeni binalarının inşaatında dinamitleme ve kürek işinde çalışıyordu. Yemek yemek için eve akın ederler, annemle ben de hiç durmadan çalışırdık. Bulaşıklar yıkandığında yeni yemeğin hazırlıklarına girişirdik. Annemin umutları yeniden canlanmıştı ve zayıf bedenini sınırsızca zorluyordu. Sanırım, henüz

gençken biraz rahatlama umudu taşıyordu, yıllar açısından hâlâ gençti ama ruhen ve bedenlen yaşlı, neredeyse bütün dişleri dökülmüştü. Artık benimle ilgili hayaller kuruyordu — piyano çalmayı öğrenecektim; elime geçirdiğim her müzik aletini çalmaya çalışmamış mıydım? Ona göre piyano "kültür" demekti ve ben de kültürlü olmalıyım. Beni, bir piyano alması için babama dil dökmeye zorladı; alacak parası var, dedi, çünkü atları için güzel koşumlar ve işinde gereken herşeyi almıştı. Fakat babama dil döktüğümde, benim yabancı düşüncelerime güldü. Bunun yerine, bana, "öneri" diye adlandırdığı bir şey sundu. Artık para kazanıyordu ve "hesap tutacaktı". Böylece, "o orospu çocuğu Turner'ın yaptığı gibi" kimsenin onu aldatıp aldatmadığını görecekti... Herşeyi bir deftere yazacak ve bir anlaşmazlık olursa, "rakamları" göstermesi yetecekti. Eğitimi küçümsemesine karşın, "rakamlara" ve muhasebeye güveni çok büyüktü. Bir gün eve bir hesap defteri ile bir günlük defter getirip, mutfak masasında önüne koydu.

"Sen okudun; şimdi aç bakalım defterleri!" diye emretti.

Ona bir göz atıp, sonra uzandım ve defterleri önüne açtım.

Çok alaycı konuşmaya başladı: "Sekizinci sınıfa kadar okudun, gene de baban senden çok şey biliyor. Defteri açınca yazman gerek! Şimdi otur ve şuradaki kalemi al."

Rakamlar okumaya başladı, ben de onları, hesap defterinin bir yanına alt alta yazdım.

"Şimdi toplama yap!"

Topladım, bir daha topladım... fakat her seferinde farklı toplamalar buldum. Bana gülümseyip duruyordu... "okumuş" ben, rakamları toplamasını beceremiyordum. Beni utandırmak için abartmalı bir biçimde defterle kalemi aldı ve toplamaya başladı. O da farklı bir sonuç buldu; yeniden topladı, dudaklarını oynatıp mırıldanarak sayfanın kenarına noktalar koydu ve bambaşka bir sonuç çıkardı! İzliyor olmam onu öfkelen-dirmişti, fakat onurunu korumak için başından gitmemi isteyemiyordu; ben de gururuma yedirip gitmiyordum. Mutfğa doğru bağırdı, "Elly! Buraya gel ve şunu topla. Sekizinci sınıfa kadar okumuş kızın toplama yapmasını bilmiyor." Bana *annemin* kızı demişti; hoşuna giden bir şey yapığımda ise genellikle "yaşlı babasının kızı" olurdum.

Annem için çok gurur verici bir andı doğrusu! Ellerini önlüğüne silip oturdu. Duyabileceğimiz kadar yüksek bir sesle topladı: "iki ile beş yedi, yedi ile sekiz onbeş, onbeşle sekiz yirmiüç, yirmiüçle dokuz otuziki"... ve sonunda sonuç. Babam başında duruyordu, gözleri bir çocuğun ikirciksiz inancı ve güveniyle doluydu. O andan itibaren entellektüel yaşamı annemin ellerine teslim edildi. Bu bakışı başkalarının gözlerinde de görmüştüm — kardeşim George bana hep böyle bakardı, aşık olduğum ve beni seven adam bana böyle bakardı, ben de ona karşı yanlış bir şey yapamayacağımı bilirdim. Bu ifade korkunç bir şeydir; çünkü bireyin, istese de istemese de kaybolması, başka birinin emri altına girmesi demektir.

Annem rakamları toplamayı bitirince, kalkıp babama bakmaya başladı. Babamsa çok alçakgönüllü duruyordu.

"Bu hesapları her gece yapmanı istiyorum, Elly. O Turner köpeğiyle bir sorun çıkarsa, ona rakamları gösterebilirim."

Bundan sonra her gece masaya oturdular ve babam mal ve rakamları söyledi, annem de yazdı. Babam, kendisinden başka kimsenin okuyamadığı uzun çirkin rakamlarla dolu bir defter çıkarırdı cebinden. Bu rakamlar günlük harcamalar ve onun tahminleriydi — "tahminler" sözcüğünü söyleyip, anlamını açıklamaksızın bana bir göz attı— nasıl bir tahmin yapabildiğini tanı bilirdi. İş için sözleşme yaparken, yere bakıp düşünür, kendi kendine mırıldanırdı, kulağını kaşır ve deftere bir şeyler karalardı. Sonra kasabadaki Şirket yetkililerine gider ve diğer sözleşmecilere karşı teklif verirdi. Sözleşmecilerin bazıları daküloyla yazılmış teklifler verirdi, oysa babam gömleği ve süslü çizmeleriyle sözlü teklif verirdi. Kağıt ve daktilo olmadan hiçbir şey yapamayanları biraz küçümserdi. Kazım işi, çimento ve taş tesisler, işçiler, ekipler ve aletlerle ilgili sözleşme yapardı. Yuvarlak bir rakam söylerdi, biri başta, biri de iş bittikten sonra olmak üzere iki kez ödeme alırdı.

Yetkililer, diğer adamların tekliflerine karşı rekabet eden bu kısa kollu gömlekli adama bakarlardı. Sonunda çoğunlukla işi ona verirlerdi. Onları ikna eden şey, babamın kişiliği, konuşma biçimi olmalıydı, çünkü ikna etme yeteneği vardı ve konuşmasıyla tavırları renkliydi. Zar zor yazabiliyordu, hayatunda bir kez olsun onu bir satır

okurken görmedim. Dünyası, bir kitabın iki kapağı arasında değil, kendisinin içinde ve çevresindeki dünyayla sınırlıydı. Kitaplarda ona göre bir şey yoktu; ama yerdeki bir delik bile onu romantikleştirebilirdi. Gözleri yıldızlarda değil, topraktaydı; babam topraktan, toprak da babamdan yapılmıştı. toprağı kazar, toprağı bağına basar, toprakla düşünürdü.

Sık sık bir çukurun kenarına oturup, bir toz bulutunun arasından onu izlerdim. İşinden başka herşeye karşı sağırdı; yanına gitsem bile beni görmezdi. Beyni büyük daireler çizerek çalışırdı — çok derinlerde, yaşamın ufkunda gezindiğini bilirdim... Yalnızca toprağı kazmıyordu babam, toprakta yatan bütün enfes şeyleri de ortaya çıkarıyordu. Bunu biliyordum, çünkü onu tanıyordum, çünkü ben babamın kızıydim.

Yirmisekiz yaşında, zayıf, uzun boylu bir kovboydu ve babamın yanında çalışıyordu. Dünyayı gezip görmek için New Mexico'daki çiftliğinden bir süreliğine ayrılmıştı. Babamın yanında çalışan birçok adam gibi, o da bir yerden ve bir işten bıkmışa başka bir yere gidenlerdendi. Bunlar, bir kural olarak, tüm dünyalıklarını yanlarında taşırlardı: bir ya da iki tabanca, güzel bir kemer, bir çift harika mahmuz ya da çizme, belki bir sıradışı şapka bantu, bir Meksika işi eldiven. Hemen hepsinin bir atı, keyif düşkünü bir adam olarak ayırt edilmelerini sağlayan, sıradışı bir eyeri ve bazen de bir gem takımı vardı. Divide'ın arkasındaki sığır çiftliklerinden gelirlerdi. Sessiz, canlı adamlardı, çoğu çamura bulanmıştı. Cesur, nazik, güvenilir — ve ağzı bozuk. Ücretlerini aldıklarında bir gecede Trinidad'ta, kadınların kendilerini erkeklere satığı "tepede" harcarlardı. Evlendiklerinde, ki bu çok ender görülen bir şeydi, yalnızca bakireleri alırlardı. Kadınların, bir yatak ve yemek için bakireliklerinden öte verecek bir şeyleri yoktu. Babalar kızlarının bakireliklerini, banka hesaplarını gözetir gibi korurlardı; kalçada bir tabanca ve uyaran bakışlarla. Fakat artık ben büyüyordum, babam da herkesin, benimle kırıştirilmayacağını bilmesini sağladı.

Bütün erkeklerin arkadaşıydım. Onlara hayrandım, imrenirdim. Çoğu yıllardır bizimle yaşıyordu, ama gittikleri zaman, özel yaşamları

hakkında geldikleri zaman bildiğimden daha fazla şey bilmezdim. Belki onlar da birbirleri hakkında çok az şey bilirlerdi. Duyguları harekete geçirecek hiçbir şey konuşulmazdı. Anneleri ya da kızkardeşleri olup olmadığını bilirlerdi yalnızca. Hiç aşık olup olmadıkları, ancak kendi kalplerinde kilitli bir sırdı. Dağların görkemi ya da karanlık yıldızlı gecelerde kendilerini yalnız hissedip, sonsuzluk karşısında güçsüz bulmaları, kimseyle paylaşılmayan bir sırdı.

Babamın yanında çalışan ince uzun kovboy da bunlardan biriydi. Adı Jim'di ve diğerleri gibi o da yalnızca adını söylerdi. Fakat bir gün babama soyadını da söyledi — Watson. Samimiyet kurulmuştu, diğer adamlar bakıştılar. Yemekte hep masanın ucunda oturan Big Buck, gözlerini Jim'den bana çevirdi, çoğu zaman kuşku dolu bir ironi gözüken bakışlarında bu kez gizli bir keyif parıltısı vardı.

Big Buck, "Patatesi Marie'ye verir misiniz 'Mr. Watson'," deyince, tüm masa boğulurcasına gülmeye başladı. Çünkü kadınlar Batı'da o günlerde bile azdı ve bir eş bulmak kolay değildi. Jim Watson'ın bir çiftliği vardı, çiftlikse bir dişi isterdi. Ben dişıydim.

Jim bana, çok uzun süre takarsam boynumu kara yapan altın bir zincir hediye etti; beni dansa götürdü, dans salonuna gelineye kadar zinciri cebimde taşıdım. Benden yaş ve büyüklük bakımından neredeyse üç katı büyük olan Big Buck kendine gülüp, bir gün bana bir tabanca verdi — gerekebilir, dedi. Zarif küçük zincirler hediye edecek erkeklerden değildi o!

Bir Pazar öğleden sonra, sincap aramak üzere bir koyağa gitmek için Big Buck'ın atını ödünç aldım. Jim beni çağırdı; o da gidiyordu. Big Buck, başını kollarının arasına eğmiş, çite dayanıyordu ve yavaşça güldü. Jim, beyaz bir gömlek giyerek süslenmişti. Belinde geniş, gümüş kakmalı bir kemer vardı ve büyük gri şapkası, kemeri kadar güzel bir bantla donanmıştı. Yakışıklı değildi ama zarifti ve her erkek beyaz gömlek giymezdi. Atının nereye gittiği ya da ne yaptığı onu pek ilgilendirmiyormuş gibi, atını rahat, gevşek bir biçimde sürüyordu. Kompozitler, sallanan çiçekler ve çam dolu bir koyaktan geçtik. Jim bir bacağına üzengide sallıyordu, New Mexico'daki sığır çiftliğini anlatırken bir sigara sardı.

"Nasıl buldun?" diye sordu sonunda.

"Müthiş gözüküyor."

"Benimle evlenme konusunda ne düşünüyorsun... o zaman çiftliğin yarısı senin olur ve atımı sana verebilirim. Şu anda beline taktığın oyuncak yerine bir 45'lik de veririm."

Olur şey değil! Yani bu bir teklifti! Kitaplardaki gibi değildi kuşkusuz, gene de bir öneriydi işte. Evlilik... tuhaf, uzak bir şeydi; ama nişanlanmak... bir silah... bana ait bir at... bir çiftlik!

Jim soruyordu: "Evet, evlenme konusunda ne diyorsun?"

"Tamam!" diye yanıtladım.

"Söz mü?"

"Kesinlikle!"

"İşi hemen sağlama bağlamaya" karar verdi.

"Artık bu at senin ve kasabaya gider gitmez sana bir 45'lik, bir de eldiven alacağım. Artık Big Buck'ın sana verdiği silahı geri verebilirsin."

"Asla! Bu silahın nesi var?"

"Onu sana başka bir adam verdi, sense benimle evleneceksin..."

"Avucunu yala! Bu silahla hiçbir sorunum yok!"

Tehlikeli bir iş yaptığının farkına vardı. Gülmeye başladı.

"Şaka yapıyordum," dedi, "sırf ne yapacağını görmek için. Sana silah verince, iki silahın olacak... her kızın iki silahı olmaz."

"Teşekkür ederim"den başka bir şey söylemedim ve donuk yeşil ve sarı koyağa bakmaya devam ettim. Bu nişan töreninin biraz daha heyecanlı, biraz daha kitaplardakine benzememesi çok kötüydü.

"Beni öpmeyecek misin?" Jim'in atı benimkinin yanındaydı ve sesi kısıktı.

Koyağa bakmaya devam ettim. Jim'e bakmak herşeyi bozardı. Çok yaşlı görünüyordu ve bıyığı vardı... kitaplardaki kahramanlar böyle değildi. Çok yakınımdaydı ve eğerinin üzerinden eğilmişti. Dudakları benimkilere değdi, tütün ve ter kokusunu duymamaya çalıştım... belki de bunlar çok doğaldı... ve beni gerçekten seven birinin olmasıyla kötülüğü farkedilmezdi. İrmaktaki bir dalın kancaya yakalanması gibi, bu fikir de kanıma girdi.

Eve doğru at sürdük. Evlenmenin diğer insanlara ne anlam ifade ediyorsa, benim için de aynı olduğunu asla farketmedim... sıradan bir evlilik, düşünülmeyecek kadar berbat bir şeydi. Fakat eve vardığımızda Jim mutfığa gitti, bense kötü bir şey olacağını hissediyordum... boşboğazlık edebilirdi... uzun bacaklı aptal... birkaç dakikalığına çenesini tutamazmıydı sanki!

Annemle babam içeri girdiğinde, öğle yemeği için sofrayı hazırlıyordum. "Marie!" dedi babam, bense korku ve utançtan yerin dibine girmiş gibi hissettim kendimi. "Marie," diye yineledi babam, "Jim, onunla evleneceğini söyledi... Evlenmek için çok gençsin!"

"Evet, Marie," dedi annem, ellerini önünde kavuşturmuş, üzgün bir halde duruyordu.

"Neredeyse onbeş yaşındayım, Annie onaltısında evlendi."

"Çok erken... ama Annie senden daha olgundu. Onsekizine kadar evlenme çağına gelmiş sayılmazsın. Hem," sesi tereddütlü ve utangaç oldu, "evlilikte bilmediğin şeyler vardır... görevler vardır..."

"Görevlermiş" diye kızgınlıkla bağırdım. "Görevlerle işim yok benim!" Orada birlikte duran annemle babama bakınca bir utanç ve ardından kızgınlık dalgası kapladı içimi. "Allah görevleri kahretsin!" Patladım, "görevleri kahretsin, görevleri kahretsin! Bazı şeyler beni hasta ediyor, bazı şeyler beni hasta ediyor!.. görevleri!" Herşeyden nefret ediyordum... orada duran annemle babamdan... Jim Watson adlı uzun bacaklı, ince, bıyıklı ahmaktan! Dönüp evden dışarı fırladım.

O gece sofraya hizmet etmedim. Onun yerine, Jim'in bana verdiği altın zinciri bulup Beatrice'i çağırdım ve Jim'e geri vermesini rica ettim.

"Ona ne silah ne de at istemediğimi söyle!" talimatını verdim.

Ertesi gün Jim kasabadan ayrıldı. O giderken, adamlar çite yaslanıp gülümsediler.

Bir kez daha Trinidad'taki rayların öbür yanında yaşıyorduk. Annem çok kötüydü. Bir yıl boşa gitti, diyordu. Biriktirdiğimiz bütün para gitti. Yalnızca bir ekip kaldı. Evimiz günlük kavgalarla doluydu. Fakat yeniden kasabadan ayrılmayı reddediyordu.

Babam, başka bir maden kampında adamlarına yemek yapmak üzere onunla gitmesini istediğinde, annem, "yani çocukları gene doğru dürüst bir okuldan alacağız, öyle mi?" diye sordu.

Bir gün arka avludan kızgın sesler geliyordu. Hemen mutfak kapısına koştum. Annem, elleri leğende, duruyordu, yüzü, Helen'in gittiği akşamki kadar solgundu. Ellerini sudan çıkaramayaçak kadar güçsüz görünüyordu. Elinde kısa, iki kat bir sicim olan babam onun yanındaydı. Benim' geldiğimi işitip baktılar.

"Marie, şu iple bana vuracak!" Sesi çok cansızdı.

Sanki babama karşı benden medet umuyordu. Babam orada duruyordu; geniş omuzlu, neredeyse annemin iki katı, ağzının kenarlarında tütün parçaları. Ona vuracaktı... karılarını döven erkeklerden hayranlıkla söz etmişti geçenlerde. Buna karşın gizli tehdidini yerine getirmemişti. Bir şey onu engelliyordu, küfretmek ve kendine yavaşça vurmakla kalmıştı. Durup onları seyrederken, yaptığı ve yapacağı herşeyi bildiğimi hissettim — birbirimizi çok iyi tanıyorduk. Ondan nefret ediyordum... kendinden daha zayıf birine saldıracak kadar korkak olduğu için nefret ediyordum... sırf karısı olduğu için ve yasalar ona bu hakkı verdiği için bir kadına saldırmamasından dolayı nefret ediyordum... ondan öyle derinden, öyle ilkel bir biçimde nefret ediyordum ki, onu öldürmek istedim... neden tabancamı sandıktan almamıştım ki!

Annemin gözleri hâlâ üstümdeydi.

"Marie... bana vurursa, düşüp ölürüm!"

"Sen!.." babama doğru döndüm.

Silah almak için çok geçti... ama silaha ihtiyacım yoktu! Bir anda annemin yanında bitiverdim; yüzüm babama dönüktü, annemi ise arkama almıştım.

"Dene de görelim! Bir dene!"

Annemin narin bedeninin sırtıma yaslandığını hissettim. Babamın gözleri parlıyordu ve sertti, soluğu içki kokuyordu. Bana vurabileceği kaygısına kapıldım ve panik içinde donup kaldım... vurursa ben de... evet, ben de dişlerimle boğazına yapışırdım!..

Düşman gibi birbirimizin gözlerine bakarak durduk. Sonra ip

elinden düşüp, yılan gibi ayağımın dibine kıvrıldı. Tek sözcük etmeden dönüp sokak kapısına doğru yürüdü, geniş omuzları düşmüştü... öyle düşmüştü ki... gömleği yırtık ve pisti... demiryolu boyunca sendeleyerek yürüyordu. Keşke hiç doğmamış olsaydım!

Köşeyi dönüp kaybolması ne kadar uzun sürdü! Görünmez olduğunda, annemi yatakta yüzükoyun yatmış buldum. Yanımda durup soluk mavi badanalı duvara baktım. Ona dokunmam olanaksızdı. Belki bebekken ona sevgiyle dokunurdum. Fakat bu uzun yıllar önceydi ve unutmuştum. Artık dokunamazdım. Sessizlik içinde dönüp avluya çıktım. Annem geldiğinde çamaşırın neredeyse bitirmiştim ve karanlık çökmüştü.

Yanıma geldiğinde, "Hayır, çok az kaldı... fazla zaman almaz," diye karşı çıktım.

Sonunda ikimizin arasında bir bağ kurulmuştu... asla bozulmayan bir acı bağı.

Bir adam vardı... ama aramızdaki aşk değildi. Adı Bob'tu. Yirmibir yaşındaydı ve berberdi. Bir gece evden kaçıp bir dans salonuna gittim; orada onunla tanıştım ve nazikliği beni enikonu etkiledi. Annem onu öğrenince, ürkek ürkek karşı çıktı. Yumuşak elli bir şehir adamı, dedi — yumuşak eller, kurnaz bir dil ve süslü tavırlar. Üst sınıftan bir adam, diye karşı çıktım, babamın yanında çalışan kaba adamlar gibi değil. Öyle olsaydı daha iyi olurdu, yanıtını verdi annem, çünkü babamın yanında çalışanlar, bir kızı koruyan ve ondan yararlanmayan dürüst, çalışkan adamlardı.

"Korunma mı!" diye haykırdım, "*benim* hiçbir erkeğin korumasına gereksinimim yok! Kendi kendime bakabilirim!"

Küstahça o akşam Bob'la buluştum, annemse peşimden gelemeyecek kadar korkaktı. Ayışıklı bir geceydi, Bob beni arabayla köprüünün yanında bekliyordu.

Ilık ve okşayıcı gümüşü ayışığında, pırıltılı yolda salınarak ilerlemek çok güzeldi. Atlar, yavaşça akan sular gibi salınıyordu. Bob bana sarılmıştı, ben de kendimi çok rahat hissediyordum. Atlar hızlandı... uzun bir yokuştan indik, bir diğerini çıkuk, başkasından

indik... sonra yavaşça bir köşeyi döndük ve karanlık bir köprünün altından geçtik. Bob dizginleri çekince durdular. Bob'un diğer kolu da beni sardı, sıcak dudaklarının benimkilerini aradığını duyumsadım, eli yavaş ve yumuşak bir biçimde göğsümde geziniyordu... onunla gelmekle ne kadar aptallık etmişim!

"Dur, sen... lütfen!"

"Seni incitmeyeceğim. Buraya gel!"

"Uzakta dur diyorum sana!" Kollarından kurtulmaya çalıştım. Dudakları... evet... sıvı gümüş. Kanımda beni zayıflatan bir şey dolaşıyor, beni egemenliğine alıyordu. Paniğe kapıldım. Elleri beni daha da sıkı sardı — babamla annemi, Helen'i, Annie'yi... "Kahretsin; seni sevdiğimi biliyorsun!" diye yalvaran kadını anımsadım. Anılar!..

Körcesine ona atıldım. Elleri yumuşaktı... benimkilerse sert. İlkel bir korkuyla, tüm gücümle ona vurdum... dişlerimin arasında sıcak et ve ılık ve iğrenç bir şey vardı.

"Allah seni kahretsin! Sen—!" Elini göğsümde hissettim ve düşerken tekerleğe tutunduğum sırada ayağımı burktum.

Korkuyla sersemlemiş bir halde yumuşak toprağa uzandım. Bob arabadan dışarı çıkıp yolda yanımda durdu. Ağzının bir tarafı kanamıştı. Gecenin ortasında iki hayvan gibi birbirimize bakuk.

"Arabaya bin! Seni köprüde bırakacağım!" dedi.

"Eve yürürüm!"

"Seni görenler ne der!"

"Bu seni ilgilendirmez! Eve yürüyeceğim!"

"Öyleyse yürü, kahrolası! Ve senin çirkin yüzünü bir daha görmek istemiyorum!"

Yavaşça, kasabaya giden gri yolda yürümeye başladım. Ayışığı artık soğuk ve sertti, kışın rüzgârlı bir göldeki buz gibi. Yalnızlık, zavallılık ve gözyaşlarına karışmıştı.

Hiç böyle yalnız bir yer görmedim. Küçük ahşap evimiz, fırlamak üzereymiş gibi, çam ağaçları ve eflatun Colaroda küpeleriyle kaplı bir koyağa doğru yan yatmıştı. Koyaktan batıya doğru, yaklaşık yüz

kişinin öldüğü ve madenlerin yandığı bir patlamadan sonra terkedilen, ağızları açık, gaz sızdıran madenler vardı. Bunların arkasında, ağaçlı tepe ve dağların kadim yabanıllığı uzanıyordu. Geceleri orada vahşi hayvanlar ağırdı. Bir insan kolu kadar kalın çingiraklı yılanlar sivri taşların kenarına kıvrılır ya da güneşli eğimlere uzanırdı.

Koyaktan aşağı inince, eski bir kasabanın boş evlerini gördünüz. Koyağın ağız, geniş bir düzlüğe açılıyordu —biz ona "düzlük" derdik—; düzlük sonbaharda, kısa ve dayanıklı otlarıyla alut rengi olurdu. Doğuya doğru uzun bir tepe dizisi, onun arkasında da başka tepeler uyurdu. Kuzeybatıya doğru, ova, yaz kış hiç dinmeyen karla bembeyaz parlayan Rocky Dağları'nın eteklerine varana dek uzanırdı. Rocky Dağları'na "*Sangre de Cristo*" (İsa'nın Kanı) denirdi, çünkü belki de, batan güneş tüm koyaklarla ovaları karanlıkta bıraktıktan çok sonra, kar, ılık kan gibi yumuşakça kıpkırmızı olurdu.

Ay durgun, beyaz düzlükte parladığı zaman, karanlık koyağım.zın derinlerinden, saklandıkları yerden çıkıp ovada buluşan sürüyle çakalın seslerini duyabiliydik. Binlerce çakal vardı sanırım. Ortalık onların ulumalarıyla dolduğunda, köpeğimiz evin altına doğru sürünür ve titreyerek yatardı.

Güneydoğuya doğru gittiğinizde, bir kemirici hayvan köyünden geçerdiniz. Binlerce küçük toprak yığınının üzerinde, küçük şişman hayvanlar oturmuş, güneşli dünyayı seyrederdilerdi. Köyün arkasında yumuşak eğimli tepeler vardı, onların arkasında da dünya: Önce, ayda bir Meksikalıların ziyaret ettiği kerpiç bir Katolik Kilisesi (papaz —babam ona zararsız bir rezil derdi— ayda bir vaaz verirdi). Daha ileride salon vardı —Rockefeller uygarlığının yakında olduğunun bir işareti. Salon, koyaktan aşağı indiğinde babamın uğrak yeri idi. Salonun arkasında, Tercio'nun (bir Colorado Fuel Iron Şirketi maden kampı) sınırlarında okul binası vardı.

Tercio'da, Delagua'dakinin benzeri bir hava vardı —hoşnutsuzluk ve nefret. Ölçüm memuru, saatler, ücretler, yetersiz destekler ve çökmeye karşı diğer önlemler, yüksek fiyatlar ve Şirket dükkanının güvenilmez oluşu, para yerine senet ödenmesi hakkında aynı şikayetler burada da vardı. Madenciler her sabah, dağ tarafındaki deliklere kendilerini sürüklerlerdi, akşamları ise kömür tozundan

kapkara olmuş bir halde eve sürüklenircesine giderlerdi. Çocukları —on yaşında ve daha büyük— kendileri de madenci olacak kadar güçlenene dek madenlerin çevresinde çalışırlardı. Bizim gibi, bu madencilere göre de, varolmak yalnızca çalışmak, uyumak, ne bulurlarsa onu yemek ve doğurmak anlamına geliyordu. Eğlence için erkeklere salon vardı, kadınlara ise hiçbir şey. Kitap merak uyandıran bir şeydi; bizim bir kitabımız vardı, adı "Spiker"di; gazete çok ender görülen bir şeydi; gazete okumak zenginlerin lüksüydü. Madenci çocuklarının çok azı okuldan mezun olabilirdi; çoğunluğu olamazdı. Şirket memurlarının çocukları liseye, sonra da üniversiteye giderlerdi.

Şirket kamplarında grev yayıldığında, hiçbirimiz Tercio'ya gitmeye cesaret edemedik. Söylentiler orman yangını gibi hızla yaygınlaştı. Şerif küçük kampın yöneticisiydi: Belinde 45'lik bir Colt taşıyan ve her madencinin, "görevini" yapması için para aldığını ve yapacağını bilmesini isteyen bir Amerikalıydı.

"Kahrolası bir maden parçasını göz açıp kapayana kadar kurşunla delik deşik ederim" derdi. Ya da "eşek cennetini boylatmaya" hazırdı.

Tüm kamplarda nefret ve açlık atbaşı gitti. Şirket dükkânı dışında hiçbir yerde yiyecek yoktu ve dükkân da kredi vermiyordu. Okul kapalıydı, sokaklar ıssızdı. Eyalet ordusu bir kez daha Trinidad'ta ve koyak boyunca bütün büyük maden kamplarında kamp kurdu. Grev kırıcılar —sürüsüne bereket— geldiler, onlar madenlere gidip gelirken askerler de onları koruyordu.

Haftalarca süren mücadele ve açlıktan sonra grev sona erdi. Söylenen kadınlarla ağlayan çocuklar, yenilen madencilerin madenlere gitmesine yardımcı oldular.

Annem, grev sırasında kamptan gelen tüm haberleri dinledi. Özellikle babam ve adamlar çevresindeyken çok az konuştu. Madencilere duyduğu içgüdüsel ve tereddütsüz sempatisini anımsıyorum. Zengin ya da güçlü insanlar veya kurumlardan nefret ediyordu. Yıllar onu, yoksul bir çiftçi karısından kalifiye olmayan bir proletere dönüştürmüştü. Fakat babam o kadar net değildi. İşveren olma hayalleri kuran bir Amerikan yerlisi olarak, yabancı olan grevcilere karşı kendini şerifle ya da kamp yetkilileriyle

özdeşleştirmeye çalışıyordu. Gene de net değildi; yanında adam çalışırsa da, kendisi de cahil bir emekçiydi ve ne kadar çok çalışırsa çalışsın yoksul kalmayı sürdürecekti galiba. Bütün bu olanların neden ve nasıl olduğunu anlayamayacak kadar bilgisizdi. Fakat annem gibi o da, en çok çalışanın en çok parayı kazanmadığını biliyordu. Bunun sorumlusu zenginler gibi geliyordu, ama nasıl olduğunu bilmiyordu. Net olamayışını ve hayal kırıklığını içkiyle avuttu ya da öfkesini pokerle oyaladı.

Babamın yanında çalışanlar ondan daha net değildi. Öyle ya da böyle olmuş, onlar için çok önemli değildi, çünkü evli değillerdi ve kendilerine bağımlı çocukları yoktu. Gene de mutlu değillerdi ve çok içiyorlardı. Grevler sırasında tüm kalpleriyle madencilerin yanındaydılar, ama eski kovboy olduklarından bireyciydiler ve mücadeleyi anlamıyorlardı. Akşamüstleri mutfak kapımızın dışında yürütülen tüm tartışmalardan, grevlerin ne için olduğuna ilişkin tek bir fikir ya da bilgi çıktığını anımsamıyorum. Sorun uzaktaki bir grup adamla ilgili görünüyordu — yaklaşık bir yıl önce inceleme gezisi için gelen Şirket yetkilileri. Bu geziler sırasında, adamlar hep büyük patronlardan birinin vurulup vurulmayacağını merak ettiler — ama hiçbiri vurulmadı. Herkes kızgındı, ama başımızı eğip grevlerin bitmesini bekledik ve sonunda, bize ücretlerimizi ödeyen, dolayısıyla bize yaşama hakkı verenlere ıtaat ettik. "Evet, efendim!" ve "Teşekkür ederim, efendim!" dedik, çünkü bunun gerekli olduğunu biliyorduk.

O günlerden bu yana çok zaman geçti, çok fazla fırtına yaşamımdan geçti. Daha sonraki yıllarda insanların, "herkes layık olduğunu elde eder," dediğini sık sık duydum ve aklımdan hep koyaktaki yaşam geçti. "Layık olmak", zenginlerin yoksullara karşı silah olarak kullandıkları bir sözcüktür. Bilmemenin karanlığı — ancak yaşayınca ne anlama geldiğini kavrayabilenler! "Layık insanlar"dan söz edenler çen cahilleridir. Çünkü bilgi dünyası bizden çok uzaktaydı, biz koyaktakiler düşünmek yerine tepki gösterirdik.

Annem gittikçe daha da sessizleşiyordu. Babam onu dövmeye kalkıştığından ve sonra çocukları okuldan alıp bu koyağa gelmeye zorladığından bu yana, her zamankinden daha ezik bir haldeydi. Yalıtılmış bir şekilde yaşıyordu, çünkü kilometreler boyunca İngilizce

konusan tek insan bizlerdik. Çocuklarına mutsuzluğundan asla söz etmedi; babam da arkadaşları değildi. Babam Şirket hesabına çalışırken, annemle ben de, onun yanında çalışan on adama yemek yapar, çamaşırlarını yıkardık. Yemeğimiz berbat. Yeni bir çift ayakkabı olay olurdu. Bazen Helen'den giysi paketleri alınca, annemle ben onları üzerimize uydururduk. Annem kendine hiçbir şey yapmazdı.

"Hiçbir şeye gereksinimim yok. Hiçbir yere gitmiyorum ve kimseyi görmüyorum" derdi.

Bu paketler zaman zaman geldiğinde, babam kızkardeşinin yaşam biçimini hatırlatarak sessizliği bozmaya kalkıştı. Annem, yüzüne vurulmuş gibi ürker, ama sonra kendine gelir ve konuşmaksızın yemek yapmayı sürdürürdü.

"Aman Tanrım, ne iş ama," diye küfür eder ve evden çıkıp giderdi babam.

Bazı Pazar günleri, çevredeki Meksikalılar, koyağın eteğindeki düzlüğü çevreleyen tepelerde toplanır ve iç çamaşırlarına kadar soyunarak ekipler halinde "hokey" oynarlardı. Geniş bir amfi-teatr oluşturan tepelere oturur ve izlerdik.

Hava güzelse, akşamüstleri erkekler yemekten sonra mutfak kapısının dışında durup konuşur ve şarkı söylerlerdi, ben de onlara katılmak için bulaşıkları hızla yıkardım. Adamlardan biri bir şarkı söyler, diğerleri ona katılırdı: uzun zaman önce unutulmuş Batı şarkıları; hepsi aynı tonda söylenen düzinelerce kıtadan oluşmuş, yavaş ve melankolik, sığır yetiştiricilerinin, kovboyların üzüntü ve neşelerini, serüvenlerini, yıkılışlarını anlatan şarkılar, çiftlik şarkıları ve aşk şarkıları.

Bazen adamlardan biri bir "Fransız arp"ı çıkarır ve çalmaya başlardı. Başka biri ayağa kalkıp dansederdi. Aşık olduğum —ama öyle gizlice ki, benden başka kimse bilmezdi— genç ve zayıf bir adam vardı. Mavi gömleğinin yaka kısmı açıktı. Eğilip dansederdi, bedeni ve kolları sallanırdı; sert toprakta bir noktada durur ve çizmelerinin topukları sert toprakta tüfek sesi gibi çıkıncaya dek dansederdi. Uzun boylu ve dimdik dururdu, elleri kalçalarında, yüzünü aya doğru kaldırırdı, ayışığı ise siyah çizmelerinin bir aşağı bir yukarı değdiği küçük parlak suları aydınlatırdı.

Sonunda müzik sustu. yalnızca ağaç tepelerinde usulca esen rüzgârın bozduğu bir sessizlik oldu. dansçı alnını büyük bir kırmızı mendille sildi. Kemerine bir çentik daha attı. Baş evin gölgesinde kaybolmuş, çizmeleri ayışığında görünen Big Buck, Texas Panhandle'da gördüğü bir dansçıyı anlatmaya başladı... yoksa Rio Grande'de miydi? Çiftlik ateşlerinin çevresinde dansederdi... onbeş yıl önce olmalıydı... hayır, iyi düşünürsek neredeyse yirmi...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kanımda yolculuk tutkusu olmasaydı —babamın bana hediyesi— ve şansımı Allahın inayeti olarak kabul etmeyi reddetmeseydim, yaşamım boyunca madenci kasabalarında yaşar, bir işçiyle evlenir, dünyayı dolaşacak düzinelerce çocuk doğurur ve otuz yaşımın baharında öldürdüm. Çevremdeki tüm kadınların yazgısı buydu. Fakat yerleşik şeyler bana düşmandı ve hemen renklerini ve yeniliklerini yitirirlerdi. Bilinmeyen çağınrdı.

Tercio'ya gidişimizden sonraki yıl kendimi okul öğretmeni olarak buluverdim — ilkokulu bitirmemiş, yanlış yapmadan iki rakamı toplayamayan, tek bir gramer kuralı hatırlamayan ben. Ve altı yaşındaki çocuklarla kendi yaşındaki oğlan çocuklarına öğretmenlik yapıyordum: New Mexico'nun çok uzağında, aniden büyük ova ve platolardan fırlayan mor - yeşil - kırmızı dik tepelerden birinde, dağ sıralarının arasında dolaşan fırtınalarda şimşeği yakalayan dik kayalarla çevrili, ormanın üstündeki düz, geniş tepede.

Orada, kayanın kenarına yakın bir yerde, iki odalı okul binasında tek başına yaşıyordum; okulun ön odası sınıfı, arka oda ise uyuduğum, yemek pişirdiğim ve sınav kağıtlarını düzelttiğim oturma odamdı. oraya vardığımda aylardan Mayıs'tı, fakat geceleri kar hâlâ yağıyordu ve binanın yanındaki okul ziline ipine çarpıyordu: rüzgârın sesiyle karışan donuk hayaletimsi bir ses ve zilin çalışı.

Geniş tepeden küçük oğlanlarla kızlar okula gelirdi; aşağıdaki derin koyaklardan Meksikalılar ve yarı yerliler güneye doğru göz alabildiğine uzanan ovalardan gelirlerdi; çok az çocuk çiftliklerden atla gelirdi. Evet cahildim ama çevremdekilere oranla daha bilgiliydim. Ve

doğal bir kurnazlığım vardı. Küçük çocuklardan biri, aritmetik problemini çözemez ve ben de çözümü bilemezsem, büyük çocuklardan birini, bilgisini sınıfın önünde göstermeye davet ederdim. Gururla problemi çözer ve hepimiz yeni bir şey öğrenirdik.

Ben "öğretmen"dim ve bir çiftliğe gitmem onur verici bir şey olarak görülürdü. Çocuklar bana armağan olarak yiyecek getirirlerdi, elimin altında hep bir at vardı ve engebeli ama güzel bir toprakta at sürerdim. Tüm kadınlar gibi ben de güvenle ata binerdim, çünkü bu topraklarda güçlü erkekler kadar güçlü kadınlar da yaşıyordu; güçlü olmadıkları zaman da yanlarında taşıdıkları silah, ihtiyaçlarına cevap verirdi. Fakat ne fiziksel güç ne de silah gerekiyordu. Uzak Batı'daki erkekler arasında geçen çocukluk ve gençlik yıllarımı anımsıyorum — hayatın sillesini yemiş cahil, kaba adamlar: Bir istisna dışında —küçük bir kasabadaki berber— ne bir aşağılanmaya maruz kaldım, ne de bana şiddet kullanıldı. Belki çok genç ya da çok cahildim. Birçok talibim vardı, çünkü o topraklarda kadın sayısı azdı. Fakat çevremdeki kızlardan çok daha akıllıydım. Kaba ve donanımsız da olsa, zekâm duygularıma oranla daha bilgeydi. Bütün kızlar evlendiler, ben nasıl kaçacağımı bilmiyordum, ama kaçmaya kararlıydım. Annemin beni bu konuda hiçbir şey söylemeden desteklediğini anımsıyorum.

New Mexico'da gün ortasında yalnız ya da grup halinde, ya da geceleri dansa gidiş dönüşlerde ata binerdim. Karanlık koyaklarda ya da ovalardaki çifliklerde erkeklerle dans ederdim. Onlar saygın insanlardı ve duvarlar arasındaki kızların olduğundan daha güvenli —çok daha güvenli— olurdum onlarla. Yalnızca bir çocuktan ancak biraz daha büyük olduğum için değil, çok meşgul olduğum için de, cinselliği hemen hiç düşünmüyordum. Düşünecek o kadar çok şey vardı ki; hem sonra evlenmeye hiç niyetim yoktu.

Bu yürekli, kaba, göğsü kıllı ve traşsız adamları neşeyle anımsıyorum şimdi. Maden kamplarındaki kaba, mutsuz adamları ve onların sessiz, mutsuz karılarını anımsıyorum. Şimdi onları bir hüznün ve sevecenlik duygusuyla düşünüyorum. Fakat daha iyi, daha soylu olduğunu düşündüğüm şeylerin arayışında, bunları, kendi insanlarımı ve ailemi inkâr ettiğim yıllar da oldu. Söyledikleri şarkıları unuttum — ve şimdi bu şarkıların çoğu hatırlanmıyor; şivelerini dilimden sildim; onlardan ve onların yaşam biçimlerinden utandım. Fakat şimdi

— evet, onları seviyorum; kanımın bir parçası onlar; tüm erdemleri ve yanlışlarıyla, yaşama bakış biçimimi oluşturmamda büyük bir rol oynadılar.

Tercio'ya geri dönünce, tamamen şans eseri, kamp okulu öğretmeniyle tanıştım. Eğitimli bir kadın olmasından dolayı, başta ona karşı tepkili ve kuşkuluydum. Sonunda arkadaş olduk. Kamptan ödünç at alarak, tepelerde birlikte dolaşıp avlandık. Beni çalışmaya, köy öğretmeni sınavına girip öğretmen olmaya zorladı. Yıl bitmeden bir bluzuyla eteğini bana ödünç verdi, ben de öğretmeni sınavının yapıldığı bir New Mexico kasabasına gittim.

"Onsekiz yaşında olduğunu söyle," diye beni uyardı. "Yalan at — kimseye zarar vermez!"

"Yalan söylemekten korkmuyorum" dedim.

Ben anlatınca, Big Buck, "Yalan mı!" diye haykırdı. "Neden, bir tavşanın sıçrayışından daha hızlı yalan söylersin sen."

Korkudan titreyerek, benden büyük ve daha eğitimli kadınların arasında sınava girdim. İki gün sonra Köy Okulları Müfettişi beni görmeye geldi. Uzun boylu, zayıf, kara gözlü, Meksikalı, bilgili ve nazikti.

"Aritmetikten, gramerden, okul hukukundan ve bir iki şeyden daha düşük not almışsın," dedi, "ama biraz Meksika dilini biliyorsan, işte sana okul! Kimse yok. Orası öyle soğuk ki, okul ancak yazın açılabilir. Kasabadan epey uzakta ve düzgün değil. Kendi yemeğini yapman ve çamaşırını yıkaman gerekecek. Yaşam kaba... sığırla uğraşan adamlar, bilirsin."

Anlamamıştım, ama bilgelik bana dinleyip akıllı görünmeyi öğretmişti; kendi yemeğini yapmayan insanların olduğunu işitmek benim için yeni bir şeydi ve zenginler dışında herkesin kendi çamaşırını yıkadığını sanırdım. Sonra "kaba insanlar"... ne demekti, merak ettim... salonlarda dolaşan aşağılık insanlardan olmalıydı... hayır olamazdı, çünkü adam oranın ıssız bir yer olduğunu söylemişti. Bekleyip görecektim; onun değindiği kaba insanlardan biri olduğum dank etmedi.

Böylece öğretmen oldum. Yalnızlıktan ya da soğuktan veya

vahşı hayvanlardan korkmuyordum... kabalık sorununa gelince... neye benzediğini bekleyip görecektim. Hiç kaba birini görmemiştim. Herkes aynı benim gibiydi. Tepenin düzlüğünde şimşegin evimin çok yakınındaki bir koyağa çarpmasıyla sersemleyip, saatlerce koridorda baygın yattığım zaman bile, ne korkmak ne de okulu bırakmak aklımdan geçmedi. Yalnızca odama sürünüp yatağa yattım ve daha iyi olmayı bekledim. Okul, bildiğim en iyi şeydi. Ayda kırk dolar alıyor ve bir kısmını anneme yolluyordum. O da gömlek ve etekler dikip, onları okul öğretmeni kızına gururla gönderiyordu! "Kültürlü" olacağımı hep düşünmüştü. Şimdi, Tercio'daki kampta Müfettiş'in karısıyla karşılaştığında, büyük damarlı ellerini saklayıp onu görmemezlikten gelmeye çalışmıyor, başını gururla kaldırıp:

"Nasılsınız Bayan Richards... ne güzel bir hava, değil mi?" diye soruyordu.

Tepedeki düzlükte, içinde aşk öyküleri, elbise patronları, yemek tarifleri, güzellik hileleri ve binlerce tuhaf şey olan ucuz, aylık bir evkadını dergisi buldum. Resimli kartları değiş-tokuş etmek isteyenlerin adları ve adresleri de vardı. Bu listeden bir adam ismi —oradaki en güzel ismi seçtim— seçtim: Robert Hampton, adresi Columbus, Ohio. Burası Doğu'daki bir kentti ve kentlerin güzellikleri, kültürleri ve özelliklerine ilişkin büyük düşüncelerim vardı. Ona bir kartpostal gönderdim. O da cevap yazdı. Yaz boyunca dört kart yolladı. Liseyi bitirdiğini yazıyordu — bilgili bir adamdı! Okumam için bana eski kitaplarını yollamaya başladı —tarih, edebiyat; botanik— ben de, ne kadar kuru ve ilginç olmaktan uzak olurlarsa olsunlar onları inceledim. Sonra kitapları anneme yolladım, çünkü onun da okumasını istiyordum. okul kapanıp sonbaharda eve gittiğim zaman, annemi mutfak penceresinin yanına oturmuş, sabırla kitaplardan birini okurken buldum. Bir haftadır okumasına karşın daha yarısına bile gelememişti. kitap okumak çok yeni ve zor bir şeydi onun için, gene de benim gibi annem de böyle şeyleri öğrenmenin gerekli olduğunu hissediyordu.

Bu benim için büyük bir dönüştü... ben, onaltı yaşında muzaffer, fatih bir kız çocuğu! artık ailemizin başlıca destekleyicilerinden biri olmuşum. Babam uzaktaki bir çiftlikte

çalışıyordu. Ben Tercio'dayken babam da oraya geldi. Gelişini hâlâ anımsıyorum. Annem pencerenin yanında oturuyordu, kışın öğretmenlik yaptığım yeni okulu anlatırken yüzü merak doluydu. Ona, resmini yollayan Robert Hampton'dan —kitaplardaki adamlar gibi nasıl yakışıklı ve bilgili olduğundan— sözettim. Hiçbir şey söylemedi; belki de, yakınlardaki gerçek bir kahramandan çok uzaktaki bir kahramana aşık olmamın çok daha iyi olduğunu düşünüyordu. Konuşurken, gözleri arkadaki tepelere kayınca, birden yüzünün acınacak bir hal aldığını gördüm. Daha kırk yaşında olmamasına karşın saçlarının kırılmış olduğunu farkettim. Gözlerim onu izledi, Şirket dükkanının arka tarafından babam geliyordu; ağır ağır yürüyordu, geniş omuzları düşmüştü, başı önündeydi, sanki düşsel biriyle konuşuyormuş gibi ellerini hareket ettiriyordu

Hemen başka bir okula gittim. Diğer bir C.F.& I. Şirket kampı olan Primero'nun arka tarafındaki bir koyaktaydı. Orada dört ay boyunca, okulumda konuşulanın dışında hiç İngilizce duymadım; öğrencilerim bile benimle Meksika dilinde konuşuyorlardı. Geceleri, kerpiçten bir Meksika evindeki odama giderdim. Evin sahibi, okul yönetim kurulunda olan bir Meksikalıydı ve bir erkek ve bir memur olarak, kırsal bölgedeki en aydın kadınla uzun uzadıya konuşma hakkını kendinde görüyordu. O kadın da bendim! Adamın karısı, hiçbir isteği ve düşüncesi olmayan iyi huylu bir Meksikalıydı. Adam öğle yemeğini hep benimle yedi, bu sırada karısı, evin hem oturma, hem yemek, hem de benim yatakodam olan odasından mutfığa gidip gelerek sofraya hizmet ederdi. Kadın ve çocukları yemeklerini ancak daha sonra, o da mutfakta, yerlerdi. Adamın, yarı Meksika dilinde, yarı İngilizce tuhaf bir konuşma biçimi vardı, ama karısını kusursuz ve akıcı bir İngilizce'yle konuştuğuna inandırmıştı. Karısını horgörüyor ve kendi konumundaki bir insanın böyle bir kadınla evlenmesinin ne kadar aşağılayıcı olduğunu bana göstermeye çabalıyordu. Kadına yakınlık göstermeye cesaret edemedim... böyle bir şey adamı aşağılamak olurdu ve belki de işimi kaybederdim.

Adamın konuşmasından bıkip usandım. Fakat o, kadınların erkekleri her zaman dinlemesi ve bilgisini geliştirmesi gerektiğini

düşünüyordu... kadınlar her zaman erkeklerden daha az bilirdi; kim olduğu ya da ne olduğu farketmezdi. Doğu'daki Robert Hampton'dan gelen yeni kitapla mektubu okuyabileceğim sessizliği özledim. Bu mektuplar yaşamımdaki en önemli şeylerdi; mükemmel bir elyazısıyla yazılmışlardı. Ben okuldayken Meksikalı, iznimi almadan mektupları okur ve içeriğine ilişkin sorular sorardı. Çok azını anlıyordu, ama elyazısı kıyas kabul etmez bir şey olduğu için, bilgili arkadaşlarım olmasından dolayı bana saygı gösteriyordu. Geceleri, mektupları saatlerce önüme koyarak, aynı biçimde yazmaya çalışırdım, elyazım bugün bile onlara benzer. Güzel yazmayı öğrenirsem, eğitimimin tamamlanacağını biliyordum.

Uzaktaki mektup arkadaşım, hayatıma yön veren bir ideal haline geldi. Rocky Dağları'ndaki ıssız bir koyaktan gelen, kötü bir biçimde karalanmış, mütevazı mektuplarımı okurken, kendini tanı gibi hissediyor olmalıydı. Küçük masamın üstünde resmi ve eski kitapları duruyordu; duygularım çevredeki bazı esmer, yakışıklı Meksika yerlisi oğlanlara kayarsa —çoğu zaman kayardı; çünkü ben her konuyu düşünürdüm— onlarla savaşıyor ve eve döndüğümde kendimi utanç içinde bulurdum. Fakat bu kolay değildi. Okulda kendi yaşımda bir Yerli oğlan vardı; benim gibi kültürlü bir kadına yaklaşmaya cüret edemedi, ama tapar gözlerle beni izlerdi. Bana sadakati, tüm diğer öğrencilere uyguladığı disiplini — birinden biri bana göz kırparsa, teneffüste onları ormanın kıyısına çekerdi!

Bir gün sınıfın önünde durup öğrencilerimi benimle İngilizce konuşmaya ikna etmeye —başlıca uğraşım— çalışırken kapı açıldı ve benim Meksikalı evsahibim görüldü. Tepelerin ardından, Tercio'dan telefon gelmişti; annem hastaydı, ben de gitmek zorundaydım. Sanki ölüm habercisiymiş gibi ona bakakaldım. Mesajı tekrarladı. Tek söz etmeden dönüp, köşede asılı duran şapka ile mantomu aldım ve okuldan çıktım. İşimden olacağım hiç aklıma gelmedi. Yalnızca annemin ölmekte olduğunu biliyordum... bir gece önce bunun düşünüyormemiş miydim?

Adam evde bana yetişti. Yarın beni tepeye götüreceğini söyledi, çünkü ekibi madenler için kereste destekler taşımak üzere oradaydı. Trinidad'tan koyaklara günde yalnızca bir tren gelir ve tüm kömür kamplarında dururdu. Öğleden sonra Primero'da olacak, bir saat sonra

da Tercio'ya varacaktım. Şimdi saat onbirdi. Primero'ya yürüyeceğimi söyledim. Hayır diye karşı çıktı, koyaklarda kar çok yüksekti ve dondurucu bir soğuk vardı... Tehlikeliydi. Onu zar zor duyabildim. Odama gittim, silahımı belime sıkıca yerleştirdim ve yürümeye başladım. Koyak yolunu tırmanmaya başlayıp Divide yolundaki kestirme yola girerken, adamlarla karısı kapının yanında durmuş, şaşkınlıkla beni izliyorlardı. Kar çok fazlaydı, fakat bir koyun sürüsü o yoldan geçmiş ve yolu düzlemişti. Donmuş toprağa sıkıca saplanmış sert bir çalıya tutunarak kendimi yukarı çekip kaygan yokuşu tırmandım. Divide'ın tepesine bir varabilsem gerisi kolaydı, çünkü yola çıkmış olacaktım. Soğuk, vahşi hayvanların gelme olasılığı, kayıp düşme ve ayağımın kırılma tehlikesi — tepeye çıkmak dışında aklıma hiçbir gelmiyordu. Hiçbir şey düşünmeden, hiçbir şey hissetmeden, hiçbir şey görmeden tırmandım.

Sonunda ulaştım. Tepe, keskin rüzgârla kardan temizlenmişti ve derin izlerle doluydu, donmuştu. Ciğerlerimi ısıtmak için başımı mantomun yakasına sakladım. Sonra yavaş, rahat, ritmik bir koşuya başladım, böylece uzun süre yürüyebiliyor, gene de fazla yorulmuyordum. İki ayrı şeylermiş gibi, aklım bedenimi gözlüyordu. Bedenim dayanıklı ve güçlüydü — dağ meşesi kadar güçlü. Aklım biliyordu ki, bedenim tükenip daha ileri gitmek olanaksızlaşsa, içinden yeni bir enerji doğardı — "ikinci rüzgâr" gelirdi. Sırtıma çarpan rüzgârla o uzun, zor yolda aşağı inerken, aklım ben olmuştu — bedenim yabancı bir şeydi. Kış havası kadar tertemiz ben — aklım — bir noktada yoğunlaşmışım — saat ikide maden kampına varmak; bedenim, bu işi yapmaya kandırılması ve dil dökülmesi gereken yabancı bir şeydi. Başlıca şey (kendimi defalarca buna inandırdım), ikinci rüzgâr gelene dek bacaklarımı sağlam tutmaktı. Bir an geldi, tam bacaklarım titremeye, zayıflamaya ve sendelemeye başladığı anda, bir dönemeci döndüm ve uzakta, aşağıda, Primero'nun dumanını gördüm. Çenemi kaldırdım — kanımda yeni bir enerji dolaşıyordu, tepeden aşağı indim. Ciğerlerime dolan havayı ıltmak amacıyla ağzım yakama gömülmüştü, düşersem kendimi tutayım diye ellerim açıktaydı. Yavaş, ritmik koşarken sağa sola sallanıp durdum.

Primero'nun varoşlarına ulaştım, Şirket dükkanını geçip, kömür tozuyla kapkara olmuş yola dönerek istasyona doğru yürüdüm.

Tek koşan ben değildim — panik içindeki başka insanlar da yollarda koşuyordu. şirket dükkanının pencerelerinin paramparça olduğunu gördüm... yol boyunca diğer evlerin pencereleri de kırılmıştı. Başında ekose şalıyla bir kadın, yabancı bir korkuyla ağlayıp yabancı bir dilde bağırarak, tökezleye tökezleye yürüyordu.

Yürüyüşümü değiştirmeden, istasyonun önündeki tepede kurulu maden girişini geçmek üzere dükkan köşesini döndüm. Yol hınca hınç insan doluydu. İki işçi biraraya gelip madene doğru koşmaya başladı. Biri diğerine:

"Hava şaftlarını kapatıyorlar, Allah kahretsın..." diye bağırdı.

Maden kara dumanlar püskürtüyordu. Adamlar cüruf yığınının çevresinde sicimle dolaşıyor ve vahşi hayvanların yabanılığıyla dövüşen kadınlara vuruyorlardı. Kadınların kocalarının madenlerde tutsak tutulduğunu duydum... kömürü korumak için hava şaftları kapatılmıştı... fakat dumanlar adamları boğup öldürecekti. ığlıklarının nedeni buydu. Kömür değerli... hayat ucuzdu.

Koşmayı sürdürdüm. Tökezleyerek istasyon platformuna varıp, bileti bile düşünmeden trenin merdivenlerine tırandım. Kendimi bir koltuğa attım. Yüreğim sıkışmıştı ve soğuktu. Arkadan... uğultunun... uğultunun öbür yanından bir kadın çığlığı geldi.

Üç gün üç gece yatağının yanında annemi bekledim. Uyukladığım anlarda bile en küçük bir hareket beni uyandırmaya yetiyordu. Mavimsi siyah gözleri beni ileri geri izlerken yumuşacıktı. O madenci kasabasından bu madenci kasabasına haftalık turlarını yapan doktorun sabrı taşmıştı... patates ve unla sudan yapılmış bulamaç yemekte ısrarlıysa başka ne beklenir ki, dedi! Daha iyi beslenmeliydi... kötü besleniyordu. "Kötü beslenme"nin ne anlama geldiğini bilmiyordum. Hayır, diye yanıtladı sorumu, isteseydi bile acısını hafifletmek için artık soda bikarbonat alamazdı.

İlk iki gün benimle konuştu. Annie iki hafta önce ölmüştü... bunu, o bana yazmıştı. Annem Annie'nin yanına gitmişti: Sam ile birlikte çiftliklerinde hayvan gibi alıştukları batı Oklahoma'daki ıssız ovaya. Annie'nin bir bebeği vardı... yandaki odada yatan küçücük bir şey. Süt ısıtıp bebeğe içirdim, o da beni dalgın mavi gözleriyle izledi;

kız kardeşimin ölümüne neden olması tuhaftı.

Ben yanında dururken annem mutluydu. Fakat ölümünün yakın olduğunu biliyordu sanırım, çünkü bana garip şeyler söyledi — başka zamanlarda asla söylemeye cesaret edemediği duygusal şeyler, çünkü ana babayla çocuklar arasındaki sevecenlik asla dışavurulmazdı. Bana "kızım" dedi — daha önce hiç söylemediği bir şey.

Bir keresinde, "şu ana kadar senin sayende yaşadım," dedi, sanki sözcükler ağzından zorla çıkıyormuş gibi.

Bir geceyarısı beni uyandırıp, "eğitimi sürdüreceğine söz ver," dedi. Elleri, ant içiyormuşçasına, benimkileri güçlüce kavradı. Bilinmedik bir duygu dalgası kapladı içimi. Ellerini tuttum.

Ertesi gün doktor geldiğinde, "lütfen ona bir şeyler verin," dedi, "ölüyor". Bıkkınlık gelmişti... yapacak bir sürü işi vardı ve dediği gibi, daha doğru dürüst yemek yemesi dışında hiçbir sorun olmadığı noktada, onca yolu gelmesi için telefonla çağrılmasından rahatsız olmuştu.

Doktorun gidişini izledim. Sonra annemin yanına oturarak, ölümü tek başımıza karşıladığımızı... yapılacak hiçbir şey olmadığını kavradım. Annem, ona yasaklanan soda bikarbonatı istedi. Vermedim. Ama öyle çok yalvardı ve gözleriyle ısrar etti ki, önemsemeden verdim. Fakat verir vermez, dönüp koşarak okul binasına gittim ve düşünmeden sınıfa dalıp Beatrice, George ve Dan'i yüksek sesle çağırdım.

Annemin yatağına geldiğimizde, o sabah gelmiş olan babamı yanıbaşında bulduk. Dizlerinin üstüne çökmüş ve yüzünü yorganın arasına gömmüştü. Annemin gözleri büyümüştü ve parlıyordu, gözlerini, her tür sözcüğün ötesinde bir yakarıyla bana çevirdi. Yatağa eğilip, yaşamımda ilk kez onu kucakladım ve titreyen bedenine sıkıca sarıldım. "Marie!" Ağzından çıkan son söz benim adım oldu.

Kirpikleri parlayan gözlerinin üstünü örttü. Bedeni gevşedi. Yorganı açıp soluğunu dinledim, öyle yavaş, öyle cansızdı ki. Kalbi iki kez attı, durdu... bir kez daha attı. Sonsuzluğu dinledim... yoğun bir özlemle... ama hiçbir ses duyulmadı. Babam beni ayağa kaldırdı. Zorlukla ayakta durabiliyordum. Fakat gözyaşım akıyordu. Bildiğim tek şey, bana can veren kadının bedeninin yanıbaşında durduğumdur.

Bunu anlamayacağımı kavırıyordum, bunun dışında hiçbir şeyi kavramıyordum. Kafamda parlak bir ışık daireler çizerek dolaşıyordu, sonra küçük siyah bir nokta olana dek büzüldü sonra hiçlikte kayboldu ve hiçlik, kayalığa çarpan dalgalar gibi, nabızda attı.

Helen geldi. Babamla, annemin beyaz çam bir tabutta yattığı odada el sıkıştılar. Saçları hâlâ mat sarı tutamlar olan parlak bronz rengiydi. Yanaklarıyla dudaklarını boyamıştı. Üstünde çok güzel bir kürk manto vardı. Gözleri odada gezindi — soğuk, çıplak döşemede, köşede sallanan külüstür dolapta, küçük paslı sobada, penceredeki beyaz ucuz perdede. Sonra annemin yüzündeki çarşafı kaldırıp, yaşamındaki gibi ölümünde de dalgın, yıpranmış, buruşmuş yüzüne; göğsünde kavuşturulmuş kaba, büyük damarlı ellerine, erken ağarmış saçlarına baktı. Yüzünü bizden saklamak için dönerek, yandaki yatak odasına girdi, perdeyi kaldırdı ve yatakta tekmeler atan küçük bebeğe —yaşamındaki ilk, belki de tek aşkı olan Sam'in bebeğine— baktı.

Annemi Annie'nin yanına gömülmek üzere Oklahoma'ya götürecektik. Yalnızca Helen'in gelmesini beklemiştik. Öğleden sonra çam tabut trenin yük vagonuna kondu ve yolculuk başladı.

Sam'in bizi büyük, kaba bir at arabasıyla beklediği, batı Oklahoma düzlüklerindeki istasyonda trenden indik. Sam, Helen'i görünce uzaklaştı, ama sonra geri dönüp elini sıkı ve kucağındaki bebeğe baktı.

Aylardan Ocak'tı ve toprak sert ve soğuktu, ovada esen şiddetli rüzgâr üstündeki hemen herşeyi silip süpürmüştü. Orada burada ağaç kümeleri vardı, fakat bunların dışında ova donmuş ve çorak, sonsuzluk içinde uzanıyordu; yol, tekerlek izleriyle dolu dolambaçlı bir çorak iz halindeydi. Uzunca bir süre sonra, Sam ile Annie'nin yaşadığı, şimdi ise Sam'in tek başına oturduğu kasvetli bir ahşap eve vardık. Tabut, eşyasız ön odaya kondu.

Ertesi gün, kaba tahta sıralar ve birkaç iskemle tabutun önünde sıralandı. Çok sayıda erkek ve kadın çevre çiftliklerden gelerek, töreni yöneten cahil papazın önünde durdu. Papaz annemin tabutunun öbür yanında durarak bizimle konuştu. Bizden bile daha cahil, kaba ve acemiydi. Ne annemin orada yatan bedeni, ne de onu öldüren

yoksulluk ve mutsuzlukla ilgili şeyler söyledi. Kürk mantosuyla orada oturan Helen'e gözünü ayırmadan bakıyordu... başı eğik, ağzında tütün, omuzları düşmüş babama baktı. Hepimize tek tek suçlarcasına baktı ve bizimle adlarımızı söylemeden konuştu. Siz Hristiyan değilsiniz, dedi — ve annemin tabutuna dokunma cüretini gösterdi! Günah işlediğimizi söyleyerek bizi uyardı... bazılarımız namussuzca günah işliyordu... gözleri, bir akbaba avının üstüne nasıl çullanırsa, Helen'in üstüne öyle çullanmıştı; Tanrı annemi bizden alarak cezalandırmıştı, ama o bizi daha da cezalandırıyordu!

Babam kalkıp dua yerine gitti ve diz çöktü, eğilirken paltosunun içinden cebindeki şişe görüldü. Papaz gelip elini dindarca onun başına koydu — bir ruh kurtulmuştu! Helen'e doğru döndü ve dudakları konuşacakmış gibi aralandı. Fakat Helen tiksinti ve öfkeyle ayağa kalkarak, kasten ve vakur bir biçimde odadan çıktı. Ben de onu izledim, papazla diğer insanlar, skandal olmuşcasına sessizlik içinde bakakaldılar. Ağır aksak ve etkili olmaktan uzak cenaze töreni sona erdi ve büyük bir sessizlik içinde Helen'le ben de mezarlığa giden gruba katıldık. Uzun bir yol katettikten sonra, her yönde dikilen direklerin üzerine çekilmiş tel örgü çitle çevrili mezarlığa geldik. Her birinin, bir başında bir de ayak ucunda olmak üzere iki tahta parçası olan belki yirmi toprak yığını vardı. Bu tahta parçalarının üzerinde eskiden ölümlerin adları yazılıymış, ama rüzgâr, yağmur ve kar çok önce silmişler onları. Ablamın adı hâlâ okunabiliyordu ve mezarının yanında, annem için açılan bir mezar daha vardı. Mezarlar arasında durup, Tanrının annemi affetmesi için dua eden ve onu dinlemeyenleri uyaran papazı bir kez daha dinledik.

Sonra annemin yüzüne son bir kez bakmamız istendi. Ağlamadım. Helen de ağlamadı... o kadar çok sevdiği ablasına bakarken yüzü sert ve acıktıydı... çünkü "başka hiç kimse için bedenini satmazdı".

Aylarca kendim için seçtiğim yolu izledim. Kardeşlerimle, ölü ablamın bebeğine bakmaya karar verdim. Böylece okulu bırakıp Tercio'ya evişi yapmaya döndüm. Babam eve dönmüştü. Evin eve benzemesine çalıştım — bana öyle geliyordu ki, annem böyle yapsaydı, babam sürekli içmezdi. Bir kilim ve yeni perdeler, yuvarlak

bir kahverengi masa, duvara asılacak birkaç resim —melek kanatlı çocukların resimleri— ve beyaz yatakörtüleri aldım.

Fakat günlük evişleri ve küçük evimizle ilgilenmek benim için çok ağır bir işti ve durmaksızın annemi düşünüyordum. Babamı annemden daha iyi idare edemiyordum. Annemin yaptığı gibi yıllarca böyle yaşamak! Babamla çatışmalarım sıklaştıkça, çekip gitme isteğim daha da büyüdü ve beni rahatsız etmeye başladı. Yaşamımızın hep bir parçası durumunda olan geçicilik havası benim de bir parçam oldu. Yorgun, mutsuz ve pişmandım.

Bir gün babam eve içkili geldi. Dan onu öfkeliendirecek bir şey yapmıştı ve elinde uzun bir kırbaç olduğundan oğlan onu korkuyla izliyordu. Dan'e yaklaşıncı, hemen arkama koşup belime sarıldı, beni kendisiyle babamın arasında tuttu. Ellerine sıkıca yapıştım... babam küfredip, Dan'e odanın ortasına gitmesini söyledi, orada "ona sıkıcı bir ders verecekti". Sonra babam ona doğru hamle yaptı, ama ben ikisinin arasındaydım. Etrafımdan dolanıp Dan'i tutmak istedi, fakat tüm gücümle onu ittim. Hiçbir şey konuşmadık... Beni yana savurmak için omuzumu tuttuğunu hissedince, düşünmeden üstüne atılıp, sıkılı yumruklarım ile ona vurmaya başladım.

Orada hareketsiz duruyordu. Birbirimize baktık. Dönüp döşemedeki kamçıyı aldı. Her an üstüne atlamaya hazır, bir hayvan gibi onu seyrettim, çünkü o kırbacı asla kullanmamalıydı! Kırbaça bakıp, sonra döndü ve yavaşça kapıdan çıktı; kırbaç arkasında sürükleniyordu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Helen ile ben Denver'daki odamda oturuyorduk. Sam'in çocuğu kucağında uyuyordu. Onun ipek elbisesinin kıvrımlarına karışmış gibiydi, oraya düşmüş bir arı gibi; bir tombul el elbisenin yakasını tutmuş, bir ayak tamamen ortadan kaybolmuştu. Helen onunla, büyük bir insanla konuşuyormuş gibi konuşuyordu ve yalnızlığında gözyaşları içinde kendine gülüyordu. Helen'le Tony'yı Denver'a dek izleyen, ama Helen'i adamı terkedip onunla evlenmesi için kandıramayan (çünkü bir kadın evlenir ve kendi parasını kazanamaz hale gelince, erkek ona geçmişini hatırlatmaya başlar, derdi) Sam'i düşünerek Helen'i izledim.

Ben gençtim, fakat Helen, ona yakın birine gereksinimi olduğundan gelişime sevindi. Kendisiyle Tony için iyi bir yaşam sağlamaya çalıştığını, ama bunun yeterli olmadığını öğrendim. "O sıralarda hep annene ve siz çocuklara bir şeyler yollamaya uğraşıyordum," dedi — minnet duyulması gereken bir şeymişcesine. Sonunda hastalanarak hastaneye yatınca, Tony daha sağlıklı bir kızla gitmiş.

Şimdi kucağında duran bebek, uzun zaman önce ölmüş olan bir isteğin gerçekleşmesi gibiydi neredeyse. Onu yanında tutacaktı ve bunu düşünmek Helen'i mutlu ediyordu. Dünyadaki Helen'lerin katı oldukları ve çocuk istemedikleri söylenir. Teyzem Helen böyle değildi. Ondan gurur duyuyordum. Bence mesleği, herhangi bir evli kadınıninki kadar saygıdeğerdi — diğerleri nasıl kazanıyorsa, o da hayatını öyle kazanıyordu; bir farkla ki, daha iyi yaşıyordu ve kendi bedeniyle ruhu üzerinde daha fazla hakka sahipti. Gerçi Tony sanki karısıymış gibi

ona vurmaya kalkışmıştı ama, hiçbir erkek ona kötü davranmaya cesaret edemezdi. Bir erkek "ona aldığı giysileri geri vermesini," dölse, Helen ona evden gitmesini söyleyebilirdi — hiçbir eş bunu yapamazdı; bir erkek ona vurursa, Helen polis çağırabilirdi — hiçbir eş bunu yapamazdı. Hiçbir erkeğe boyun eğmemeye kararlıydı. Bu tür şeylerle terbiye ve özsaygıyı karşılaştırdım ve böyle bir yaşamın evlilikten daha iyi olduğuna karar verdim. Fakat benim için — ben ne bu yaşamı ne de evliliği istiyordum.

Saatlerce konuştuk. Neden bebeği alıp, babamla biraz konuştuktan sonra evden ayrıldığımı anlayamıyordu. Sanki ben anlayabiliyordum da. Aslında açıklama olmayan beceriksiz açıklamaları, soru soran bir sessizlikle dinliyordu. Daha sonra geri dönecektim, kendimi kötü ve yüzeysel hissederek zamanları birbirine karıştırdım, çünkü asla geri dönmeyeceğime çok derinlerde ikna olmuşum. Sabırsızlık, rahatsızlık ve gücenciklik birbirine karışmıştı ve davranışlarımla konuşmamı zorlaştırıyordu. Aşk, şefkat ve görev kadınlara ve genel olarak zayıflara aitti; ben böyle olmayacaktım!

"Ya Beatrice ve oğlanlar?" diye sordu.

Beatrice, diye açıkladım, çok yakında New Mexico'daki bir çiftlikteki ailenin yanına gidecekti ve şimdi gitmesi an meselesiydi — herhalde gitmişti. George ile Dan'a gelince, babam onları batı Oklahoma'ya götürdü, orada ovalarda erkek olacaktı. Oradaki iki mezarı düşündüğümüzden, ikimiz de sessizce oturduk sonra. Helen belki de kasvetli evdeki Sam'i düşünüyordu. Babam da oraya gidecek, diye sürdürdüm ve Sam ile birlikte oturacak.

Uzun bir süre, pencerenin karşısındaki binayı izledik. Hayat tuhafı. Bazı şeylerin neden olduğunu, diğerlerinin neden olmadığını kavrayamıyordum. Sözgelimi neden hep yoksulduk? Kadın olarak doğduğum için en çok kendimden nefret ederek, herşeye karşı öfke doluydum. Helen de, sessizliğiyle, kendimi suçlu hissetmemi sağlıyordu; kardeşlerimden de nefret ediyordum, çünkü varlıkları taşımayı reddettiğim bir sorumluluk yüklüyordu bana; bana sormadan dünyaya getirdikleri için annemle babamdan da nefret ediyordum. Neden beni hiçlikte tek başına bırakmamışlardı ki!

Artık, yıllarca sakladığım bir mantık yürütme süreci

geliştirdim — bilinçli belleğime kara bir perde çekip, bir ailem olduğunu hepten unutmaya başladım. Benim için başka insanlardan daha farklı neleri var tezini ileri sürüyordum. Fakat... George'un gözleri beni izliyordu, güven dolu gözler... bensiz ne yapacaktı... narin elleri hep benim ellerime dayanmıştı.

"Ne yapmayı düşünüyorsun?" Helen aynı soruyu ikinci kez soruyordu.

"Okumak istiyorum."

"Okumak mı! Ne okuyacaksın?"

"Bilmiyorum... Yalnızca okuyacağım."

İkimiz için de "okuma"nın belirsiz bir lükslüğü vardı — ne olduğunu bilmiyorduk; okumak ve hiçbir şey yapmamakla bağlantılı bir şey. Narin ve hiçbir şey yapamayan zengin kızlar böyle bir lükse sahip olabilirdi ancak; diğerleri, zamanlarını boşa harcadıklarından dolayı "kulaklarına şaplağı yerlerdi". Bir kez okumuş bir adamla tanışmışım, ama adam veremliydi. Robert Hampton da okumuştu, ama belki de ya zengin, ya hasta, ya da bunun gibi bir şeydi.

"İyi para kazandıracak bir şey okumalısın," dedi Helen. "Sana bir süre yardım edecek kadar param var — ama ancak bir süre için."

Konuyu tartışıp, stenografi okumamı kararlaştırdık. Böylece ertesi gün, mesleğimi öğrenmek üzere Denver'in güneyindeki küçük bir kasabaya gittim. Helen şehirde kalmama izin vermemişti.

Bu okul ayları, dayanabildiğim en acınası zamanlardandı. Okuldaki kızlar ben geçerken çoğunlukla gülümseyip birbirlerine bir şeyler söylerlerdi. Ben çirkin ve kabaydım. Dilim bozuktu — belki de buna gülerlerdi. Ya da belki giyim tarzıma... Helen'in bana verdiği süslü bluzların içinde kendimi aptal gibi hissederdim.

Denver'a, Helen'in yanına dönmek, karanlıktan aydınlığa çıkmak gibiydi, ama onu mutsuz bir halde buldum. Sam bir hafta önce gelip, bebeği almıştı. Acınası öykünün parçalarını yavaşça birleştirdim, çünkü Helen Sam'den sözetmekten hoşlanmazdı. Ona bebeğe bakacağını, yeterince büyüyünce okula göndereceğini söylemiş. Sam ise onun yaşam biçimiyle ilgili aşağılayıcı sözler sarfetmiş — sonra, birdenbire ellerini duvara dayayıp yüzünü arasına gizlemiş. Bir

kez daha onunla evlenmesini istemiş, Helen de bir kez daha reddetmiş. Fakat Sam çocuğu aldığından bu yana kolları boştu ve bazen bir aşağı bir yukarı yürüyüp ağlardı. Yalnızlığa nasıl dayanacağını bilemediğini söylerken, sesi donuk çıkıyordu.

Ondan ayrı küçük bir odada yaşamama karşın, o günlerde sık sık biraradaydık. Onun telefon konuşmalarını dinlerdim, ara sıra da bir adam yemeğe gelirdi. Beni, konuşurken kekeleyen ak saçlı, yaşlıca bir adamla tanıştırdı; bir derginin yazışleri müdürüydü ve beni işe almayı kabul etti. Artuk çalışmaya başlamıştım. Daktilo yazarken, —her zamanki gibi gerçeklik sınırlarının ötesinde— biriktireceğim paranın, erkek kardeşimle Beatrice'e giysi yollamanın düşünüy kurardım. Bana kızı gibi davranan ve eğitim görmemde yardımcı olan bu iyi yaşlı müdürü düşünürdüm. Bir gün mesaiye kalmamı istedi. Uzman daktilolardan biri yerine beni seçmiş olmasından büyük gurur duymuştum.

İşimi bitirip masasının üstüne koyduğumda, "o-o-o-otur!" dedi. Duvarın karşısındaki bir kanepeyi gösteriyordu. Bir yerde ince bir yanlışı vardı, ama ben yanında çalışıyordum, hem o kültürlü ve yaşlıydı. Sonra, açıklama yapmadan, bir fotoğraf kitabı alıp yanıma oturdu. Resimlere baktım; flulaşmaya başladılar... belki de fazla fesattım... o iyi bir adamdı ve kültürlüydü. Kolunu boynuma doladığında —bir yılan gibi kıvrılıyordu— herşey birbirine karışmaya başladı; resimler, kol, daktilo birbirine geçti.

Kollarım sertleşti... hâlâ güçlüydüler ve ben de ne hanımhanımcık ne de uygardım. Ve o, tüm eğitimine ve dergisine karşın yumuşak bir adamdı; korku ve utançtan yarı körleşmiş bir halde kapıya vardım, sonra dönüp baktım. Kanepede yarı yüzükoyun yatıyordu. Yüksek beyaz yakalığı bir yana kaymıştı... Evet, boynunda koyu bir leke vardı... Onu ısırmış olmalıydım. Bir erkeğin gururunun yakalığıyla birlikte yok olması ve ısırılınca derinin silgi tadında olması tuhaftı.

Esmer yazışleri müdürü farklıydı. Bana daktiloya çekmem için yazılar vermesinin yanı sıra, tatlı bir adamdı ve bana Big Buck'ı anımsatıyordu. Bürosunun köşesinde asılı bir yerli kiliminin önünde

durdurarak iki kez resmimi çekti.

"Ciddi dur!" diye emretti. "Tanrıyı düşün! Tanrı... ama öyle bakma! Dergi için bir öykü yazacakmış gibi yap. Şimdi, yeniden... Şu saç örgülerini omuzlarına getir... bu iyi... bana bak... düş kurar gibi... düş-ku-rar gibi... en güzel senmişsin gibi... şimdi, bir, iki, üç!"

Tatlı bir adamdı ve Helen'in de arkadaşıydı. Helen öbür adamlarla biteni öğrendikten sonra, esmer müdürle görüşmüştü. Elleri ceplerinde, durup beni dikkatle süzdü. Gülüşü çok sıcak ve dostçaydı.

"Bana bir şans verin," diye yalvardım, "hız yazamam ama çabuk öğrenirim."

"Hızlı," diye düzeltti.

"Hızlı," diye tekrarladım.

Gözleri kahverengiydi ve içlerinde hep gülecekmiş gibi bir belirti vardı, özellikle çok ciddi olduğumda ya da yaşamım bitmeden ne yapmayı planladığımı anlatduğumda. Hemen gülüp bana bir şans verseydi daha iyi olurdu. Ama vermedi. Giydiği elbiseler hep kahverengiydi, kravatları ve ayakkabıları kahverengiydi ve saçları kahverengiydi.

Bir gün ona, "size baktığımda hep tüylü şeyleri düşünüyorum," dedim.

"Bana bakacağına daktiloya bak," diye karşılık verdi.

Birkaç hafta sonra gerçekten dost olduk. Beni öğle yemeğine götürür ve görünmek istediğim tüm yerleri arabasıyla gezdirirdi. Onu sinemaya davet ettiğimde komik komik güldü. Tek arkadaşım, çünkü Helen genellikle beni görmeyi bile kabul etmiyordu. Babası öldüğünden okulu bırakıp çalışmaya başlayan Robert Hampton bile yazmayı kesmişti. Yani okuyup inceleyecek hiçbir şeyim yoktu; evde oturduğum akşamlar, sıkınudan patlayıncaya kadar küçük odamdaki duvar kağıdının üstündeki şekilleri incelerdim; sonra dışarı çıkıp, ışıklı sokaklarda vitrinlere bakarak ya da geçen insanları seyrederek yürürdüm.

Esmer müdürle arkadaşlığım herşeyi değiştirdi. Beni dergisi için küçük şeyler yazmaya zorladı, sonra tek bir özgün satır kalmayıncaya dek onları yeniden yazdı ve benim adımla yayınladı. Fakat, bir kez

büroya gelen kızıyla beni hâlâ tanıştırmamıştı. Kızının üniversiteye gittiğini ve çalışmadığını öğrendim.

Kızı gittikten sonra, "sorun ne?" diye sordu.

"Neden kızınla beni tanıştırmadın? Beni neden evine götürmüyorsun? Sana ne yaptım? Yeterince iyi mi değilim?"

"Yeterince iyi değil miyim," diye düzeltti

"Yeterince iyi değil miyim," diye tekrarladım.

Sonra açıkladı. Kızı kendini beğenmişin biriydi ve başka bir kentteki üniversitede okuyordu. Karısıyla arkadaş değillerdi... birbirleriyle konuşmuyorlardı bile... beni evine götüremezdi.

"Ya, neden daha önce söylemedin?"

Yanında çok sayıda kişi çalışıyordu... abone ve reklam toplamaya çalışan bu adamlara "gezici" deniyordu. Haftada beş dolara büroda oturmamın aptallık olduğunu söylediler. Dışarıda yalnızca para kazanmakla kalmıyor, birçok yer de görüyordun.

"Benimle gel güzelim," dedi biri, "sana dünyayı tanıtayım."

"Gezgin" olmaktan söz ettiğimde esmer müdür kaşlarını çatı. Masamda oturup, o adamların kafama soktuğu abuk sabuk şeyleri dinlememeliydin, dedi. Büroda daha çok şansım vardı.

"Dünyayı görme konusunda aranızda büyük fark var," diye ekledi.

Arabasıyla şehir dışına çıktığımızda akşam olmuştu. Düşünceler kadar hızlı ve sessiz hava yüzlerimizi yalayıp geçiyordu. Yıldızlar ihtişamla ortaya çıktı. Bir dağ yolunda durup, uzaktaki şehrin bir yanıp bir sönen ışıklarını seyrettik. Dönünce, gözlerini yüzüme dikilmiş halde buldum.

"Şimdi sana ne yaptım?" diye güldüm.

Freni sabırsızca bıraktı ve şehre doğru sessizce yol aldık. Arabayı çok ünlü, pahalı bir lokantanın önünde durdurdu. Kalın halı kaplı merdivenleri çıkarken kendimi çok önemsiz hissettim... kiremit kaplı yerleri ve mermer masaları olan lokantalar bana daha yakındı.

İçinde tek bir masa olan bir odaya girdik; köşede bir kanepede vardı; artık bütün kanepelerden kuşkulandır olmuştum, bundan da. Odanın arka tarafındaki kapı hafif aralıktı... belki de lokantaya açılıyordu. İçeri bir göz attım — özel bir banyoydu. Koridor kapısında hafif tıktı oldu ve bir garson içeri girdi. Esmer müdürün siparişini alırken yüzünde korku verici bir boşluk vardı. Arkasını bana dönerek masayı çabucak hazırladı, sonra, hâlâ arkası bana dönük, kapıdan çıktı. Kesintisiz ve utanç verici bir korku kapladı içimi. Evet, esmer müdüre inanmıştım, bu yerden korkuyordum... herşeyden korkuyordum... evet, belki de biraz aptaldım, ama eve gitmeyi tercih ederdim.

Esmer müdür çok nazikti: kuşkusuz bir centilmendi o; ondan hoşlanmadığımı bilmiyordu. Herşeyi yanlış yorumluyor ve ne yaptığımı bilmiyordum. Fakat gerçek bir dost olmak istediğini biliyor olmalıydım, bu da istersem okumama yardımcı olması demekti. Evet, istersem üniversitede de... aslında dergisi için yazı yazmamı öğrenebileceğimi de düşünüyordu. Pekâlâ, iyi bir adamdı, değil mi? Sonra aşık olmaktan niye korkacağım ki... evet, aşık olmaktan. Sesi yumuşak ve paltosu gibi üylyüdü. Belki de... korktuğum çocuklarsa, korkmama gerek yoktu! Öyle nazikti ki! Benden çok hoşlanmaya başladı... belki de çılgın bir aptaldı ama durum buydu. Aptal değilse? Birden korktuğumun ne olduğunu anladım. Evet... cinsellikten... korkuyordum! Evet! E-ve-t! Yavaşça güldü. Ne saçmalık — ilaç almak gibiydi aynı. Hiç mi sevilme istemiyordum? Çenemi eliyle tutup yüzüne doğru kaldırdı.

"Hey! Hey! Bütün bu feryat figan da ne — senin bunca toy olduğunu bilmiyordum!" Öyle şaşırmişti ki, konuşmayı kesip bana sarıldı ve yüzümü omuzuna bastırdı.

"Hadi, hadi!" dedi ağır ağır. "Ağlama. Çok üzgünüm. Hadi, arkadaş kalacağız, sonra bunu yeniden düşünebiliriz."

Hiç konuşmadan merdivenleri indik, fakat yüzüm alev alev yanıyordu ve kafamı kaldıramıyordum. Ondan nefret etmiyordum, ama hoşlanmıyor da değildim. Fakat neden sesi artık ilgisizleşmişti? Ben salt bir kadın mıydım? Bundan nasıl nefret ediyordum... yüreğimdeki tüm katılıkla nefret ediyordum. Kendimden de nefret ediyordum... çünkü buraya gelmişim ve bilinçaltımda, bunun olacağını

biliyordum... yıldızlı dağ yolunda bana uzun uzun bakışı bunu söylemişti. Gene de gelmişim!

Bilinmeyen, rüzgâr ve ben yeniden arkadaş olduk. Esmer yazışları müdürü ve Helen beni caydırmaya çalıştılar. Fakat mesleğim için özlediğim şeyler bir yerlerin tam arkasındaydı. Esmer müdür "gezici" olmanın kadın işi olmadığını öne sürdü — o zaman, bunun, gitmem için yeterli bir neden oluşturduğunu anladım. Sonunda istemeye istemeye bana izin verdi. Dağıtım müdürü bana bir tomar dergi ve bir kutu ucuz dolmakalem verdi — her aboneye bedava dolmakalem verilecekti.

Esmer müdür elime bir zarf tutuşturarak, "bunu senden başka kimseye yapmazdım," dedi sonunda. Zarfı açınca içinde eyaletteki tüm trenlere parasız biniş kartı olduğunu gördüm. Kart hem gidiş hem geliş içindi; fikrimi değiştirip geri gelirim diye! Çenemi çabucak ve şefkatle tuttu ve yavaşça beni öptü, sanki son anda bir yanıt uyandırmak istemişcesine... yumuşak sesi kulağıma, "unutmaman ve geri dönmen için," dedi. Fakat ben arkamı dönüp koştum. Sokakta başımı vahşice sallayıp başka şeyler düşünmeye çalıştım.

İnsanları abone yaparak kasabadan kasabaya sürüklendim. Önceleri özel evlerin merdivenlerini çıkıp, kapıyı açan kadınlara gülümsüyordum. Söylediklerimi dinledikten sonra kapıyı yüzüme kapıyorlardı; bazen de kuşkuyla bakarak, kısa bir süre meraklı sorular soruyorlardı.

Düzgün, temiz evler gördüğüm ya da yalnızca erkeklerin çalıştığı bürolara yaklaştığım zaman kalbim çarpmaya başlıyordu. Çoğu nazik olan erkekler beni kabul ediyordu ve abone olmadıkları zaman bile bunun nedeni kişisel bir düşmanlık olmuyordu. Çoğu ilgilenmediğini söylüyordu... hayır, ama beni hoşnut etmek için bir göz atacaklardı. Kalemî ellerinde evirip çeviriyor ve savunmaya çalıştığım zaman gülüyorlardı. Sonunda abone oluyorlardı, beni arkadaşlarına da gönderiyorlardı; biri bana bir kart ya da bir mektup, bazen de adres veriyordu, ben de o bürodan bu büroya gidiyordum. Bir çoğu abone olunca, kalemî kendime saklayıp onunla güzel bir mektup yazmamı söylüyorlardı. Erkeklerle karşılaştığımda, daha önce hiç hissetmediğim bir güven ve egemenlik hissetmeye başladım, sanki bir

şey bana "İşte senin dünyan!" diyordu. Bir daha asla evlere gitmedim ve saygın kadınları düşündüğüm zaman titredim. Bankam, biriktirdiğim paraları sakladığım, gömleğime iğneyle tutturulmuş bir zarftı. Geceleri gömleğimi çıkarmıyor, yatağımın altında sakladığım tabancam ya da küçük bir bıçakla uyuyordum.

Salt meraktan Trinidad'a gittim... çocukluğumun geçtiği yer. Tan ağarıyordu. Ticaret Sokağı'ndaki küçük pansiyona doğru yürüdüm; sonra eski arkadaşlarıma başarılı bir kadının ne demek olduğunu göstermeye gidecektim! Salondan sendeleyerek çıkan ve ara sıra tökezleyen bir adam dışında sokak sessiz ve ıssızdı. Onu seyrettim ve yıllar önce babamın aynı salona gittiğini anımsadım; fakat tanrıya şükür babam artık Oklahoma'daydı ve bu salondan oldukça uzaktaydı. Sokağın öbür yanında , üç kez gittiğim kırmızı tuğladan kilise vardı... artık hiç de muhteşem görünmüyordu... en azından çok görmüş geçirmiş olan bana ! Aslında çok küçüktü.

Önümdeki adam yalpaladı. Yuvarlak, düşük omuzlarında tanıdık bir şey vardı — gerçi tüm işçiler böyleydi. Siyah bir yelek ve pis bir mavi gömlek giymişti ve paltosu yoktu. Tulumu yağ lekeleriyle doluydu. Geniş gri şapka, sefil bir tavırla bir yana yaturılmıştı. Ona yavaş yavaş yaklaşıyor ve gözlüyordum. Yaklaşıkça... gördüm ki... elleriyle bazı hareketler yapıyordu... sanki düşsel biriyle konuşuyormuş gibi! Kalbim öyle şiddetle atıyordu ki, duyabiliyordum. Görmek istemediğim bir şeye doğru sürüklenircesine hızlandım, ta ki yanına gelene dek. Başı öne eğikti, sarhoş gözleri kaldırıma dikilmişti... ağzının kenarında tütün arukları vardı!

Asla unutmayacağım. Babamdı. Sessizce yan yana yürürken bana bakmadı. Mırıldanarak küfür etti, ellerini salladı. Önümüzde gri, rüzgârlı yol, onun arkasında da çorak dağ uzanıyordu. Köşeyi dönerken, başını çevirip beni gördü. Durup bir an için bir binaya yaslandı.

"Nereye gidiyorsun?"

"Dan ile George nerede?" Belleğime çektiğim kapkara kalın perde paramparça oldu.

Ağzını koluna silip yürümeye başladı. Ben de yanında yürüyordum.

"Dan ile George nerede?"

"Burada! Benimle birlikte!"

Pis bir vadiye giden köşeyi döndük ve harap, sallanan merdiveni turmandık. İlk basamağı geçti, sonra ikincisini, sonra üçüncüsünü, sonra dar bir koridordan çatıdaki odaya girdi. Kapıyı açtı. Çevreye bakındım: oda çok küçüktü, uyuz bir köpeğin tüylerinin dökülmesi gibi dökülen renksiz bir boyayla boyanmıştı. Döşeme eğri büğrü ve çıplaktı ve yer yer çökmüştü. Odada bir tek iskemle vardı. George, babamın eski püskü ayakkabılarını giymeye çalışarak, bir ayağı sandalyede, duruyordu. İnce, solmuş mavi bir tulum ve pis bir gömlek giymişti, paltosu yoktu. Dan, babamın pis renkli paltosunun içinde kaybolmuş, George'un yanında duruyordu... paltonun kolları ona çok uzun geliyordu. Her ikisi de pis ve saç baş darmadağınık bir haldeydi. Babamın arkasında duran beni gördüler, ne yapmayı düşündüğümü anlamak için boş boş bana bakıyorlardı.

Gözlerim eski çizmelerde ve paltoda dolaştı, beynim dayanılmaz bir acıya karşı kendini savunmak için savaşılmaya başladı; sonra herşeyden nefret edişim ve katılık yardımına koştu, böylece babama doğru döndüm.

"Onları Oklahoma'ya götürdüğünü sanıyordum!"

George'un sesi beni yanıtladı: "Önümüzdeki hafta gideceğiz!"... narin elleri hep yüreğime yaslanan George, bana karşı babamı savunuyordu. Ben yabancı olmuştum.

Hepimiz konuşmadan durduk... söyleyecek bir şey yoktu... bu noktaya gelmiştik, dördümüz. George'un soran gözleri üzerimdeydi; Dan'in dudakları ütüyordu. Gözlerim döşemedeki çatlakları süzerken duygularımla boğuşuyordum. Sevgi ya da şefkate değil, yalnızca paraya inanıyordum. Sevgi ve şefkat sadece acı, eziyet ve yenilgi demekti. Diğerlerini mahvettiği gibi beni de mahvetmesine izin vermeyecektim! Yalnızca paradan söz edecektim, merhametsiz paradan. Şimdi bile gücüm vardı — çünkü gömleğimin içinde seksen dolardan fazla para taşıyordum... müthiş bir para!

Gün bitmeden önce zarfın içinde on dolardan az kalmıştı, geri kalanıyla kardeşlerime kalın giysiler almıştım. Böylece suçlu bilincimin kefareтини ödemeye çalışıyordum. Sevgi ve şefkat gösteremezdim ve göstermeyecektim. Trinidad'ta abone yapacağım

insanlarla parayı gene tamamlardım. Fakat abone etmeye uğraşırken bir şey eksikti — hiç başarı sağlayamadım. Erkekler bana herhangi birine bakar gibi bakıyor ve ilgilenmediklerini söylüyorlardı, benim muzaffer havam da uçup gitmişti. Onları etkileyecek ruh halinde değildim. Dışarda George ile Dan, tam onlardan ayrıldığım yerde beni bekliyorlardı. Artık beni, yaşamlarını birinin eline bırakanların ifade-siyle seyrediyorlardı... beni seven ve güvenen iki insan... ve beynim, zafer kazanmaya çalışan sevgiye karşı savaşıyordu. Ben oradayken babam içmedi ve temiz olmaya çalıştı; onun gözlerinde de güven vardı... gece yatakta dikilir ve kendimi, kadınların zayıf ve aptal olduğuna, hepsinin evlendiğine, bir düzine çocuk doğurduğuna ve erkeklerin onlara emir vermesine izin verdiğine ikna ederdim. Ben kadın olmayacaktım... olmayacaktım. Para kazanacaktım, para, para ve yalnızca paradan sözedecektim. Uzun sürmeyecekti bu. Trinidad'ta başarılı olamamıştım... ters giden bir şey vardı.. ama onun arkasında..

Onları ikinci kez terkettim ve beni terketmemem gerektiği konusunda ikna etmeye çalışan duyguyu bastırdım. Geri döneceğim dedim kendi kendime; dönemeyeceğimi biliyor, fakat kesin gerçekte yüzleşemiyordum. Tasması bir köpeği nasıl sürüklerse, aklım da öyle trene doğru sürüklendi. Geri bakıp onların yüzlerini gördüm, ikisi... nasıl da ince ve yalnız... sorgulayan, güvenen ve özlem duyan yüzler... George'un dudakları titriyordu, Dan'in elini tuttu.

Sabahın ilk saatleriydi ve bir yerlerde bir horozun öttüğünü biliyordum... bir kere... iki kere... üç kere.

Fakat siyah bir perde yumuşakça yükseldi ve sevdiklerimin yüzlerini belleğimden sildi. Onları o kadar derinden seviyordum ki, unuttum bile... gece yarısı uyandırıp bilmediğim... ve çoğu zaman önemsemediğim yerlere yollayan rüyalar dışında. Ama perde kalındı ve katılığım ilkeliydi. Kadınların özgürlüğünü tehdit eden sevgi ve şefkatten kendimi korumak için kaleler diktim; o sırada, ancak zayıf olduğunda kak dikildiğini biliyordum.

Teksas düzlüklerinde rastlantısal bir serap dikildi önüme... kıyılarda palmye ağaçlarıyla geniş su yolları. Salt ekmek paramı kazanarak küçük yerleşim yerlerinden geçtim. Tren kartım artık geçersizdi ve

bilet için para vermek zorundaydım. Varolan param yemek için yeterli değildi. Kadınlar zalim ve ürkek yaratıklar olduğundan hâlâ yalnızca erkeklere gidiyordum. Kara gözlü ve geniş düşük gri şapkalı bir sığır çobanı beni çiftliğinde yaşamaya davet etti — bir evlilik teklifi değildi bu, ama davet dostça bir tavırla yapılmıştı ve red cevabım da daha az dostça karşılanmadı. Koltuğuna çöktükten sonra, pencereden dışarı bakıp bunun cehennemi bir yaşam olduğunu söyledi.

Küçük bir kasabadaki ucuz pansiyonun sahibi odama gelip geceyi benimle geçirmeyi önerdi. Reddetmem onurunu öyle kırdı ki, evi terketmemi söyledi. Kasabada bir tek otel vardı — pahalı bir otel. Ağrıyan yerlerimi rahatlatınak için oradan oraya dönerek, istasyonun bekleme odasındaki tahta sıranın üzerinde uyudum.

Gece tren değiştirdiğim ücra bir kasabada, gittiğim ucuz oteldeki beyaz, yumuşak elli resepsiyonist bana gülümsedi. Yalnız, aç ve yorgundum. Yavaş bir tıkırtı beni uyandırdığında saat gecenin üçüydü; kapımın kilidi kırıktı, ama tutması için bir sandalye dayamıştım önüne. Tam iskemle gıcırdayıp resepsiyonist içeri girerken lambayı yaktım. Adam kapıyı ardından yavaşça kapadı İçgüdüsel olarak elimi yastığın altına sokup küçük bıçağımın soğuk sedef sapını tuttum.

Birbirimizi çok iyi tanıyormuşuz gibi bakarak, "viski içmek ister misiniz diye sormaya gelmişim," diye yılışık yılışık sırttı. Titreyerek yatağın ardındaki açık pencereye yaslandım, bıçağı arkamda tutuyordum. Korku boğazımı tıkamıştı.

Bana doğru yavaş yavaş yürürken adamın yüzünde hasta bir gülümseme vardı. Vücudum titriyordu, kendimi hasta ve zayıf hissettim. Çok yakınımdaydı ve her an bayılacağımdan korkuyordum — eğer beklersem. Çabucak ve umarsızlığın gücüyle atılıp, nereye olduğunu bilmeden vurdum. Yanlış olduğunu sanıyordum, ama yüzüne bir kez daha bakınca isabetli davrandığımı gördüm; bıçak kolunu omuzundan dirseğine dek kesmişti... korkuyla elimdeki bıçağa göz atınca üzerinde ince bir kan izi gördüm.

Adamın gülümsemesi silinmişti ve yüzü hastalıklı bir beyazlıktaydı.

"Seni Allahın belası orospu!" Sesi çok uzaklardan geliyordu.

Beyaz yüzü gözlerimin önünde titriyordu, ama sözleriyle birlikte parmaklarım bıçağı kavradı ve yeniden havaya kaldırdı. Adam dehşet içinde kapıya doğru geri çekildi ve karanlık koridorda yok oldu.

Suyun durduğu masaya sendeleyerek gittim ve yüzümle saçlarıma su çarptım; su soğuktu, bense zaten soğuktan titriyordum. Umarsızca üzerime bir şeyler giydim. Sonra, mantomun altında sıkıca tuttuğum silahımla birlikte, karanlık koridordan ve gıcırdayan merdivenlerden geçtim. Valizim bir köşeye çarpınca, karanlıkta ölü gibi durup bekledim. Hiçbir ses gelmedi. ihtiyatla ve el yordamıyla ilerledim, sonra bir hırsız gibi, merdivenleri basamak basamak sürünerek indim. Resepsiyonistin köşesinden gelen solgun ışıktaki masası görünüyordu... boştu!

Çabucak dışarı çıktım. Karanlığın içinden yük arabaları, onların arkasında da istasyonun ışığı belirdi. Arabaları geçerek ışığa doğru sendeleye sendeleye yürüdüm. Yaşlı bir istasyon görevlisi belirip beni şaşkınlıkla süzdü:

"Allah, allah! Bu da ne böyle!"

"Ben... ben... yakında bir tren gelecek mi?"

"Bir saat içinde gelecek New Mexico treninden başka tren yok... Başka bir tren mi bekliyorsun?"

"Evet... diğer trenler nereye gidiyor?"

"Pekâlâ! Nereye gideceğini bilmiyor musun?... Dallas'a giden 7 no'lu tren sabah sekizde gelecek."

Dallas'a gitmek istiyordum... büyük bir kentti... orada para kazanabilirdim. Fakat sekize kadar beklemek... ya resepsiyonist beni tutuklatsa! İnsanlar kurt gibiydi... kendimin de bilmediği bir noktada nereye ve neden gittiğimi nasıl açıklayacaktım? Herşey berbatı! Yaşlı telgraf memuru beni kuşkulu bir ifadeyle süzüyordu... o da kurtlardandı.

"Ben... ben... New Mexico treni için çok mu erken geldim... saatim yok."

Adamın yüzündeki kuşku silindi. "Evet, biraz erkencisin... fakat gelip sobanın yanına otur... odamda sallanan bir iskemle var."

İskemleye kendimi attım, gözlerimi kapayıp kendimi

toplamaya çalıştım. Fakat düşüncelerim bir noktada toplandı... tanrı aşkına, ben nereye gidiyordum... New Mexico'da çöplükten başka bir şey yoktu!

Tuhaf isimli —Carlsbad— küçük bir kasabaydı. Trende gazete satan "haber ulakları"ndan biri kasabadan gururla söz etti, çünkü çeşitli hastalıkların iyileşmesi sürecinde orada kalan insanların en iyimser düşlerinin bile ötesinde fiyatları olan bir otel vardı orada. Bir New Mexico ovasına kurulu yaygın bir küçük kasabaydı. İstasyonun yakınındaki iki katlı otelde bir oda tuttum ve evlerden abone yapmaya başladım. Şık küçük bungalovların merdivenlerini çıkarken de cesaretimi yitirdim, inerken de kalbim aşağılanma dolu oldu. Yüksek fiyatlı otelin önünde bir aşağı bir yukarı yürüdüm, ama asla içeri girip de oradaki konuklara yaklaşma cesaretini bulamadım. Hiç param yoktu ve kasabadaki bir lokantada bana eleman istemediklerini söylemişlerdi.

Son kalan paramla da Helen'e para göndermesi için yazdım — Big Buck'ın yaşadığı ve iş bulacağımdan emin olduğum Arizona'daki bir maden kasabasına gidebilecek kadar para. Big Buck bana Denver'dayken bile yazmış ve istediğim taktirde orada daktilo olabileceğimi söylemişti. Dört gün boyunca hiçbir şey yemedim, haftalar boyu açlık çektim. Aldığım son ekmek de bitmişti; kırıntılar kalmıştı yalnızca. Parmağımı bir bardak suyla ıslaup her bir kırıntıyı topladım, yedim, sonra istemeye istemeye kağıdı attım. Bunu izleyen dört beş günlük açlık müthişti ve hiçbir şey düşünemiyordum... bana söylenen sözcükte yiyeceğe ulaşma yolu arıyordum. Bir bahçe duvarından, üstü meyve dolu bir şeftali dalı sarkmıştı. Tam birini almak için uzanmıştım ki, iki adam köşeyi döndü. Birbirlerine bakarak yanımdan geçtiler. Biri zayıf, keskin yüz hatları olan genç adam, pansiyon sahibinin aşığıydı — yani küçük otelde böyle bir dedikodu vardı. Her gün postaneye gitmek için önünden geçmek zorunda olduğum köşedeki salonun barmeniydi.

O günden sonra her gün salonun kapısında durur oldu.

Bir gün, "yalnız mısın, yavrum?" diye sorunca oradan hemen kaçtım.

Bir İspanyol yaylı orkestrasının her akşam çaldığı Plaza'da, bir akşamüstü yanıma oturdu.

"Güzel hava değil mi?" diye sordu.

"Evet,"

"Yalnız mısın?"

Yanıma doğru kaydı ve kolunu omuzuma doladı. Hemen ardından, ben karanlığın içine doğru koşarken, o yalnız başına kaldı. Gizli bir korku ona saldırmamı önlemişti... o ve diğerlerinin aç olduğumu öğrenmelerinden korkmuştum... pansiyon sahibine söyleyeceğinden, onun da oda parasını isteyeceğinden korkmuştum.

Hafta sonu pansiyon sahibi gerçekten de geldi. Teyzeme para için mektup yazdığımı ve onu beklediğimi açıkladım. Ne iş yaptığımı ve kaç yaşında olduğumu sordu. Onsekiz yaşında olduğuma inanmadı... otuzunda görünüyordum; hem sonra "seyahat eden kadınlar her zaman söyledikleri yaşı olmazlardı."

Dokuz gün dokuz gece geçti, hâlâ açtım. Aruk açlığın yol açtığı ağrılar geçmişti... yalnızca artan bir bitkinlik vardı. Her sabah kalkıp ayakta durup duramayacağımı, postaneye gidip gelemeyeceğimi merak ederdim. Ölüm hâlâ yalnızca bir isimdi... Pencerenin kenarına oturup dışarıdaki ağaçtan gelen rüzgârın sesini dinlerken ölümü düşünürdüm, Fakat ruhum ölümün bilincinde değildi. Son anda gizli bir yazgı bana hep yardımcı olmuştu ve ben bu yazgıya hâlâ inanıyordum.

Her sabah yataktan yavaşça doğrulur, kalkmak için yatak demirini tutar, sonra da aynada kendime bakardım. "Demek açlık çeken bir insan böyle beyaz yüzlü olurmuş," diye düşünür, aynadaki yansıma merakla incelerdim. Ve nasıl da yaşlı gözükürmüş! Yıkātma parasından kurtulmak için giydiğim siyah elbise beni daha da solgun ve yaşlı gösteriyordu. Şık evlerdeki rahat insanları merak ettim... yemek yiyecek kadar paraları vardı. Onlardan korkuyordum — yoksul ve aç insanlara kuşku duyulması gereken kişiler olarak bakar ve bu tür problemlerin çözümünü polisi çağırmakta bulurlardı.

Kasabaya bir kadın geldi ve benimkiyle aynı sırada, merdivenlerin başındaki odaya yerleşti. Kapıda narin, karanlık bir şekil gördüm. Gece koşan ayak sesleri, çığlıklar ve yüksek seslerle uyandım. Yatıp dinledim, birkaç dakika sonra sesler yavaşladı ve ayak

sesleri merdivenin başında kesildi. Ertesi gün kasaba skandalla çalkalanıyordu. Odamı temizleyen zenci hamal, gece, kadının kapının yavaş tıkırtısını duyduğunu anlattı.

"Kim o?" demiş

"Hamal." diye cevap verilmiş. Buzlu su istiyor musunuz?"

"Evet."

Kadın kapıyı açmış, üç adam içeri girmiş, kadına saldırıp tecavüz etmişler. Kadın adamlardan birini tanımış — barmen! Adam tutuklanmış, kefaletle serbest bırakılmış ve bir sonraki oturumda saldırıdan yargılanacakmış. Bir özürü varmış: içkiliymiş... kör kütük sarhoş; o ve iki arkadaşı, orada kalan bir gezici kadını görmeye otele girmişler! Öyle sarhoşmuşlar ki, merdivenin başına gelince yanlış kapıyı çalmışlar! Benim kapım sanmışlar! Kim olduğumu bilmiyorlardı... tek bildikleri, "haber ulaşı"nın bir gece beni otele getirdiği idi! Bunu duyunca, Carlsbad'ın büyük bir kasaba olduğunu anlatan ve valizimi otele kadar taşımayı öneren trendeki oğlanı anımsadım. Onu bir daha görmemişim.

Zenci hamal, "siz de tutuklanabilirsiniz bayan," dedi.

Skandalın ertesi günü, postaneye gidemeyecek kadar güçsüz olmamın yanı sıra, sokağa çıkmaya da korkuyordum. Sabah pansiyon sahibi odama şiddetle girdi, bana "orospu" dedi ve ertesi sabah borcumu ödemezsem gideceğimi söyledi. Kafam gidip geliyordu, ayakta durduğumda düşecek gibi oluyordum. Kadının sesi çok uzaklardan, rüyada gibi geliyordu. Hasta olduğumu söyledim. O da hasta olmadığımı söyledi. Adi bir "orospu"ydum.

Kadın gitti. Aklım uçup gidiyordu, neredeyse hoş bir şeydi... ve açtım. Belki de ölüm buydu... korktuğum kadar acılı değildi... belki de uyuyacak ve bir daha uyanmayacaktım.

O gece kapıyı kilitlemek için kalkamadım ve ertesi gün zenci hamal odayı temizlemeye gelince beni buldu. Yatak demirine tutunarak kalkmıştım... aynadaki yansım bembeyazdı ve titriyordu... dans ediyor ve havaya karışıyordu. Pencereimin dışındaki ağaçta rüzgâr çok yumuşaktı, oraya doğru döndüm. Sonra yere düşüp bayılmışım.

Zenci hamal salondan viski getirdi — barmen de ona eşlik etti.

Viskiyi boğazımdan aşağı boşaltınca herşey yeniden silindi, sonra gene dansedip titredi, bir gelip bir gitti. Beynimin bir kısmı uzakta duruyor ve sakin, nesnel bir ilgiyle seyrediyordu — olmak ya da olmamak. Pek umurunda değildi. Diğer kısım mücadele ediyordu... birbirleriyle konuşan zenci hamal ve barmen vardı, beynimde ve kanımda ateş vardı. Uzaklardaki bilinç herşeyi kaydediyordu, ama karar ya da yargıda bulunmadan. Barmenin sıcak çorba getirip boğazımdan aşağı döktüğünü ve bulantı ile sersemliğin galip geldiğini kaydetti, yeniden bayıldım ve yeniden kendime geldim. Her seferinde barmen odadan çıkıp geri dönüyordu; mücadele eden beyin şöyle düşündü: "İşte son... önemli değil," ama diğer bilinçlilik, korku ya da neşe gibi şeylerle ilgilenmiyordu. Ona göre, eşyalar yalnızca vardı, o kadar.

Çok sonra oda netleşti, barmen de uzun aralıklarla odaya girip çıkıyordu. Ertesi gün, gözlerim aynada, yattım ve dönmeden kapının açılıp kapanışını seyrettim. Barmen kapıda duruyordu, beynimde bir şimşek çaktı: "Önemli değil... nasılsa öleceğim." Ondan sonraki günlerde bana çorba, ardından da bir parça et getirdi. Gidince, eti kağıda sarıp yastığımın altına sakladım. Şimdi yiyemezdim, ama yarın ya da ertesi gün ya da gelecek hafta yiyebilirdim! Uzun süre saklayamayacağım hiç aklıma gelmedi. Akşamüstleri barmen sık sık gelir, durup bana bakardı. Bir gün elini cebine atıp kucağıma bir şey bıraktı.

"İşte aylığım," sesi yukarıdan geliyordu, "benim kadar iyi harcayabilirsin sanırım."

Uzun süre bunu düşündüm — bu tür durumlarda ne yapılırdı. Aklım ellerimi, uzanıp paraları almaya ve eti sakladığım yastığın altına saklamaya zorladı. Et yoktu! Hamal, diye düşündüm, yatağımy düzeltirken...

Hiçbir şey tuhaf değildi... herşey olduğu gibiydi.

Birkaç gün sonra odama gelen pansiyon sahibi düşmanca tutumunu sürdürüyordu. Hiç konuşmadan parasını verdim ve yürüyecek hale gelir gelmez gideceğimi söyledim.

Uzun saatler boyunca pencerenin yanındaki büyük iskemlede oturuyordum, zenci hamal da bu arada gidip geliyordu.

"Bir Şeye ihtiyaınız olduğunda beni çağırmanız yeter... benden korkmanıza gerek yok." Korkmuyordum. Carlsbad'ta gördüğüm en iyi insandı ve elleri, bir hemŐireninki kadar yetenekliydi.

Yumuşak güney esintisi yüzümü okşadı ve dışarıdaki ağaç rüzgârda —beni hep izleyen rüzgârda— hıŐırdadı. Bir gece ağaçta bir kuş tt, ben de pencereye yaklaşıp dinledim... bir yerde blbllerle ilgili bir yazı okumuştum — bu tatlı gece Őarkıcısı bülbül olabilir miydi? AkıŐkan bir müzik karanlıktan döküldü — aşk böyle bir Şey olmalı ve rüzgâr gibi.

Günler uzun ve yalnızdı. Ayağa kalktığımda bacaklarım titriyordu, beynim bir istekler, korkular ve arzular karmaŐasıydı. Dur durak bilmeden. Özlem ekerek. Bazı akşamüstleri pencerenin içine oturup benimle konuşurdu. Şimdi nasıl da alçakgönüllü görünüyordu! Bildiğimiz Şeylerden söz ediyorduk... ailemiz, günlük ufak Şeyler, salona gelen adam, onun söyledikleri ve benim yanıtlarım, Carlsbad'dan ayrılıp Arizona'ya gime planım. Onun tutuklanmasını konuşmadık. Entellektiel Şeylerin konuŐulduĐu dünya, düşünce dalgalarının gidip geldiği dünya ise bize yabancıydı, çünkü cahilliğin derinlikleri ve karanlığı sınırsızdı. Biz, o ve ben, çalışmayı ve yiyecekleri bilirdik, bazı insanların yaşamak için çalıştığını, bazılarınınınsa çalışmadığını bilirdik. AŞkın —ya da tutkunun— varolduğunu bilirdik. Kitaplardan öğrendiğim birkaç Şey kısa sürede tkenirdi: tarihteki özel günler, okul yasaları, daktilo ya da heceleme üzerine konuşarak zaman geçirilmez.

"Ben Ğretmenlik yaptım," dedim ona.

"Neden Şimdi yapmıyorsun?"

"Sertifikaım iki yıllıktı. Başka sınava da girmedim."

"Clifton'da iş bulacağını düşünüyor musun?"

"Evet."

"Evlenmeyi hiç düŐündün m?"

"Hayır."

"Peki, Şimdi düşünmeye ne dersin — yani senle ben?"

"Görüyorsun," diye sürdürdü, sanki zayıflığını açıklıyordu,

"namuslu görünmeye çalıştığını sandım... Böyle kızları bilirim... Buraya daha önce geldiğini sandım!"

Bu, beynimde yankılandı durdu. Çünkü sanıldığı gibi "daha önce" gelmemiştim! Bu haksız ve utanç verici göründü... bedenimle yargılanmak. Neredeyse açlıktan ölüyordum; sonunda, yalnızca bir erkeğe uygun olduğumu göstermiştim! Muğlak bir içerleyiş doldurdu içimi; aşağıdaki pansiyon sahibiyle yaşayan bu adam —koridorun öbür yanındaki o kadın— benimle evlenme hakkını hak etmek için ne yapmıştı? Bana para vermişti... evet. Düşüncem daha da ilerilere gitti — erkeklerin böyle olduğunu gördüm... kızlar bakire, erkekler paralı olmalıydı. Bir yanıla iğrençti, ama bunun hangi yan olduğunu bilmiyordum. Herneyse bir ticaretti bu ve ben ticaret yapmayacaktım. Ona parasını geri verecektim... Bir an önce Big Buck'a gidip, ben yeterli parayı kazanana kadar onun ödemesini isteyecektim. Kendi paramı kazanacaktım, o zaman, benimle evlenme hakkına kimin sahip olduğunu görecektik!

Benden sorusuna yanıt vermemi bekliyordu. Hayır, dedim sertçe, evliliğe inanmıyorum. Asla evlenmeyeceğim.

Ertesi gün alacakaranlıkta gelip yeniden pencereye oturdu. Onun gelişini beklediğimin ayrımına vardım birden. Yere düşen yastığı alırken elleri yumuşaku. yastığı başımın altına koydu. Birinin bunu yapması ne güzel diye düşündüm... şefkat... sevgi ve şefkat her zaman. Ve dinginlik. Dışarıda rüzgâr ağaç tepelerinde uğulduyordu. Bir kuş ilk terennümünü ötünce, görmek için eğildim. Tam eğilmişken birden beni yakaladı ve ben neredeyse unutuyordum... neredeyse... neredeyse. Sevgi değil, sevgi isteğiydi. Kolları saygısız, ama dudakları alçakgönüllü ve yumuşak, kibardı. Anımsayıp kollarından kurtuldum, o da hiçbir şey söylemeden çekip gitti. Dokunuşu, gittikten sonra bile boğazımda uzun süre kaldı. Bedenim ve aklım yalnızlıkla dolmuştu.

Tan ağarıp gerçek gün doğunca herşeyi anımsadım — ağlayışlar, dırdırcı kadınlar ve onlara söven kocalar. Utanmadan elbise için yalvaran kadınlar. "Allah kahretsin, biliyorsun ki seni seviyorum!" Yiyecek... Kendi nafakamı kendim çıkaracaktım. Bakirelik... Bedenimden başka hiçbir şeyim yokmuş gibi, erkeklerin beni bununla değerlendirmesine izin vermeyecektim! Asla

evlenmeyecektim... asla çocuk doğurmayacaktım... Asla aşık olacak kadar zayıf olmayacaktım!

Ortalık aydınlanmadan valizimi topladım ve oturup bekledim. Güneye giden ilk tren bir saat içinde gelecekti. Birkaç dakikada kalktım, merdivenleri dikkatle indim ve zenci hamalın kapısını çaldım. Valizimi taşıyamadığımı söyleyince, kapıyı aceleyle kapatıp birkaç dakika sonra yanıma geldi. İstasyona birlikte gittik, koluna girerek ondan destek alıyordum; gökyüzünün doğu yanı gündoğumuyla birlikte grileşiyordu.

Big Buck'ın anısı benim için çok değerlidir. Bir kapının altından geçerken hep eğilmek zorunda kalırdı. Dev gibi bir görüntüsü vardı, sessizliği onurlu bir ruhun kalkanından başka bir şey değildi. Batının ruhuna ondan daha yakın biri daha var mı, merak ediyorum: Yaptığı herşeyde ironik bir mizah yaklaşımı; sahip olduğu ya da kazandığı tüm maddi şeyler konusunda cömert; Meksikalıların, yerlilerin, Mormonların ve zayıf görünümlü erkeklerin kendisinden daha aşağı olduğuna ilişkin inatçı bir inanış. Beni kısa elbiseler giydiğim zamanlardan beri tanırdı; ateş etmeyi, kement atmayı ve çakı kullanmayı öğretmişti; bendeki tüm dişi şeyleri silmeye uğraşmıştı. Kadın olmam, onu nazik olma konusunda ayartamamıştı. Davranışlarımın sonuçlarını erkekler kadar üstlenmek zorunda olduğumu defalarca göstermişti. Öfkeyle ona vurduğum ya da bir şey fırlatığım zaman, el dediği pençeleriyle beni evire çevire döverdi.

Babamdan daha uzun boylu ama daha gençti ve kendisinin de tevazuyla kabul ettiği gibi, bıyığı kulaklarına dolanacak kadar uzundu. Belki soğuk havalarda palto giyerdi, fakat bu kez onu Arizona'nın yakıcı sıcaklığında görmüştüm, heybetli vücudu geleneksel giysilerine bürünmüştü: Mavi bir gömlek ve güzel bir yelek, uçları çizmesinin içine sokulmuş kahverengi bir pantolon; gözlerini kör edici ışıktan sakınmak amacıyla öne doğru çekilmiş yüksek bir gri, geniş kenarlı şapka. Eskiden kovboymuş, ama Batı göçüyordu ve sığır çobanları kasaba ve kentlere geliyorlardı. Şimdi Clifton'daki bakır işletmesinde teknisyendi — kendini geliştirdiğini ve hâlâ gezginci olduğunu söyledi.

Karşılaştığımızda bana endişeyle baktı. Zaman görüntümü değiştirmiş ve bedemine bir kadınlık mühürü vurmuştu. Fakat o kuru kuru:

"İyi, iki parmak genişliğindesin!" dedi yalnızca.

Olan biten herşeyi ona anlattığımda bir yanıt ya da yorum getirmedi; öyküm karışık ve parça parçaydı, fakat o ana çizgileri yakaladı. Arkadaşı "Blackie" ile birlikte yaşadığı otelde bana da oda tuttu ve otuzbeş yaşında olmasına karşın ellisinde gösteren, şişman, tatlı bir kadın olan otel sahibi "Ma" ile tanıştırdı. Kadın bana "Miss Buck" diyordu.

"Sana Miss Buck dediği için kızmama gerek yok," diye açıkladı Big Buck, "çünkü bu evlilikle ilgili bir şey değil. Geleceğini yazdığın zaman, ona kızkardeşimin geldiğini söyledim... Blackie'den başka kimse doğruyu bilmiyor, sen de oyunu bozmasan iyi olur."

Odam, erkeklerin salona ve yandaki kumarhaneye girip çıktığı arka sokağa bakan ikinci kattaydı. Dövüşler sürekli sokağa yayılır, ben de sık sık pencereye asılarak onları seyrederdim. Buck, yol üstündeki "Çin" lokantasına bana yemek vermelerini söylediğini anlattı. Herşey ona aitti — oda, yiyecek, herşey, tehdidimi yerine getirip iş buluncaya kadar; fakat ona kalırsa, bir ay falan keyfime bakıp azıcık kilo almalıydım.

Kasaba, bir ırmağın ikiye böldüğü bir koyakta kuruluydu, nehirin nereden çıkıp geldiğini ise allah bilirdi. Bir yanda, neredeyse kırılmaz taştan bir duvar yükseliyordu, öte yanda ise, hiçbir ağacın yetişmediği dik, çorak dağ yamacı. Gündüzün parlayan güneş taş duvarı ısıtırdı, hava ancak geceyarısı serinlerdi. Otelimiz kasabadaki tek kaldırımıyla övünürdü — otel bitince biten geniş kaldırım. Sokağın alt kısmında düzensiz bir sundurma vardı — Çince yemin etmeyi ve ağzımdan su fışkırtarak elbiseye serpmeyi (ikisi de kolay değildi) öğrendiğim Çin çamaşırhanesi. Sokağın üst yanında ve ırmağın bir kıyısı boyunca küçük, boyasız, tek katlı evler dizilmişti. Onların arkasında, koyağı kapatan bakır şirketlerinin karanlık binaları yükseliyordu, onların arkasında da madenler. Yukarda, dağ doruğunda, Apaçi şefi Geronimo'nun askerlerinin beyaz istilacılara karşı bu geçidi koruduğu yolun bir kısmı vardı. Yolun ardında, bitmez tükenmez

diziler halinde düşünceli, engebeli tepeler her tür yaşamdan yoksun olarak yükseliyordu, kuzeye doğru ise kara, geçit vermez dağ sıraları vardı. İnsanın ayak basmadığı, çingiraklı yılanların, kertenkelelerin cirit attığı bir dünya. Güneş, sıcaktan pişene dek kara tepeleri yakardı. Cehennem böyle bir yer olmalıydı. Buck ile ben bir gün yola gittik, güneş öyle kavurucuydu ki, Buck'ın mizah duygusunu canlandırdı. Arizonalı bir adamın öyküsünü anlattı. Adam olayların doğal gidişi içinde cehenneme gitmiş fakat Şeytan'ın sıkıntısından feci halde üşütmüş ve gece battaniye istemiş. Öykü eski olduğu kadar da saçma dedim; şapka'nın şeriti terden eğrilmişti; ayrıca şimdi şakanın hiç sırası değildi. Demiryolundan gelen ve aşağıdaki koyağa giden patikaya sapan, eğerin üzerinde erimiş tereyağı gibi oturan bir adam gördük; teni meşin gibi yanmıştı ve atının başı, neredeyse yere değecek olana dek sarkmıştı. Gene de selamlaşmak için elini kaldırıabildi.

Buck, "battaniye isteyen adama benziyor," dedi teklifsizce, şapkasının siperliğinin altında gözleri gülümsüyordu. "Ama değil; yalnızca bir orman bekçisi."

"Orman bekçisi. Bu da başka bir şaka mı?"

"Ata binişine bak! Bir Mormonu görür görmez tanırım... kendilerinden utanıyormuş gibi gözükürler."

"Utanmak mı! Neden utansınlar ki?"

"Ben nereden bileyim!.. Mormon değilim ki!"

Bu beni kızdırdı. Sıcak beni kızdırdı. Herşey beni kızdırdı ve daha sonra kasabada Mormonu görünce durup konuştum.

Ondan sonra her hafta onunla buluştum. Gençti, ama çok zayıf, uzun bacaklı ve çok uzun boyluydu. Onunla, ok başlıklarını aramaya eski Geronimo yollarına gittik; beni, ağaçların yeniden büyümeye başladığı ve antik kaya evlerin koyak duvarlarına inşa edildiği yerlerine götürdü. Buck giderek daha da hoşnutsuz oluyordu. Adam bir *Mormon*, dedi! Ona "bیلardo istekası" demeye başladı; upkı isteka gibi ekledi, bir farkla ki, istekanın omuru vardır. Bir anma gününde dans etmeye giderken düşüncesini gayet dürüst bir biçimde dile getirdi.

"Hep birilerine aşık oluyorsun," dedi ve ben buna şiddetle karşı çıkınca kararlılıkla sözümü kesti. "Ve en yakınındakini seçiyorsun!"

Önce Jim'e yöneldin... hatırlarsın... bir silah ve bir at uğruna onunla evlenmeye söz verdikten birkaç dakika sonra. Ardından bir barmen ve şindi de bir Mormon! Şana, Geronimo ok başlıklarıyla kolye ve yüzük yapan şu yerli de var... Sanırım onda da gözün var! Göz eriminin içinde! Neden saygın birine aşık olmuyorsun... sözgelimi bana?"

"Sana mı? Sen çok yaşlısın!"

"Ben mi yaşlıyım! Yalnızca kırkiki yaşındayım, şu Mormon ise otuzunu aşkın."

Buna verecek cevap yoktu. Fakat Buck devam etti. "Bıyığımdan dolayı yaşlı gözükiyorum... Traş olursam en gencini cebimden çıkarırım."

Karanlık gülcenikliğini birkaç saniyeliğine yuttu. "Senden daha büyüğüm, ama sana iyi davranıyorum, Mormonlardan ve barmenlerden daha iyi. Şu isteka'nın iki annesi var ve ölmeden önce bir düzine çocuğu olacak."

Buck, isteka'nın da dans salonunda olacağını ve kadınların azınlıkta olduğunu biliyordu. İsteke dansetti — Buck etmedi. Bu anma gününde bile dansedemeyecek kadar iri ve onurluydu. Arizona eyalet olmuştu ve Birliğe girmişti; bu büyük bir kutlama günüydü — son Toprak Günü. O gün tatildi ve sabahın erken saatlerinde Buck ile ben, Morenci'ye varana dek koyaklardaki dar yollarda at sürmüştük. Kasaba süslenmişti; bayraklar, sancaklar, sokaklardaki Çin fenerleri, yeşil dallar her yere asılıydı. O gece büyük bir dans partisi vardı, sokak bile dans yeri. Hava karamadan önce tepelerde at sürdük, ama Buck'ın eskiden kovboy olduğu ovadaki büyük çiftlikten adamlar geliyordu; Mormonlar koyakların alt kısmındaki dağınık yerleşim yerlerinden geliyorlardı; imalathanelerdeki tüm adamlar geliyordu. Ben de birkaç kadından biriydim... o dönemde o topraklarda önemsiz görünemeyecek bir nesne.

Karanlıkta giderken yaptığımız konuşma, Buck'ın evliliğe ilişkin patlamasıyla sona erdi. Konuşması, her zamankinin aksine uzundu ve beni şaşırtmış ama etkilememişti. Söyleyecek bir şey yok gibiydi ve dans salonuna varana dek sessizlik bozulmadı, atlarımızı sessizlik içinde bağladık. Salon büyük bir kumar odasıydı ve masalar duvarlara dayanmıştı. Çin fenerleri asılmış, bayrakları aydınlatıyordu.

Yeşil dallar köşelere ve pencere içlerine konmuştu. Bilardo masası diğerlerinden ayrılmış ve odanın ucuna konmuştu; tahtalar orkestra için üstüste konmuştu — iki keman, bir banjo, bir gitar ve bir akordeon. Buck ile ben duvarın karşısındaki bir kumar masasına oturduk. Ayaklarımızı sallıyor ve dansı izliyorduk.

"Damlar çoğunlukta, ha Blackie?" diye sordu Buck.

Blackie başını sallayıp bir sigara sardı, gözleri bir kadından diğerine gidip geliyordu. Kadınların çoğunun kederli, boyalı yüzleri vardı, oraya iş için gelmişlerdi. Kasabadan ve çiftliklerden gelen kızlar da vardı. Blackie ile ben kare dansına katıldık. Boyalı kadınlar her iki yanda da dansediyorlardı ve onların ardında, İsteka'yla birlikte gelen namuslu kız vardı. Erkeklerin çoğunun ceketi yoktu; yeni şapkalar, parlak yelekler ve kemerler, güzel çizmeler giymişlerdi.

Danstan sonra namuslu kızın yanına gittim.

"Güzel dans, değil mi?" diye sordum, söyleşiyi başlatmak için.

"Evet, ama yukarıda daha iyi... ama oraya gitmedik, çünkü sabah treniyle okula gideceğim."

Orman bekçisinin konuştuğu gibi, yavaş, yumuşak bir tarzda konuşuyordu. Çabucak, okulun nerede, diye sordum. Phoenix yakınlarında öğretmen okulu. Herhangi bir gurur işareti göstermemeye çalışarak yanıtladım:

"Ben öğretmenim. Ve okuyup stenograf oldum. Eğitimimi uzun süre önce bitirdim!"

Yanıtı, üstünlüğünü saklamaya çalışan bir kadının ses tonundaydı. Bunun nasıl olduğunu anlayamamıştı, çünkü onun okuduğu okul altı yıllıktı... ortaokul ve lise!

Bu yolculuğumun rüzgârını kesti — altı yıl!

Buck'ın yanına, kumar masasına döndük. Buck konuşmamızı sessizce dinledi. Çiftler önümüzden geçerken kemanların ve gitarın tumbırtısını çok az duyuyordum. Düş gücüm, namuslu kızın söz ettiği şeylerin öğretildiği okula doğru uzandı... okumak... bilmediğim... yalnızca okumak. Bitirmesi uzun sürerdi, ama belki ben daha çabuk bitirebilirdim... çünkü birçok insandan daha çok şey bilmiyor muydum? Bu kızın altı yıla gereksinimi varsa, ben iki yılda bitirebilirdim. Yerine gelen sağlığımla birlikte alçakgönüllü de oldum.

"Dans eder misin?" İsteke önümde eğildi, gün gibi yakışıklı.

Sallanan dansçılar denizine daldık. Oda bir kumar odasından başka bir şey değildi... ama şimdi... parlayan büyük okul salonu ve eşim de dünyanın en yakışıklı, en zarif erkeği değil miydi; bu uzun parlak salonlarda daha önce hiç etmediğim gibi dansetmiyor muydum, akordeonun baştan çıkarıcı sesi ve ayaklarımı sihirli kanatlarla havalandıran ve uzun, pırıltılı bir şarkı çalan alçak, ilkel banjo, yumuşak müzik ve temiz hava ve yıldız dolu gece...

Dans sabahın ilk saatlerine kadar sürdü, kadınlar eşleriyle gecenin içinde kaybolalı çok olmuştu. Buck ile üç adam saatlerdir poker oynuyorlardı; Buck öyle çok para kazanmıştı ki, heyecanlanmış, gitmek istemiyordu. Sonunda, o, isteka, namuslu kız ve ben eve doğru yola koyulduk. İsteke'yla kız bize *adios* deyip, köprüye doğru döndüler.

"Demek okula gitmek istiyorsun, anladım," dedi Buck, otelin önünde durduğumuzda.

"Evet."

Sesi yorgun ve biraz gururluydu. "Pekâlâ, yapacak bir şey bulana dek altı ay sana yardım edeceğim. Sürekli herşeyin parasını ödeyecek kadar param yok, fakat yardım edeceğim ve ne zaman geri gelmek istersen ben buradayım. Ayrıca evlilikle ilgili söylediklerim geçerli. Cahil kadınlardan senden daha çok hoşlanmıyorum... kendimi onlara harcatamam!"

Gölgesi karanlık ve dev gibiydi, kendimi utanmış hissettim.

"Bana yardım edersen, belki bir gün geri dönerim... bitirdiğimde... uzun süreceğini sanmam... belki ancak bir yıl." Bir yıldan daha uzun sürelerle düşünemiyordum, hatta bu bile uzun geliyordu. "Ben... ben... evlenmek isteyip istemediğimi bilmiyorum. Düşüneceğim..."

Gene aynı şey — yüreğimin derinliklerinde doğru olmadığını bildiğim bir şey söylemek. Cevap vermedi; o da biliyordu belki de — beni çok iyi tanıyordu.

Bir daha konuşmadan ya da geriye bakmadan, eyerinin üstünde uzun ve dik, sabah ırığına doğru at süren Buck'ı anımsıyorum. Düşler nasıl giderse o da öyle gidiyordu.

Birkaç gün sonra bir akşamüstü, tam güneş batmaya başlamışken, Phoenix yakınlarındaki kırmızı tuğlalı okul binaları dizisinin önünde duruyordum. Okul ve nehrin tam kıyısına kurulmuş olan küçük kasaba, sıcakta titreşen ve soluk soluğa bir ovada at sürerken sık sık görülen bir serap gibi çöle atılmıştı. Bir keresinde New Mexico platosunda, uzakta bunun gibi bir kasaba görmüştüm; atım başını geriye atıp istekle ileri atıldı. Fakat düzlüğe inip öbür yana vardığımızda, serap yok oldu, biz de onu, yüzlerce kilometre ötenin görülebileceği kadar ince bir hava içinde boşuna aradık.

Ne var ki bu kasaba yok olmadı, fakat gelişimi beklermiş gibi sessizce duruyordu! Kasabanın dışında her yerde çöl vardı, gri ve uğursuz, çalı ve kaktüs kaplı. Gün boyunca güneş acımasızca yakardı, fakat alacakaranlıkta yumuşak saydam bir örtü ortalığı kaplamaya başlardı. Gece aniden iner, ve soğuk olurdu, sert ve parlak yıldızlar sayılamayacak kadar çok sayıda dipsiz gökyüzünde salınırdı. Beyaz ayışıklı gecelerde çöl, soğuk gümüş ve iğneli kolları yukarı kalkık, gökyüzünün çirkin gözcüleri gibi duran sayısız dev kaktüslerle istila edilirdi.

Çölün doğuya doğru olan kısmında, kırmızı ve mavi-gri dağ sıraları çorak ve geçit vermez, kendilerini doğudan ayırmışlardı. Burada Spirit Dağı vardı, ıssız mağaralarda uğuldayan rüzgârın, kuzeyli Navaro ile güneyli Apaçi kabileleri arasında bir çarpışmanın yaşandığı yeri bekleyen ölü ruhlar olduğu söylenirdi. Sık sık dağa, sonra parmağımdaki okbaşıklı yüzüğe ve kolumdaki okbaşıklı bileziğe bakardım; eski Geronimo yolunda bulduğum ve Clifton yakınlarındaki yerli bir gümüşçünün gümüşle kapladığı okbaşıkları. Arizona ruhuma sızmıştı ve Amerikan askerlerine karşı bir yakınlık hissetmiyordum. Onlar Apaçi lideri Geronimo'yu yakaladıktan sonra tutsak alıp, onu ve savaşçılarını Florida bataklıklarına, ölmeye göndermişlerdi. Geronimo'nun çok sevdiği toprağı korumak için bu kadar uzun süre neden savaştığını anlıyordum. Çöller gerçekten de gri ve uğursuzdu, yalnızca kaktüs, çalı, çingiraklı yılan yaşamayı başarabiliyordu; evet, ama orada sizi hiç durmadan çağıran... ayışığında çok daha güzel bir şey vardı. Ve yürümeyi sürdürürseniz, duru havanın içinden,

Meksika'dan gelen yerlilerin kampından hüzünlü, tekdüze bir şarkı duyardınız bazen. Şarkı çölün bir parçası gibiydi, sanki yalnızca burada doğabilirdi. Dalgın. Özlemiş. Yalnız.

Arizona çölü, bildiğim her yerden daha yakındı ruhuma. Dağlardaki dev Roosevelt Barajı'nın beslediği ırmağa içerlemeye başladım giderek; ve dalgın çölü şişman, iyi besili küçük karınca yığını insanlarla kaplayan, sulak arazideki kasabalara —Mormonların yerleşim yerleri— içerledim.

Okuldaki yetkililer benimle ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Hiçbir ön eğitimim yoktu.

"Aileniz?" diye sordular.

"Hepsi ölü!"

"Hepsi mi öldü?"

"Bir teyzem var."

"Adı ve adresi." Ben de verdim.

"Anneniz ve babanız da ölü mü?"

"Evet"

"Babanızın mesleği neydi?"

"Doktordu."

Bundan daha fazla bir şey öğrenemediler. Beni sınava tabi tutup, uzun bir konuşmadan sonra düzensiz öğrenci olarak okula kabul ettiler. Üç ay boyunca, daha önce hiç çalışmadığım kadar çalışmaktan başka şey yapmadım. Ve çok şey öğrendim: biraz çekicilik ve zerafete sahip olduğumu; konuşmamın kaba, tavırlarımın kaba ve kültürsüz olduğunu; evleri Phoenix'te olan iyi giyimli kızların, kadınlara, evliliğe ve çocuklara karşı nefretimi dile getirdiğimden dolayı benden hoşlanmadıklarını öğrendim.

Fakat o okulda başka şeyler de öğrendim — önemli şeyler; bir çalışmâ ortamında ve öğretmenlerimin sempatik ilgileriyle, zekâm canlı ve güçlü bir biçimde çalışmaya başladı. Bir zooloji profesörü beni laboratuvar asistanı yaptı ve bana küçük bir aylık ödedi. Ben de çalıştum — hem de nasıl çalıştum! Aklımda şekillenen kavram ve düşünceleri seyretmek çok tuhaftı — öğrenmenin böyle olabileceğini

asla düşünmezdim. Beş ay dolmadan, haftalık okul gazetesinin editörü seçildim. Başımı eğip daha da sıkı çalıştım — başkalarından daha başarılı olacağımı söylememiş miydim?

Başka şeyler de öğrendim ve bir şeye ikna oldum — ilkel, saf ve acı bir ikna bu kez. Ben artık okul gazetesinin editörü olduğumdan, kızlar bazen benimle yürürdü, nasıl yanıt vereceğimi bilemediğim bir incelik beni utandırırlandı. İncelik, öyle bir günahlar dünyasını gizler ki. Genç erkek öğrenciler bazen küçük gazete odasına gelip benimle konuşurlardı. Onlar da naziktiler, çok nazik. Bundan daha az hoşlandım. Bir kızın güzel olabileceğini, ya da zekâsı, iradesi, başansıya saygı görebileceğini kavramaya başladım. Fakat zekâ, irade ve başarı kuru, tatsız şeylerdir. Öğrenmesi trajik bir dersti. Güzellik, zerafet ve sevgiye susuyordum.

Boş şeyleri küçümseyen aydın bir insanı oynamak bazen zor oluyordu. Bir akşamüstü kızlar okul balosu için hazırlandılar. Şık gece giysileriyle yurdun koridorlarını doldurup, genç erkek arkadaşlarının beklediği resepsiyon odasına girdiler. Uçan ayakları kapımın önünden geçti, sonra yaşamın güzelliğini paylaşmak üzere geceye doğru ilerledi adımları. Bir kız kapımı çalıp içeri girdi.

"Sen gelmiyor musun?"

"Hayır, çalışmam gerek," Kayıtsızca yanıt verdim, sanki dansı küçümsüyordum!

Yüreğim özlem ve yalnızlıkla ağırlaşmıştı. Yurt sessizliğe bürününce, masama oturup, entellektüel şeylerin güzelliğini düşünmeye çalıştım. Fakat Arizona havası ince ve açıktır, sesler gece çok uzaktan duyulabilir; kampüsten alçak, ayartıcı müzik sesi geliyordu. Yazmayı beceremediğimden, pencereden aşağı süzülüp otların arasında dolaşmaya başladım. Yurttaki başka pencerelerde de ışık yanıyordu: yukarıda şişman, çirkin bir Mormon kızının ışığı; onun yanında lokantada bulaşık yıkayan yoksul kızınki. Onların arasında olmaktan nasıl nefret ediyordum — biz, güzel olmayanlar!

Gül bahçesini çevreleyen çitin gölgesinde durarak, ardına kadar açık salon pencerelerinden baloyu seyrettim. Güzellik, müzik, ritim. Bir çift serin havaya çıkıp gül yığınları arasında yavaş yavaş gezindi. Bir keresinde masallardan fırlamışa benzeyen bir Mormon kıızıyla

kavalyesi dışarı çıktı; kızın gözleri, gece gölgeli derinliklere dönüşen menekşe rengiydi. Sarı bir gece giysisi giymişti. Beni orada görüp de utandırmasını diye, iyice gölgenin içine çekildim.

Salona dönünce, ben de çöle giden geniş yola vurdum kendimi. Zaman zaman durarak, uzaklardan gelen müzik sesini dinliyordum. Sonunda yol çölle, hiçbir şeyin önemli olmadığı çölle birleşti. Yürüdüm, yürüdüm, rüzgâr ve yalnızlığa çağıran bir gece kuşuydu arkadaşım. Yalnızca bir saatçik engellenmeyen, tasasız bir mutluluk, yalnızca bir saatçik güzellik ve sevgi!

Çöl uçsuz bucaksızdı ve geceleri unutulmuş çağların mührü vururdu ona, insani olan herşeyi —tutku, umut ve soylu niyetler— yutan çağlar. Tam bir sonlulukla sonsuz gökyüzüne asılı yıldızlar, tüm dünyevi tutkunun ruhunu çekip çıkardı ve bir kaygı ve her yere sızan bir hoşnutsuzluk yükü bıraktı yalnızca.

Bir İskandinav tanrıçasıydı; altın saçlı, mavi gözlü ve konuşmasında gizli bir aksan olan, alışılmadık ölçüde uzun, mağrur bir tanrıça. Odama geldiğinde topalladığını gördüm... böyle kadınlar kitaplarda olur... uzun, soluk renkli, doğallığında incelik ve onur olan. Ve sık sık topallarlardı, iyi anımsıyorsam, bazıları zengindi.

Bu tanrıçanın adı Karin Larsen'di ve kadınlara oy hakkı konusunda bir Eyalet tartışma yarışmasını izlemek üzere okulumuza gelmişti. Gözleri odamda gezindi. Eldivenlerde, binici şapkasında, duvara asılı Meksika kiliminde; deri bir kemerdeki tabancam ve yatak demirine asılmış meşin tabancalıktaydı; ve çalışma masamda duran, kağıt açacağı olarak kullandığım bıçağımda. Sonra odanın ortasında durup birbirimizi tepeden tırnağa süzdük, yavaşça ve merakla.

Sonunda beni anlayarak, "pekâlâ," dedi.

Ben de "pekâlâ," diye düşündüm, sesimin onunki kadar yumuşak olup olmadığını merak ederek.

"Ben Doğu'dan geliyorum," dedi, ama şimdi Phoenix'te öğretmenlik yapıyorum. Sen nerelisin?"

"Ah... düşünebileceğin her yerli."

Batı'ya erkek kardeşine yakın olmak ve biraz hayatı tanımak

için geldiğini söyleyerek konuşmasını sürdürdü. Gelmek için komik bir yerdi burası, gene de bu tür insanlar bilinmez. Komik bir kadındı — öğretmeye saygısı olmayan bir öğretmen, hiç bilmediği şeyleri öğrettiğini söyleyen biri. Eğitsel kurumlar genel olarak "köhnemiş, gerici ve yaratıcı olmaktan uzaktı — statikti de"; ve bana ne düşündüğümü sordu. Böyle bir okulda neyin kötü olabileceğini düşünemiyordum. Toplumdan sözetti, onun sosyeteden değil, ben de dahil herkesten sözettiğini öğrendim.

Sonra o geldi — Knut Larsen, erkek kardeşi. Yirmi yaşlarında gözüküyor ve kızkardeşine çok benziyordu, bir farkla ki, onun gözleri daha derin ve daha maviydi. Elimi sıkarken gözleri gülümsüyordu. Onun da konuşmasında aynı yabancı aksanı vardı ve tavırları öyle kültürlü, öyle inceydi ki, utandım. Sık sık bana çevrilen gözleri yanaklarıma kan бүrütüyor, ben de kabalığımın ve çirkinliğimin bilincine varıyordum...

Bir ay geçti, ama o, Karin ve ben sık sık birlikteydik. Bir akşamüstü, kampüsteki bir biber ağacının altında durarak, görmeye gideceğimiz Yaqui Yerlileri'nin Paskalya dansını tartışıyorduk. Knut ile Karin, kendimi çok cahil hissetmemi sağladılar. Çöldeki Yaqui köyüne geldiğimizde, fiziksel görünümünün ötesinde şeyler görür ve anlamadığım şeyler izler gibiydiler. Yaqui köyü bir grup kulübeden ibaretti, çoğu ise direklerle desteklenmiş bir çatıydı yalnızca. Her yerde kısa boylu, esmer küçük yerliler Meksika *tortilla*'sı ve sıcak *tamale*'ler satıyordu. Bol dökümlü, solmuş basma eteklik giymiş yerli kadınlarla birlikte bir çatının altına oturduk. Ortada temizlenmiş bir yer vardı; kenara yakın bir yerde müzisyenler duruyordu. Biri kaba bir davul çalıyor, diğeri ise, yumuşak ve karışık sesler çıkaran, bezelye ya da çakıl taşıyla doldurulmuş, uzun, boş, sarı bir sukabağı sallıyordu. erkekler, küçük bir bez parçası dışında çıplaktılar ve başlarına hayvan başları takmışlardı.

Ortada dansçı duruyordu, şişko bir yerli, müzisyenler gibi giyinmiş. Bez parçasını tutan sicim, belindeki yağ kıvrımlarının arasında kaybolmuştu. Dönerek, ileri geri giderek dans etti. Kadınlar el çırpı ya da alçak, tekdüze bir tonda mırıldandılar; arada sırada, gülerek ya da beğenilerini ifade ederek, bazı ince adımlara tezahürat gösteriyorlardı.

Uzun ve alçak olan bir başka çatıya geçtik, orada iki sıra çıplak adam, yüzleri birbirlerine dönük dans ediyorlardı. Bir tür dayanıklılık dansıydı bu ve adamların çoğu oniki ya da ondört saattir dansediyorlardı. Zaman zaman biri tükenerek oyundan ayrılıyordu. Çatıyı destekleyen orta direkte Meryem'in resmi, onun üzerinde de bir haç asılıydı. Bu direğin önünde dansediyordu adamlar, sıralar halinde ilerleyip gerileyerek, karşılaşp yer değiştirerek. Bu yerliler Katolikti, bu da Paskalya kutlamasıydı; önümüzdeki dans, son dansçı da tükenip geri çekilene dek sürdü. Yalnızca erkekler dansediyordu — çünkü din erkeklerin aracı değil miydi? Yavaşça şarkı söyleyerek erkeklerin hareketlerine eşlik eden, büyü müziğinin ritmiyle kıpırdayan, sıralar halinde yerli kadınlar dışarda duruyordu.

"Bizim dinimiz kadar anlamlı," diyordu Karin Knut'a, "ve Meryem'le haçın ortaya asıldığını görmek hayli tuhaf."

Knut gülerken altın dişi görünüyordu. "İyi, ben de hemen böyle dans etmeyi öğreneceğim... bu daha sağlıklı ve daha neşe verici."

Geriye dönüp, onların notlar aldığını, yabancıları olduğum şeylerden sözettiğini gördüm. Aralarındaki sevgi, yoldaşlık ve anlayış çok derin ve güzeldi... Sevgi böyle güzel ve özgür olabilir mi diye merak ettim... İnsanlar hem sevecen olup hem de zayıf olmayabilirler miydi? Tehlikeden ve kadının köleliğinden arındırılmış bir aşk olabilir miydi gerçekten?

Aydınlık... düşünceler... kavrayış. Ama benim yolum hâlâ düz değildi. Kuşaulmış yaşam yoluma sürekli bakmak üzere okula geri döndüm. Tüm engelleri kıracaktım... çalışma, para, okumak!

Öğrenci oluşumun üzerinden altı ay geçince, yıllardır okulda olan öğrencilerin boşuna gıptayla baktığı başarılar kazandım. Sonra Big Buck para yollamayı kesti; yardım sözü verdiği altı ay geçmişti ve tek başına idare edebileceğimi umuyordu; mektuplarımdan Clifton'a dönmeyeceğimi de anlamıştı. Böylece Blackie ile birlikte Meksika'ya gidip devrime katılmayı kararlaştırdılar; yaşarsa yazacaktı... yaşamazsa, *adios*! Onu çevreleyen suskunluk hâlâ kırılmadı.

Hem okumak hem de hayatımı kazanmak için işe giriştim — daktilo, yazmak, yurdun yerlerini süpürmek, bulduğum her işi yapmak. Derslere ancak gece girebiliyordum, o zaman da ben yorgun

ve dikkatsiz oluyordum. Tüm gücümle çalışmama karşın harcamalarımı karşılayamadım.

Okul bir ay içinde kapanacaktı, ama umutlarım çölde daha fazla umut olduğuna karar verdi ve Phoenix'e iş bulmaya gittim. Karin ile Knut öykümü duyunca mutsuzluğuma güldüler; okulun ille de bir şey öğretmesi gerekmez diye savundular düşüncelerini — çoğu zaman saptırılmış ve bozuk bir bilgi verir. Fakat sözcüklerinin benim için bir anlamı yoktu... ayakları sağlam bilgiye sıkıca basıyordu ve eleştirel olabiliyorlardı.

İş buldum, ama kemirici bir hoşnutsuzluk gece gündüz işkence ediyordu bana. Gelecekte hiçbir okumayı sürdürme olasılığı yoktu. Knut ve Karin, dönmek üzere San Francisco'ya gidiyorlardı. Parıldayan ışık giderek loşlaştı ve yalnızlığım arttı.

Gitmeden önce, ayışıklı dingin bir gece, Knut ile köprüde, kasabanın dış kısımlarında ve çöle çıkan beyaz yolda at sürdük. Bir şey atımı huysuzlaştırdı ve gemini ağzına alarak, soğuk gece havasına doğru ağıladı. Alımdaki gövdesinin tuhaf keşkin hareketlerini işitince, derinlerde bir yerde, atlardan hep korkmuş olduğumu anımsadım — binerken bile korkardım ve şimdi kör bir korkuya kapılmıştım. Umarsızca başımı çevirip, Knut'ı çağırdım; at belki benim korkumu sezdi ve daha da şiddetle ileri atıldı. Çağırma yanıt verirken, Knut'ın yüzü çaresizdi; koşumları tutmak üzere kendi atını barbarca kamçıladi, rüzgâr geniş yüksek alnından saçlarını sürüklüyordu. Atının boynundan iyice aşağıya eğilmişti, sonra eli koşumu yakaladı ve hızla çekerek atımı kontrol altına aldı. Geri geri giden, dönen, beyaz, ağzı köpürmüş, çılgın gibi hayvanla birlikte, yere atladım. Bacaklarım titrediğinden, çalıların arasına düştüm. Knut'ın sesi, hayvanları sakinleştirdiği ve çalıya bağladığı yerden geliyordu. Birkaç dakika içinde adımları hızla bana doğru yaklaştı. Eğilince kolunu tutmak için uzandım... Kaslarından bir titreme geçti! Yanımda diz çöktü, kollarını bana doladı, yumuşak beyaz gömleğinin altından çılgın kalp atışlarını hissettim. Issız çöl onu duyabilirmiş gibi fısıldıyordu... saf şeyler, estetik şeyler. Dokunuşunun kucaklayıcı yumuşaklığıyla, bedenimi ve aklımı bir huzur doldurdu... ve dudakları, suya düşen ayışığı kadar sevecendi.

ALTINCI BÖLÜM

Aşk neydi? Bunu düşündüm: Çocukken okuduğum masallarla, daha sonra okuduğum romanların karmakarışık, renkli bir karışımı, çok tatlı ama yasak bir şey. Gene de diğer bir yasak şeyle —seksle— bağlantılı değildi. Seksin aşkta yeri yoktu. Seks şiddet, evlilik ya da fahişelik demekti, evlilik ise çocuklar, ağlayan dırdırcı kadınlar ve yakınan erkekler demek; mutsuzluk ve korktuğum, sevmediğim, kaçınmaya niyetli olduğum herşey demekti.

Knut'ı tanıdığımdan bu yana, bu tür düşünceler sık sık aklımdan geçti. Kaba ve küstah tavırlarımın altında yatan sevilme, şefkat ve arkadaşlık isteğinden utanıyordum. Neredeyse ondokuz yaşındaydım, duygusal açıdan az gelişmiş ve bedenlen de tam gelişmemiş. Çok az düşünüyor, çokça düşünmeden hareket ediyordum. Seks korkum yıllarla birlikte büyümüştü. Gene de bakireliğe kıızıyordum ve de kadının sözde "safılığı"na. Bundan dolayı bu konudaki her öneriye şiddetle karşı çıkıyordum. Erkeklerin kadınları böyle standartlarla değerlendirmesi beni hep utandırmıştı.

Evlilikten hep nefret ettiğim için, evli bir kadın olmaksızın fahişeliği yeğleyeceğimi düşünürdüm. O zaman kendimi koruyabilir, besleyebilir ve saygı duyabilirdim, kendi bedenim üzerinde bazı haklarım olurdu. Fahişelerin çocukları yoktur, diye düşündüm; erkekler onları dövmeye cesaret edemezler; onlara itaat etmek zorunda kalmazlar. Evli kadının "Saygınlığı", köleliği ve ikinci sınıflığı kabulünde yatıyor gibi görünüyordu. Erkekler özgür, bilgili kadınları sevmezler. Evlilik öncesi erkekler kadınlarla ilişki kurardı ve hiçbirisi de bunun yanlış olduğunu düşünmezdi — yalnızca "gençlik çılgınlıklarını

yaşıyorlardı." Kimse "düşmüş erkekler"den, "yoldan çıkan" ya da "yıkılmış" erkeklerden söz etmezdi. O halde, neden kadınlardan böyle söz ediyorlardı? Nedenini buldum! Kadınlar yaşamlarını sürdürmek için erkeklere bağımlıydı; kendi hayatını kazanan ve hep kazanacak olan kadın, erkekler kadar bağımsız olabilirdi. İnsanların onları kınamamasının nedeni de buydu.

Bütün bunları düşünürken Phoenix'te yalnızdım. Knut ve Karin San Fransisco'ya gitmişlerdi. Onlar kendimi çok aciz hissettiriyorlardı — çok eğitilmiş, güzel ve zekiydiler. Geçimlerini sağlama konusunda hiçbir kaygıları yoktu ve açlık onlar için güzel bir serüven olurdu. Knut bana yazarak, San Fransisco'ya onların yanına gelmemi istedi. Aştan ve evlilikten de söz ediyordu, fakat yazdıkları, benim evliliğe ilişkin düşüncelerimden çok farklıydı.

"Param yok," diyordu mektuplarında, "ama seni seviyorum. Benimle evlenirsen yoksul oluruz. Ama her ikimiz de genciz ve çalışıp okuyabiliriz."

Gördüm ki, hem evlilikte dostluğu bulur, hem de hayatımı kazanabilirdim. Aşk... Aşkın ne olduğunu bilmiyordum. Yalnızdım, evet, ve belirsizlikle cahillikten korkuyordum. Knut aşktan, çalışmaktan ve okumaktan söz ediyordu. Özlediğim herşey onda birleşmişti. Seks ve çocuk korkusu hâlâ engeldi. Fakat onların yanına gidip geleceğin nasıl şekilleneceğini görmeye karar verdim. Evlenmesek bile, onlarla birlikte olmak müthiş bir şeydi, çünkü onlarla birlikte başka bir dünyayı öğrenebilirdim. Şimdiye dek bildiğim en bağımsız düşünme sistemini onlar oluşturmuşlardı ve bu düşünce sistemi kitaplardan kaynaklanmıyordu. Bana öyle geliyor ki, yollarını izlerken düşüncelerini de işlemişlerdi, bu da cidden önemli bir şeydi. Gördüğüm ilk dramayı izlemek üzere beni Phoenix'e götürdükleri zamanki şaşkınlığımı anımsadım. Oyunun adı "Oniki Pound"tu ve galeride oturmuştuk. Knut ile Karin kendilerini oyuna kaptırmışlardı. Ben cansıkıntısından ölüyordum. Yalnızca onların dikkatle izliyor oluşu, olup bitenin önemli olduğunu kavramamı sağlıyordu. Sahnedeki tek bir şeyi anlamıyordum: klog dansı [tahta ayakkabılarla yapılan bir dans —ÇN], avaz avaz bir müzik ve kahkahalar, kaba şakalar, çirkin giysiler ve çok abartılı bir oyunculuk.

İnsanların *doğallıkla* oynadıklarını ve yalnızca *düşüncelerden* konuşmalarını görmek tuhaftı. Oyun, bir daktilo almak için para biriktiren ve kendi parasını kazanan evli bir kadınla ilgili gibiydi. Bir oyun yazmak için ne de aptalca bir düşünce! Konunun kendisi ilgimi çekmeye yeterli değildi. Karin ile Knut'ın bu düşünce dünyasında yaşadığını anladım, ama bu tür düşünceler bana öyle doğal geliyordu ki, bu konularda oyun yazılmasının nedenini anlamıyordum.

Kardeşim George'dan mektup geldiğinde, San Francisco'ya gitmek üzere valizimi topluyordum. Mektubu okuduğum zaman, yüreğim sıkıştı ve dikkatle inşa etmiş olduğum unutmaya örtüsü paramparça oldu. Trinidad'ta ayrıldığımızdan bu yana George bana yalnızca bir kere yazmıştı. Ve, şimdi elimde duran mektup, bana karşı bir suçlamaydı. Mektubu bir kez, sonra bir daha okudum, inanmak istemiyordum çünkü. Beni suçluyordu: babam bir yıl önce iki oğlanı Oklahoma'daki çiftliğe götürmüştü. Beni suçluyordu: onun istediği gibi olmaya çalışırken vahşi bir çiftçi haline gelmişlerdi. Beni suçluyordu: okula gitmemişlerdi, fakat gündoğumundan günbatımına dek hayvan gibi çalışmışlardı. Beni suçluyordu: Bir adam Dan'i kemiklerini kırıncaya kadar dövmüştü.

San Francisco'da daha iyi bir yaşam düşünen ben, bana yöneltilen iddianameyi okudum.

Bu mektubun üzerinden çok zaman geçti. Fakat zaman böyle bir anıyı iyileştiremez. Hristiyan Tanrı değil çöldü benim avuntum ve sığınacak kucağım, şimdi onu arıyordum. Beni sevdiğini söylediği o berrak gece Knut'la ata bindiğimiz beyaz yolda ilerlemeye başladım. Saatler yürüdükçe, onlarla birlikte ben de yürüdüm. Öyle derin bir perişanlık vardı ki. Çölde hiçbir şey hareket etmiyordu, yalnızlığında öten küçük gri kuş bile; çalılara değen rüzgâr bile; aşağıya uzanan yıldızlar bile. Fakat çölde önümde her zaman yaralı kardeşim —gömleği yırtılmış ve sırtı kanıyor— yürüyordu. Sağıma doğru baktım —kardeşim de önümde hareket etti; kollarını gökyüzüne kaldırmış, dev bir kaktüse baktım— kardeşim de o yöne hareket etti. Böylece ben yürüdükçe, benimle birlikte George da yürüdü. Gecenin içinde kanlı bir bıçak yarası haline geldi; yüreğimde bir bıçak yarası oldu; tüm bu yıllar boyunca belleğimde bir bıçak yarası olarak kaldı. Tüm tutkuyu, tüm acıyı ve tüm arzuyu gömen çöl bile bunu gömemez.

Gece ilerledikçe, adımlarımı izlemek üzere döndüm. Ertesi sabah eve vardım. Hangi yoldan gitmeliydim — Doğu'ya mı, yoksa Batı'ya mı? Nefret ettiğim bir babanın beni doyurmasına izin vererek, düzlükteki bu kasvetli evde nasıl yaşayacaktım? Bunu yaparsam gelecek nasıl olurdu — yaşlanacak, umudumu, okuma isteğimi yitirecektim; kardeşlerimi doyuracak ve giydirecektim — ama kimin parasıyla?.. Orada ben de para kazanamazdım, kardeşlerim de. Doyurulması gereken fazladan bir ağız olacaktım.

Knut'ın mektubunu alıp George'unkinin yanına koydum. Hayat zordu ve bana zor dersler vermişti. Geldiğim yere dönmeyecektim — kardeşlerimi yanıma alıp okula gönderecek kadar para kazanana dek durup dinlenmeksizin çalışacaktım.

Sonra üç mektup yazdım: biri babama, yaptığı herşeyden dolayı onu suçlayan, kardeşlerime bakmasını ve okula göndermesini talep eden; biri George'a, elimdeki tüm parayı yollayarak, Dan'i alıp babamın yanına gitmesini söyleyen; biri de o adama — ölümcül bir nefret seli. Kardeşimi kemiklerini kırıncaya dek dövmüşsünüz, diye yazdım; kardeşlerimi hayvan gibi kullanıyordu. Gelemezdim, param yoktu — ama zaman benimleydi ve bir gün oraya gidecektim. Asla unutmayacaktım, yaşlansam bile, onu kendi ellerimle öldüreceğim bir gün gelecekti.

Dışarı çıkıp mektupları postaladım. Doğuya doğru uzun, düz yolda, ilk ışık soluğu çöl üzerinde doğdu. Küçük gri kuş gündeğümünde ötüyordu — oralarda bir yerlerde.

Dağ meşesinin yaprakları, Knut ve Karin ile San Fransisco'da buluştuğumda kırmızıya dönmüştü. Birlikte bir daire tutup hepimiz işe girdik. Knut ile ben evliliği tartıştık.

"Çocuk istemiyorum, Knut."

"Ben de — en azından uzun bir süre için."

"Ben hiç istemiyorum — dünyada yeterince çocuk var. Sonra kardeşlerimi düşünmek zorundayım."

"İyi — bu konuda anlaştık."

"Ev de istemiyorum, ne yemek pişirmek, ne çamaşır, ne temizlik. Ben kendi paramı kazanmak istiyorum, sen de kendininkini kazanırsın."

"Bunda da anlaştık. Bu işten kurtulup başka bir şeye başlamak için yeterli parayı kazanmak istiyorum — bu işten nefret ediyorum."

Bu evlilik diğer evliliklere benzemeyecek diye düşündüm. Fakat Knut, içimdeki zehirin ne denli derin olduğunu bilmiyordu. Sekssiz evliliğin mümkün olduğunu gerçekten düşünüyordum — bir tür romantik dostluk, birlikte çalışan ve arkadaş kalan iki insan! Uzun süre çalışmak üzere çölün güneyine gideceğini söyleyinceye kadar tereddüt ettik. Gideceği gün, çalıştığım büroya gelince, öğle yemeğini birlikte yemeye, sonra da benim onunla istasyona gitmeme karar verdik. Yolumuzun üzerindeki belediye binasının önünden geçerken, Knut bana döndü:

"İçeri girip evlendiğimizi düşün!"

Bütün gereken iki dakika ve iki dolardı. Paranın yarısını ödeme konusunda ısrar ettim. Yaptığımız bu gözüpeklige güldük; Karin nasıl da şaşıracaktı. Henüz sokaktayken, Knut aniden durdu:

"Diyorum ki, neden içeri girip hemen evlenmiyoruz?"

Asansörcü çocuk bizi tepeden urnağa süzdü ve tek sözcük etmeden birinci katta durdu. "Sağdan üçüncü oda," dedi alaylı alaylı. Bir an, niyetimizi anladığını düşünerek, kendimizi aşağılanmış hissettik — bu kadar mı suçlu görünüyorduk? Sağdaki üçüncü kapıdan girdik ürkek ürkek. Ufak tefek, yuvarlak, terleyen bir adam, kısa kollu gömleğiyle kitapların üzerine eğilmişti.

Bize bir göz atarak, "bir dakika," dedi, niyetimizi açıklamamızı beklemiyordu. Bir an içinde hazır oldu. "Ah, sanırım bir tanığa ihtiyacımız var!" ve içerideki kapıyı açıp sesinin en yüksek tonuyla birine bağırdı. Hemen ardından başka bir ufak tefek, şişman, yuvarlak ve terleyen adam görüldü. Kısa kollu gömleğiyle tıpkı diğerine benziyordu.

Yerini alırken, "sanırım cübbemi giymem gerek," dedi. Ufak tefek memur da aynı zorunlulukta olduğunu düşündü ve masasının üzerindeki çiviye asılı eski püskü bir siyah alpaka pelerin giydi.

Hepimiz orada durduk — ufak tefek tanık dik durmaya ve mağrur görünmeye çalışıyor, memurun yüzü parlıyordu. Memur evlilik cüzdanımızı inceledi.

"Evet," dedi törensiz, Knut'a baktı, "bu kadını eş olarak kabul ediyor musun?"

Knut ile ben şaşkınlıkla birbirimize baktuk — öyle ani olmuştu ki. Böyle olacağını hiç düşünmemiştik!

"Sorun ne?" Memur şaşkınca sordu.

"Çok ani oldu," diye açıkladı Knut.

"Ani mi! Evlenmek isteyip istemediğinizi bilmiyor musunuz?"

"Elbette, ama biraz çabuk davrandınız."

"Allahım, adam, benden ne istiyorsun — hula-hula dansı yapmamı mı?"

Knut güldü: "Hiç de fena fikir değil!"

Knut ciddileşince, ufak tefek adam soruyu yeniden sordu:

"Bu kadını eş olarak kabul ediyor musun?"

"Evet!" ama Knut'ın sesinde komik bir tını vardı.

Ufak tefek adam bana döndü: "Bu adamı kocan olarak kabul ediyor musun?"

Tam da adamına sorulacak soru! Birden isteyip istemediğim konusunda kaygıya kapıldım! Ne aptalca bir durum! Daha önceleri de kötü durumlara düşmüştüm, ama hemencecik sıyrılacağımı bilirdim — asla cesaretimi yitirmezdim. Burada dönecek bir köşe yoktu ki! Tüm evlenme kararım silindi ve annemin ölümünün sonluluğuna benzer görünen bir sonlulukla karşı karşıya kaldım.

"Evet de," Knut kulağıma fısıldıyordu. "Yapman gereken tek şey evet demek, sonra bu işten kurtulacağız."

Terleyen adam bana ciddi ciddi bakmaya devam etti. "Korkmana gerek yok," dedi, "her gün insanlar evleniyor. Şimdi — bu adamı kocan olarak kabul ediyor musun?"

"Evet, sanırım." — Benim sesim böyle miydi.

Ufak tefek adam, olayın öneminin daha da hissettirilmesi gerektiğini düşünüyordu galiba, oysa yasanın zorunlu kıldığı tören bitmişti. Knut'ın sesi ve yüzü her an gülecekmiş gibiydi ve adam bundan hoşlanmadı. Romantik bir adamdı o. Ya da belki daha da etkili

olmaya karar verdi. Böylece Knut'a dönüp bir soru daha sordu — şimdi bunun, onun işi olduğunu biliyorum, ama o sırada beni derinden etkilemişti:

"İyi ve kötü günde bu kadının yanında olmak istiyor musun?"

Bunun bizi etkileyeceğini sandı!

"Evet," dedi Knut, sesini denetlemeye çalışarak. Neden gülme isteği duyduğunu anlamıyordum; çok ciddi bir soru gibi görünüyordu.

"Ve — iyi ve kötü günde bu adamın yanında olmak istiyor musun?"

Bana aynı şey! Evet dedim.

"Alyansınız var mı?"

"Hayır, alyanslara inanmayız!" Knut'ın bir memurun yüzüne böyle dediğini duyunca, gururla çenemi kaldırdım.

"Pekâlâ, hepsi bu kadar. Beş dolar lütfen."

Knut yarısını, ben de kalanını ödedim — baştan, en baştan başlıyordum. Ona aitmişim gibi evlenme paramı ödeyemezdi. Tasarruf ettiği iki buçuk dolara güldü.

"Bununla trende güzel bir akşam yemeği yiyeceğim," dedi, bu arada memur, aramızdaki alışverişi dehşetli bir kınamayla izliyordu.

Adlarımızı ve adreslerimizi yazıp imzaladık, ufak tefek tanık da imzaladı. Memur alpaka pelerinini çıkarıp, yeniden masanın üstündeki çiviye astı ve kitaplarına geri döndü. Herkes gibi siz de bir ay içinde Sacramento'dan kağıtlarınızı alacaksınız, dedi, bize bıkkınlıkla bakıyordu.

"Ve bir daha buraya gelersen," dedi Knut'a, "hazırlıklı gel. Evlilik ciddi bir iştir."

Dışarı çıkıp birbirimize bakınca, "adım tıpkı bir kurbağa gibiydi!" diye haykırdım.

"Kolay para kazanma yolu — şipşak beş dolar! Başta beni benzetecekti."

"Geri dönüp parayı geri istemeyi ve isimlerimizi sildirtmeyi düşünüyorum."

"Bunu yapamayız — artık yasal."

"Yani hemen evlendik! Bence biraz komik, değil mi? Hiç de doğal görünmüyor."

"Yemek yersek daha doğal gelecek... gel, müzikli bir yer, sonra trene koşmam gerek."

Müzik çalınan bir lokantaya gittik. Buna karşı çıktım, çünkü müzik kilise müziğine benziyordu. Saçma, dedi Knut — bu Wagner'in "Hacılar Korosu"ydı. Wagner'in kim olduğu ve hacılar korosunun ne olduğu benim için bir sırdı, ama okumuş bir adam olduğu için Knut'a güvendim. Dediği gibi, karnımızı doyurmak üzere lokantaya girdik.

Karin, onun Bob adlı bir arkadaşı ve ben bir sosyalist pikniğine gittik. Bob avukat ve sosyalistti. Kara gözlü, kara saçlı ve ilkelerinden konu açılınca acımasız ve ateşliydi.

San Francisco'nun dışındaki bir ormana gittik. Bir atlıkarıncanın kurulduğu açık bir alan vardı ormanda. Atış yerleri, ucuz şeylerin satıldığı birkaç stand ve eğri büğrü bir dans pisti vardı. Kadın, erkek ve çocuklardan oluşan kalabalığın arasında yürürken isyan ettim. Çok çirkin, çok donuk ve sıkıcı görünümlü, çok ucuz giyimlilerdi — hep bildiğim ve nefret ettiğim şeyler gibi. Atlıkarınca esinti sağlıyordu; yakınlarda, kısa kollu gömlek giymiş bir konuşmacı, dinlerken fındık fıstık atıştıran kalabalığa, bir platformun üzerinden konuşuyordu. Bazen sesi atlıkarıncayı bastırıyor, bazen de atlıkarınca onun sesini bastırıyordu.

"Bizi neden buraya getirdin?" diye karşı çıktım Bob'a. "Şunlara bir bak! Ne kadar ucuz ve çirkinler."

Bob, kıvılcım saçan gözlerle bana döndü. "Evet, ucuz ve çirkinler! Fakat kim onları böyle *yaptı*? Dur da düşün — *kim onları böyle yaptı*?"

"Şey, kim yaptı?"

"Sistem!"

Yanıt vermedim. Sistem derken neyi kastettiğini tam olarak bilmiyordum. Öyle bir şiddetle söylediği, "kim onları böyle yaptı?"

sorusu beynime silinmezce kazındı, yıllar sonra bile defalarca anımsadım durdum.

Colorado Nehri'nde All-American kanalının inşa edildiği çölün güneyine gitmeden önce Knut San Francisco'ya döndü. Ben gitmek istemiyordum — şehirde daha çok para kazanılır ve okullara daha yakın olunur gibi geliyordu. Karin New York'a gitmişti, ama gitmeden önce bana aklının geniş ve cömert bir parçasını bırakmıştı; yalnızca bir aptal değildim, ama kardeşiyle evlenip onunla yaşamadığım için Knut'ı incitiyordum Bu beni gücendirdi: Knut ile ben evlenmeden önce anlaşmıştık, çocuk istemediğimi ona söylemiştim. Karin cahilliğime şaşıtı kaldı. Dahası, dedim, Knut başka insanlar gibi evli olmak istiyorsa, boşanabiliriz. Karin, aşk, diye ısrar etti, bir erkeğin ardından çöle bile gitmektir. Aşk bu demekse diye yanıtladım, o zaman kadınların ve kuşkusuz benim de düşmanımıdır. Yaşamdaki amacım okumaktı; bir erkeğin peşinden gitmek değil. Aşkı bilmediğimi söyledi. "Tanrıya şükür ki, bilmiyorum," oldu yanıtlam.

Knut sekiz ay sonra geldiğinde, soğukça çelişkiyi ona anlattım ve Karin'in dediği gibi anlama geliyorsa evli olmayı istemediğimi söyledim. Elbette, elbette, dedi, kesinlikle haklıydım — bizim hayatımız *bizim* hayatımızdı ve istediğimiz gibi yaşama hakkımız vardı. Öyle çok sevdiği kız kardeşine karşı bile beni savunduğundan, ona olan düşmanlığım yok oldu. Birden birbirimize çok yakınlaşmış gibiydik.

"Knut — şuradaki okula gitmek için yeterli para kazanma şansımız var mı?"

Bana sarıldı. Çölde bir kasaba var, dedi, belki bir yıl orada para kazanırsak okula geri dönebiliriz. San Francisco'da olmaktan daha kolay. O çöle giderken, ben kasabada çalışabilirdim.

Onunla gittim; çok kibar ve sıcak, erkeklerin kadınlara eşit olarak davranmalarından öte bir şeyi asla düşünemeyen, yalnızca iyi şeyleri bilen onunla. Gene de, sert ve bozuk bir toplumun içime ektiği acı hasadı toplamak, böyle bir adamın yazgısıydı. Birlikte yaşamımızı ilk aylarında, sık sık şok geçiren, şaşkın bir acıyla önümde dururdu. Çünkü orada, güneyde o —hep korktuğum seks

ilişkisi— başlamıştı. Knut çok gençti ve benim kadar bilgisizdi. Hiçbir güzelliği yoktu —en azından benim için— ve kafamda hep çocuk korkusu ve yoksulluk ve okuyamama olasılığı olurdu. Beatrice ve George — çocuğum olursa onlarla nasıl ilgilenirdim!

Knut'dan nefret ettiğim zamanlar vardı. Nedenini bilmiyordum. İnsanlar bana, "Bayan Larsen" diyordu, sanki ben, Marie Rogers yerin dibine batmış, ya da en iyi ihtimalle Knut'ın bir eki olmuşum gibi. Sözcük, yüzüme karşı edilen bir hakaret gibiydi. Çevremdeki herşey de bunu yoğunlaştırdı. Apartmanda yanımdaki dairede genç bir çift vardı. Kadın evlendiğinde işi bırakmıştı ve kocasının dönmesini bekleyerek bütün gün evde oturuyordu. İlişkileri yalnızca cinselliğe dayanıyordu. İki ya da üç ay içinde ağzında ve yüzünde kızartılar görülmeye başladı — tüm apartman hastalığının ne olduğunu biliyordu. Çocuk da bekliyordu, ama evlilik içinde frengi saygın bir şeydir. Bunu Knut'a söyledim.

"Artık," diye onu uyardım —benim için yaşamdan kederi çekip çıkarmaya öyle canla başla uğraşan onu— "artık yakında onu dövmeye başlar. Artık hayatını kazanamıyor ve hastalığından dolayı kimse onunla evlenmez. Onun karısı ve adam onu dövecek!"

Knut durup pencereden dışarı baktı, yüzü acı doluydu. Günler geçtikçe, yandaki daireden gürültü geldiği zaman, sinirli sinirli dinlediğini gördüm.

Adam kadını dövdüğünde, Knut evde değildi. Duvarın ardından kadının çığlığını duydum; iki üç tokat ve iskemle ya da masanın devriliş sesi geldi. Eş olan kadınların ağlayışı — daha acı ne olabilir?

İki gün sonra adam kadına vurunca, kadın ağlayarak koridora fırladı. Döndüğünde bunu Knut'a anlattım. Kimse araya girmeye cesaret edememişti — o, adamın karısıydı. Bazen ne yaptığımı bilmiyordum, erkeklere ve evliliğe, Knut'a ve kendi evliliğime tepkim son derece şiddetli olurdu. Yandaki dairedaki kadınla adamı duyduğumda, bir şey beni kör ederdi. Duygularım içimde kısa, şiddetli itkilerle etkili olurdu.

"Marie!" diye haykırdı Knut bir gün, "bunu bir daha söylersen kendimi öldürürüm."

Ama bu tür şeyleri gene söyledim. Bir keresinde Knut yere düştü, başını iskemleye vurdu. Panik içinde onu kaldırıp yatağa yatırdım.

"Sen sert, zalim bir kızsın, ölmek istiyorum!"

"O zaman neden beni boşamıyorsun — karşı koymam."

"Çünkü... seni seviyorum."

"Aşk! Bu gerekçe olamaz. Bu zayıflıktır!"

"Tanrı aşkına Marie... yapma!"

Onu neden böyle incitiyordum? Öyle yaradılıştan iyi, öyle yaradılıştan soylu olan onu? Bilmiyorum. İçimdeki bir şey derinden etkileniyordu — çelik kadar sert ve bıçak kadar keskin bir şey. Şimdi yalnızca bunu biliyorum: Mücadele ettiğim şey Knut değildi, ona çektiirdiğimden çok daha fazla acıyı ben çekiyordum. Kendi ruhumda verilen acımasız bir savaş vardı, gereksinmelerim ile sevgi isteğim arasındaki bir savaş. Ve aşk ve cinselliğe ilişkin saptırılmış düşünce, ilk soluğumdan itibaren varlığıma yerleştirilmişti.

Knut sonunda kumlu çölün uzaklarına gitti, aylarca kalacaktı. Çölün kıyısında yeni yeni kurulmaya başlayan küçük El Centro kasabasında kaldım. Kasabada yaklaşık yüz ev vardı ve erkekler, kanal yolu boyunca toprak almak için akın akın geliyorlardı. Ahşap pansiyonlar bir gecede inşa ediliyordu, kiralalar ise astronomikti. Toprak zengindi — yüzyıllar boyu güçlü bir göl ya da denizin dibinde kalmış büyük çöl, deniz seviyesinin altındaydı. Gereken tek şey suydı, su da geliyordu. Ama sıcaktı — deniz seviyesinin altında, dayanılmayacak derecede sıcak, bazen gölgede kırkdört derece ve gölge yoktu! Çölden yakıcı bir sıcak esiyordu ve batudaki Sierra'lar, denizden gelen rüzgâr ve yağmuru kesiyordu.

Kasabadaki bir otelde sekreter oldum, bekleme odasında oturup, Los Angeles'ten akın eden toprak spekülâtörlerinin —toprak alıp, yoksul insanların satın almak için hayatlarını tehlikeye atacak kadar toprağa gereksinim duymalarına dek elinde tutan şişman akbabalar— iş mektuplarını yazıyordum. Akbabalar mektuplarını dikte ederken, diğer spekülâtörlerin önünde, tek bir mektup için on cent'in çok fazla olduğunu söylerlerdi yüksek sesle. Fakat benim, mektuplardan on cent

almak dışında sayısız fırsatım vardı. Yukarı doğru kaldırdığı uzun sigarasıyla bir akbaba, bir gün yanıma oturdu, melon şapkasını terleyen dolar benzeri yüzünden geriye itti ve ellerini cebinden çıkarmadan bir "öneri"de bulundu.

Benim tek heceli yanıtlarımdan rahatsız olarak, "fiyatın ne?" diye sordu sonunda, "fakat tekel oluşturduğun için fiyatını çok yüksekte atma. Gecede asla beş dolardan fazla vermem. Oda numaram dokuz. Fiyat sana da uygunsa, seni bekleyeceğim."

Bir Los Angeles gazetesiyle bağlantılı başka bir toprak spekülâtörü, hümanist bir tavır benimsedi. Gazetesine muhabir yapmak istiyordu beni —maaş karşılığı. İyi kalpli ve eziyet edici olduğunu düşündüğü bir sırtışla, "hiçbir şey yapmadan hiçbir şey alamazsın," diye bilgilendirdi beni. Para kazanmak için bir fırsattı ve hırsımı kamçılıyordu. Pazarlık ettik.

"Maaş karşılığı değil," dedim, "ama kazandığımdan yüzde alırsın" — çünkü yüzde konusunda da pazarlık etmeyi öğrenmiştim. Önerisini savundu:

"Sen evli bir kadınsın ve kocan burada değil; ben de evli bir adamım ve benim karım da burada değil. Sanki buraya daha önce hiç gelmediğin doğru değil — bütün bunları düşünürsen, benden daha çok şey elde edersin."

Birkaç gün sonra konuyu yeniden gündeme getirdi. "Koşullarım aynen geçerli," dedim. "Maaş değil, ama yüzde alırım. Söyleyecek başka bir şeyim yok."

Öneriye yaklaştık — yazdığım herşeyden yüzde yirmi alacaktı, hesaplarımı görecekti; aldatmaca yok diye beni uyardı, yoksa işimi kaybederdim!

Böylece gazete dünyasına girdim. Bana öyküler hakkında para veriyordu, ama bunu karşılıksız yapıp yapmadığını belirtmiyordu. Karşılığında hiçbir şey olmadığı bahşişlerin bir hesabını tutup tutmadığını merak ettim.

"İş, para, okul — iş, para, okul!" kafamda bir senfoninin leitmotifi gibi koşturuyordu. Otele yalnızca zamanımın yarısını ayırıyordum ve mektup başına ücretim yirmi cent oldu.

"Kahrolası dolandırıcı," dedi akbabalar.

"Sizden iş dilenmiyorum," dedim.

Knut bir haftalığına döndü, yanmıştı ve derisi kösele gibi olmuştu. Sonra gene gitti. Para biriktirmiştım ve gelecek önümüzde uzanıyordu. Bir yılda, çölden ayrılıp okula gitmek için yeterli paramız olacaktı.

Sonra bir şeyin ters gittiğini kavradım — "iş, para, okul" şarkısını bastıran bir şey. Her sabah pansiyon sahibine hasta olduğumdan yakındım. Kaba kaba güldü. Seks ve doğum onun için büyük açık saçık şakalardı.

"Çocuk bekliyorsun!"

Bunu söylediğinde dönüp odadan çıktım. Korku, acılık, nefret, haftalarca beni benden aldı, bir kasırga gibi herşeyi silip süpürdü. Umut dolu herşey silindi. Mücadele ettiğim cehenneme — dırıldır eden, ağlayan kadınlar, yemek ve giyinmek için kocama bağımlı olmak, okumanın bir düş olması cehennemine— geri döndüğümü gördüm. Bebeği yoğun bir nefretle düşündüm.

"Çocuğum olmayacak!" Sanki onun hatasıymış gibi pansiyon sahibine açıkladım. "Olmayacak, Önce kendimi öldüreceğim... bana ne yapılacağını anlat."

Çöl yollarında deli gibi at sürdüm ve sonra attan inip tükeninceye kadar koştum. Ağladım ve nefret ettim, ağladım ve nefret ettim. Gene de her sabah hastalandım. Yemek yemeyi kestim, içimdeki düşmanın büyümesini nasıl engelleyeceğimi bilmediğimi düşündüm. Kumarhanenin üstünde muayenehanesi olan doktor bana yardım edemeyeceğini söyledi — bu yasadışıydı; bir eczaneye gidip ilaç alabilirdim. Beni sözlü olarak yönlendirdi. Eğer yolunda gitmeyen bir şey olursa, onu çağırabilirdim, böylece operasyonu tamamlamak için yasal hakkı olurdu.

"Ne kadar tutar?"

"Size özel bir fiyat vereceğim: yüz dolar."

Biriktirdiğim tüm para! Daha ucuz bir yer bulabilirdim. On dolar muayene ücretini ödeyip eczaneye gittim. Ama bedenimi tanıımıyordum bile. Gizlice ve körcesine bir panikle öğrenmeye çalıştım. Yapamadım — aklım karmakarışık, korkudan durmuştu.

Bedenimin doğası ve çalışma sistemi, içimde büyüyen yaşamın doğası hakkında en küçük bir fikrim yoktu.

Sonunda Knut'a, "bu senin hatan," diye yazdım. "Gel ve beni bu beladan kurtar, yoksa kendimi öldüreceğim."

Günler geçti, hiçbir cevap gelmedi. Bir gece küvette yattım, ama kendimi suyun altında tutamadım. Çırpınmamı duyan pansiyon sahibi koşup beni sudan çekti.

Ama Knut geldi — günlerdir yoldaymış. Doktora gitti. Doktora, "Ya burada yaparsınız, ya da kentte aldırınız," demiş. "Karım, bir şey yapılmazsa kendini öldürecek."

Doktor ciğerlerimi ve kalbimi dikkatle inceledi ve kuşkulandığı şeyi buldu — veremdim ve müdahale gerekliydi! Çocuk doğurmak çok tehlikeli olurdu.

Ayıldığım zaman Knut'ı yatağımın yanında gülümseyerek oturur buldum. Ona bakmayı sürdürdüm, gülümsemesinden nefret ediyordum — nefret ediyordum, nefret ediyordum, nefret ediyordum! Bedenim açık bir yarayken, sonsuzluğun önünde durmuşken, gülümsemeye nasıl cüret edebiliyordu... bedenimden bir çocuk alınmışken ve aklımla bedenim onu çağırıyorken, gülümsemeye nasıl cüret edebiliyordu... boşlukta kendimi yalnız hissediyorken, gülümsemeye nasıl cüret edebiliyordu... nasıl cüret edebiliyordu... hiçbir şey bilmeyen o, hiçbir şey, hiçbir şey!

Tüm param gitmişti, Knut da çöle dönmüştü. Müdahalenin parasını ödemesine izin veremezdim... bu benim bedenimdi ve hiçbir erkeğin bunu ödemesine izin veremem, dedim. O zaman yüzü soldu.

Sonra dağların ardında bir okul olduğunu öğrendim ve aynı zamanda çalışıp çalışamayacağımı soran bir mektup yazdım. Bir ay sonra gelen yanıt olumluydu. Para kazanabilirdim, ama yeterince değil. Knut'a mektup yazarak, "Gidiyorum ve dönmeyeceğim... beni görmek istersen sen gelmelisin," dedim.

O okulda üç mutsuz yıl geçirdim. Adımı sordular. Marie Rogers, diye yanıtladım. Babam doktor, evet. Ölü, evet. Kocanın adı Knut Larsen.

"Ya, o zaman sizin soyadınız da Larsen!" dediler.

"Benim adım Marie Rogers!"

"Evliyim dediniz."

"Evet, ama ben Rogers adıyla doğdum ve bu adla öleceğim."

"Üzgünüm Bayan Larsen, ama sizin soyadınız Larsen."

Bu üç yılımı zehirledi.

Bir keresinde geçkin bir kadın öğretmen bana acıdı: "Bir evin ve çocukların olacağına, kendi başına yaşamam gerçekten utanç verici!"

Hızla ona doğru döndüm, birbirimize, iki ayrı dünyayı ayıran bir körfezin kıyılarından baktık. Daha o zamandan, benim kötü bir kadın olduğumu biliyordu. Ama ben, köleleştirilememiş bir kadın olduğum inancındaydım.

Başka bir öğretmen, görünüşümün daha doğru düzgün olması için bir şey yapıp yapamayacağımı sordu; evine gidip bir elbisesini kabul edersem, yol param için beş cent önerdi. Hızla ona doğru döndüm, birbirimize, köprü kurulamayan bir körfezin iki kıyısından baktuk gene.

Öğretmenler beni izlediler — rahatsız ve meraklı. Yaşam tarzımın doğru olmadığını hissediyorlardı. Nazik, terbiyeli, anlaşılmaz bir kız. Çok çalıştığım için bana hoşgörölü davrandılar. Çünkü umarsızlık korkusuyla, acı ve açlıktan daha etkili ruhsal ve zihinsel çelişkilerle yüklü olarak çalışıyordum. Saatlerce daktilo yazar, yalnızca derse koşmak için ara verirdim. Pansiyonda, yiyecek ve oda parasını çıkarmak için masalara hizmet ederdim. Gece başımı kitaplara gömüp, beynim dönünceye kadar çalışırdım. Geceler gençliğimi, sağlığımı, tatlılığımı ve nazikliğimi aldı — gençliğe ait olan tüm kendiliğindenlikleri. Önümde diploma alma fırsatı vardı; ve o zaman Beatrice ile George'a yardım edebilirdim.

Bütün bunların ortasında kent altüst oldu. Emma Goldman adlı bir kadının toplumsal drama üzerine konuşacağı açıklandı. Şehrin işadamları bir konferansa izin verneyi reddettiler. O kim, diye sordum. Çok dehşet verici türden, dediler, uzun ve tehlikeli diliyle herkese açık kamu malı bir kişilik. Bir kitapçıdaki tartışmayı dinlemek üzere işime ara verdim. Konuşmacılar, dükkanın sahibi kadın, genç bir doktor, bir

keresinde okulumuzda da çalmış olan bir müzisyen ve sosyalist bir genç papaz. Onlardan, Emma Goldman'ın ünlü bir kadın spiker ve yazar, sosyal adalet ve özgürlük savaşçısı olduğunu öğrendim. Ona konuşma hakkının verilmesi için mücadele ediyorlardı.

Konferanslarına izin verilmesinden sonraki günlerde, kamu savaşı alevlendi. İşadamları, özgür konuşma hakkı talep eden emekçi kalabalığının üstüne polis yolladı. Bu tür bir teori hakkında çok az şey biliyordum, ama dinledim. Özgür konuşmanın karşısındakiler, tanıdığım toprak spekülâtörleri gibiydi. Emekçilerin ve sosyalistlerin söylediği şeyler kendi duygu ve düşüncelerimi vurguluyordu. Sonra polisle işadamları onları serbest bırakınca, ben de eyleme çekildim ve şoklarını kırıntıya çalıştım. Cezaevi; işçiler, sosyalistler, her trenle gelen I.W.W. ve çok sayıda aydınla doluydu. I.W.W.'nin başını çektiği, California'da aylardır verilen özgür konuşma hakkı mücadelesi, orada da başladı. Haklı olduğumuza inanarak, olabildiğim her yerde oldum. Arkadaşlarımla ağza alınmayacak sözcüklerle çağrıldığını işittim, tutuklanıp dövüldüğünü gördüm. Sokak mitinglerine itfaiyeden getirilen yangın hortumlarıyla su sıkıldı. Tutuklanmamayı başardım, fakat dövüş, içimde biriken enerjiyi açığa çıkardı. Daha derin konular hakkında çok az şey biliyordum. Çünkü her zaman, önce hissedip davranan, ardından düşünen biri olmuştum.

Bir polisin dokunuşunu ilk kez mücadele içinde hissettim. Elleri ceplerinde zararsız yürüyen bir işçiye iki polis saldırdı. Polislerden biri onu diğerine doğru itti; ikinci polis işçiye yakasından yakalayıp, bir kanun adamına saldırdığını bağırdı ve onu yere çaldı.

"Yalan bu!" diye bağırdım, dehşetle; beni dinleyeceklerini düşünüyordum. "Bu polis onu itti... onu gördüm... adamın elleri cebindeydi."

Polisler zaten adamın üstündeydi. Yumruk yumruk üstüne, yüzüne vurdular ve gözlerinden kan fışkırdığını gördüm. Çok sayıda işçi yaklaştı, ben de onlarla birlikteydim. Bir atılışa polislerden birinin sırtına çıkarak onu tırmalamaya başladım. Çılgınlık ve kaçan ayaklar vardı. Köşeden bir manga polis koşarak geliyordu. Mavi, maymuna benzer bir kol beni arkadan sarıp havaya fırlattı. Kol beni tam iki metre öteye fırlatmıştı ama, benim de parmaklarımla arasında

bir polis ceketinin düğmesi vardı. İki işçi beni kaldırdı ve birlikte kaçtık. Bir matbaa odasından, polislerin sokakları sopalarıyla temizlediklerini, yaralanmış işçileri ayaklarından sürükleyip; karakola götürdüklerini izledik — "kanun adamlarına saldırmak" tan.

Kız kardeşim Beatrice, benim gibi, vahşilikten çıkıp geldi. Okulu bitirmiştım ve öğretmenlik yapıyordum. İlk aylığımı Beatrice'e gönderdim. Geldiğinde, benden daha dağlı olduğunu gördüm — dağların güzellikleri ve ihtişamını değil, bedeni ve ruhu mahveden sert ve yasaklayıcı yaşamını almıştı. Gözleri tedavi görmek ve gözlük takmak zorundaydı, dişleri aylarca bakım gördü, omurgası eski bir incinmeden dolayı rahatsızdı.

Onu görmeyeli dört yıl olmuştu ve şimdi o geldi, bir kadın ve bir yabancı, sessiz, kuşkulu, düşman, teni, üstünde yaşadığı toprak kadar kahverengi. Güzel bir alından aşağı süzülen siyah saçlarıyla uzun boylu, esmer bir kız; acı yerine gülmek için yaratılmış dudaklar; kasvetli mezarında yatan anneminkileri andıran derin güzel gözler.

Beatrice, "kendini kanıtlama" çabası olarak, daha gelişmiş konuşma biçimime içerledi, çünkü aksanımla şivemi düzeltmeye çalışmıştım. Gücenikliği kendini sessizlikle açığa vurdu. Soyunduğunda, büyük kaslı kollarını, derisinin altından gözüken kasların iz bıraktığı sırtını gördüm. Çoraplarını çıkarınca şaşkınlık içinde bakakaldım. Yıllar önce, kısa elbiseli, ince uzun bacaklı bir kızken, Big Buck en ciddi tavrıyla:

"Bee, sen büyüyünce şarkıcı olmalısın," demişti.

"Neden?" diye sordu, iltifat bekleyerek.

"Çünkü bülbüllerinkine benzer bacakların var."

Fakat bacakları artık bülbül bacaklarına benzemiyordu. Kararmıştı ve kalçadan bileğe dek yara izleriyle doluydu. Bir yanında eti parçalanmıştı. Kemiği yalnızca kararmış deri tutuyordu. Bir keresinde ata binmişti ve at onu tel çite atınca bacağı parçalanmıştı. Kangren olmuştu —ve çiftlikte doktor yoktu— yarayı kendi kendine kesmiş, sonra dağlamıştı! Tüm bedeni yara bere içindeydi. Elleri ağır işten çizik içindeydi ve karaydı — çamaşır yıkamaktan. Her zaman

yorgun olmuştı. Çiftlik yaşamını unutmaktan başka bir şey istemiyordu.

Knut işi bırakıp bizi görmeye geldi. Beatrice ile birbirlerini, eleştirel gözlerle tepeden turnağa süzdüler. Knut onun yanına gelip, elini omuzuna koydu ve "Göründüğün kadar güçlü olduğunu sanıyor musun?" diye sordu. Hızlı bir hareketle, Beatrice onun elini yakaladı ve gücünü gösterdi. Birkaç saniye sonra Knut yerde iki seksen yatıyordu ve Beatrice de onun karnına oturmuş, dostça öğüt veriyordu:

"Boyundan büyük işlere kalkışma."

Beatrice'e okumasını tavsiye ettiğimde, bana sus dercesine baktı. Okumaya niyeti yoktu. Yalnız kalırsan, diye önerdim, okuldan erkekler ve birkaç kızın mobilya ve müzik aletleri yaptığı bir atölye vardı. Dudakları küçümsemeyle kıvrıldı... müzik aletleri!.. ama yola korkakça bir göz attı.

Günler geçtikçe tedirginleşti. Burada hiç at yok mu, diye sordu. Evet atlar vardı, ama kiralamak için çok para istiyorlardı. Sonra onu tanıdığımdan (çünkü kendimi tanıyordum):

"Bee,-ben aylık alıyorum. Her ay sonu senle ben bunu ikiye böleceğiz. Harcamalarımızın yarısını ödeyeceğiz ve geri kalanla da ne istersek yapacağız. O zaman istersen kasabadaki tüm atlara bin; ya da parayı bitirip çiftliğe geri dön — nasıl istersen," dedim.

İlk paramızı böldüğümde, ilgiyle bekledim. Fakat ne atlara para harcadı, ne de gidiş bileti aldı. Bir gün okul atölyesine gidip içeri bir göz attı. Makine ve aletleri inceledi ya da evirip çevirdi.

"Bu bir uçak," öğretmen ona açıkladı.

"Ya, öyle mi," horgörerek karşılık verdi, "beni uçak getirmiş!"

Öğretmen bir daha ona hiçbir şey açıklamaya kalkışmadı.

Öğrencilerin üzerinde çalıştığı Meksika maun ağacını inceledi ve öğrenciler tahtayı keser ya da çivilerken onları dikkatle seyretti. Alet böyle tutulmazdı ki!

Sonra çalışmaya başladı. "Sanırım, oradaki birkaç şeyi hemen yaparın," dedi. Kiraladığımız küçük bungalov için eşya yapmaya başladı. Masalar, kitaplıklar, iskemleler, askılıklar ve ayakkabılıklar

yaptı. Uzun esmer kolları kesti, rendeledi, zımparaladı ve vernikledi. Aletten korkmayan birinin çekiç kullandığı gibi çekiç kullandı — hiç de kadınca değil! Çekiç vurmak ona büyük bir doyum veriyordu ve başkalarının gürültüden rahatsız olması onu zerre kadar ilgilendirmiyordu.

Bir gün İngilizce dersine girdi ve sonra bana, "sanırım mobilya işinde yardımcı olması için biraz matematik ve geometri öğrenebilirim," dedi. Kısa bir süre sonra, "edebiyat ve tarih öğrenebileceğini ve belki sepet dokuyup modellik edebileceğini," söyledi. Birkaç ayın sonunda, "Şuraya bak! Sanırım sevinçten uçacağım!"

Okulu ve öğretmenleri sevmeyi öğrendi. Aylar içinde, beyaz spor giysilere bürünmüş şık bir kıza dönüştü. Fakat, yetenek ve değer son tahlilde fiziksel güçle ölçülebileceği düşüncesini korudu; ve sık sık kavgaları ayırmaya çağrıldı.

O ve ben hâlâ yabancıydık... yıllar ve doğa bunu yaratmıştı. Benden kişi olarak hoşlanmıyordu. Ona göre benim arkadaşlarımın "sınıfı yoktu". Hiçbir şey onu bir sosyalist toplantıya katılması için ayartamazdı. Ve çok daha sonra, Savaş dünyayı kapladığında, savaşta yalnızca muhteşem askeri müzik, yakışıklı genç erkeklerin "bir elleri arkalarına bağlı dünyayı dövmesi"ni gördü ve kadınların "temizliğe" yardımcı olamayışına çok üzüldü.

California Üniversitesi beni öğrenci olarak kabul ettiğinde, Beatrice bir yıldır benimleydi. Zaman kısa ve değerliydi — üç kısa yaz ayı. Knut, bize birkaç gün içinde katılacağını yazdı. Yazın Bee ile ben büyük demir kapıları geçip üniversite kampüsünde durduk. Bir masalın sayfaları açılıyordu sanki. Onca yıl ve onca acı! Herşeyin bir rüya olduğu duygusuna kapılmışım. Ben, bir üniversite öğrencisi!

Sonunda öğrenci olduğumu belirten bir kart verildi elime. Beatrice özel öğrenci olarak kabul edilmişti. Kayıt salonundan çıkıp kalabalığın arasından hızla geçtik, neredeyse bağıracaktım. Çam ormanından geçip, ıssız Yunan Tiyatrosu'na gittik. Yukarıda çamlar, başları beladaymış gibi iç çekiyorlardı. Ama benden daha düşünceli olamazlardı. Beni düşündüren George'du... belki gelecek yıl onu

yanıma alacak kadar param olurdu. Bu konuda Beatrice'in ne düşündüğünü bilmiyordum — suskunluğu her zaman kuşkulandığım duyguları gizledi, ama doğası hakkında hiçbir şey bilmiyordum.

Haftalar geçtikçe, ikimiz de hiç azalmayan bir yoğunlukta çalıştık, kampüs yollarında koşan kafasını sık sık bir anlığına görürdüm. Zaman şaha kalkmış gibiydi ama yeni bir enerji beni ileriye doğru çekiyordu. Knut da gelip bize katıldı, ortak dairemizi paylaştı. Okulun bastırılmış atmosferinden uzakta, ağır çalışmadan uzakta, aklım netleşiyor ve güçleniyor, ışığın kanatlarında ileri doğru atıldığımı hissediyordum.

Gene de, bu hoş, sempatik atmosferde bile çelişkilerden kurtulamadım. Başımın içinde alıcı kuş gibi dönüp duran hamile kalma korkusu vardı. Bu uykuyla sakinleştirilemeyen bir isyan eğilimi duyuyordum. Bu duygu, bir gün, antropoloji dersinde bir öğrenci, zencilerin ikinci sınıf durumu konusunda hiçbir bilimsel kanıt olmadığını yadsıdığına başladı. Renkli derililer doğal olarak ikinci sınıftır, dedi — onları tanımak için bir bakmak yeterliydi! Öğrencinin arkasında ince yüzlü bir Hintli; bir zenci kız ve salonun en gerisinde bir Amerikan yerlisi vardı. Ayağa kalkıp, söylediğini kanıtlamaya davet ettim.

Profesör bu tür çatışmaları eğlendirici ve ilginç buluyordu, kesmeden dinledi.

"Bir zenciyle evlenir miydin?" diye sordu öğrenci.

"Tanıdığım bazı beyazlardansa bir zenciyle evlenmeyi tercih ederim!"

"İşte! İşte!" diye haykırdı Profesör, "bu konuyu bilimsel açıdan tartışalım!"

Knut ile öğrenci tartışmaya dışarıda devam ettiler. Knut nazik, öğrenci dogmatikti, kafası çok önce taşlaşmıştı. Ağaçları kökleriyle sökebilecekmişim gibi bir duyguyla kampüsten fırladım. Sonra eve gidip Asya üzerine ilk denememi — beyaz ırk barbarlık dönemini yaşarken Çinlilerin uygarlığa yaptığı katkı üzerine bir deneme— yazdım.

Okul yaşamım harika gidiyorken... gene her sabah hastalanmaya başladım. Karanlık kanatların gölgesi aklıma gittikçe daha sık düşmeye başladı. Bir kadının tek başına bu yükü taşıması büyük bir haksızlık olarak geliyordu; oysa erkekler bu süreçte özgür ve mutluydu.

Bir çıkış yolu aradım. Belki de, diye önerdim Knut'a, hiç çocuğum olmaması için ameliyat olabilirim. Buna karşı çıktı... beyni zedeler, dedi. Bana göre, böyle mücadele verip korkmaktan daha iyiydi. Bunu hiçbir doktor kabul etmezdi — yasadışı dediler. Kilo verdim ve okul yük haline geldi. Knut'a kırıncı şeyler söylemeye başladım — sanki benden daha fazla sorumluluğu varmış gibi! O, öyle solgun ve acınası!

Gizli müdahalelerle para kazanan bir doktoru öğrendik. Knut korkuyordu, ama umarsızlıkla gittik. Kadınlarla dolu —saygın kadınlar, genç ve orta yaşlı kadınlar, eşler ve anneler— bekleme odasında iki saat bekledik. İyi giyimli kadınlardı — yalnızca parası olanlar böyle bir müdahalenin parasını ödeyebiliyordu. Yaklaşık onbeş dakikada bir, biri çağrılıyordu. Kapı sürekli açılıp kapanıyor, birileri girip çıkıyordu. Kendimi iyi hissetmiyordum, Knut'a adeta yapıştım.

Sonra benim sıram geldi. Arka odaya alındık.

Knut beni taksiye taşıdı. "Yürü!" diye emretti hemşire öfkeyle, "yoksa bu evden şüphelenirler!" Ama ben yürüyemiyordum. Feribota gittik, orada insanüstü bir güç harcayıp yürüdüm. Öbür kıyıda taksi bulamayınca otobüse binmek zorunda kaldık. Bu acıya daha ne kadar dayanabileceğimi bilmeden, basamakları çıktım. Alnımdan soğuk terler döküyordum. Bir koltuğa oturup Knut'ın elini tuttum.

"Dik dur! Sana bakıyorlar — herkesin içinde olay mı yaratacaksın?" Sesi sert ve öfkeliydi.

Şok beni doğrulttu. Gözlerimi kapayıp, başımı pencereye yasladım. Knut kızgındı. O kültürlü bir adamdı ve "olay yaratmaya" dayanamazdı.

"Dik dur!" sözü beynimin içinde dönüyor ve acıya karışıyordu. "Dik dur... dik dur..." nasıl da ritmik atıyor! Sonra apartmanın sonsuz merdivenlerini tırmandım ve kendimi yatağa attım... "dik dur... dik

dur...", kalp atışlarımla birlikte atarak beynimin içinde uğulduyordu.

Knut yeniden nazikleşti. Fakat ben başımı duvara çevirdim. Artık sevecenliğine ihtiyacım yoktu. Bana o şekilde dik durmamı emrettikten sonra.

Bu son oldu. Ona karşı çok zalim olan ben, bana yaptığı tek bir zalimliği unutamıyordum. Bir kocanın karısına emir vermesi gibiydi — hiçbir erkek beni sahiplenemez ya da emir veremezdi. O sırada heyecanlı oluşu bir şey farkettilmiyordu.

Ben okula dönünce, Knut Üniversite'de kaldı. Dostça mektuplarla boşanmaya karar verdik. Bir daha evlenmesi halinde sorun çıkmasın diye hatanın bende olması daha iyi, dedim. İncitebileceğim kimse yoktu ve bir daha asla evlenmeyecektim.

"Suçu üstüme alıyorum," diye yazdım, "*ben* suçluyum. Evli olmayı istemiyorum; evlilik çok korkunç ve bir daha asla evlenmemeliyim. Hatalıydım — çünkü sen beni sevdin, bense sevginin ne anlama geldiğini bilmiyorum. Kendi adımları da geri istiyorum."

Davayı, benim onu terketmemi gerekçe göstererek açtı, ama bunu yaparken de karşı çıkıyordu, beni seviyordu çünkü. Ailesinin bize hediye ettiği gümüş eşyaları geri verdim. İki hafta sonra ondan, mektuplarının en incisini aldım. Şöyle yazıyordu:

"Artık boşandık, sen de yeniden Marie Rogers'sın. Çevreme düşen kırmızı ve sarı sonbahar rüzgârlarıyla burada otururken, çok üzgünüm. Seni çok sevmiştim. Yaşamımdaki ilk aşktın ve sanırım belki de son aşk olacaksın. Evliliğimiz başarısız oldu, öyle ya da böyle yararsız bir başarısızlık. Belki de ben çok cahildim. Şimdi belki dost olabiliriz, her zaman sana yardıma hazırım. Bir şeye gereksinmen olursa, bana bildir, sana yardımcı olurum."

Mektubu okumak hoşuma gitmedi. Ona şöyle bir göz attım; yüreğimdiki bir şeyleri uyandırmasın, aşkı aramayayım diye. Çünkü aşk kadınların düşmanıdır... Bunun ne anlama geldiğini biliyordum — sürdürürsem herşeyin sonu, Beatrice'in, George'un eğitimlerinin sonu. Hayır! Dinlemeyecektim.

Ruhum üzerinde diktatörce etkili olan aklım, sevgi isteği ve

erkeklerle kadın arasındaki sevecenlik gereksinimi üzerindeki bastırma ve unutma örtüsünü kaldırmaya başladı. Bir yerlerde yalnızlık, belirsizlik, mutsuzluk vardı. Gene de başımı salladım — böyle şeyler zayıflar içindir. Ben tekrar özgür bir insandım, adım Marie Rogers'dı, evim dünya, arkadaşımşa rüzgârı.

Ülkesi hakkında ders vermek üzere bir Hindu okulumuza geldi. İngiltere doğumlu adamlar Mütevelli Heyeti'ndeydi, önerilen dersi duyunca karşı çıktılar. Nedenini merak ettim ve Hindistan'ın İngiliz yönetimi altında olduğunu ilk kez öğrendim. Düşünceleri önce Fakülteye ve Mütevelli Heyeti'ne sunulup uygun bulunursa, Hintlinin ders vermesine izin verilecekti.

Hintli geldi — zayıf yüzlü, ciddi gözleri olan, uzun boylu, esmer, yaşlıca bir adamdı. Ana girişin önündeki merdivenlerde dururken önümden geçti. Adamdaki bir şey beni çok kederlendirdi. Belki de bunun nedeni, insanların renkleriyle değerlendirildiği bir ülkedeki renkli derili biri oluşuydu. Ya da alt konuma konulan, aşağılanan olmasıydı.

Bir saat sonra konferans odasının kapıları yeniden açıldı. Genç bir öğretmen ve İngiliz mütevelli heyetinden biri dışarı çıktılar, hararetle bir tartışmaya dalmışlardı.

Mütevelli heyetinden olan öfkeyle, "adam bölücü!" diye haykırıyordu, yüzü hiddetten kıpkırmızı olmuştu.

Genç öğretmen, "yalnızca ülkesinin özgürlüğünden söz ediyor," diye yanıtladı. "Aynı şeyi biz yaptık... özgürlük için savaştık ve kendimize yurtsever dedik!"

"O bir hain! Hain!"

Öğretmen, "hain mi?" diye sordu şaşkınlıkla. "Kime hain? İngilizlere — ama kendi halkına değil!"

Demek öyle! Hintli ülkesinin özgürlüğünden söz etmişti! O halde haklı olmalıydı. Kapılar yeniden açıldı ve Hintli dışarı çıktı, yalnız. Diğer konuşmacılara yapıldığı gibi, kimse ona eşlik etmedi, kimse onun elini sıkmadı — çünkü mütevelli heyetinin öğretmenler üzerinde büyük etkisi vardı. Hintlinin yüzünde kendine özgü bir

anlatım vardı, bir kez daha hüzünlendim. Yanımdan geçip merdivenleri indi. Bir gölge gibi onu izledim... konuşursam yanlış anlayabilirdi... ama en alt basamaktaydı ve yetişmezsem gitmiş olacaktı. Aceleyle yanına gittim.

"Konuşmanızı dinlememe izin vermediler, ama bir öğretmenin, ülkenizin özgürlüğünden söz ettiğini söylediğini işittim. Dinleyemediğim için çok üzgünüm."

Bana baktığında, onun gözünde yalnızca kendi ülkemden biri —aptalca şeyler söyleyen bir Amerikan kızı— olduğumu anladım. Kısaca, resmî bir tarzda yanıt verdi, fakat sesi, düşünceli tonuyla beni etkiledi.

"Adınızı ve adresinizi verirseniz, size okumanız için bir şeyler gönderirim, tabii ilgilenirseniz."

Merdivenden inip yanıma gelen ayak seslerini duydum, gene de adımları ve adresimi yazdım. Dönünce İngiliz mütevelli heyetinden birini gördüm. İkimize, yazmakta olduğum adrese baktı ve selam bile vermeden gitti.

Okul müdürü çok kesin kararlı ve ağırbaşlıydı. "Kuşkusuz anlıyorsunuz," dedi, "bu okulda daha fazla kalamazsınız. Düşünceleriniz, tavırlarınız, eylemleriniz buradaki genç kadın ve erkeklere uygun değil. Başka bir iş bulmalısınız — ne kadar çabuk olursa bizim için o kadar iyi!"

Kadın Dekan, içten nezaketinin izin verdiği ölçüde sert olmaya çalışıyordu. O da kesin kararlıydı: "Kardeşinin iyiliği için başka bir yere gitmenin daha iyi olacağını söylememe izin ver... kendini kötü hissetme... fakat... onun üzerinde kötü bir etkin var."

Birçok şeyin yanlış olduğunu öğrendim. Sosyalist olduğumu öğrenmişlerdi; kentte erkeklerle görüldüğümü; okuldaki diğer kızlara uygun olmayan kitaplar —Ellen Key'in "Aşk ve Evlilik"— verdiğimi ve bunun gibi şeyleri bildiklerini söylediler.

"Canım," kadın Dekan yalvardı, "gerçekten Sosyalist hareketi incelersen, onların... onların... özgür aşka inandıklarını göreceğini bilmiyor musun?"

"Onlar buna inanabilirler, ama Cumhuriyetçilerle Demokratlar uyguluyorlar!" — lâf oturtmakta ustalaşmıştım!

Cumhuriyetçi olan Müdür, "yeter!" diye kesti.

Oradan ayrılıp, tam bir terkedilmişlik içinde ağladım. Bende sorun neydi, bilmiyordum. Sevdiğim kardeşime kötü örnek olmak! Ne varki Bee bile beni kınadı, suskunluğuyla beni kınadı. Belki de farketmezdi! Belki başka bir yerde... hemen ileride... daha iyi olacaktı.

Tren, Denver istasyonuna yavaşça girince, aşağı indim. Helen bana doğru geldi, siyah kürk manto ve kürk şapka giymiş ince bir görüntü. Boyalı yanaklarını öptüm ve kuş cıvıldamasına benzer gülüşünü, kalın sesini duydum. Onun ardında başka bir kadın duruyordu. Şaşkınlıkla bakakaldım, çünkü bu kadın ben olabilirdim; benim yüzüm, benim gözlerim, ağzım ve tenim ve kürk şapkanın altında benim saçlarım... ve aynı benim kilomda! İleri doğru yürüdü... ve ben nasıl yürürsem, o da öyle yürüdü! Platformda başka bir ben ortaya çıkmış gibiydi; bir farkla — kadın çok güzel giyinmişti ve yanaklarıyla dudakları boyalıydı.

Yaşıtlım Mildred kuzen-teyzeyi görmeyeli neredeyse onbeş yıl olmuştu, o zaman Mildred kötü, şımarık bir kızdı. Şimdi birbirimizi merakla süzüyorduk ve öyle görünüyordu ki, birbirimizi çocukluğumuzda sevdiğimizden daha çok sevmeyecektik. Sesi boşuktu. Tavırlarındaki bir şey, kendimi savunmada hissetmemi getiriyordu. Çenesini küstahça kaldırmıştı.

Yaşadıkları yere gittik. Helen odasına benim için bir kanepe koydu. Odada duygusal resimler, sevgililerin, kanatlı meleklerin resimleri asılıydı. Oymalı tahta eşyalar duvara asılmıştı, oymalı ve boyalı kutular tuvalet masasına konmuştu... çok düzgün yapılmamış, ama bazıları güzel ve karmaşık, el oyması.

"Onları ben yaptım," Helen'in sesi ardından belirtti, sesinde bir mahçupluk gölgesi vardı.

"Sen mi!"

"Evet. Bir marangozdan öğrendim. Yalnız olduğumda zaman geçirecek bir şey! Bu iskemleyi satın alıp üzerine oyma yapım... karyolayı da ben yaptım!"

İskemle ve yataktaki oymalarda parmaklarımı gezdirdim. Sonra dönüp ona baktım, son gördüğümünden bu yana yaşlanmıştı, alnında, ağzının ve gözlerinin çevresinde kırışıklıklar vardı. Pencerenin altındaki kutudan başka oymalı tahta eşyalar çıkarırken, ürkek bir hali vardı.

"Görüyorsun, bu fazla güzel değil!" dedi.

"Ama bence harika!.. neden, Bee'nin yaptıkları kadar hoş, ama sen ince şeyler yapıyorken o büyük parçalarla uğraşıyor!."

Yüzü şimdi kızarmıştı. "Evet, hoş bir şey olduğunu düşünüyordum, ama senin seveceğini sanmamıştım!"

"Başka neler yaptın?"

"Burada bir şey var... fazla güzel değil."

"Ama güzel! Neden böyle şeyler söylüyorsun!"

"Bugün çalışmıyorum, çünkü sen geldin," diye anlattı bana, tavırlarında, yıllar önce çamaşırhanedeki gömlek makinesinde uzmanlaştığı zaman duyduğu gurur yankılanıyordu. Açıklıyordu: "Yaklaşık yüz kızın çalıştığı bir fabrikada çalışıyorum," —hâlâ kendinden bir kız olarak söz ediyordu— "kolejler için flama yapıyoruz. Mildred da orada çalışıyor. Bu evdeki kızların bazıları da orada."

Öğleden sonra beni fabrikayı görmeye götürdü. Kızlar sırayla oturmuş, kolej ve üniversite öğrencilerinin odalarını süslemek için dikiş makinesinde flama dikiyorlardı. Helen en yüksek maaşı alıyordu — haftada yedi dolar. Sonra, "kızlar"ın yaşadığı apartmana geri döndük. Anlamaya başlamıştım. Helen yaşlanıyordu, erkeklerse genç kızları sever. Fabrikada çalışarak, küçük banka hesabına dokunmadan yaşayabiliyordu. Hiç "dostu" olmadığı bir zaman gelecekti çünkü.

Mildred daha genç ve daha başarılıydı. İlkesizdi ve kazandığı tüm parayı giysilere harcıyordu. Ona göre erkekler para kaynağıydı — başka bir şey değil. Evdeki kızlardan bazıları Helen gibiydi, belirsiz bir geleceği olan geçkince kadınlar. Kimileri Mildred gibi kaba ve bayağıydı; yaşamın yırtıcı bir hayvan olduğunu ve hâlâ şansları varken gaspetmeleri gerektiğini biliyorlardı.

Birçok gün Helen'le birlikteydim, ama bu süre boyunca tek bir adam onu görmeye gelmedi. Belki de bunun nedeni, benim onuruma

tatil yapıyor olmasıydı. Bir gece Helen ile ben saatlerce uyumadık; o, odanın bir köşesindeki yatağında, ben, öbür yandaki kanepede. Diğer geceler gibi o gece de, dış kapı saatler boyu açılıp kapandı; adımlar merdiveni tırlandı, bizim koridorda durdu ya da üst katlara çıktı. Ara sıra erkek sesi, bazen de kadın kahkahası duyuldu. Ağır ayaklar merdivenleri indi ve dış kapı açılıp kapandı... kentin saygın erkekleri eve, eşlerine, kızlarına, kız kardeşlerine ve annelerine gidiyorlardı.

Helen ile ben orada yatarken, karanlıkta konuştuk.

"Bu hayata dayanamıyorum, Helen" dedim, "senin nasıl dayandığını anlamıyorum."

"Dilenciler seçici olamazlar." Sonra ekledi. "Ne yapabilirim ki?"

Söyleyecek bir şeyim yoktu.

Bir süre sonra yeniden sordu: "Neden New York'a gidiyorsun?"

"Kendimi ve Bee'yi geçindirmek için çalışmaya gidiyorum. Sonra üniversitede okumaya çalışacağım. Orada yaşayan bir arkadaşım, gündüz çalışıp gece üniversiteye gidebileceğimi söylüyor."

"Bir... üniversiteye mi?.. Ama okuman daha bitmedi mi?"

"Hayır. Birçok şey okumak istiyorum; tarih, edebiyat, ekonomi ve yazmayı öğrenmek istiyorum."

"Fakat eğitimi tamamladığını ve tüm bunları bildiğini sanıyordum."

"Hayır. Hep öğrenecek bir şey vardır. Yeni bir kitap okuduğunda ne kadar az bildiğini görürsün."

Bir süre suskun kaldı. "Sanırım dünyadaki bütün kitapları kimse okuyamaz, değil mi? Fakat sanırım istediğin sürece çok şey öğrenmek hoş olmalı." Sesi devam etti: "Sanırım çok para kazanacaksın."

"Bilmiyorum — çok olacağını sanmıyorum. Para kazanmayı bilmiyorum herhalde."

"O halde daha kültürlü olmanın yararı ne?"

"Çünkü öğrenmeyi seviyorum."

Aramızda yeniden bir suskunluk oldu. İkimiz de karanlığa bakarak yattık. Sonra Helen'in sesi duyuldu.

"Sen... evlenmiştin... yalnızca bir kere mi?"

"Evet."

"Neden zengin biriyle evlenmedin?... kültürlüsün."

Bunun üzerine düşündüm. "Hiç zengin birini tanımadım. Ve tanısaydım da evlenirmiydim, bilmiyorum. Evlenmiş olduğuma pişmanım. Artık erkeklerle ilgili bir şey istemiyorum... zengin ya da yoksul, hepsi aynı kapıya çıkar."

Helen dinledi, sonra ürkekçe, duygularımı incitmek istemiyormuş gibi: "Fakat sen *çok* kültürlüsün, Marie, zengin biriyle evlenebilirsin. Kendini sakınmanın yararı ne? Bir gün yaşlanacaksın."

"Kendimi sakınmıyorum, Helen! Her neyse, hiçbir erkekten. Bir gün zengin olursam, bu kendi kazandığım parayla olacak."

Sonra utanç duydum... Helen orada yatıyordu ve onu es geçtiğimi düşünebilirdi. Öyle nazik ve iyiydi ki, beni altı ay okula göndermişti. Oda karanlıktı, dışarıda ise şehir uğulduyordu. "Bunu söylemek istemedim, Helen... fakat sanırım daha çok öğrenirsem, çok para kazanabilirim."

"Evet, bu iyi olur."

Huzursuzca döndüm. Çok ayıptı... kapanan kapılar ve giden ayaklarla noktalanan gece. Dışarıda şehir sessizliğe bürünüyordu. Bu kısa varoluşun korkunçluğu önünde, kendimi bedbaht hissettim. Öyle yararsız bir acı... öyle yararsız... öyle yararsız.

Helen'in sesi dalgınlığımı bozdu. Güvenle konuşuyordu: "Görüyorsun, ben de yeni şeyler öğreniyorum. Fabrika beni yoruyor... eskisi kadar güçlü değilim. Zarları sallamayı öğreniyorum... bunu öğrenmek uzun zaman aldı. Sonra bir tütüncüde çalışacağım... erkeklerin gelip sigaraları nasıl salladığını biliyor musun? Yani orada iyi bir iş kapabilirsem, iş ağır olmayacak, hem hoş erkeklerle de tanışabilirim."

Başımı battaniyenin altına gömdüm ve sesi kesilince battaniyeyi yeniden açıp pencereden dışarı baktım, yüksek cennetlerde parlayan yıldızları seyrettim... hiçbir şey iyi ya da kötü görünmüyordu... herşey olduğu gibiydi... herşey dayanılması gereken bir deneydi. Derin bir uykuya daldım. Helen düşlerimde geziniyordu —

gördüğüm en parlak ışıkla çevrelenmiş geniş, belirsiz bir figür. Uyandım, ama rüyadaki duygu saatlerce sürdü, asla yollarını değiştirmeyen yıldızlara bakarak yattım.

New York'a gitmek üzere Denver'dan, bu sofu kentten ayrılırken, Helen trene dek bana eşlik etti. Yanaklarımı öperken gözlerinde yaş vardı; yüzünde de rica.. ifade edemediği bir şey. Üstüme bir durgunluk çöktü... gidip onu bırakmak bir ihanetti sanki. Kalsaydım yapabileceğim bir şey yoktu... gene de annemden ayrıliyordum sanki. Gitmekten başka ne yapabilirdim... Beatrice vardı, George vardı ve zaman peşimdeydi. Helen... daha ileri bir zamana kadar yapabileceğim bir şey yoktu... o zaman yaşlı bir kadın olacaktı.

Kafamda bir kıvılcım çıktı. Doğrudan New York'a gitmektense, hiç görmediğim Robert Hampton'ı görmek üzere güney üstünden gidecektim. O bana yıllarca eski okul kitaplarını göndermiş ve okumamı, sonra sınavlara girip okullara gitmemi sağlamıştı. Mektupları beni okumaya teşvik etmişti, resmi yıllarca masamın üstünde asılı durdu. Eski kitapları benim için hâlâ birer hazinedir.

İki yıldan fazladır ondan haber almamıştım. Birkaç yıl önce mektupları düzensiz, ilginç olmaktan uzak hattâ sıkıcı olmuşlardı. Babasının ölümüyle okuldan ayrılıp, Güney'deki küçük bir kasabada çalışmak zorunda kalmıştı. Öğrendiğime göre aylığıyla annesine ve bekâr kız kardeşine bakıyordu. Ama ne iş yaptığını bilmiyordum — belki de önemli bir şey.

Kafamda o hâlâ uzak bir kahramandı — kesinlikle uzun boylu, esmer bir erkek, tüm kahramanların gülümsediği gibi boyun eğmezce gülümseyen, kültürlü bir adam, sessiz ve saçmalıklar önünde katı. Beni gördüğü zaman soylu yüksekliğinden bakarak, hiç konuşmadan benim konuşmamı bekleyecek bir adam. Öyle boyun eğmez, öyle bilge ve gene de armağanımı almaya tenezzül edecek, dili tutulmuş sessizliğimi anlayacak ya da aralıksız konuşmamı dinleyecek!

Knut ile evlendiğim zaman, bir şey bu adama ihanet ettiğimi söylemişti.

Güneydeki küçük kasabaya telgraf çekip cevabı Chicago'da beklemek küstahça görünüyordu. Fakat cevap geldiğinde, valizim ve

ben gitmeye hazırdık. Tren küçük istasyonda durduğunda saat gece dokuzdu. Birkaç yolcu inmeye hazırlandı. Herkes inene dek bekledim, ama o zaman bile tereddüt ettim, kendimi toplamaya çalıştım. Sonra yavaşça merdivenleri inip çevreme bakındım. Görünürde kimse yoktu... uzakta ufak tefek bir adam dışında, siyah bir şapka ve her an omuzlarından düşecekmiş gibi duran uzun kollu bir ceket giymiş ufak tefek bir adam. Robert Hampton treni karşılamaya gelmedi... ne umuyordum ki! Belki de çok meşgul bir adamdı. Bu da bir avuntuydu ne de olsa.

Uzakta duran küçük adam, gece küçük tren istasyonlarında inen kadınlara bakan biri gibi, bana bakıyordu. Yüzünde yapmacık bir gülümseme vardı. Yanından geçip gitmek üzere valizimi aldım, eski siyah ceketindeki bir düğmenin düşmek üzere olduğunu ve rüzgârda sallandığını farkettim. Ceketin üzerinde iki büyük yağ lekesi vardı. Geçerken, öne doğru ilerledi... belki valizimi almak için; ama ben, onu görmemiş gibi hızla yürüdüm. Sonra sesi adımları seslendi:

"Marie Rogers!"

Durup bakakaldım... yanına gelince ışık altında parlayan yüzüne baktım. Başı ancak omuzuma geliyordu. Şapka başına büyük geliyordu ve kulaklarına kadar düşmüştü. Gösterişli bir hareketle şapkasını çıkardı.

"Neden, Marie! Beni tanımadın mı? Ben seni nerede görsem tanırım, çünkü aynı resimdeki gibisin... daha uzun... fakat önemli değil! Beni tanımadın mı?" Bana yaptığı sürprizden gururlu, yüzüme baktı.

"Evet-t-t... sanırım seni tanıyorum!"

"Şimdi gel de sana iyi bir otel bulalım... Ne kadar kalacaksın?"

"Kalmayacağım... Bir an önce New York'ta olmalıyım. Bir sonraki trene bineceğim... Burada bir gişe var mı?"

Biletçi bir sonraki trenin geceyarısı geleceğini söyleyince, acınası bir hayal kırıklığına uğradı. Beni yemeğe götürceğini söylüyordu. Çamurlu yerlerden geçtik, adımlarımı ona uydurmak için yavaş yürüyordum. Şapkası omuzuma değiyordu, sonra ince, istekli bir sesle coşkuyla konuşmaya başladı. Her gün yemek yediği güzel bir

lokantaya götürüyordu beni. Memnundum... belki de keten örtülü, gümüş ve kristal eşyaları olan masalar — böyle bir masayı nerede görmüştüm? Ah, evet, yıllar önce adını ve adresini bulduğum o ucuz küçük dergide; kare çeneli, yakışıklı erkekler siyah smokinler, kadınlar derin dekolteli giysiler giyinmiş. Belki de konuşabileceğimiz bir yere giderdik... hem sonra o çok bilgiliydi. Boyu kısa, sesi ince ve üst perdeden olduğu için neden kendimi kötü hissedecektim ki — erkekler böyle değerlendirilmez. Napolyon da iri bir adam değildi!

Küçük bir sokağa saptık. Sandalyelerin sırayla duvar boyunca dizildiği bir yemek odasına gittik. Odanın ortasında geniş, yuvarlak, yüksek, üstü mermer bir masa vardı ve erkekler bu masanın çevresinde ayakta durarak yemek yiyorlardı. Mavi ve beyaz kiremit kaplı döşemede yürüyerek uzun bir yemek masasına geldik. Robert bir tepsi alıp, bana da aynı şeyi yapmamı söyledi. Yürüyerek istediğimiz yiyeceği seçtik... hiçbir şey istemiyordum ve hâlâ öyle şaşkındım ki, Robert tepsimi kendisi doldurma gereğini hissetti. Beni uyardı:

"Hadi ye! Seni ben davet ettim ve parasını *ben* ödeyeceğim!"

Bunu söylerken sesi gurur doluydu. Oturduk ve tepsilerimizi iskemlelerin büyük kollarına koyduk. Bütün diğer adamların şapkaları başlarındaydı, fakat Robert benim şerefime çıkardı. Neler konuştuğumuzu anımsamıyorum. İnce sesi, hiç durmadan konuşuyordu. Bazen benim suskunluğumdan şüpheleniyor gibi oluyordu... kuşku ve incinmiş, ama ben gerçekten söyledikleriyle ilgilendiğim, ama yorgun olduğum konusunda ısrar ettim.

"Bana yaşamını anlat," dedim, söylediklerimi desteklemek için.

Genç Hristiyan Birliği (Y.M.C.A.) binasının en üst katında oturduğunu söyledi. Orası hoş ve ucuzdu ve insanlar iyi davranıyorlardı. Babası öldüğünden beri kasabada yaşıyor ve büyük bir bakkaliyenin defterlerini tutuyordu. Bakkaliye sahibi, onsuz ne yapacağını bilemediğini söylemişti, çünkü diğer memurlar her şeyi yanlış yapıyorlardı, ama o çağrılınca her şey düzelmişti... işte böyle! Ne kadar çabuk olduğunu göstermek için parmaklarını şaklattı. Hayır, kasabada tiyatrö yoktu, fakat tiyatroyu onaylar mıydı, bilmiyordu; ayda iki kez Presbiteryen Kilisesi'nde kilise etkinlikleri oluyordu. Kadınlar hoştu ve daha yaşlıca olanlar ondan hoşlanıyordu —

kendilerine göre olanı nasıl da biliyorlardı! Evet, çok okuyordu — içinde hiçbir saçmalık olmayan, ucuz, temiz dergi *Saturday Evening Post* ve güzel, yaşanmış öyküler. Bu öykülerden hiç okumuş muydum?.. *Post*'daki bir ilanın kaç patladığını biliyor muydum? Kaç milyon traji olduğunu biliyor muydum? Hayır! Bu kadar çok satan ve ilanları bunca pahalı olan bir derginin okuyucusu olmaktan gurur duyduğunu gördüm.

Bana sorular sordu. Hristiyan olmadığımı söylediğimde sesi kederliydi. Neden Hristiyan olmalıyım? Neden; hayatında böyle bir soru duymamıştı! Dua etmememe yüreği parçalandı.

"Dua — ne için?" diye sordum. "Dua annemi ya da babamı korudu mu, ya da babamın içmesini, teyzemin fahişe olmasını önledi mi?"

Başını çevirdi —fahişelikten söz etmiştim— üstelik teyzemle ilgili olarak!

"Dua!" diye devam ettim. "Neden dua edeyim? Kendimi rahatlatmak için mi? Neden rahatlamam gerek? Neden dünyanın rahatlaması gerek? Neden *senin* rahatlamam gerek? Bugün rahatlamayla ilgilenmiyorum — durum değişinceye kadar!"

"Dua ve Allaha duyulan inanç, durumu farklı kılar."

"İnsanlar hep dua ettiler ve Allaha inandılar — neredeyiz, bir bak!"

"Umarım Sosyalizme inanmıyorsunuz, Marie. Çok sert konuşuyorsunuz."

"Sosyalistim — ya da sosyalisttim. Şimdi I.W.W.'ye katılmayı düşünüyorum. Chicago ve California'da üyeleriyle tanıştım. Neye inandıklarını anlattılar bana."

"Asalak olduklarını da söylediler mi? Asalak onlar! I.W.W. demek, 'çalışmıyorum' demektir. Bahse girerim, bunu söylememişlerdir!"

"Pekâlâ, anlamı buysa, neden zengin insanlar I.W.W.'ye üye olmuyor — onlar çalışmıyorlar."

Konuşurken başını yana çevirdi:

"Sosyalizm ve I.W.W., evi ve kadının saflığını yok eder."

"Pekâlâ, ne bizim evimizi ne de teyzemin 'saflığını' yok etti. Gene de yok edildiler. Şimdi bana bunu kimin yaptığını söyle!"

Başının arkasına konuşmayı sürdürdüm: "Saflık nedir, bilmek istiyorum! Bir erkekle birlikte yaşamıyorsun, demektir. O halde bütün evli kadınlar saf değil... Sana söylüyorum, hiçbir erkeğin beni saf olup olmamamla değerlendirmesine izin vermeyeceğim! Senin saflık tanımının hiçbir anlamı yok."

Bana acınası bir halde dönerek, "saf olmamayı isterdim mi demek istiyorsun?" diye başladı.

"Kimsenin beni bedenimle değerlendirmesine izin vermem, demek istiyorum."

Aramızda bir suskunluk oldu. Bir süre sonra, "senin farklı olduğunu sanmıştım," dedi.

"Farklı olan bir sürü kız var."

Kendimi üzgün hissediyordum, çünkü yüzü çok mutsuz görünüyordu.

"Üzgünüm," acemice başladım, "sen dua etmekten hoşlanıyor olabilirsin — ama ben hoşlanmıyorum. Bana hiçbir şeyde yardımcı olmaz."

Değişmiş olduğumu anladı. "Sana açıklayabilirim," dedi, "Bir iki gün kalsan sana açıklayabilirim. Yakınlardaki bir nehirin kenarında, ağaçlar altında yürür ve konuşurduk; herşeyi düşündüm — kol kola yürür ve konuşurduk. Çok düşünüyorum, ama burada konuşacak kimse yok. Senin değişmiş olacağını da düşündüm... sana karşı bir şey söylemiyorum, anlıyorsun, değil mi..."

Saat geceyarısını geçtiği halde konuşmayı bırakmıyordu. Umutları Hristiyanlıktaydı. Bir ruhu kurtarmak için gerçekten de çok kısa bir süreydi, ama benim için elinden geleni yaptı. İstasyonda trenin gelmesini beklerken hâlâ konuşuyordu. Merdivene kadar valizimi taşıdı. Allahaismarladık demek için döndüm.

"Marie... üniversitede okuyabilirsin. Bitirdiğinde eski kitaplarını bana göndermeyi unutma, olur mu? Okur ve bir şeyler öğrenirim... burada insan batağa saplanıyor. İşin bittiğinde gönderirsen sana mali açıdan yük olmaz."

Tren hareket etmeye başlayınca, basamakta tökezledim. Eski kitaplarım! Geriye baktım. Işığın altında duruyor, kılıksız ceketi üstünden düşecekmiş gibi görünüyordu. Düşme düştü düşecekti, rüzgâr estiğinde düşme dönüyor, dönüyordu.

New York, yeni ve tuhaf bir dünyaydı. Geniş, kişiliksiz, acımasız. Karin'in beni Merkez İstasyon'da karşılayıp taksiyle Park Avenue yoluyla götürdüğü geceden itibaren acımasızlığını hissettim. Gece ışıkları kaldırımda ayna gibi parlıyordu. Kaldırıma ve sokağın her iki yanında yükselen taş binalara baktım, görünüşlerini yumuşatacak tek bir yeşillik bile yoktu. İçlerinde ne tür insanların yaşadığını merak ettim, herşey öyle gri ve soğuk görünüyordu ki — onlar da yaratukları binalar gibi miydiler? Kendimi yalnız, küçücük ve çok zayıf hissettim. Bunu izleyen aylarda aynı duygu beni terketmedi. Daha önce kendimi bir birey, bir kişi olarak hissederdim, yaşamımı kendi isteklerime göre şekillendirme konusunda umutluydum. Ama burada, New York'ta cahil, önemsiz, dikkat çekmez biriydim — yazgısı kimseyi ilgilendirmeyen, milyonlarca insandan yalnızca biri. New York varlığını bile bilmiyordu. Önemsemiyordu da.

Bir an önce iş bulmalıydım, çünkü kız kardeşim bana bağımlıydı, ben de hayatımı kazanmak zorundaydım. Karin'in önerisiyle gazete ve dergilerin iş ilânlarına baktım ve sonunda *Graphic Magazine*'in iki stenograf aradığını gördüm. Ertesi gün başvurunca, sınava girip işe alındım. Sabahları Kitap Bölümü Editörünün dikte ettirdiklerini yazıyor, öğleden sonra da, birçok kızla aynı odada oturarak daktilo yazıyordum. Kitap Bölümü Editörü, Amerika'ya yeni gelmiş bir İngiliz'di. Kendini, Amerika'nın "eritme potası" olduğu izlenimini silmeye adanmış bir liberal ve yurtseverdi. Öyle görünüyordu ki, İngiliz hiçbir zaman kimsenin ve hiçbir şeyin içinde erimemişti. İngiliz olan herşey için bir misyonerdi ve Amerika'nın Dünya Savaşı'na girmesini aralıksız destekliyordu. Amerikalı olan herşeyle uzlaşmaz çelişkisi vardı, kendimi hep savunmada hissederdim onun yanında — sanki Amerikalı olarak doğmakla suç işlemişim gibi. İçimde ona karşı savunma halinde bir düşmanlık gelişti, ama işimi kaybedeceğim korkusuyla sessiz kaldım. Çoğu dostça, nazik ve liberal

düşünceli gözüken diğer editörlerden birine transfer edilmeyi umuyordum. Yalnızlığımı gidermek için insanlara yaklaşma ihtiyacından dolayı, kendimi onlara daha yakın hissediyordum. Dostça selamlaşmaları, koridorlarda karşılaştığımızda ara sıra konuşmaları, geçerken de olsa yaşantım ve düşüncelerimle ilgilenmeleri işimi katlanılabilir kılıyordu.

Birkaç hafta çalıştıktan sonra, yeterli cesareti toplayıp, Kitap Bölümü Editörüne, bana özeti çıkarılacak bir kitap vermesini istedim. Başkalarına birçok kitap verdiğini görmüştüm. İstedğim kitap Amerikan yerlileriyle ilgiliydi. Küçük bir kitap ve büyük bir önemi olmadığından, Editör sonunda onu bana vermeye razı oldu. Kitabı okudum, sonra bir daha okudum, daha sonra Amerikan yerlileri derneği sekreterine yazarak, düşündüklerimi anlattım ve karşı çıkmakta haklı olup olmadığını sordum. Yanıtı beni destekliyordu ve derneğin tüm dergilerini göndererek, Washington'daki Yerli Bürosu hakkında birçok bilgi verdi. Dergileri okudum ve kitap özetine sekreterin düşünceleriyle kendi yeni bilgilerimi ekledim. Sonra onu Editöre verdim. İlk andan itibaren özete karşı çıktı, çünkü yalnızca varolduğu için bir kurumu içgüdüsel olarak destekleyen, belki de özeti orasını burasını kırmak isteyen bir liberaldi. Benim cümlelerime karşı çıktı, ancak kullandığım mektup ve dergileri gösterdiğim zaman basmaya karar verdi — ama kırarak.

Bu olay onunla çelişkimi derinleştirdi. Sonra tereddüt ederek, gelen iki kitaptan birini bana vermesini önerdim. Kitaplardan biri Hindistan'daki ulusal hareketin tarihi, diğeri ise son iki yüzyılda İngiltere'nin Hindistan'dan neler kazandığına ilişkin ekonomik bir incelemeydi. Büyük bir kararlılıkla reddetti:

"Sırf başlıkları bile, değersiz olduklarını ve söz etmeye değmeyeceklerini gösteriyor."

"Birlikte yaşadığım lise öğretmeni arkadaşım, değerli olduklarını söylüyor."

"Sırf başlıklar bile bilimsel olmadıklarını gösteriyor," diye yanıtladı soğukça.

"Bilimsel... bilimsellik *nedir*?" diye karşı çıktım. "Kitaplara bakmadınız bile. Tuhaf adlı her tür kitap geçiyor elinize."

Dönen iskemlesini çevirerek arkasını bana döndü ve, "Lütfen mektuplarım saat dörtte elimde olsun," dedi.

Düzinelerce sekreterin sorgusuz sualsiz, bir derginin neleri içermesi gerektiğini bildiklerini varsayarak çalıştığı odaya döndüm. Uzun süre masamda oturdum, aşağılanmış ve kırılgan, işimden nefret ederek, kendi düşüncelerimi oluşturup ifade edeceğime, böyle bir adamın düşüncelerini yazarak günlerimi harcamaktan nefret ederek. Daktiloların başında çalışan kızlara baktım — yetkin, haftada yirmibeş dolar alan, hoşnut kızlar, yıllar boyu erkeklerin düşüncelerini daktilo eden kızlar. Neden ben de böyle mutlu ve doygun olamıyordum? Neden bunu kabul eden kızlara içerliyordum? Neden Editörün odasında aniden düşüp ölmesini istiyordum?

İşten, Karin'in Washington Square'daki dairesine giderdim, orada, onun büyük, stüdyo tipi odasında bir kanepede uyurdum. Odada büyük piyano, onun üzerinde de her zaman sarı çiçekler vardı. Çoğunlukla nergis olurdu — Karin'in kendisi de nergise benziyordu, uzun, sarı, başı hafifçe eğik. Narin ve ruhaniydi. Evine benziyordu — büyük piyano, çiçekler, sade koyu mavi halı, ince çerçeveli nefis suluboya resimler. Ona ve evine ait güzelliği duyumsuyordum, ama bu güzellik benim bir parçam değildi. Böyle bir güzelliği anlamayı ya da değer vermeyi yıllar önce başarabildim. Hiçbir anlamı yok gibi görünen resimleri değerlendiremiyordum. Bir şey yapan kadın ya da erkek resimlerini anlayamıyordum. Edebiyat ve müzik konusunda da böyleydi: türkülerin bir öyküsü vardı, ama Karin'in akşamüstleri çaldığı klasik müzik algılayışımın ötesindeydi. Ondan Chopin, Beethoven, Mozart adlı Avrupalı kompozitörler olduğunu öğrendim. Farkı anlamam için bestelerini çalışıyordu. Ama benim için hepsi birbirine benziyordu. Chopin'in bir bestesini sık sık çalışıyordu, ben de giderek tanımaya ve sevmeye başladım. Edebiyat da böyleydi; biçimi, formu ya da yazarı hakkında hiç bir şey bilmeden okurdum. Şiir benim için neredeyse yabancıydı, çünkü insanların konuştukları gibi, dizeler şeklinde değil de doğallıkla yazmamalarını anlayamıyordum. Karin'in şiir kitapları vardı ve bazen piyanonun yanında oturarak şiir okurdu. Bunları değerlendiremiyordum. Yalnızca çaba, mücadele konusundaysalar amaçlarını anlayabiliyordum.

Büro saat beşte kapanınca bu zevk ve çoğu zaman soyut

düşünce ve güzellik dünyasına giderdim. Karin, modern edebiyatla ilgilenen bir öğretmen olmasının yanı sıra, aynı zamanda sosyalistti. Akşamüstleri ev dolup taşardı. Geniş kanepeye, yere, iskemlelere oturur, sigara içip New York'taki yaşamı tartışarlardı: tiyatro, sosyalizm, anarşizm, sanat, yeni yazarlar, aşk, psikanaliz, felsefe, ölüm. Çevrelerindeki yaşamın toplumsal temalarını arıyor görünüyordlardı. Çoğu, duygularının derinine inilmesine asla izin vermeden, ciddi konulardan, tipik Amerikan hafif bir tavrıla söz ediyorlardı. Yalnızca yüzeye değiniyorlardı — belki de derinliklerinden çekip çıkarılamayacak kadar bilgeydiler, çünkü New York'ta derinliği kaybetmek çok kolaydır.

Yüzeysel mi, yoksa çok mu bilgeydiler, bilmiyorum. Her iki halde de, onlar da, onların davranışları da bana yabancıydı. Hızlı, mizahi hazırcevaplılıkları karşısında suskunlaşıyordum — böyle çabucak kurnazca şeyleri nasıl düşünebildiklerini merak ederek. Bazen ben konuşurken gülümser ya da kahkaha atarlardı. Bir keresinde, Karşılaştığım bir adamın "istatistikçi" olduğunu söyledim — böyle telaffuz etmiştim. Biri gülenlere karşı çıktı: "Gülmeyin — yaşamda kalmış öyle az hoş şey var ki." Ancak onlar gittikten sonra, Karin bana doğrusunu öğretti — ama kahkaha yüreğimde acı bir duygu bırakmıştı. Bu insanlarla birlikte günbegün, okuldan edindiğim resmi, kuru bilginin pek değeri olmadığını, hatta burada münasebetsiz bir şey olarak görüldüğünü öğrendim. Bu insanlar kitaplardan okuduklarını tekrarlamıyordu — çevrelerindeki yaşamı anlatıyorlar, kitapları eleştirel, kuşkulu ve karşılaştırmalı bir biçimde kullanıyorlardı.

Karin bazen beni sosyalistlerin lokaline götürüyordu, bu lokale birçok aydın gidiyordu. Onların arasında bastırılmış bir merak ve kafa karışıklığıyla otururdum. Birine tanıştırıldığımda otomatikman elini uzatırdı, ama gözleri başkalarındaydı ve başkalarıyla konuşurlardı. Geçerken tuttukları bir iskemle gibiydim. Toplantılara gider gelirdim, bir şeyler öğrenme, bir şeyler öğrenmeyi umarak. Ama onlar ve onların dünyaları üzerinde, göle atılmış bir taşın daha fazla bir etkim olmazdı. Kafa karışıklığı, yetersizlik, aşağılanma, hatta kırgınlıkla dolardı içim. Bildikleri şeyleri nasıl öğreneceğimi bilmiyordum, onların da bana anlatacak zamanlara ya da ilgileri yoktu. Çok okumuşlardı ve ben nereden başlayacağımı bilmiyordum. Sosyal

bilimlerin temellerini öğrenmek için ne okuyacağımı bilmiyordum; şehir kütüphanesine gittiğim zaman bile hangi kitabı soracağımı bilmiyordum. Bu adamların çoğu, işçi sınıfını uzaktan idealize eden, işçi sınıfının içinde büyüdü bir güç ve bilgi yattığına, bunun da kendini kritik anda toplumsal devrim biçiminde gösterip dünyanın yüzünü değiştireceğine inanan ilginç ve çekici aydınlardandı. Benimle gerçekten konuşanlar, yaşam ve deneyimin kitaplardan daha değerli olduğunu söyleyerek, beni üniversitede okumaktan caydırmaya çalışırdı. Bazıları benim saf ilgimi farkettiler ve bunun altüst olmasını istemedi. Ben gerçekten de safım ve hiçbir kompleksim yoktu. Karin'in arkadaşlarından biri, "Haydi Madison Square Garden'daki savaş karşıtı mitinge gidelim," diye önerip de, diğerleri kabul edince, hemen ayağa fırlardım. Oturup, hareket etme konusundaki komplekslerini giderme yeteneksizliklerini gülererek tartıştıktan sonra, gitme noktasına gelmeleri için bir saat gerektiğini kavrayamazdım. Onlardan biri olmak psikolojik kompleks gibi görünüyordu, giderek kendimi bulmam mutlak bir şeydi. O sırada hamdım, kaba ve cahil, ne istediğini bilmeyen ve alıngandım. "İstatistikçi" yerine "istatistikçi" diyor, her önerinin üstüne hemen atlıyordum.

Aynı zamanlarda, bir kitapçıda bir I.W.W. üyesiyle tanıştığımızı ve konuştuğumuzu anımsıyorum. Denizciydi ve işçi gibi giyinmişti. Kızıl saçları, mavi gözleri vardı. Birlikte sinemaya gittikten sonra Childs Restaurant'ta yemek yedik. Beyaz mermer bir masada oturarak gece yarısını epey geçene dek konuştuk. Çok şey biliyordu ve birçok ülkeyi gezmişti. İşçi sınıfından uzak bir merak konusuymuş gibi söz etmedi. İşçi sınıfının bir parçasıydı, tanıdığım entelektüellerden horgörerek bahsetti. Ben ona Kızıl, o bana Marie dedi, herşey çok doğaldı. Ertesi akşam yeni bir kravat takıp Karin'in evine geldi. Orada birçok kişi vardı. Kızıl, kadınlardan birini sigara içen, kokteyl içen salon sosyalisti olarak tanımladı. Hepsisi çok ilginçti. Gemisine gitmesine ve onu bir daha hiç göremediğime üzüldüm.

Önümdeki mektubu tekrar tekrar okudum. Kardeşim George'dan geliyordu. İçeriğini kimseye anlatamazdım, çünkü korkarım birlikte yaşadığım kimse anlayamazdı. İşçi sınıfını idealize ediyorlardı, yoksulluk ve cahillikten kaynaklanan şeyleri anlayamayacaklarından korkuyordum. Kardeşimin aç olduğu zaman ekmek çalmasının haklı

olabileceğini, ama at çalmaması gerektiğini söyleyeceklerdi. Onu bu kadar seven ben bile böyle hissediyordum.

Mektubu hapisten yazmıştı. Yardım istiyordu. Neden at çalmış olduğunu açıklamamıştı; ne, ne zaman ve nasıl çaldığını yazıyordu; kendini affettirmeye çalışmıyordu, ne de tek bir pişmanlık sözcüğü vardı. Bir at çaldığını, hapiste olduğunu ve yardıma gereksinimi olduğunu yazmıştı yalnızca.

Mektubu bana işkence ediyordu. Onu en son gördüğüm zamanı düşündüm — istasyonda Dan'in elinden tutmuş küçük bir oğlan, gözleri yaşla dolu, gidişimi izliyor. Trinidad'ta sabahın erken saatinde babamla birlikte ikisini gördüğümüz odayı anımsadım — ve yılların tozuyla dolu döşemedeki çatlakları. Dan sırtından kan çıkıncaya kadar dövüldüğü zaman mektubundaki yardım ılgılığını anımsadım. O zamandan bu yana ondan haber almamıştım — yıllar olmuştu. Çocuk yüreğinde neler büyümüşü, genç yaşamında neler gelişmişti, bilmiyorum. Fakat oradaki yaşam sert ve acımasızdı, güzel bir şeyin büyümesi için çok az şans vardı. Annesinin ya da ablasının şefkati, okul ya da eğitim olmaksızın, yoksulluk içinde öylece büyümüş, çocuk ellerini kullanabildiği andan itibaren ekmeğini kazanmak için çalışmıştı. Nasıl, bilmiyordum — fakat kuşkusuz önce, bir çocuğun yapacağı basit işlerde, sonra bir oğlanın yapabileceği işlerde, daha sonra da bulabileceği tüm kalifiye olmayan işlerde. Ruhunda neler olup bitmişti, büyüdüğünde ne tür bir yaratık olacaktı, kimsenin umurunda değildi. Belki babamın umurundaydı — ama o da bir kurbandı. Kardeşimin yaşamını düşününce, ağaçsız ama orada burada yetişmiş yabancı otlarla kaplı gri ovaları düşünüyorum.

Bir at çalmıştı. Neden çalması ki, diye soruyorum kendime şimdi. Yaşamak için ata gereksinimi vardı. Bana benziyordu belki de, yoksulluk ve umutsuzluğa isyan etmeden hoşgörü gösteremeyecek kadar öfke ve enerji doluydu.

Bütün bunları daha sonra kavradım. Fakat George'un mektubu önümdeyken kavrayamamıştım. Bir darbeydi bu mektup. Henüz şokun etkisi geçmemişken ona bir mektup yazdım. Beatrice okulunu bitirene, ben de ona yardımcı olacak kadar paraya sahip olana dek bekleyemezmiydi, diye yazdım; onu eğitim göreceği ya da meslek

öğreneceği bir yere yollamak istediğimi bilmiyor muydu; yaşamın benim için de zor olmasına karşın hırsızlık yapmadığımı bilmiyor muydu; orada yaşadığı hayatın dışında bir şeyler istemiyor muydu, benim yaptığım gibi açlıktan ölmek yerine çalışacak gücü yok muydu — birazcık daha dişini sıksaydı. Kendi kendimi haklı görerek, üzüntümü ve hayal kırıklığımı belirten sayfalar dolusu bir mektup yazdım. Bunu hak etmek için ne yapmışım? Yazarken, onunla Dan'i terkettiğim için herşeyin benim hatam olduğunun bilincindeydim. Defalarca kendi üzüntümü yazdım, mahkemeye çıkarılmayı bekleyerek hapiste yeterince derdi olduğunu unutmuşum. Üstelik o daha küçüktü.

Sonra, içine bütün paramı ve Karin'den borç aldığım parayı koyarak mektubu postaladım. Karin'e nedenini söylememiştim.

Haftalar geçtiği halde cevap gelmedi. Parayı ya da mektubu alıp almadığını bilmiyordum. Gün geçtikçe pişmanlığım arttı — öyle kendimce haklı, öyle anlayışsızdım ki. Beatrice okulu bitirir bitirmez, diye düşündüm, ona yeniden yazar, ya da gitmeye çalışırım.

Birkaç hafta sonra, bir akşamüstü işten eve döndüm ve ceketimi asarken, gözlerim kapının altından atılmış sarı zarflı bir telgrafa takıldı. Durdum, kollarım ileri doğru atılmıştı, telgrafa baktım. Bir biçimde George'la ilgiliydi bu telgraf. Hüküm giyip cezaevine mi konmuştu? Ya da belki de Karin'e gelmişti. Ceketini atıp telgrafı aldım. Üzerinde adım yazıyordu. Açıp okudum:

"George bugün öldü. Ben yazıyorum Dan."

Oturma odasına gelince telgrafı bir daha okudum. Sarı kağıtta yalnızca sözcükler vardı, ve sözcükler, sözcüklerden başka bir şey değildir diye düşündüm. Doğru olamazdı. Sonra yavaş yavaş doğru olduğunu kavradım.

O gece yürürken sokaklar ıssızdı ve ışıklar yolları aydınlatıyordu... ağlamadan, düşünmeden yürüdüm. Cennetler kapkaraydı. Ağaçlar vardı, Hudson Irmağı ise karanlık sessiz akıyordu... Riverside Park'ta yüzükoyun yattığımda toprak ıslaktı. Tepenin üstünde — Riverside Drive'da, zenginlerin evleri vardı... huzur ve lüks içinde yaşayıp uyuyanlar... asla çalışmazlar... kadınlar çalışmanın ne olduğunu bilmezler. Annem nazik ve tatlıydı; babam oradaki adamlar kadar içmezdi... onların oğulları okula gidiyor...

benim kardeşlerim ise aç ve ölüyor. Kardeşim... öyle genç ve öyle acınacak halde. Oradakilerin bedelini biz ödüyoruz... biz, kardeşim ve benim gibiler...

Birkaç gün sonra Dan'dan mektup geldi. Bir kez okuduktan sonra yaktım — çünkü ne elyazısını yeniden görebilir, ne de söylediklerini okuyabilirdim. Nazik ifadeleri öğrenmemiş olduğundan basitçe yazmıştı. George kazma sallayan bir işçi olarak çalışırken öldürülmüştü — Oklahoma'daki bir kasabanın lağım işinde. Çukurun duvarları çökmüş ve boynunu kırmıştı. Onu kazıp çıkarmışlardı, ağzı ve gözleri çamurla doluydu. Onu annemin yanına gömmüşlerdi ve Şirket babama tazminat olarak elli dolar vermişti.

Mektup devam ediyordu: George mahkemeye çıkmadan bırakılmıştı, çünkü çok gençti ve atını çaldığı adam davacı olmaması için ikna edilmişti. Sonra George gündelik işçi olarak iş bulmuştu — daha önce de yaptığı gibi. Mektubu almıştı, ama öyle yazdığım için beni hiç affetmemişti. Hapisteyken yazdığım için kendimden utanmalıydım, çünkü hiçbir şey bilmiyordum ve onun gibi çalışmak zorunda değildim; güzel bir kentte yaşıyor, okula gidebiliyor ve iyi yaşıyordum. George bunları yapamadı. Oradaki kimse yapamadı.

Şimdi o ölmüştü. Ve Şirket onun yaşamının elli dolar ettiğine karar vermişti.

Sonraki gece, unutmaya çalışarak, tüm düşünceleri uzaklaştırmaya çalışarak uyuyamadan yattım. Şehrin gürültüsü giderek dindi. Dinginlik yalnızca arada sırada geçen araba ya da kaldırımdaki ayak sesleriyle bozuluyordu. Biraz ağladım, sonra yeniden sakinleştim, geçen yılları, kardeşlerimi terkettiğim anı, yazdığım mektubu unutmaya çalışıyordum; Dan'in, George'un nasıl öldürüldüğünü anlatışını unutmaya çalışıyordum — lağımındaki bir fare gibi...ağzı ve gözleri çamur dolu... direklerle çevrili küçük mezarlık... üstünde ölünün adı yazılı küçük tahtalı mezarlar... gri ovalar... kardeşim Dan ve yaşlı babam. Hayır... hayır... hatırlamak istemiyordum... belleğimin yok olmasını yeğlerdim.

Aylar geçti ve Amerika savaşa girdi. Savaş karşıtı propagandada yer almaya çağrılınca gittim. Fakat şimdi bunu niye yaptığımı pek de

bilmediğimi anımsıyorum. George'u her an düşünüyordum ve tüm enerjimle düşüncemi eriten bir faaliyet içinde olmaktan hoşnuttum. Fakat arkadaşlarım kadar sosyal bilimleri bilmesem de, savaşa karşıydım aynı zamanda.

Savaş üç yıldır sürüyor ve sürekli tartışılıyordu. Amerika'nın savaşa girmesi tehlikesi vardı. Başkan Wilson, ülkeyi savaşa sokmayacağı sloganıyla ikinci kez seçilmişti. Hughes'un Wilson'a karşı sözler söylediğini duydum, ama ben savaşa karşıydım. O sırada sosyalisttim, en azından kağıt üzerinde, ve sırf savaş karşıtı sloganı yüzünden Parti'den ayrılıp Wilson'a oy veren birçok sosyalistten biriydim. Wilson'un ya da başka birinin, ondan daha güçlü örgüt ve güçlerin maşasından başka bir şey olmadığını kavrayamayacak kadar cahil, toplumsal bilimler ve kurumlar hakkında bilgisizdim.

O sırada çevremde —California'daydım— bilgileri benden ancak biraz daha fazla olan küçük sosyalist gruplar vardı. Savaşı tartışmak ve çeşitli sorunlarla sosyalist düşünceleri incelemek üzere, sık sık küçük, karanlık bir odada toplanırdık. Oda bir kumarhanenin üstündeydi ve daha büyük bir odaya açılıyordu; köşede kederli görünümlü bir piyano vardı. Küçük holde, küçük harflerle ve kötü kağıtlara basılmış çeşitli sosyalist ya da radikal gazeteler, broşürler olan bir raf vardı. Ele alınan konular teknik Marksist kuramlardı. Ara sıra bir Parti üyesi bir inceleme grubu kurunca, on-oniki işçiyle birlikte ben de bu gruba katılırdım. Bir grup çalışmasını anımsıyorum. Liderimiz tanırtanımazdı ve ilk toplantı boyunca düzgünce, durmadan ateizm üzerine konuşarak, dinin üstünde yükseldiği "inanç" ve bilimin üstünde yükseldiği "mantık" sözcüklerini tanımladı. Bu konularda eğitim görmem gerektiğini düşünerek dinledim, ama bir daha asla o gruba gitmedim. Adam o kadar çok konuştu ve aynı şeyi defalarca tekrarlardı ki. Ve aynı şeyi mitinglerde de yaptığı için çok sıkıcı oluyordu.

Başka bir gruba girdim. Grubun lideri küçük harflerle basılmış bir broşür dağıtarak, dikkatle okuyup soru hazırlamamızı istedi. Teknik bir Marksist konuda olduğu için broşürü anlamadım, hangi soruları soracağımı bilmiyordum.

Diğer adamlar, geveze tipler sık sık fırsatını bulup vergi usulü

üzerine konuşuyorlardı. Bir seçim kampanyasında beni işe koştular, ben de tüm boş zamanlarımda onlara daktilo yazdım, seçim çabuk bitse de, onurumla kaçmak için bir bahane bulsam, diyordum. Fakat kampanyada çok şey öğrendim, artık artı-değerin ne olduğunu açıklayabiliyordum.

Sosyalist lokal ayda bir ya da iki kez dans düzenler ve genç işçileri çekmeye çalışırdı. Yirmi otuz kişi, yeri talaş kaplı, kare, pis bir odaya doluşurduk. Kentin sosyalist avukatı, karısı ve kızıyla gelirdi. Çok bilgili ve sosyalist çalışmayı omuzlarında taşıyan insanlara karşı naziktiler. Karısı dans için kek pişirirdi, öğrenci olan kızı ise kornet çalardı. Bu sırada biz de halka oluşturduk. Bir gün orta yaşlı bir makinistle dans ediyordum, dans sırasında tek kelime etmemişti. İkinci kavalıem, düşüncelerine taraftar kazanma amacıyla gelen yaşlıca bir adam, dans ederken sürekli vergi usulünden söz etti.

Böyle birkaç gruba ve dansa katıldım, ama beni çekecek yeterli ilgi ve güzellik yoktu. Grup liderleri konuyu nasıl öğreteceklerini bilmiyorlardı. Beatrice yalnızca bir grup çalışmasına gittikten sonra bir daha gitmedi. Onları kasvetli ve sıkıcı olaylar olarak anımsıyorum.

Bütün bunlar California'da oldu. New York'ta biraz daha bir şeyler öğrenmişim. Er olarak cepheye gönderilenlerin işçiler olacağını, yalnızca zenginlerin subay yapılacağını her zaman biliyordum. Karın'den ve basından, Amerikan finansörlerinin Müttefik Güclere yüksek paralar verdiğini, Amerikan mühimmat imalatçılarının büyük kârlar kazandığını ve bu güçlü şirketlerin Müttefiklerin yenilmesine asla izin vermeyeceğini öğrendim. Bir savaş karşıtı mitingte Hindistan'dan gelen birinin, Almanya'nın denizdeki ve ticari rakibi olduğundan, Hindistan yolunu ve İngiltere'nin deniz kontrolünü tehdit ettiğinden dolayı, İngiltere'nin Almanya'yla savaştığını açıkladığını duydum. Benim de tipik Amerikan, okulda öğrendiğim tarihe —Amerikan Devrimci Savaşı, 1812 Savaşı ve İç Savaş— dayanan İngiliz karşıtı önyargıları vardı. Almanya hakkında hiçbir şey bilmiyordum, ama İngiltere her zaman bir kanemici ve istilacı olmuştı.

Amerika'nın Avrupa mezbahasına girmesi için yapılan propaganda daha da şiddetlenince, savaşa karşı konuşma gezisine

kauldım. *Graphic*'den birkaç günlük izin aldım. Pasifistlerden, sosyalistlerden ve anarşistlerden oluşan grubumuz birçok kasabada miting düzenledi. Savaşa karşı yaygın bir eğilim olduğundan, mitinglere katılım çok fazlaydı. İşçiler bizi işitebilmek için fabrikanın dışına çıkıyorlardı. Bir mitingte beni öne itip konuşmamı söylediler. İlk kez, onlara anlattıklarımı sessizce ve ilgiyle dinleyen işçiler önündeydim. Büyük bir sorumlulukla karşı karşıya kalan birinin fırsattan nasıl istifade ettiğini duymuş ya da romanlarda okumuştum; dinleyicilerin elleri alkışlamaktan patlayana dek nasıl da müthiş konuşur ve hareket ederlerdi. Ünlü olmak bu andan itibaren başlıyor görünüyordu. Fakat ben bir roman kahramanı olmadığımın, işçilerin yukarı kalkık yüzlerine bakarak arabanın üstünde durdum. Onlara verecek hiçbir şeyim yoktu. Birden ne kadar cahil, ne kadar kafası karışık olduğumu kavradım. Bir iki boş şey söyleyerek aşağı indim. Kalabalığın içindeki birkaç parti üyesi, bana cesaret vermek için belli belirsiz alkışladı, ama bir yararı olmadı. Yaratığım izlenimi bir an önce silmek için biri arabanın üstüne çıktı. İzleyiciler bana gülümseyerek, ama ilgilenmeden baktılar. Sonra gruplar halinde toplanarak savaşa karşı olduklarını söylediler. Düşüncelerinin benim konuşmamdan kaynaklanmadığını biliyordum.

Zengin çocuklarının okuduğu Princeton'dan geçerken, spor giysili çok sayıda öğrenci arabamıza hücum etti. Durup onlarla konuşmak için aramızda şiddetli bir tartışma oldu, ama sürücü karışıklık yaratıp huzuru bozmaktan tutuklanacakların bizler olacağını söyledi.

"Hayır, karışıklık yaratmaya *onlar* çalışıyor." Sürücü durmayı reddedince biri bu karara katılmadı.

"Farketmez —hapse girecek olan onlar değil— nerede olduğunu sanıyorsun sen?" Durmamamıza çok içerlemiştim. Savaşa karşıydım, ama pasifist olmamaya kararlıyım. İyi giyimli Princeton kolej çocukları grubuna düşüncelerimi çok iyi ifade edeceğimi hissediyordum.

Washington'da Karin ile ben tren istasyonundaki sıralarda uyuduk, çünkü kent, Amerika'nın savaşa girmesine karşı çıkmak üzere ülkenin her yanından gelmiş onbinlerce kadın ve erkeğin istilasına

uğramıştı. Binlerce kişiyle birlikte yürüdük. Benim için simge haline gelen bir olayı çok canlı anımsıyorum. Yürürken uzun boylu, büyük göğüslü, şık, dar, siyah bir binici elbisesi giymiş bir kadın tam önümdeki safların arasından iteleyerek kendine yol açtı. Yüzü sert, gergin ve nefret doluydu, kamçısını elinde bir sopa gibi taşıyordu. Geçerken nefret dolu gözleri bana baktığında, sopasını başıma indirmek istediğini biliyordum. Onda bizi savaşa girmeye zorlayan, yasaları yapan, toprağın ve sanayilerin sahibi olan, yeryüzünde yaşama hakkı için kendilerine çalışmaya zorlayan egemen sınıfın simgesini gördüm. Onun yüzünde nefret olduğu kadar, benim içimde de hiç sevgi yoktu.

Sonra bir zaman geldi, ilk haki giysili askerler Beşinci Cadde'de yürüdü. Onları *Graphic*'in büro pencerelerinden izledim. Kitap Bölümü Editörü, savaş başladığından beri sevinçliydi. Avrupa'ya katledilmeye gönderilen haki üniformalı askerler ona mutluluk veriyordu. Büyük bir üzüntüyle ağladım. Yaptığımız bir tartışmadan dolayı, aynı gün başka bir bölüme transfer edildim. Tartışma, Karin'in arkadaşı olan zengin bir kadından söz ettiğimde başladı. Kadının erkek kardeşi subay eğitim kampına gitmişti ve bir eşi ve çocukları olduğu için orduya katılmayacaktı. Zengin bir adamdı.

"New York'ta, ayaklarını masasına uzatmış zaman öldüren, subay üniformalı tek bir işçi bulamazsınız," dedim. "Hepsi zengin." Bundan sonra başka bölüme gönderildim.

O sırada Robert Hampton bana yurtsever mektuplar yazıyor, orduya yazıldığını söylüyordu. Farketmezdi — ölüm onun yaşamından daha iyiydi ve belki o da bunu biliyordu.

"Umarım bütün ön saflar yoksullarla doludur," demiştim bir keresinde.

Beatrice savaş çalışmasına katıldığını yazdı. Karşı çıktım, ama o, herkesin ülkesi için bir şeyler yapması gerektiğini söyledi. Kimin ülkesi diye sordum ona — annem gibi açlıktan ölmesine, Helen gibi fahişe olmasına ya da George gibi ölmesine izin veren bir ülke.

Kardeşim Dan'den bir mektup daha geldi. Ona yardım etmezsem orduya katılacağını yazıyordu. Beatrice için herşeyi yapmış, ama onun için hiçbir şey yapmamıştım.

"Her zaman bana ve George'a bir şeyler yapma sözü verdin,"

diye yazdı, "ama hiçbir şey yapmadın. Teknisyen olmak istiyorum. Artık açlıktan ölemem. Ancak iş bulduğumda çalışıyorum. Bir şeyler öğrenmeme yardım etmezsen, yaşımı büyültüp orduya katılacağım."

O gece saatlerce uyanık yattım. George'u kaybettiğim gibi Dan'i de kaybedecek miydim? Hayır, kaybetmemeliydim. Daha onsekizinde bile değildi. Para... nereden para bulabilirdim? Aylığım Beatrice ve benim için yeterli değildi ve ancak Karin'le birlikte oturarak yaşayabiliyordum. Helen vardı... kendi paramı kazanırken, ona bankadan para çekmesini nasıl söyledim? Buna hakkım var mıydı? Yiyeceği biraz kısıp işe yürüyerek gidebilirdim — gene de yetmezdi. Bir erkeğe nasıl yaklaşırdı — ben nasıl yaklaşabilirdim? Broadway'e gidip oradaki kızların hareketlerini incelemem gerekirdi. Fakat kendimi bir erkeğe yaklaşıırken düşündüğümde içim çekiliyordu. Bir erkeğe ne denirdi? Nereye gidilirdi? Yakalandığını düşün, ya da hastalık kapuğunu. Hem hiç para kazanamazdım. Kazansam bile — bana az para verirlerse, hiçbir işe yaramazdı. Çok paraya ihtiyacım vardı ve zengin bir adam bulmalıyım. Ama nereden? Nereye gidip onları nasıl bulacağımı bilmiyordum. Zengin erkeklerin gittiği güzel görünümlü evler olmalıydı... Bu evlerden birinin merdivenlerini çıkıp, evin sahibine "evinizde fahişe olarak çalışmak üzere başvurmaya geldim," —ya da bunun gibi bir şey— derken düşündüm kendimi... Fakat böyle yerlere gitmek için güzel giysiler gerekirdi... para kazanmanın başka bir yolunu bulmalıyım.

Ertesi gün borç para bulmaya çalıştım. Çalıştığım bürodaki iki kız reddetti ve beni utanç içinde bıraktılar. Onlara ailemi, gerçeği anlatsaydım, bu iyi giyimli kızların hangisi anlardı? Yoksulluk ve açlık utanç verici ve aşağılayıcı şeylerdi — yoksul ya da açsan kimse sana saygı duymaz. Yenilene, sakat ya da yaralı olana kurtlar saldırır ve yok eder — insanlar sık sık bana kurt gibi görünüyordu. Çünkü "zengin olana verilir ve yoksul olandan alınır."

Bir gün derginin baş Editörüne gittim.ve doğruyu anlatmaya çalıştım.

"Para isteyecek akrabanız yok mu?"

"Evet, ama bu çok uzun zaman alır. Benim paraya bir an önce ihtiyacım var."

"Ana babanız nerede?"

"Oklahoma'da. Babam orada doktor, ama ondan haber almayalı uzun zaman oldu," diye yalan söyledim. "Lütfen, işte yerli işi bilezik ve yüzüğüm. Bana güvenmiyorsanız, maaşımdan kesebilirsiniz."

Dosdoğru gözlerinin içine baktım, ses tonum nazik ve içtendi. Kalifiye olmayan bir işçinin kızı yerine bir doktor kızını reddetmenin daha zor olacağını düşünmüştüm. Ne düşündüğünü bilmiyorum, ama bir an beni süzüp şöyle dedi:

"Bilezikle yüzük sende kalsın... bu elli dolarlık çeki kasiyere götür ve paranı al."

O gece parayı Dan'e yollayıp bir iki hafta beklemesini söyledim. Ona para yollamak için borç almıştım, kısa bir süre daha iş bulması gerekiyordu.

Dan'in bir iş öğrenmesi için iki ya da üç yıl yeteceğini biliyordum. Bu da demekti ki kitapsız, tiyatrosuz, müziksiz, özlediğim herşeysiz yıllar. Ücreti ödeyemeyeceğim için üniversiteyi ertelemem demekti. Ama bu da sorun değildi.

Karin'in evine gelen İrlandalı bir kız bu konuyu benimle tartıştı. Benim hayatım benimdir, dedi, kardeşlerimi dünyaya ben getirmemiştim ve onlardan sorumlu değildim. Gerçekten bilinçliysen okumayı sürdürmeli ve daha iyi bir iş için kendimi hazırlamalıydım. Birine tek bir an ya da tek kuruş harcamanın yararı yoktu. Manuksal sonuca varırsak, bu yalnızca bir sadaka değil, koskoca bir yaşamı dilencilere para vererek harcamak demekti. Ancak yeni bir toplum yoksulluğu yok edebilirdi ve ben de kendimi ancak böyle bir harekete adamalıydım. Bu tür savlara asla çabuk yanıt veremedim. Beni kardeşlerime bağlayan bağlar çok güçlüydü. George'u kaybetmiştim, Dan'in de gitmesine izin veremezdim. Çocukken onları terketmiştim. Bunu İrlandalı kıza anlattım.

"Sen de çocuktun ve sorumlu değildin," diye yanıt verdi.

"Yalnızca yaş olarak çocuktum," diye ısrar ettim. "Ne yaptığımın bilincindeydim ve bir insan bilinçliyse, aynı zamanda sorumluudur."

Haftalar geçti. Dan'den hiç yanıt gelmedi. Sam'e yazdım, o da

bir ay sonra cevap vererek, Dan'in parayı aldığını söyledi. Önce bir işe, sonra bir başkasına girmişti, ama düzenli bir işi yoktu. İki iş arasında açlıktan ölemezdi. Sonunda orduya yazılmıştı ve şimdi eğitim kampındaydı. Fransa'ya giderken New York'a uğrarlarsa bana yazıp görmeye gelecekti.

Mektup geldikten sonra evden çıkıp saatlerce sokakta yürüdüm. Dan yalnızca onsekiz yaşındaydı. Şimdi onu besleyemeyen ya da okutamayan bir ülkeye hayatını veriyordu. Şehirden öyle nefret ediyor, emekçilerin sırtında yükselen zenginlikten öyle nefret ediyordum ki, 42. ve 5. caddelerde durup arabaları, çoğunun parasını ancak ömrüm boyunca çalışarak kazanabileceğim arabaları seyrettim. İçlerinde rahatça arkalarına yaslanmış insanlar, yaşamlarında tek bir gün bile çalışmamıştı, asla da çalışmayacaktı, asla savaşta dövüşmeyecekti.

Yalnızca sözcükler yazmıyorum. Etimle, kanımla yazıyorum. Yaşanmışlıktan ve yenilgiden kaynaklanan bir nefret ve acılık var. Sözcükler bu tecrübeyi söylemez.

Bekleyip Dan için bakındım. Haki üniformalı birlikler şehirde yürüdüğü zaman, kaldırımın kenarına koşup yüzleri araştırdım. Onu bulabileceğimi düşünmem çılgınca bir şeydi. Gene de aradım. Askerler yürüdü — yüzü onların arasında değildi. Ya da belki sis gözlerimi körleştiriyor, ben de onu göremiyordum. Hepsi de birbirine benzeyen, hepsi ona, George'a benzeyen esmer, mavi gözlü askerler — yürüyor, yürüyor, yürüyor, adımları ölümün sonsuz tuzağına düşüyordu. Yürüdükleri müzik bana göre ölümün vuruşlarıydı, taşıdıkları bayraksa, yas için yarıya indirilmiş siyah bir bayrak. Kardeşlerimin yüzleri yürüyordu —binlerce yüz— aç yüzler, genç yüzler, hiddetli yüzler, genç yüzler.

Ümit ettim. Fransa'da öldürülmeyebilirdi. Savaş fazla uzun sürmeyebilirdi. Belki savaş bittiğinde eğitimini tamamlayabilirdi. Öyle gençti ki. Giden herkes ölmüyordu. O dönene kadar para biriktirirdim, sonra benimle oturabilir ve birlikte hem çalışıp hem okurduk.

Zaman geçti. Beatrice okulu bitirip öğretmen oldu. Sam'e yazarak, Dan'den haber alıp almadığını sordum. Haber gelip gelmediğini görmek için her gün eve dönüyordum. Ama hiçbir haber

gelmedi. Hâlâ eğitim kampında mıydı? Fransa'ya başka bir yolla mı gitmişti? Haftalar geçti ve içimdeki bir şey hep bekledi — sonra giderek soldu. Umarsızlıkla kaynaştı. Onu bir daha hiç göremeyeceğimi hissediyordum.

YEDİNCİ BÖLÜM

Gorki'nin *Ana'sını* okuyordum. Gorki tüm dikkatimi kendine çektiğinden, haftalarca diğer Avrupalı ve İngiliz yazarlarını bir yana bırakmıştım. Gorki büyük bir keşifti, Karin'le onun hakkında sık sık konuşuyordum, o da bana anlayamadığım şeyler açıklıyordu. Ne yazdığı önemli değil, dedi, ruhu önemli. Kadınlara ve erkeklerle kadın arasındaki içten şefkate önem veriyordu; ve kitlelerin ruhundaki güzellik özlemini dile getiriyordu. Beni etkileyen, onun olumlu özgürlük aşkıydı. Neden "Acı" adını seçtiğini anlayamamıştım, çünkü o hiç de acı değildi. En acınası koşullardan yaşama karşı nasıl böyle olumlu bir tavır aldığını da merak ediyordum. Beni her zaman meşgul eden yaşamsal paradokslardan biriydi bu. Böyle çok sayıda paradoks anımsıyorum: ne kadar sık kendimi, gülmek isteyecek kadar mutsuz hissederdim; George'un ölümü beni öyle derinden etkilemişti ki, sakinleşmiş, hatta ağlayamamıştım; bir gün biri bana, hiç sevmemiş olan birinin asla acı çekmeyeceğini ve acı çekmemiş olanın da asla mutluluğun anlamını bilemeyeceğini söylemişti; işçilerin uluslararası sloganını anımsıyordum — "Bütün dünyanın işçileri birleşin; zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yok, ama kazanacağınız bir dünya var." Bu çelişkiler paradokstu: Paradokslarla bütün ömrüm boyunca karşılaşmıştım ve onları anlamak zorundaydım.

George'un ölümünü ve Dan'in orduya katılışını izleyen aylar benim için kolay değildi, çünkü kendi bilincimle yüzleşmek zorundaydım. Geceleri gümeye başladığım üniversiteye yeniden uyum göstermek ve derslere gömülmek için çok çaba harcadım. Karin'den ayrılmış, küçük, mobilyalı bir odada tek başıma yaşamaya başlamıştım. Bütün gün büroda çalışıyor, sonra da üniversiteye

koşturuyordum. Günün sonunda öyle yorgun oluyordum ki, kendini çalışmaya adapte etmeye çalışan yorgun bir beyin kalıyordu geriye. Bir kez daha geçmişe duvar çektiğimden ötürü babamı çok az düşünüyordum. Annemle erkek kardeşlerimi düşünmek acı ve üzüntü getiriyordu. Babamı ya da Helen'i düşünmekse mutsuzluk. Kız kardeşim ise bana hep yabancıydı. Babam — o yalnız mezarları bekleyen, kötü bir şekilde sevdikleri tarafından terkedilmiş, kendi anladığı biçimde sevdiği ve sanki onu kahretmek için ölen bir kadına karşı zalim; yaşam boyu ağır bir şekilde çalıştıktan sonra neden hâlâ yoksul olduğunu anlayamayan, saçları ağarmış bir adam olmalıydı. Fakat beynim ona karşı bir unutmaya duvarı önnüştü. Belki ruhum onu uzun uzun düşünüyordu; belki küçük odamda karanlığa bakarak uyanmama sebep olan, onun ve erkek kardeşlerimin anısıydı.

Şimdi önümde üniversite diploması vardı; ve sonra, — pekâlâ bir iş olabilirdi, bir gün para ve güç. Amerika'nın yüreğine yazılmış olan başan, benim yüreğime de yazılmıştı. Üniversitede öğrendiğim herşey, birkaç arkadaşımın ve kurumlardan öğrendiğim herşey bu eğilimi yalnızca güçlendirdi. Tanıdığım sosyalistlerin birçoğu da benim gibiydi. Sosyalist bir lider olarak yükselmek — çoğunun amacı buydu. Onların arasında, yoksulluk, adaletsizlik ve kitlelerin ezilmişliği üzerine dersler veren zengin ve ünlü kadınlarla erkekler vardı. Avrupa'daki ünlülerle arkadaş gibiydiler ve Rus Devrimi'nden kendi özel mülkiyetleriymişcesine söz ederlerdi. Her zaman olduğu gibi parlak görünüşleri beni aptallaştırırdı. Bir gün onlar kadar bilgili olup olmayacağımı, bir gün sağla sol arasındaki farkı böylesi bir otoriteyle tartışıp tartışamayacağımı merak ederdim. Belki de hiç yapamayacaktım, çünkü onların teoriyle uğraşmaya zamanları vardı, bense yalnızca bir işçiydim. Benden daha az içten oldukları söylenemezdi — başka bir dünyaya aittiler onlar.

Derinden hissediyor, şiddetle tepki gösteriyor ve çok az düşünüyordum. Bir tartışmada beni yenmek kolaydı. Böyle bir olayı anımsıyorum. Üniversitedeki derslerden birindeydi. Profesör sarışındı ve tertemiz giyinmişti. Güney Amerika'da büyük çıkarları olan büyük bir uluslararası kauçuk şirketinin de danışmanıydı. Amazon havzasında nasıl kauçuk toplandığını anlattı. Ne kadar zor olduğunu biliyordu — ve biz de böyle bir sanayide sekiz saatlik işgününün olanaksız

olduğunu öğrendik! Sekiz saat zorunlu olsaydı, ülkemizde kauçuk fiyatları öyle artardı ki, çok az insan yağmurluk alabilirdi! Sonra Amazon boyunca müthiş bir sıcak altında çalışan zencileri anlattı — onlar gündoğumundan günbatımına dek çalışmaya karşı çıkmıyorlardı. Düşünmeden ayağa kalkıp karşı çıktım:

"Size inanmıyorum. Sanırım, bu adamlar bu koşullarda çalışıyorlarsa, çalışma saatleri kısaltılmalı ve daha çok para ödenmeli. Neden buna aldırış etmediklerini söylemeye çalışıyorsunuz?"

"Aldırış etmiyorlar," diye teminat verdi bana. "Aslında hoşlarına gidiyor. Onlardan birinin durduğu için temiz bir dayak yediğini, sonra tamamen tatmin olmuş bir biçimde koşturduğunu bile gördüm."

"Size inanmıyorum! Bu doğru olsa bile kendinizden utanmalısınız!"

"Ama sana söylüyorum, gördüm. Onları, senin benim gibi değerlendiriyorsun."

"Ne hissedip ne düşündüklerini nasıl bilirsiniz — neler çektikleri hakkında ne biliyorsunuz, ne bilebilirsiniz? Ve siz, zencilerin, siyah olmalarından dolayı bizden daha az hassas olduklarına mı inanıyorsunuz?"

"Onlarla birlikte çalıştım. *Bizim* asla hoşgöremeyeceğimiz şeyleri hoşgördüklerini ve yaptıklarını gördüm. Bizim hissettiğimiz gibi hissetmiyorlar. Sekiz saatlik işgünü onlar için işitilmedik bir şey; maaşlarının yarıya inmesi demek, buna dayanamazlar."

Öfke doluydum, ama aklım yanıtları bulamıyordu. Yalnızca yaşayabilmek için uzun saatler boyunca dayanılmaz bir sıcakta çalışan zencilerin görüntüsü içimi vahşilikle kapladı ve öldürmek istedim. Yaşayan herhangi bir kadın ya da erkeğin, başkası için, kendisi için talep ettiğinden daha azını talep etmesi düşüncesi yalnızca nefret değil, korku da doğurdu. Bu tür şeylerle karşılaştığımda insanların kurt olduğunu görürdüm. Bu beni korkutur, böyle şeylerin olmaması gerektiği savıyla halkı ikna etme konusundaki tek umudum silinirdi. Köleleştirilmiş olanlar bu tür şeyleri yok etmek için yeterli güçte olmalıydı — ancak o zaman kurtlar acı çeker ve yerin dibini

boyarlardı. Bu zencileri düşündüğümde derinden duygulandım — belki omuzları düşmüş, körcesine çalışan, çalışırken toprağı izleyen; belki bazıları kendi kendileriyle konuşan iri adamlar... Babamı ve belki de kardeşlerimi görmüş gibiydim, varolmanın önündeki bütün umarsızlık ve dilsizlik ortasında, insanlığı inkâr eden, yenilen herşeyin ortasında... Siyah değil de beyaz, köle değil de özgür doğmuş olmam tamamen şans eseri idi; doğrunun yalnızca beni değil herkesi kapsadığı noktada doğru olduğuna inanıyordum.

O dönemde profesörler beni susturabilirdi; onların rakamları, grafikleri, haritaları, kitapları vardı. Tek yanıtlım karşı çıkmaktı. Kitap ve grafiklerin, insanın beynini dumura uğrutup onu her tür ezilmişliğe karşı kör kılıyorsa, kötü şeyler olduğunu öğreniyordum.

O sırada yaşamıma bir adam girdi. Bir sevgili — hayır. Fakat sevgilim olmaması benim hatam değildi. Çünkü ben belirsiz özlemlerin ve kafa karışıklığının karmaşası içindeydim. Öğretmen ve bilge bir adamdı. Saçı kırlaşmış, Hintli, çirkin ve asık suratlıydı. Yüzünün bir yanında yara izi vardı ve bir gözü kördü. Yaşamımın eşiğinde kısa bir süre durdu, sanırım beni hep horgördü. Benimle neden ilgilendiğini hâlâ açıklayamıyorum. Belki de sürgünde çok yalnızdı; ya da belki benim şefkat, sevecek biri, babamın yerini alacak birini bulma ihtiyacım güçlü olduğundan, bunu vaat eder görünen birini bulduğumda ona sıkıca sarılıyordum. Çünkü bir tohum kadar olgunlaşmamıştım.

Hintli Üniversite'de ders vermeye gelince, onun, Batı'da öğretmenlik yaptığım okula gelen adam olduğunu sandım. Adı Sardar Ranjit Singh'di ve Kuzey'den geldiğini, inancının militanca olduğunu ve şehitlerin bedenleri üzerine inşa edildiğini, kendi yaşamında da halkınırtarihini yeniden yaşadığını —ülkesinin özgürlüğü için verdiği savaşında, cezaevinde— ve asılmaktan zor kurtulduğunu öğrendim. Sesinde ele geçmez bir düşüncelilik vardı, böyle çirkin bir adamın nasıl etkili olabildiğini merak ettim; yüzü öyle sakindi ki — varolmanın sırtını çözmüş gibi. Onu tanıtan profesör, tarihçi olduğunu ve Hindistan tarihinden söz edeceğini söyledi.

Nelerden söz ettiğini çok az anımsıyorum —ülkesinin geçmiş i ve bugünü, renk ve güzellik —acı ve trompet sesiyle karışmış—

konusunda konuştu. Söyledikleri bana yakın geliyordu, çok fazla acı vardı bunlarda, ama yeni bir dünya için savaşıma çağırdığından, benim yaşamımdan farklıydı. Sesi bana ulaşip yavaşça ama gene de öyle derinden dokundu ki, öne eğilip kollarımı sıranın üstünde kavuşturdum. Konuşmasını birdenbire bitirdi, son sözcükleri boşluğa söylenmiş olmasına karşın gene de bir meydan okumaydı:

"Siz Amerikalılar — kültürü yaratan sisteminiz, boş zamanlarınız başkalarının köleliğine dayanırken, huzur içinde olabilir misiniz? Bu, orman yasası değil midir? Eğer böyleyse, siz ruhsuz, amaçsız bir makinesiniz. Biz Hintlilerin uğruna savaştığı özgürlükten söz ettim size; İngiltere gibi siz de yalnızca kendiniz için özgürlüğe inanıyor olabilir misiniz? Savaşınızın demokrasi için olduğunu söylüyorsunuz. Bundan kuşku duyuyorum — Asya insan ırkının üçte birini barındırmasına karşın, ilkeleriniz Asya'yı kapsamıyor."

Kürsüden inip geçitten geçti, çevremdeki öğrenciler de kalkıp gitmeye başladılar. Ayağa kalkıp dosdoğru önünde durdum.

"Afedersiniz — California'da bir okula gelmiştiniz de konuşmanıza izin vermemişlerdi. Hatırladınız mı, size adresimi vermiştim."

Gülümseyişi çok nazikti. Ona yaklaşan çok kadın olmalıydı.

"Korkarım hatırlayamadım... görüyorsun, öyle çok okul konuşmama izin vermedi ki. Ben Hintliyim!"

Hafifçe eğilip, rahatça geçmesi için yana çekilmemi bekledi.

Yana çekilmediğimi görünce, "Burada öğrenci misin?" diye sordu.

"Evet, Öğrenciyim. Ekonomi ve tarih okuyorum. Biz Amerikalıların makinelere benzediğini söylediniz — amaçsız; ne demek istediğinizi anlamadım."

Yüzüme bakınca nazik gülümsemesi silindi; belki de, insanların nasıl olup da bu kadar bilgisiz olduklarını merak ediyordu.

"Anlamadın, ha!" dedi.

"Ne yapılmalı? Görüyorsunuz, bazen ne düşüneceğimi bile bilmiyorum."

"Ne düşüneceğini bilmiyorsun!"

"Neyi araştırmam gerektiğini söyleyin... ne yapmalı?"

Yanıt vermeden beni süzerken, yüzünde tuhaf bir ifade vardı. Sonra çantasından bir kart çıkardı. "Gerçekten istiyorsan —ciddiysen— araştırmak istediğin Hindistan ise, yardım edebilirim. Yoksa etmem. Gelip benimle konuşmak istersen, Pazar günü evdeyim."

O zaman yana çekildim. Bir elini hafifçe alnına kaldırarak yeniden eğildi ve geçitten geçti. Kartını elimde tutarak, dönüp gidişini seyrettim. Çok dik yürüyordu, ama omuzları düşmüştü.

Bilgiyle sevgi tek bir şey haline gelince, hiçbir şeyin yıkamayacağı bir gücün yaraldığını öğrendim.

Bunu iki erkekten öğrendim — ikisi de Asyalıydı. Biri Sardar Ranjit Singh'di. İnsanı yaşama ve sonunda imhayla barıştıran bir şey varsa, onu öğrenmeliydim. Cahildim ve Ranjit Singh beni bilgilendirdi. Kaba ve huysuzdum, kabalığın korkudan, huysuzluğun başarısızlıktan kaynaklandığını öğretti bana. Tehlikeli bir adamdı. Cassius gibi çok düşünüyordu. Onda, bende olmayan, kendi halkımın çoğunda olmayan herşeyin yansıdığını gördüm; düşüncelilik ve insanlık; kendi ülkesine duyduğu sevgiyle birleşmiş tüm insanlar için özgürlüğe karşı tutkulu bir özlem; iyi amaçlar için bilginin kullanılması.

Onun yanında kendimi hep aciz hissettim — aciz ve çok bilgisiz. O Pazar öğleden sonra benimle konuşurken, çayım soğudu. Oturduğumuz yemek odasının arkasında, kitaplarla dolu küçük kütüphanesi ve üzerine akşam güneşi vuran bir masa vardı. Büyük bir yalınlıkla döşenmiş küçük bir daireydi. Bilgili insanların zengin olduğunu, güzel evlerde hizmetçilerle birlikte yaşadığını sanırdım. Ama bu adamın evi basitti ve hizmetçisi yoktu. Ev işleri asıl olarak, onunla birlikte yaşayan iki Hintli tarafından yapılıyordu.

Kimdim, nasıl yaşıyordum, akrabalarım neredeydi, ne okuyordum — sorular birbirini izledi. Ona doğruyu söyledim; sanıyorum babamın doktor olmadığını söylediğim ilk insandı. Okuma uğraşımı ilgilendi, amacın ne diye sordu. Bilmiyordum.

"İngiltere'nin toplumsal tarihini inceliyorsun," diye devam etti. "Fakat bu inceleme, Hindistan'ın, İngiltere'nin kalkınmasına olan etkisini incelemekten tamam sayılmaz. İngiltere'nin zenginliği Hindistan'ı yağmalamasıyla başladı. Bu aşamayı araştırmak üzere profesöründen izin alırsan, sana yardım ederim."

Sonra, "Herkes Avrupa tarihini inceliyor. Neden sen de Asya tarihini incelemeyesin," diye görüşünü belirtti.

Okumakla neyi amaçladığımı sorunca, hiçbir amacımın olmadığını kabul ettim. Dedi ki:

Hindistan'da öğretmenlere gereksinmemiz var — istilacı olarak değil, dost olarak gelen öğretmenlere. Ailen yok, neden bize gelmek için okumuyorsun?"

Ay dolmadan şehirdeki işimden ayrılıp, onun sekreteri olarak çalışmaya başladım. Amerika üstüne bir kitap yazıyordu ve ben de her sabah küçük oturma odasında pencerenin önüne oturur, elyazısını daktiloya çekerdim. Öğleden sonra okula gider, akşamüstleri evinin yakınındaki yeni odama koşar, sonra onun evine çalışmaya giderdim. Hiç daktilo yazmadığım sabahlar ve hep uzun akşamüstleri olurdu.

Viren ve Kumar, onunla birlikte yaşayan iki Hintli öğrenciydi. Viren yirmiiki yaşındaydı ve beni etkilemesi gerektiğine inandığı bilgiyle başı dertteydi. Çok esmer, zayıf, uzun boylu, yakışıklı ve çok yoksuldu; yemek pişirmede iddialıydı. Kumar yirmi yaşlarındaydı ve kızlar kadar utangaçtı. Onu böyle düşünceli ve yufka yürekli ve çok çok nazik kılan, çirkinliğiymiş belki de. Ranjit Singh'e "Sardarji" diyor-duk, bir saygı ifadesiydi bu. Üç Amerikalı erkekle bu kadar içiçe yaşasam, neler olacağını sık sık merak ediyordum. Olanaksız olurdu. Burada ise, onlar babamla erkek kardeşlerimmiş gibi yaşıyorduk. Belki de bu nedenle onlara bu kadar kolay bağlanıp bana ait olduklarını hissedebildim.

Onları sevmeye başladım, onlar da, evlerine gelen diğer insanlara davrandıkları gibi biraz uzak ve terbiyeli davransalar da, kendilerince beni sevmiş olmalılar. Yalnızca Viren benimle kavga ediyordu.

Ben daktilo yazarken, arkamdan "Marie!" diye başladı bir gün. "Sanırım İrlanda tarihini de çok iyi bildiğini düşünüyorsun!"

"Evet, biliyorum."

"Ya, bu çok iddialı. Sanırım Nietzsche'nin yazdığı herşeyi okudun!"

"Hayır! Yazdıklarını okumadan biliyorum!"

"Ya!.. Temiz bir dayak istiyorsun!" Kanepeden ayağa fırladı.

"Tabii ki — yapabilirsen!"

Kumar imdadıma yetişti. "Geriye! Seni aptal köpek!" diye bağırdı Viren'e.

Sardarji'nin sesi sahneyi sona erdirdi. "Gene mi! Evden dışarı, üçünüz de... ve dönmeyin... en azından iki saat! Kendi evimde biraz dinlenme hakkım var!"

Üçümüz kendimizi, aşağıdaki buzlu kaldırımı seyrederek bulduk.

Sardarji'yle oturup okuduğum kitapların özetlerini konuştuğumuz uzun, güzel saatler olurdu. Yalnızca kitapları incelemek değildi bu, Hindistan'da uzun yolculuklar yapmaktı. Adları yabancı gelmeyen yaşayan kadınlarla erkekler önümde yürürdü, sanat ve edebiyat gözlerimin önüne serilirdi. Buda toplumsal devrimi anlatı; büyük imparatorluklar doğdu ve battı; istilacılar gelip halkla kaynaştı, onların geleneklerini ve düşüncelerini kaptı. Dağ kaleleri, tuhaf bayraklar ve trompet sesleri; güzel ırmaklar, güneş doğmadan önce yumuşak yeşil tüylerle kaplı çöller vardı. İnekler, batan güneşe karşı bir toz bulutu oluşturarak akşamüstü evlerine dönerlerken uzakta eflatun bir pus olur ve çingirakların çınlaması duyulurdu — günbatımına "inek tozu" derlerdi. Ağır kokular saçan parlak çiçekler ve sabah kadar yumuşak güzel tomurcuklar, kadınların parlak *sari*'leri, erkeklerinse bembeyaz giysileri vardı. Geceleri gökyüzü koyu eflatun olur, çatılarda soyunmuş kadınların gölgeleri gözüktü.

Saatler geçer, biz çalışmaya devam ederdik. Bazen, onları seven insanların güzelleştirdiği güç şeyleri. İstemeye istemeye gerçekliğe geri döner ve referansları açıklayan, olayları ve tarihleri karşılaştıran, bir sonraki ders için yeni ödev veren Sardarji'yi görürdüm. Çalışma sırasında disiplin isterdi; disiplin olmadan hiçbir amaca ulaşamazdı; ben disiplinden yoksundum ve öğrenmem gerekiyordu. O kadar çirkin olmasına karşı herşeyi güzelleştirmesi tuhaftı.

Haftada iki akşam Haydar Ali bana ekonomi öğretmeye gelirdi. Genç bir profesördü ve Müslümandı; Tanrı İstatistiği'ne tapan bir havariydi. Rakamlar ve olaylar onun için kutsal şeylerdi. Daha az güzel olsaydı, ondan asla bir şey öğrenemezdim. Ama çalıştım ve anlatuklarının çoğunu unutmadım. Yürürken çok ince ve hoştu; yüzünde kimsede görmediğim bir tatlılık vardı. Boğazına dek sıkıca kapatılmış siyah bir Hint ceketi giyerdi. Sesi bıçak kadar keskindi ve duygusallık ya da aşk gibi aptallıklara zamanı yoktu. Beni masanın bir yanına oturtur, kendi de karşıma otururdu ve çalışmaya başlardık. Her türlü kadınsı davranışımı yok etmeyi, ülkesi için çalışmamda silah depom olacak rakamlarla beni donatmayı gerekli görüyordu. Silahları kuşandım, biraz çarpıkça, ama gene de kuşandım. Ona hep kaçamak bir göz atıyordum.

Sık sık ne söylediğini unutuyordum, çünkü gözleri öyle kapkara ve derin, altlarında da daha koyu gölgelerle doluydu ki. Siyah saçları, başımızın üstündeki ampulün ışığını yakalardı ve ben de, saçlarını okşarsam kuş kanadı gibi mi hissedileceklerini merak ederdim. Yana doğru döndüğünde, profiline baktığım zaman soluğum kesilirdi — böyle müthiş bir güzellik sanatını Hintlilerin yaratmış olması rastlantı olamazdı...

"Dinlemiyorsun!" Acımasız sesi, çevirinin tam ortasında durarak araya girerdi.

"Ben... üzgünüm... başka bir şey düşünüyordum. Lütfen yeniden anlat!"

"Dinleyip not almazsan ilerleyemeyiz. Bunları kafanda tutamıyorsun!"

Dikkatle dinledim. Açıklamak için durduğunda duran uzun ince parmağını koyduğu önündeki kitaba baktım. Hem ona bakıp hem de düşünmek zordu. Parmağı bile güzel, uzun ve kadınlarinki gibi inceydi. Bana öğrettiği günlerle rakamları unuttuktan çok sonra bile, Hindistan'ın kanal sistemini unuttuktan çok sonra bile, geçmişteki, bugündeki ve belki de gelecekteki toprak sistemlerini unuttuktan çok sonra bile, gözlerini ve saçını, sayfada gezinen ince uzun başparmağını anımsayacağım.

Ranjit Singh'in evine birçok Hintli gelir, dünyayla cennet

arasındaki herşeyi tahlil ederlerdi. Beyaz bir türban giyen Talvar Singh adlı soluk renkli bir genç vardı. Bir konuşmacıdan diğerine dönerken kara gözleri yanardı, ama gözlerinde hiçbir duygu yoktu, çoğu zaman ellerini altına koyarak oturur, ileri geri sallanırdı. Biri daha önce duymadığı bir şey söylediğinde sallanma bir anlığına durur, sonra yeniden başlardı. Öğrenciydi ve Eurasian —yarı Hindu, yarı Portekizli, Hristiyan— olan Juan Diaz'la birlikte gelirdi çoğunlukla.

Juan Diaz diğerlerine oranla daha kumraldı, ama onun da saçları simsiyahtı. Dudaklarında hep alaycı bir gülümseme dolaşırdı, öyle uzun boyluydu ki, yürürken biraz eğilirdi. Birkaç erkeğin içtenliğine inanır, kadınlarınkine ise hiç inanmazdı, konuşması alay ve kışkırtıcı sözler doluydu.

Sardarji'nin evinde Hristiyanlık, İslam, Hinduizm, Sihizm karşılaşır ve savaşırdı; Batılı kadınlarla Doğulu kadınlar analiz edilir; sosyalizm, komünizm, anarşizm ve demokrasi savunucularını bulurdu; Tanrıya tapılır ve varlığı inkâr edilirdi; Haydar Ali dervişliği ölümüne savunurdu; Juan Diaz "yedyüz fare yemiş kedi Mekke'ye hacca gitmiş" diye yanıtlardı. Bana göre bir Tanrıdan biraz daha küçük olan bir adama yapılan bu saldırıya karşı çıktım, fakat Juan Diaz bana dönüp, boş sukabağındaki bezelyenin çok ses çıkardığını söyledi! Gelecek bir tartışmayı şimdiden karşılarınıış gibi, devrimci duygularının kadınları kapsamadığını açıkladı. Beni ve düşüncelerimi kendine karşı bir hakaret olarak görüyor gibiydi.

O ev hep savaş halindeydi ve bunu Asyalı erkeklerin gözlerinde —seyreden ve demokrasiyle ilgili cümlelerde alaycı olan gözlerde— gördüm. Hüzünlü gözler, umarsızlık dolu gözler. Diğer tarafından söylediklerine inanan birini anımsamıyorum. Onlar sayesinde, zeki ve devrimci insanların ezilmişlik altında nasıl acı çektiklerini öğrendim. Acıyı bildiğimi sanıyordum, ama onlarla bu sözcüğün anlamını bilmediğimi kavradım. Gece onlardan ayrılıp odama döndüğümde, köleliğin yok edilmesine yardımcı olmanın neden yazgım olamayacağını düşünerek karanlıkta uyanık yatardım. Hiç ışık yoktu — çok genç, çok cahil, çok zayıftım.

Hintliler haftalar boyu Sardarji'nin yemek odasında oturup konuştukça, kendi tarihleri ve edebiyatlarıyla, ırkçı bilincin temelini

oluşturan atasözleri ve özdeyişlerle dolu konuşmalarını dinledim. Geniş araştırma ve bilgileri beni derinden etkiliyordu. Söylediklerinin anlamını ancak Sardarji'ye sormaya cesaret edebiliyordum. Sabah yürüyüşlerimizde açıklardı. Ve böylece konuşmalarımız Hindistan'daki yaşamın her aşamasını ve benimki de dahil olmak üzere Amerikan yaşamının her aşamasını irdelemeye götürdü bizi.

Sardarji Amerika'ya kendi Hint alışkanlıklarını da getirmişti. Yazın sabah beşte, kışın biraz daha geç kalkardı. Central Park'ın girişinde onu karşılardım, kahvaltudan önce yürüyüş yapardık. Bahar ve yaz sabahları, otlar çiğ kaplı olur ve başımızın üstündeki yapraklar ıslak olurdu.

"Sonuçsuz ya da ödüksüz çalışma," diye karşı çıktım ona bir keresinde. "Bunu nasıl söyleyebilirsin? Olanaksız — çok zor."

"Bize öğretmen olarak gelmekten söz ediyorsun, sonra da zor şeylere karşı duruyorsun! Nereye geldiğini sanıyorsun? Hareketimiz çok sert ve zalim. Kölelik, köleliğin sonuçlarını doğurur — yoksulluk, cahillik, boş inanlar, hastalık, sefalet. Sandığın gibi güzel ya da romantik şeyler değil, nefret edilen, çirkin şeyler. Bundan başka bir şey umarak gelme, yoksa hayal kırıklığına uğrar ve bize cephe alırsın."

"Hayır! Size cephe almayacağım. Fakat yoksulluktan, cahillikten ve boş inanlardan nefret ediyorum."

"O halde onları ortadan kaldırmamıza yardımcı ol."

"Fakat insan çalışmasının semeresini görmek ister."

"Öyleyse Amerika'da kal ve yalnızca para için çalış. Çok para kazanırsın. Fazlasıyla Amerikalısın ve ucuz ve yüzeysel bir dünya görüşün var — kâr düşüncesi."

"Ne yapmamı bekliyorsun, umutsuzca çalışmamı mı?"

"Hayır. Doğru, sonuçları talep etmeye ihtiyacımız var — Hindistan'da bu gerekli. Fakat yeterince büyük ve yeterince haklı bir şey için çalışıyorsan, başarı için çalışmak yeterli bir ödüldür, başaramasan bile, yoksul olsan ve yoksul kalsan bile."

"Sanırım ülkenin özgür olmasını görmeyi ummadığını kastediyorsun. Seninki umarsızlık felsefesi."

"Ah, hayır! Başarıya tapıyor olsaydım, umarsızlığa kapılır ve işimi uzun süre önce bırakırdım. Başarıyı özlüyorum ve onun için çalışıyorum, fakat başaramasam bile — haklı olduğumu gene de biliyorum. Marie — bu her tür çalışmanın tek temelidir, hayatın tek temelidir. Yaşam boyu çalışacağını ve sonunda karşılığında ölümden başka bir şey elde edemeyeceğini görmüyor musun? Bunu bilerek nasıl ödülün söz edebilir, ya da başaramasan bile temel ve doğru olanın dışında bir şeyi seçip onun için savaşılabirsin?"

"Ben insanım, Sardarji, ve gencim. Yaşamdan beklentilerim var. Seninkiler gibi düşünceleri yalnız zengin ve rahat olanlar ya da çok çok yaşlı olanlar savunabilir."

"Ben yaşlı değilim — senin gibi benim de önümde uzun yıllar var. Yani beni bu tür şeyler düşünmeye yaşlılık sevketmiyor. Sonra zenginler — neyi kastettiğimi anlayamayacak kadar rahatlık ve güvenlikle altüst olmuşlar. Zengin olma sürecinde yalnızca başkalarını değil kendilerini de öldürürler."

"Yaşamını yeterince tüketmek zorunda kalmışsın, Sardarji; bu nedenle ruhsal şeylerden söz ediyorsun."

"Her zaman yiyecek yeterli şeyim olmadı. Bir keresinde ölüm anlamına gelen bir anla karşı karşıya kaldım ve bir kez karşılaşmış olduğum değerlerin ne olduğunu anlıyor insan. Bunu söylemek basmakalıp bir şey, fakat işçi sınıfını senin gibi yeni bir dünya yaratan olarak görmemin nedenlerinden biri bu. Görüyorsun, düşünmeye, düş kurmaya ve yaratmaya başlayabilirsin, kaybedecek bir şeyin yok; yapışıp tökezleme korkusu, parası, küçük mülkiyeti yok. Diğer sınıfların sıkıca tutunduğu mülkiyetle engellenmemiş, geleceği açıkça görebiliyor."

Parktaki büyük bir kayanın önünde durup sustuk, başımızın üzerinde, çiğ damlatan büyük yapraklar vardı. Düşünceli düşünceli devam etti:

"Sık sık, kadınların da tüm insanların özgürlüğü için çalışacağını düşünüyorum. İşçi sınıfı gibi, tüm Asya gibi, ezilmişliğin ne demek olduğunu onlar da bilmeliler. Ama korkarım..."

"Ah, kadınların erkeklerden daha geniş bir bakış açısı olduğunu sanmıyorum! Bireye ve onun geldiği sınıfa bağlı herşey."

Gene bir sabah yürürken Rostand'ın bir dramasından söz etmiş olduğumuzu anımsıyorum. "Çok ilginç," dedi. "Bir dizede, kalbinde öyle sadık bir inanç olmalı ki, kılıktan geçirildikten sonra bile geri dönmeli," diyor... bunu sevdim mi... ben de."

Başka bir gün benim varlığımı unutup, çevremizdeki havanın bir parçasıymışım gibi konuştu. Bir keresinde, birkaç dakikalığına bir kayaya yaslanmışken, dedi ki:

"Ülkenizde sıradan insanların güçlü konumlara yükseldiklerini görüyorum. Sorumluluk taşımaya zorlanmış bu insanların, düşünce ve etkili bir insana dönüştüğünü görüyorum. O zaman hep halkımı düşünüyorum — en yetenekli, en yaratıcıları, bizi yönetmeye ve yok etmeye gelen sıradan İngilizler önünde nasıl geri adım atmak zorunda kalıyor! Yoksulluk ve cahilliğe biz daha da batarken, bir kuşaktan diğerine ülkemizi kurutuyorlar — kendi ceplerini ve yurttaşlarının ceplerini doldurmak için."

Sesindeki tutkudan dilim tutuldu. "Üzgünüm," demek dağ doruğundaki küçük bir tıkrıya benzerdi. Yüzü çok ince ve çirkindi ve yanağındaki iz derin bir yaraya benziyordu. Kendimi umutsuz hissettim, ona sevecenlikle dokunamıyordum da. Devam etti:

"Kendi ülkenin toprağını sevmenin ne demek olduğunu bilmiyorsun. Ben — ben bir yurtseverim. Bazen dönemeyeceğimden korkuyorum; bazen gecenin ortasında eski yürek ağrım yüzünden uyandığımda, sonumun geldiğinden kaygı duyuyorum. Tek bir isteğim var —tek bir tutku— ölmeden önce toprağıma basmak, onu öpmek. Bunu anlıyor musun?"

Konuşurken elini uzatıp bir avuç toprak aldı.

"Ülkemi sevmek, Sardarji — toprağı mı kastediyorsun? Evet, toprağı seviyorum. Batı'nın dağlarını seviyorum. Ve çölleri seviyorum. Fakat birçok insanın ülkeyle kastettiğı hükümet ve onu yöneten güçlü adamlar. Hayır, onları sevmiyorum. Ama toprak — evet. Bu bizim toprağıımız. Ya da — bir gün bizim olacak."

"Ne demek istiyorsun?"

"Bütün çalışan, yaşayan ve acı çekenleri kastediyorum. Bize ait olmalı — yalnızca tek tek kişilere değil."

"Sürgünde olsaydın ve buradaki tüm ülken yabancı bir güç

tarafından yönetiliyor olsaydı, onu sever ve özgürlüğü için çalışır mıydın?"

"Evet — kuşkusuz. Fakat yalnızca bir avuç zengin adam ya da grubun eline vereyim de onlar geri kalan insanları kendileri için çalıştırsınlar ve yoksulluk içinde yaşatsınlar —ve ona "bizim" ülkemiz desinler— diye çalışmazdım. Bugün burası bizim ülkemiz değil, onların ülkesi. Ancak onlara boyun eğdiğimiz sürece yaşamamıza izin veriliyor."

Sesi yavaştı: "Hindistan'ı düşünürken, sınıfları düşünmüyorum. Toprağı, acı çeken halkı, doğduğum yeri, tatlı lisanını, tarihimizi... herşeyi düşünüyorum."

"Köylü olsaydın, toprak ağasını da düşünürdün; işçi olsaydın, patronunu da düşünürdün."

"Belki de haklısın... görüyorsun, ben kendim toprak ağasıyım. Ya da ağasıydım. Fakat hükümet, siyasi faaliyetlerim yüzünden topraklarıma el koydu."

"Sen komik bir toprak ağasısın. Bizde böyle şeyler yoktur."

Sardarji, taşın üzerinden yavaşça kalkarken derin derin içini çekti. Benimle konuşmak, bazen, daha önce hiç görmediği biriyle konuşmak gibiydi — hiçbir ortak noktamız yoktu. Ona göre ben olgunlaşmamış, deneyimsiz, düşüncesiiz bir kızdım. Yaşamında kısacık bir olaydan başka bir şey değildim. Yaşamı uzun, çalışması yoğundu. Ya ben? Ezilen bir ülkenin özgürlüğü için çalışmak, onun yaptığı gibi böyle bir hareketin tüm ağırlığını omuzlarında hissetmek — hayır, bunun anlamını anlayamıyordum.

Ranjit Singh'in, içinde bulunduğu harekete yardımcı olma yeteneğimden kuşku duyduğu zamanlar oluyordu. Benim cesaretimi kırmaya, izlediği yoldan döndürmeye çalıştı. Bir kız için fazla zordu — en azından beyaz bir kız için, dedi.

"Korkmuyorum," diye yanıtladım küstahça.

"Çalışman özgürlük uğruna olduğu ve ne yapığını bildiğin sürece, nerede ve neyi çalıştığın farketmez," dedi.

"Senin davan kesinlikle iyi!"

"Bana göre kutsal."

"Ve aynı zamanda işçilerin özgürlük savaşımının da bir parçası, değil mi — buna yardımcı olmak istemiyor muyum?"

"Evet, bu doğru. Ama bunun için yeterli gücün ve direncin olduğundan kuşku duyuyorum. Fazlasıyla Amerikalısın."

"Bunu sürekli karşıma getirip durma, Sardarji!"

"Marie — beni bir kez olsun dinle: Bizim harekete girersen, birkaç aylığına maceracılıkla onunla oynayamazsın. Bu ömür boyu sürecek bir çalışma ve tehlikeli. Bu harekette yer almak bilgi ve ilkeler için acı çekme yeteneği gerektirir — bu da demektir ki, ilkenin ne olduğunu bilmelisin. Bu harekette insanlar hayvan gibi avlanır ve kendini asla güvencesinde hissetmezsin."

"Sardarji, neden beni döndürmeye çalışıyorsun? Sen ve yurttaşların böyle şeylere katlanabiliyorsanız, ben de katlanabilirim. Acı çekmenin ötesinde pek bir şey yaşamadım. Hareketiniz hakkında fazla bir şey bilmediğim doğru, ama çalışırım, sonra da Hindistan'a gelebilirim. Dan gerçekten geri gelmezse... gelirse, birkaç yıl alır."

Bir eliyle saçımı yavaşça okşayarak, "Sen iyi bir kızsın," dedi. Sonra birlikte güldük.

Aylar geçti. Bana öğrendiğim en değerli şeyleri Ranjit Sing, Asyalı bir adam, renkli ırktan bir adam öğretti. Olgunlaşmamış ve birçok konuda bilgisiz olmama karşın, benimle birlikte çalıştı. Fazla ilginç biri değildim. Gene de benimle çalışı, bana öğretti, hayatıma anlam kattı. Beni halkının özgürlük hareketine soktu ve yalnızca tarihsel bir hareket olmakla kalmayıp, uluslararası kurtuluş savaşımının da bir parçası olduğunu öğretti — bu savaşımındaki ana direklerden biri olduğunu öğretti. Onu babamı sevdiğim kadar sevdiğim için, başka bir kaynaktan öğrenebileceğimden daha çok şey öğrendim.

Hemen herşey gibi mutluluk da benim için geçiciydi.

Sardarji geldi. Bir sonraki yılın kışı henüz başlamamıştı ki, gitti. Geçerken bana dikkat etmesi tamamen rastlantısalı. Benim de buna yanıt vermem rastlantısalı belki; ve duygusallığımı sömürmeyip kendi iyiliğim için kullanması tamamen şans eseri idi.

Bana öğrettiği herşeyin anlamını kavrayamayacak kadar

bilgisiz, azgelişmiş olmam çok yazık — ben de bütün bunları başkalarına ğretebilirdim. Onunla birlikte ilk kez tereddütsüz bir ilke ve güzellik hareketine dokundum — bir kıtanın zgr olma savaşımına. Bu hareketin tam anlamını kavrayamamışım ve belki de hâlâ kavramış değilim. Başka türlü olsaydım, sözcükleri öyle derin, öyle doğru, öyle ikna edici kullanırdım ki, kendi ülkemin insanları bile dinleyebilirdi; dinler ve ırk, renk ya da inanç farklılığının, her biri kendi güzelliğinde bir ırmağın yüzdeki gölgesi olduğunu, her türden ve her yerdeki ezilmişliğin insan onurunun altında olduğunu ve en büyük sevincin, tüm insan görüntüsünü değiştirebilenlerle omuz omuza savaşmak olduğunu anlardı. Halkların zgr olma, köle kurumu olmaktan öte bir toplum yaratma hareketlerinin materyalist olmadığını, insanlığın yaşadığı en büyük etik manifestosu olduğunu gsterebilirdim. Bizzat hayatın muhteşem, sonsuz bir deney olduğunu ve bu yerkürede özgürlükten başka hiçbir şeye yer olmadığını gsterebilirdim. Çünkü dolaylı ya da dolaysız yaraladığımız, kleleştirdiğimiz ya da öldürdüğümüz insanların yanında yer almadan önce g bela yüz kişiye ulaşırız.

Bir insan bunları belli belirsiz anlar — ifade edecek kadar bilgili olmasa bile ve ben de bilgili değildim. Ya da, bir halkın kurtuluşunun, ancak, onu örgütleyen ve onun için savaşan büyük kitlelerce sağlanabileceğini bilmek yerine, bunu yapabilmiş olmayı istemem bencillikti.

"alış." Sardarji sürekli bana emrediyordu. "alış, çünkü yaşamındaki sefalete salt fiziksel olarak karşı çıkmakla, yıllar boyu düşünce ve eylemin net çizgisini izlemek arasında fark vardır."

Bir keresinde bana şöyle demişti: "Eyleminin temelini inanç yap. Bana olan sevginin seni etkilemesine izin verme. Çünkü ben rüzgâra benzerim — yaşlıyım ve bir gün leceğim."

Ben yanıtladım: "Ben rüzgârı hep sevdim; hep arkadaşım oldu." Anlamadı.

Devam ettim: "oğu zaman sevgi olmadan bilginin yararsız olduğunu düşünürüm — kuşkusuz kişisel sevgiyi kastetmiyorum. Büyük ve güzel düşüncelere duyulan aşktan söz ediyorum."

"Haklısın. Burada, Batı'da birçok insanla karşılaştım. Sözgelimi

devam ettim. Şimdi yaşadığım oda küçüktü, bir de şöminesi vardı. Tek ışık kaynağı, ortadaki bir gaz lambasıydı. Kapıda küçük bir pencere ve başka bir odaya açılan yüksek bir penceresi daha vardı, buradan havalandırma sağlanıyordu. Epey iyi, dedim; üniversite harçlarını yatırabilir, kitap alabilirdim ve geriye de param kalırdı. Tek sorun, bir hücreden biraz daha küçük olmasıydı; yalnızca gece gidiyordum odama.

Kent yeniden yalnız ve soğuk bir hale geldi. Sardarji'nin evinin yoğun ve düzenli yaşamı yok olmuştu. Hep araştıran ve yeni mutfak makinesinden yeni toplum biçimine dek herşeyi ilgiyle tartışan grup da yok olmuştu. Şimdi gündüzleri çevremde, çiklet çiğneyen ve bir gece önceki "şık gece"yi anlatan kızlarla oğlanlar vardı. En derin duygularını toplayıp "Ah, erkekler!" diye heyecanlanırlardı. Bazen Karın'e ve onun arkadaş grubuna uğurdım; diğer zamanlarda ise, devrimdeki en son düşüncelerden sosyal dramaya ve psikanalize dek herkesi ve herşeyi tasnif eden haberleri dinleyerek akşamı geçirirdim.

Yeniden çalışmaya başladığım *Graphic* bürosu yurtsever olduğundan, Savaş'a karşı çıkmak tutuklanma tehlikesini içeriyordu. Eleştirel tek bir sözcükle, bir kız elini dudağına götürüp, "Bu ülkeyi sevmiyorsan, geldiğin yere neden dönmüyorsun?" derdi.

Bir keresinde şöyle yanıt vermiştim: "Geldiğim yer! Benim halkım öyle Amerikalı ki, beyaz adamlar gelmeden önce burası onların ülkesiydi."

"O halde hapsi boylaman gerek!" diyerek, parlak konuşmasından dolayı aldığı hayranlık gülümsemelerini yakalamak için çevresine bakındı.

Bürodan dosdoğru gece üniversitesine gitmeye başladım gene. Haydar Ali ile küçük yoksul odasında bir iki saat geçirirdim. Cumartesi öğleden sonraları parlayan gözlerle oturur, bana olgu ve rakamların önemini ve güzelliğini öğretirdi. Arada bir Pazar sabahları Viren, Kumar ve ben buluşup Central Park'ın keşfedilmedik tek bir noktasını bırakmazdık. Bazen Juan Diaz beni Beşinci Cadde'de selamlar, bir bardak çay içmeye davet eder ve hâlâ kadınların özgürlüğüne inanıp inanmadığımı sorardı. Gülümsemesi, "özgür kadın"ın onun için ne anlam taşıdığını gösteriyordu.

"Aşka inanmıyor musun?" diye sırtı yılışıkça.

"Yapacak başka şeyi olmayanlar için iyi."

"Senden daha az duygusal kadınlar bunu söyleyip pişman oldular."

Kışın bir Pazar sabahı, kapım çalındı ve açınca karşımda, gözlerine dek sarınıp sarmalanmış Talvar Singh'i buldum. İçeri girdi,

paltosunu çıkardı ve şaşırtıcı bir çabuklukla işine başladı.

"Devrimci olduğumu biliyorsun, değil mi?" diye başladı. "İyi, bunu konuşmak için geldim. Bir kitabın yayınlanması için uğraşıyorum, fakat bütün yayıncılar reddettiler, çünkü şimdi savaş zamanı, kitap ise ülkenin özgürlüğüyle ilgili."

"Demek kitap yazdın!"

"Ah, hayır — ben yazmadım. İki arkadaşım — bu ülkede değiller. Bana yardım edebilirsin."

"Nasıl?"

"Sen Amerikalısın değil mi? Basurtabilirsin, adam korkmaz, çünkü bildiğin gibi *senin* derin bizimki gibi değil."

Daha da açıkladı ve bana müsvelleyi gösterdi.

"Ama kimseye bir şey söylemeyeceksin. İyi — söz veriyor musun? Böyle şeyleri benim için yaptığını da kimseye söylemeyeceksin. Güzel!"

Biraz daha konuştu, sonra gitti.

Ertesi gün üniversitede Viren ile karşılaşınca, önemsiz bir konuymuş gibi sordum:

"... şu Talvar Singh — yalnızca bir öğrenci mi, Viren?"

"Neden soruyorsun?"

"Ah, artık bütün Hintlileri merak ediyorum — yürekten devrimci olmaları gerektiğini düşünüyorlar."

"*Yürekten* mi? Talvar *yürekten* de fazla devrimcidir! Hindistan'daki devrimci bir örgüt tarafından buraya gönderildi!"

"Ya-a-a!"

"Fakat bu büyük bir sır! Büyük!"

"Anlıyorum. Ne yapıyor?"

"Kimse başkasının ne yaptığını bilmez ve kimse de sormaz. Kendilerini ilgilendirmeyen şeyleri soranlara kuşkuyla bakarız."

"Özür dilerim. Talvar bana öylesine bir oğlan gibi güzüktü."

"Oğlan mı! yapması için gönderildiği işe göre yeterince yaşlı. Schopenhauer ve Nietzsche'yi okuyacak kadar yaşlı!" Viren Schopenhauer ve Nietzsche'ye tapıyordu.

Ertesi Pazar kapı yine yavaşça vuruldu ve Talvar Singh geldi, odanın loşluğunda türbanı çok beyaz görünüyordu. Başarmışım — bir yayıncı bulunmuştu ve kitap basılacaktı. Haftalar boyu her Pazar geldi ve kitap basılınca tüm yetkililere ve ünlülere yolladık.

bunu konuşmak için geldim. Bir kitabın yayınlanması için uğraşıyorum, fakat bütün yayıncılar reddettiler, çünkü şimdi savaş zamanı, kitap ise ülkemin özgürlüğüyle ilgili."

"Demek kitap yazdın!"

"Ah, hayır — ben yazmadım. İki arkadaşım — bu ülkede değiller. Bana yardım edebilirsin."

"Nasıl?"

"Sen Amerikalısın değil mi? Bastırabilirsin, adam korkmaz, çünkü bildiğin gibi *senin* derin bizimki gibi değil."

Daha da açıkladı ve bana müsveteyi gösterdi.

"Ama kimseye bir şey söylemeyeceksin. İyi — söz veriyor musun? Böyle şeyleri benim için yaptığını da kimseye söylemeyeceksin. Güzel!"

Biraz daha konuştu, sonra gitti.

Ertesi gün üniversitede Viren ile karşılaşınca, önemsiz bir konuyumuş gibi sordum:

"... şu Talvar Singh — yalnızca bir öğrenci mi, Viren?"

"Neden soruyorsun?"

"Ah, artık bütün Hintlileri merak ediyorum — yürekten devrimci olmaları gerektiğini düşünüyorlar."

"*Yürekten* mi? Talvar *yürekten* de fazla devrimcidir! Hindistan'daki devrimci bir örgüt tarafından buraya gönderildi!"

"Ya-a-a!"

"Fakat bu büyük bir sır! Büyük!"

"Anlıyorum. Ne yapıyor?"

"Kimse başkasının ne yaptığını bilmez ve kimse de sormaz. Kendilerini ilgilendirmeyen şeyleri soranlara kuşkuyla bakarız."

"Özür dilerim. Talvar bana öylesine bir oğlan gibi gözükte."

"Oğlan mı! yapması için gönderildiği işe göre yeterince yaşlı. Schopenhauer ve Nietzsche'yi okuyacak kadar yaşlı!" Viren Schopenhauer ve Nietzsche'ye tapıyordu.

Ertesi Pazar kapı yine yavaşça vuruldu ve Talvar Singh geldi, odanın loşluğunda türbanı çok beyaz görünüyordu. Başarmıştım — bir yayıncı bulunmuştu ve kitap basılacaktı. Haftalar boyu her Pazar geldi ve kitap basılınca tüm yetkililere ve ünlülere yolladık.

Bir akşam üniversiteden geç dönmüştüm ki, onu beni bekler buldum. Şöminede ateş yakmış, oturmuş ateşi seyrediyordu. Ben içeri girince, döndü.

"Sorun ne?" diye telaşlandım.

Günmek zorunda olduğunu söyledi; kalırsa tutuklanacaktı. İngiliz ajanları tüm Hintlileri izliyordu. Bir gün önce biri odasına o yokken girmiş ve arama yapmıştı. Gözleri herşeyi görüyordu — Hindistan'da olduğu gibiydi aynı.

"Sana bazı adresler bırakmak istiyorum — çeşitli ülkelerdeki adamlarımızın adresleri. Onları yanıma alamam."

Cebinden bir cüzdan çıkarıp içinden ince bir kağıt aldı. Kağıda bakıp üzerinde isim ve adresler olduğunu gördüm. Rus devrimi hakkında okuduğum şeyleri anımsadım; ondan önce de Mazzini vardı, Londra'dan İtalya'ya dek "fısıltı gazetesi"yle. Amerika'dan Fransa'ya kendi fısıltı gazeteleri olan Amerikan devrimcileri vardı. Burada da ben, bunlara benzer başka bir örgülle karşı karşıyaydım.

"Bana güveniyor musun?" diye sordum, elindeki ince kağıt parçasına bakarak.

"Evet. Sen de onları saklamalısın. Benim öldüğümü varsay. Ya da diğerleri gibi yakalandığımı. Böyle olduğu taktirde, bu işleri yapacak birine ihtiyacımız olacak. Ya da ben ortadan yok olabilirim — bizim adamlar sık sık yok olurlar, onları bir daha asla bulamayız."

Onu inceledim. Gençti, buna karşın "yok olmak"tan hep hesaba katığı bir şey olarak söz ediyordu. Sardarji'nin kastettiği bu muydu? Kardeşlerimin anısı canlandı — bu adam gibi yaşamalıydılar. Fakat onlar işçiydi ve asla burunlarını topraktan kaldıramazlardı. Talvar işçi değildi. Okumuştı ve ölüm anlamına bile gelen bu yolu bilinçli ve özgür iradesiyle seçmişti.

Talvar kağıdı göstererek, "sakla," diye beni zorluyordu. "Sen Amerikalısın. Bir gün bize çok fazla yardımcı olabilirsin. İngilizler sana dokunamazlar. Onlara asla söyleme — ne olacağı önemli değil."

"Hayır, onlara asla söylemem — bana güvenebilirsin."

Sonra çift kapaklı siyah deri defterimi aldık ve kapakları birbirinden ayırdık. İki kapak arasına, Hindistan'da ve dünyanın çeşitli yerlerindeki Hintlilerin adresleri yazılı kağıdı yerleştirdik. Sonra kapakları dikkatlice yapıştırdık.

Talvar, "Bu adamlar dışındakimsenin bu kağıdı görmeye hakkı yok," dedi sonra ve bana tanıdığım iki kişinin adını verdi. Kendisi iki gün içinde gidecekti — o zamana kadar yeni bir adresteydi. Onun adresiyle, verdiği Viren'in adresini, küçük adres defterime yazdım.

Gitmek üzere kapıya yöneldiğinde, yüzünde bir gülümsemeyle bana döndü, ellerini alnına götürdü ve Hint devrimci selamını verdi: "*Bande Mataram!*" — Selam Anavatan. Yanıtımı görmek için bir an bekledi, ben de gülümseyerek beceriksizce selamına karşılık verdim.

Talvar gidince, oturup siyah deftere baktım. Bütün olay çok basitti, ama işte, yaşamları benim elimde olan insanların isimleri vardı. Otururken bu kavrayış içimde büyüdü, sonra içimi korkuyla doldurarak dehşete düşürdü. Kağıdı Talvar'a geri vermek istedim — ama o gitmişti ve bir daha göremeyebilirdim. Bunu düşünerek oturdum. Hoş değildi — doğrusunu söylemek gerekirse en acınası sorumluluktu. Böyle bir sorumluluğu yüklenmek için çok az bildiğimi ve çok hazırlıksız olduğumu hissettim. Fakat belki de Talvar haklıydı... bir Amerikalı olarak rahatsız edilmezdim. Benden yardım isteyen bu adamlara yardım etmeyi reddedebilir miydim, bana o kadar iyi davranan, öyle bilgili olan ve ülkelerinin özgürlüğü için savaşıyor bu adamları reddedebilir miydim? Benden istedikleri küçük bir şeydi — yakalanmaları durumunda bazı kağıt parçalarını korumak. Onlar ezilmişlerdi, onlar renkli deriliydi, ABD'nde yalnız ve korumasızlardı... benden yardım istiyorlardı... Sardarji'nin yurttaşlarıydılar — belki de onun yoldaşları. Benim yardımına ve korumama gereksinimleri olan küçük kardeşlerimi bir kez terkettiğimi anımsadım. Bencildim ve kendimi koruma güdüsüyle onları feda etmişim.

Sonra defteri elime alıp, bana güvenen ve bana gereksinimi olan hiç kimseyi terketmemeye karar verdim. Bence Hintliler, görev ve sorumluluğumun simgesi olmuştu. Babamın, ölmüş olan

kardeşimin ve yazgısını henüz bilmediğim diğer kardeşimin yerini aldılar onlar.

Talvar'ın ziyaretinden iki gün sonra, yeniden masama oturdum, siyah defter önümde, bir gazete de elimdeydi. Artık defteri elimden bırakmıyordum. Defterde İspanyolca ve tarih ders notları vardı ve koltuğumun altında taşıyordum sürekli.

Graphic bürosundan çıkarken, başlıklar ilgimi çektiğinden bir gazete almıştım. Talvar yakalanmıştı ve adı akşam baskısında gösterişli bir şekilde yazılıydı. Siyah defteri koltuğumun altına alıp, gereksinim duyduğum birkaç şeyi aldım ve üniversiteye gitmeye hazırlandım. Hemen Viren'i bulabilirdim, çünkü bazı akşam derslerine giriyordu. Geleceğini bildiğim odanın önünde, koridorda onu görene dek bekledim.

Birbirimize doğru hızla yürürken, "okudun mu?" diye sordum.

"Dikkatli olmalısın. Bu *heramzade*'ler her yerde!" İngiliz ajanlarını kastederek bir Hint küfürü savurmuştu.

Karşı çıktım. "Hiç hakları yok — burası Amerika ve bizi rahatsız ederlerse protesto edebiliriz."

Viren güldü. "Protesto et... kendini yakalat! Hayır, bir kobrayla savaşırken uzun bir sopa kullanmalısın!"

Tek sözcüğünü duymadığım bir derse girdim. Eve gidecek, yemek için bir şeyler hazırlayacak ve çalışmaya çabalayacaktım... hiçbir şey işitmeden ders dinlemenin yararı yoktu. Evime giderken durup küçük bir çıkın odun aldıktan sonra, hızlı hızlı yürüyerek odama giden merdivenleri çıktım. Kapıyı açtım ve sonra korkuyla durdum — şöminenin yanında biri duruyordu! Odunlar yere saçıldı, adam yüzünü bana döndü. Talvar Singh'ti — türbanını çıkardı, saçları kesilmişti.

"Aman Allahım!"

Sakindi, ama kara gözleri daha da kara ve derin görünüyordu. "Beni metroya götürdüklerinde ellerinden kaçtım... bana yardım etmelisin... Viren'e gidersem beni yakalarlar... sense Amerikalısın."

Talvar odunları topladı, kapıyı kapatıp kilitledi ve beni iskemleye itti. Yakalanışını ve daha sonraki kaçışını anlattı.

"Çok sayıda adamımız yakalandı... neden ve nasıl bilmiyorum. Amerika, İngiltere'nin bizi yakalama emrini uyguluyor."

"Ne yapabilirim?"

"Bilmiyorum. Belki sınırdan geçmeme yardımcı olabilirsin. Arkadaşların var, değil mi... nasıl gideceğimi söyleyebilirler."

"Evet... arkadaşlarım var. Onlara gidip soracağım."

"Yardım edebilirsen, gelip bana anlat ya da not bırak. Şimdi bir arkadaş'a gidiyorum — işte adresi. Oraya gelebilirsin. Arkadaşımı tanırsın; kısa boylu ve yaşlı bir adamdır. Lütfen... kimseye buraya geldiğimi söyleme — kimseye."

Adresi, adres defterime, iki gün önce vermiş olduğu adın altına yazdım.

Sonra ikimiz de dışarı çıktık. O sağa döndü, ben de sola.

Verdiği adrese gittiğimde saat onbire geliyordu. Ufak tefek yaşlı bir adam kapıyı açtı.

"Kimsin?" diye sordu.

Ona anlattım.

"Ne istiyorsun?"

"Talvar Singh."

"Çıktı ve henüz gelmedi."

"O zaman ona not yazarım." Arkadaşlarımdan öğrendiğim herşeyi anlatan bir not yazdım. Sonra notu mühürleyip ufak tefek yaşlı adama verdim. •

Yeniden sokağa çıktığımda kendimi daha rahat hissettim. Notumu uygularsa, Talvar bu gece kentten ayrılabilir ve hafta bitmeden güvenli bir yerde olabilir.

Odamın kapısına vardığımda, buzlu camlı pencereden, ışığın yandığını gördüm — gaz lambası yakılmıştı. Belki de Talvar Singh gene gelmişti. Kapıyı aniden açarak eşikte durdum ve odaya göz attım.

Büyük paltosuna sarınmış Juan Diaz masamda oturmuş, kitap okuyordu.

Bir Hint sözcüğünü kullanarak, "A-re!" diye bağırdım. "Buraya nasıl geldin?"

"Evsahibin beni içeri aldı. Bir saatür bekliyorum."

"Ya!"

"Bu ne — Talvar Singh burada mıydı?"

"Talvar Singh mi?" Yüreğim sıkıştı. "Ne ilgisi var? İki gün yakalandığını bilmiyor musun?"

Dosdoğru gözlerimin içine baktı.

"Evsahibin bu akşam birinin geldiğini ve onun Talvar olduğunu sandığını söyledi."

"Ne saçmalık! Bir arkadaş geldi, kadın karıştırmış olmalı."

Bakarken gözleri biraz kısıldı.

"Bu ne gizlilik? Benim de devrimci olduğumu biliyorsun. Evsahibin adamın türban yerine kasket giymiş olduğunu söyledi. Ve de birlikte çıkmışsınız!"

"Sana saçmalık diyorum! Bir arkadaş geldi ve birlikte üniversiteye gittik. Şimdi döndüm. Talvar Singh hem hapiste hem de burada nasıl olabilir!.. Fakat şimdi çok yorgunum ve yemek yemedim. Ateş yakıp bir şeyler pişireceğim."

Hâlâ durmuş bana bakıyordu.

"Otur," dedim, "sana çay yapayım."

Gülümsedi, paltosunu çıkardı ve oturdu.

"Hep böyle geç mi yersin?"

"Evet. Daha erken vaktim olmaz. Tüm gün boyunca o allahın belası büroda çalışıyorum, sonra da üniversiteye koşturuyorum."

Çaydanlığın altını yaktıktan sonra, küçük şöminenin önünde diz çöküp ateşi yeniden yaktım. Juan Diaz, sırtına yakın bir iskemlede oturuyordu ve yüzünde ateşin ışıyla, öne eğilmişti. Aklım Talvar Singh'teydi; bu adamın neden buraya geldiğini de merak ediyordum. Sardarji'nin ona veda ederken yüzündeki ifadeyi neden anımsamıştım ki!

"Seni buraya ne getirdi?" diye sordum omuzumun üstünden.

"Sen, tabii ki!"

"Tuhaf — gecenin bu vakti!"

"Evet, şehirden ayrılıyorum ve önce seni görmeye geldim."

"... Aferin sana, hele kadınlarla ilgili görüşünü düşününce."

"Ben... Ben senin için aynı şeyleri düşünmüyorum."

"Belki de daha kötüsünü düşünüyorsun."

"Ah, hayır — tam tersine." Gülerken sesi hoştu. Uzanıp hafifçe omuzuma değdi. Onu arkamda hissettim; onu bir odanın içinde hep hissedebiliyordum. Her zaman bir koku izi bırakırdı... Gideceği doğrudu belki de — bu nedenle gelmişti... Talvar herkesin yakalandığını söylemişti.

Yavaşça dönerek, "nereye gidiyorsun?" diye sordum. Sonra sorumu unuttum, çünkü ateş ışığı parlayan kemer tokasında oynayıyordu, ben de gözlerimi alamıyordum. Daha önce nerede böyle oturup bu kemer tokasını görmüştüm! Tepemde yüzü vardı, öyle tuhaf bir şekilde tanıdık, geniş alın, geniş omuzlar, öne eğilmiş. Belli belirsiz bir koku izi vardı — yoksa ateşteki çam kozalakları mı kokuyordu?

"Kemer token — gümüş, yeşil ve kırmızı kakmalı, değil mi? Yoksa ateşin ışığı mı öyle gösteriyor?" Anılar beni kışkacına alıyordu.

Daha da eğildi.

"Kemer tokamla da mı ilgileniyorsun?"

Onu tepeden turnağa süzdüm ve alaycı bir sesle dedim ki:

"Seninle ilgili hiçbir şeyle ilgilenmiyorum!"

Fakat alay ederken bir şey beni güçsüzleştirdi ve duygularım karmakarışık oldu.

Sesi kulağımın dibindeydi: "İlgilenmediğinden emin misin? Elleri yavaşça, sıkıca omuzlarımı kavradı, sonra yumuşak bir biçimde kolum boyunca kaydı ve sıcak, titreyen bir kavrayışla ellerimi tuttu. Atılgan, ani bir hareketle, başım ona yaslanana dek beni kendine çekti, dudakları benimkilere çok yakındı.

"Neden bana yalan söylüyorsun?" diye fısıldadı. "Neden? Marie... bana gerçeği söyle... Talvar buraya geldi mi?"

Hemen yanıtladım. "Hayır... bırak beni."

Ayağa kalktı, beni de ayağa kaldırdı. Beni hâlâ çapkınca kollarında tutuyordu.

"Marie... söyle bana."

"Bırak beni, Juan! Duyuyor musun?" K r bir korkuyla sıçradım,       ondan hoşlanıyordum, ve uzun süre utanç   inde bastırılmış kanımdaki       aklımla savaşmaya başladı. Sonraki s          de yakaladı:

"Marie... canım... beni seviyorsun, değil mi? Marie, canım!" Dudakları   ok sıcaktı.

"Juan!" Kendimi k rtarmaya   abaladım, gözyaşları boğazımı tıkamıştı. Arkasındaki iskemle devrildi ve yere düştü. "Juan... lütfen... bırak beni..." Ama kolları kabul etmiyordu ve elleri sıcak, titreyen bir kavrayışla benimkileri tutuyordu. Titrediğimi hissedince paniğe kapıldım, bir şey boğazımı tıkadı. Anında beni kollarının arasına aldı, omuzları beni ezdi. "Yapma!" Sesim boğuktu. "Yapma... görüyorsun..." Artık düşünemez olmuştum... Mücadele ettim, soluk alamıyordum, belimde soğuk, korkutucu bir titreyiş vardı, beni donduracak kadar soğuk. Oda d     , gidip geliyor, sonra yeniden netleşiyor, sonra yeniden d     . Terör... karanlığın gölgesi, bir kuşun açılmış kanatları, aniden avına saldırmış... beni kucağında taşıyordu... dudakları ateş gibiydi... ve g  desi         kapandı.

Odanın   inde dolanıyor, ateşin pırlıtsı siyah sa ında oynaşıyordu. Y      duvara d     . Yanıma oturup hafif    omuzumu sarstı.

"Neden b      ağlıyorsun, Marie?.. Gel... Gidiyorum."

"Git!"

"Elbette, gitmemi mi istiyorsun?" Sesinde bir zafer gölgesi, bir g              vardı.

"Bu geceden sonra yaşayamam... Korkuyorum."

"Haydi haydi! B      ağlama!"

"şimdi neden buraya geldiğini anlıyorum!"

"Hayır, hayır! Sana yemin ederim. Allahaismarladık demeye gelmiştim. Ama bana sırtıttın... ve Talvar Singh hakkında yalan s  yledin."

"Talvar Singh hakkında yalan s  ylemedim."

Dakikalar tık tık kendini sayıyordu.

Bir koluyla beni sararak, "beni bağışla," diye yalvardı. "Beni bağışla, Marie... düşünmek... sen... beni bağışla. Unutacağına söz ver. Kimseye söylemeyeceğine."

"Unutmak! Kimseye söylememek! Neden söylemeyecekmişim ... utanç duymuyorum."

Ayağa kalkıp yürüdü. Sesi yan taraftan geliyordu.

"Söylememelisin. Çalışmamı mahveder... bizim adamların bu tür şeylere nasıl baktıklarını bilirsin. Duydun mu?"

"Gayet iyi duydum."

Ayağa kalktım ve arkam ona dönük, şöminenin önünde durdum.

Yeniden başladı. "İzin ver sana yardım edeyim... bu berbat oda... daha iyi bir yerde yaşamalısın."

"Senden yardım istemiyorum!"

"Yardım etmemem için hiçbir neden göremiyorum... Senden daha çok param var."

"Beni fahişe mi yapmak istiyorsun? Zaten kendimi öyle hissediyorum."

"Ne! Yalnızca bir yoldaş olarak yardım etmek istiyorum."

"O halde bunu daha önce teklif edebilirdin... ve o zaman bile reddederdim."

Odanın içinde huzursuzca gezinerek köşede bir an durdu, hava gazını kapattığını işittim. Sonra dönüp arkamdaki masanın yanında durdu.

"Gitmeden önce seni görmeye gelmiştim. Ve Talvar Singh'e bir biçimde yardım etmen durumunda seni uyarmak istedim. Burada olduğunu işitince, sen gelene dek bekledim."

"Neden Talvar Singh'in buraya gelmiş olduğunu söyleyip duruyorsun!"

Düşünüyormuş gibi sustu, sonra yeniden başladı:

"Böyle acı konuşmaya... olanlardan beni sorumlu tutmaya

çalışmaya hiç hakkın yok. Söylediğin ve yaptığın şeyleri düşün. Kalmamı söyledin — ben aptal değilim! Ve bana karşı koyman biraz yapmacıktı, biliyorsun. Sen güçlü bir kadınsın, ama birdenbire güçsüzleştin — neden acaba? Bağırabilirdin — neden birdenbire sesini kaybettin!"

Sözcükleri içime derinden ve acıyla gömüldü. Çünkü utanç duygusu egemen olmakla birlikte, söylediklerine inanıyordum. Onunla yüzleşmiyordum, böyle şeyler konusunda tümüyle dürüst ve açık değildim — aşırı şok edici, aşırı utanç vericiydi; doğru olduklarının tam bilincinde değildim. Herhangi bir durumla açıkla yüzleşemeyecek kadar seks konusunda dürüst değildim ve utançla zehirlenmişim. Beni sık sık uğraştıran arzu yüzünden suçlu olduğuma inandığım için, kendimi suçlu hissetmemi sağlamak çok kolaydı. Şimdi onun ve kullandığı şiddetin önünde, hiçbir biçimde sorumlulukla yüzleşemezdim, söyledikleri kısmen doğru olsa bile. Hiçbir namuslu kadın cinselliğe istek duymaz, hiçbir namuslu kadın bunun sorumluluğunu almaz, diye düşünüyordum! Bu benim yıllardır şekillendirdiğim düşünce tarzıydı. Kendimi tamamen masum, tamamen sorumsuz hissetmek daha rahat, daha saygındı. Hatta erkeklere karşı adil olmamak bile.

Şimdi, benimle o gece arasındaki uzaklıkla birlikte, ne bilinçli, ne de bilinçsiz rızam olmaksızın böyle bir şeyin asla olamayacağını; ondaki erkeksiliğe karşı bilinçsiz bir yanıtın olmasaydı, geldiği gibi sakince gideceğini biliyorum. Oniki yaşında olsaydım, onun kuvvetine yenilebilirdim, ama iki katundan daha büyük yaşıyordum. Arzu ruhumu aylarca, yıllarca uğraştırmış, ama ben bu arzuyu bastırıp ondan nefret etmişim. Ve kokulu, saçında ışık, gözalan çok-renkli kemer tokasıyla bu adam geldi. Hayvan gibiydi. Böyle adamlar kadınlardaki şeyleri hissederler — alaycı sözcükler, bir bakış, elin bir hareketi, sessizlikte yatan anlam. Fakat edilgen bir katılımcı olduğumu kabul edecek kadar dürüst değildim.

"Yalan! Sen hayvansın!"

Kadınların ikiye bölünmüşlüğüne düşünüyormuş gibi belli belirsiz gülümseyerek beni süzüyordu.

"Her zaman özgür kadın olma iddiasındaydın... şimdi bir kadın

etmedim."

"Benimle gel, yoksa ben seni götürmesini bilirim. Giyinene dek dışarıda bekleyeceğim." Adam kapıyı kapatırken, şokla kafam karışmış bir halde durdum.

Birkaç dakika sonra, "hâlâ hazır değil misin?" diye hırladı.

"Bir iki dakika bekle."

Siyah defteri düşündüm — hayır, onu yanıma alamazdım.

"Ne yapıyorsun? Çok uzun sürdü!" Kapıyı açıp bana baktı. "Çık dışarı!" Şapkamla ceketimi aldım, yana çekilip geçmeme izin verdi, sonra kolumu sıkıca tutup merdivenlerden indirdi. Parmaklarının etime batmasını pek hissetmedim bile. Çünkü birden o iki adı anımsamıştım: Talvar ve Viren, çantamdaki adres defterinde.

Metroda adres defterini çıkarmak için çantamı açtım. Dedektifin küçük, yuvarlak, sert gözleri her hareketimi kuşkuyla izlediğinden, korku içinde çantayı kapadım. Sinirli sinirli açıp kapadım, açıp kapadım... sonra paramı defalarca saydım — bir dolar almış beş cent, bir dolar yetmiş beş cent, bir dolar... Dedektif izlemekten sıkıldı ve istasyonda trene binenlere bakmak için döndü... ona göre şüpheli insanlardı; en azından bazıları genel ilkeler çerçevesinde tutuklanmalıydı. Çabucak adres defterini açtım, iki adresin yazılı olduğu kağıdı yırttım ve adam sert küçük gözlerini bana çevirirken, kağıdı ağzıma ittim, çiğneyip yuttum.

"Uh-huh!" dedektif hırıldadı, gözleri daha da küçüldü ve sertleşti.

Metrodan çıkarken yeniden koluma yapıştı ve Broadway'e bakan bir gökdelene doğru itekledi. Asansörle yukarı çıktık, dedektif en üst katlardan birindeki küçük bir bekleme odasına doğru beni soktu. Küçük oda, kapının üstündeki bir kırıktan gelen ışıkla loştu. Saatlerce bekledik. Diğer tutuklular, yanlarında iri yarı dedektiflerle odaya getirildiler, onlar da oturup beklediler. Loş küçük odanın sessizliği, yalnızca bir tutuklunun ayak sesiyle ve tavanda vızıldayan sinekle bozuluyordu. Korku ve terör içinde oturup bekledim.

Sonunda iç kapı açıldı ve bir iç koridordan geçerek uzun bir odaya götürüldüm. Odanın karşı köşesinde sert çizgili, kara kuru, çok ince dudaklı bir adam masasının ardında oturuyordu. Onun arkasında dev bir ABD haritası asılıydı. Odanın öbür yanında, çevresinde üç ya da dört iskemle olan bir masa vardı. Ufak tefek adamın masasının önündeki bir iskemlede oturdum.

Adımı, adresimi, soyumu, milliyetimi söyledim. Hayır, Almanya doğumlu değildim, ne de annemle babam öyleydi. Çok emindim. Babam yerli kökenliydi, annem de eski Amerikalıydı.

Hindistan'ın Hintlileri mi? [*Indian* sözcüğü İngilizce'de hem yerli hem de Hintli anlamına gelir —ÇN] Hayır, Amerikan yerlileri. Hiç Hintli tanıyor muydum? Yanıt verirken ses tonum alçaktı — yaşlıca bir Hintli profesör ve onun evine gelen birkaç öğrenci dışında hiç Hintli tanıımıyordum. Onları aylardır görmemiştim. Evet, şimdi hiç Hintli tanımadığımdan emindim. Talvar Singh'i de mi? Ne, diye sordum, yüreğim kulaklarımda atıyordu. Adam aynı soruyu alaylı bir biçimde sordu.

"Hayır." Adam bana alaylıca gülümseyerek baktı.

Diğer adamlar içeri girip oturdular ve dinlediler. Biri ara sıra soru soruyordu. Köşede çürümüş bir sosa benzeyen, kırmızı yüzlü bir adam vardı. Ellerini pantolonunun ceplerine iyice sokmuştu. Masanın arkasındaki adamın sözünü bir soruyla kesince, çabucak ve korkuyla döndüm — İngiliz aksanıyla konuşuyordu. Ona bakarak oturdum. Siyah saçlı, yapılı bir adamdı, görünüş olarak Yahudileri andırıyordu... Viren'in, her yerde Hintlileri yakalattığını söylediği İngiliz ajanlarından biriydi belki de. Daha sonra, gerçekten de Bengal gizli servisinin (CID) baş ajanlarından biri olduğunu öğrendim. Aksanı ve varlığı içimi derin bir korkuyla doldurdu. Bu hareketin tehlikeli olduğunu söylerken Sardarji'nin kastettiği buydu demek ki. Böyle bir durumda ne yapılır — daha önce hiç yakalanmamış, hiç polisin ya da gizli servisin eline düşmemiştim. Gizli servisin insanlara işkence yaptığı doğru muydu — aylardır basında bu tür öyküler okuyor ve duyuyordum. Adamlara baktığımda korkum daha da büyüdü. Ne kadar bilgisiz, ne kadar kafası karışık, ne kadar deneyimsizdim!

Başka adamlar odaya girerek, odamdaki herşeyi oraya taşıdılar — kitaplarım, giysilerim, hatta kirli çamaşırlarım. Eşyalara baktım, dilim tutulmuştu. Kitaplardan küçük bir yığın oluşturmuşlardı — dehşet içinde aralarında siyah defteri gördüm. İlk düşüncem, masaya gidip defteri almak, onu benden almalarına izin vermemek, denerlerse savaşım paramparça etmekti. Fakat her yerde adamlar vardı — aradaki uzaklık çok fazlaydı. Sonra, biri yakalandığında avukatını çağırma hakkı olduğunu anımsadım.

"Avukatımı görme hakkı talep ediyorum," dedim ayağa kalkarak.

Adamlar birbirlerine gülümsediler. Cevap verirken müfettiş de gülümsüyordu. "Bu yalnızca küçük bir sınav, Bayan Rogers — gözalında değilsiniz."

"Hangi hakla kitaplarımla giysilerimi buraya getirdiniz?"

Adamlar gene gülümsedi ve müfettiş gene konuştu: "Sizin nasıl biri olduğunuzu anlamak için."

Yalnız olmak... George hep benimle olmalıydı. Sardarji gitmişti... Ona yardım etmek için yeterince bilgili değildim. Hep yalnız olacağım gibi görünüyordu. Ve bu adamlar, yeni kardeşlerim — erkek kardeşler Juan Diaz gibi mi davranır?

Neden hep yalnız olmam gerekiyordu... Helen demişti ki... "Neden kendini sakınıyorsun?" Sözcükler beynimin içinde döndü durdu. Juan Diaz'ın önünde ağladığım için kendimden nefret ettim... ne aptaldım... yalnızca fiziksel bir şey için... böyle bir aşağılanma! Neden onun yaptığı gibi yapmamıştım ki... gülüp ona para ödemek. Bir kadına mektup yazmıştı — belki de benim gibi birine; belki de böyle çok kadın vardı. Bana gülüp sorunlu olduğumu söylemesi... neden beni dünyaya geri döndürdüler?

Kahkaha... ben de gülerdim. Beni deney tahtası yapanlar, nasıl güldüğümü görürler... nasıl gülerdim... neden yalnızca fiziksel bir şey için acı çekecekmişim. Onlara şöyle diyecektim:

"Haydi! Haydi! Ben şimdi gidiyorum. Fakat belki de biraz para vererek yardımcı olabilirim!" Sonra masanın üzerine para bırakıp gidecektim.

Sabah yedide kapım çalındı. Hastaneden eve döndüğüm günden bir sonraki gündü. Kapı ikinci kez çaldığında bıkkınlıkla dinledim. Talvar olabilirdi... hayır, o gitti... ve o yavaşça vururdu.

Bıkkınlıkla kalkıp kapıyı açtım. Dışarıda, kapının tam eşiğinde, Talvar Singh değil, siyah şapkası bir gözünün üstüne eğilmiş kısa boylu, tıknaz bir adam duruyordu. Çenesi büyüktü ve yüzündeki ifade öyle vahşiydi ki, yüreğim korkuyla çarpmaktan neredeyse duracaktı. İçgüdüsel olarak, kapıyı kapamak için geri çekildim. Ama adam kapıyla kasa arasına ağır botlarından birini koydu, zorlayarak kapıyı açtı ve beni paniğe boğarak içeri girdi.

"Benimle geleceksin," diye bildirdi, cebinden metal bir rozet çıkarıp gösterdi. Bir dedektif!

"Ben... ben... gelemem. Hastayım. Giyinik değilim. Kahvaltı etmedim."

"Benimle gel, yoksa ben seni götürünesini bilirim. Giyinene dek dışarıda bekleyeceğim." Adam kapıyı kapatırken, şokla kafam karışmış bir halde durdum.

Birkaç dakika sonra, "hâlâ hazır değil misin?" diye hırladı.

"Bir iki dakika bekle."

Siyah defteri düşündüm — hayır, onu yanıma alamazdım.

"Ne yapıyorsun? Çok uzun sürdü!" Kapıyı açıp bana baktı. "Çık dışarı!" Şapkamla ceketimi aldım, yana çekilip geçmeme izin verdi, sonra kolumu sıkıca tutup merdivenlerden indirdi. Parmaklarının etime batmasını pek hissetmedim bile. Çünkü birden o iki adı anımsamışım: Talvar ve Viren, çantamdaki adres defterinde.

Metroda adres defterini çıkarmak için çantamı açtım. Dedektifin küçük, yuvarlak, sert gözleri her hareketimi kuşkuyla izlediğinden, korku içinde çantayı kapadım. Sinirli sinirli açıp kapadım, açıp kapadım... sonra paramı defalarca saydım — bir dolar altmış beş cent, bir dolar yetmiş beş cent, bir dolar... Dedektif izlemekten sıkıldı ve istasyonda trene binenlere bakmak için döndü... ona göre şüpheli insanlardı; en azından bazıları genel ilkeler çerçevesinde tutuklanmalıydı. Çabucak adres defterini açtım, iki adresin yazılı olduğu kağıdı yırttım ve adam sert küçük gözlerini bana çevirirken, kağıdı ağızma ittim, çiğneyip yuttum.

"Uh-huh!" dedektif hırıldadı, gözleri daha da küçüldü ve sertleşti.

Metrodan çıkarken yeniden koluma yapıştı ve Broadway'e bakan bir gökdelenle doğru itekledi. Asansörle yukarı çıktık, dedektif en üst katlardan birindeki küçük bir bekleme odasına doğru beni soktu. Küçük oda, kapının üstündeki bir kırıktan gelen ışıkla loştu. Saatlerce bekledik. Diğer tutuklular, yanlarında iri yarı dedektiflerle odaya getirildiler, onlar da oturup beklediler. Loş küçük odanın sessizliği, yalnızca bir tutuklunun ayak sesiyle ve tavanda vızıldayan sinekle bozuluyordu. Korku ve terör içinde oturup bekledim.

Sonunda iç kapı açıldı ve bir iç koridordan geçerek uzun bir odaya götürüldüm. Odanın karşı köşesinde sert çizgili, kara kuru, çok ince dudaklı bir adam masasının ardında oturuyordu. Onun arkasında dev bir ABD haritası asılıydı. Odanın öbür yanında, çevresinde üç ya da dört iskemle olan bir masa vardı. Ufak tefek adamın masasının önündeki bir iskemleye oturdum.

Adımı, adresimi, soyumu, milliyetimi söyledim. Hayır, Almanya doğumlu değildim, ne de annemle babam öyleydi. Çok emindim. Babam yerli kökenliydi, annem de eski Amerikalıydı. Hindistan'ın Hintlileri mi? [*Indian* sözcüğü İngilizce'de hem yerli hem de Hintli anlamına gelir —ÇN] Hayır, Amerikan yerlileri. Hiç Hintli tanıyor muydum? Yanıt verirken ses tonum alçaktı — yaşlıca bir Hintli profesör ve onun evine gelen birkaç öğrenci dışında hiç Hintli tanıımıyordum. Onları aylardır görmemiştim. Evet, şimdi hiç Hintli tanımadığımdan emindim. Talvar Singh'i de mi? Ne, diye sordum, yüreğim kulaklarımda atıyordu. Adam aynı soruyu alaylı bir biçimde sordu.

"Hayır." Adam bana alaylıca gülümseyerek baktı.

Diğer adamlar içeri girip oturdular ve dinlediler. Biri ara sıra soru soruyordu. Köşede çürümüş bir sosa benzeyen, kırmızı yüzlü bir adam vardı. Ellerini pantolonunun ceplerine iyice sokmuştu. Masanın arkasındaki adamın sözünü bir soruyla kesince, çabucak ve korkuyla döndüm — İngiliz aksanıyla konuşuyordu. Ona bakarak oturdum. Siyah saçlı, yapılı bir adamdı, görünüş olarak Yahudileri andırıyordu... Viren'in, her yerde Hintlileri yakalattığını söylediği İngiliz ajanlarından biriydi belki de. Daha sonra, gerçekten de Bengal gizli servisinin (CID) baş ajanlarından biri olduğunu öğrendim. Aksanı ve varlığı içimi derin bir korkuyla doldurdu. Bu hareketin tehlikeli olduğunu söylerken Sardarji'nin kastettiği buydu demek ki. Böyle bir durumda ne yapılır — daha önce hiç yakalanmamış, hiç polisin ya da gizli servisin eline düşmemiştim. Gizli servisin insanlara işkence yaptığı doğru muydu — aylardır basında bu tür öyküler okuyor ve duyuyordum. Adamlara baktığımda korkum daha da büyüdü. Ne kadar bilgisiz, ne kadar kafası karışık, ne kadar deneyimsizdim!

Başka adamlar odaya girerek, odamdaki herşeyi oraya taşıdılar — kitaplarım, giysilerim, hatta kirli çamaşırlarım. Eşyalara baktım, dilim tutulmuştu. Kitaplardan küçük bir yığın oluşturmuşlardı — dehşet içinde aralarında siyah defteri gördüm. İlk düşüncem, masaya gidip defteri almak, onu benden almalarına izin vermemek, denerlerse savaşıp paramparça etmektir. Fakat her yerde adamlar vardı — aradaki

uzaklık çok fazlaydı. Sonra, biri yakalandığında avukatını çağırma hakkı olduğunu anımsadım.

"Avukatımı görme hakkı talep ediyorum," dedim ayağa kalkarak.

Adamlar birbirlerine gülümsediler. Cevap verirken müfettiş de gülümsüyordu. "Bu yalnızca küçük bir sınav, Bayan Rogers — gözaltında değilsiniz."

"Hangi hakla kitaplarımla giysilerimi buraya getirdiniz?"

Adamlar gene gülümsedi ve müfettiş gene konuştu: "Sizin nasıl biri olduğunuzu anlamak için."

"Bir avukat istiyorum!"

"Hiçbir şey istemeye hakkın yok!"

Ben bir tutukluydum. Sonra sınav başladı:

"Bayan Rogers: Sigara içer misiniz?" Yanıt yok. "Küfreder misiniz? — burada 'allahın belası' kelimesini gayet rahatlıkla kullandığınız bir mektup var." Özel mektuplarımı okuyordu — mektuplarımı çalmışlardı! "Hangi kiliseye bağlısınız? Ah — Hristiyan değilsiniz. O halde Tanrıya inanıyor musunuz? Hayır! Bu ne demek, genç bayan? Dininiz nedir — *yogi* misiniz?"

"Dinim yok — özgürlük için çalışanlara yardım etmek dışında."

Adamlar birbirlerine baktılar. Müfettiş alayla, "ben de öyle düşünmüştüm!" diye bağırdı ve dudakları büzülüp ince, sert bir çizgi halini aldı.

Bir kart aldı. Viren'in bana vermiş olduğu eski bir Hint fotoğrafıydı, üzerinde yıllardır hapiste olan bir adamın resmi vardı. Kartın altında "*Bande Mataram*" — Hintçe "Selam, Anavatan" — yazılıydı.

"Arkadaşınız *Bande Mataram* kim?" diye sordu kuşkuyla.

Yanıt vermedim. Gözlerim, defterin durduğu kitap yığınındaydı — adamların yaşamlarının olduğu yerde.

"Bir mektup... sizin elinize nasıl geçti?"

Baktım ve... Juan Diaz'ın o gece odamda düşürdüğü mektubu

gördüm! Masanın üzerindeydi... Ben hastanedeyken evime gelmiş olabilirler miydi... evet, öyle olmalı... dün gece orada değildi.

"Oraya nasıl geldiğini bilmiyorum."

Müfettiş elli doları elinde evirip çevirdi. "Bu para sizin mi? Mektubun yanında duruyordu! Demek hiç Hintli tanımıyorsunuz!" Mektupla elli doları gözlerimin önünde salladı.

"Hiç Hintli tanımıyorum!" Sesim nasıl da boğuk çıkıyordu!

"Daha da çok şey var," dedi bir ses acele acele. Omuzumun yanında duran başka bir adamı görmek için başımı çevirdim. Müfettiş bana yaklaşıp eğilmişti.

"Hastanedeydiniz, Bayan Rogers... hava gazından dolayı. Bir gece önce iki Hintli sizi görmeye geldi. Şimdi hatırlıyor musunuz?"

"Neden bahsettiğinizi bilmiyorum."

Kızmıştı.

"Hatırlamana yardım edeceğim — biri Juan Diaz'dı. Şimdi hatırladın mı? Evsahibin bize herşeyi anlattı. Odandaki iskemle neden devrilmişti ve neden giyinik bir halde yatıyordun?"

Hafifçe doğruldum... o gece... devrilmiş iskemle... mücadele, para... sorumluluk... hava gazı... sonsuz gece ve hiç durmayan tıkırtı.

Müfettiş, beni dikkatle gözleyerek, daha da eğildi.

"Beni rahat bırak, sen! Beni rahat bırak! Yorgunum!" Haykırdım.

"Neden kendini öldürmek istedin?" Kolumu sıkıca kavradı. Benden ne istiyorlardı... dudaklarıma bir çığlık yükseldi... fakat ondan önce bir anı belirdi: Sabahın erken bir saatinde, Sardarji ile birlikte Central Park'taki büyük bir kayanın kenarında durmuştuk; üzerimizde, yaprakları çiğle parlayan bir ağaç dalı vardı. Ayağım kaymıştı ve neredeyse düşüyordum, Sardarji uzanıp, tıpkı bu adamın tuttuğu gibi tutmuştu beni; kolum acımıştı, tıpkı şimdi olduğu gibi. Sardarji beni bırakmış ve bir süre dinlenmiş ve konuşmuştuk... ne söylemişti... içinde olduğu hareketin güzel değil, tehlikeli olduğunu... kendimi bu harekete ciddiyetle adayacak kadar güçlü ve bilgili olmadığımı... bir keresinde "yüreğinde öyle sadık bir inanç olmalı ki, boğulduktan çok

sonra bile geri dönsün," dizelerini okumuştı...

Odaya göz gezdirdim — iyi giyimli adamlara, köşedeki İngilizce, ince dudaklı müfettişe, sonra masadaki siyah deftere. Yeniden oturdum. Müfettiş ve iki adam şimdi yanımda oturuyorlardı.

Bir tanesi, "haydi aklını kullan ve konuş," dedi.

Baktım. "Beni rahat bırakın. Sizinle işim yok."

"Genç bayan — savaş zamanındayız ve ABD'yle oynamak tehlikelidir!"

"ABD mi! Pekâlâ, sizin kadar ben de ABD'nin bir parçasıyım — köşedeki İngiliz aksanlı şu bulamaçtan daha çok!"

"Küstah olman senin için iyi olmaz! Çevresinde koşuşturduğun şu sarı köpekleri koruyarak büyük bir insan olacağını sandığını biliyorum."

"Sarı köpekler mi!"

"Asyalılar — ne demek istediğimi biliyorsun!"

"Ne Asyalılar?"

Bir düğmeye basınca, iç bürodan bir adam içeri girdi.

"O adamı hemen yakalayın," diyerek, adama masasından bir kağıt verdi. Korkuyla, kimden söz ettiklerini merak ederek dinledim ... Talvar... Viren... Sardarji...

"Burada bir mektup var. Birkaç gün önce Talvar Singh'e bu ülkeden nasıl kaçacağını anlatmışsın! Onun adaletten kaçtığını biliyordun. Bir yurttaş olarak görevin polise bildirmekti. Bu adam nerede?"

Bu soru, Talvar'ın henüz yakalanmadığını gösteriyordu. Köşedeki İngilizce baktım — gerçekten de bir yurttaş olarak görevimmiş!

"Neden söz ettiğinizi bilmiyorum," diye yanıt verdim.

"Yalan söylüyorsun! Bir Alman casusu konusunda aptallık etmeye niyetimiz yok!"

"Kime Alman casusu diyorsun sen? Seni Pis İngiliz casusu!"

Adamlar ayağa kalktılar, müfettişe, ona vurmuşum gibi kıpkırmızı bir halde, "Sardar Ranjit Singh'i hemen yakalayacağız!"

diye bağırdı.

Ayağa fırladım.

Sonra adamların bakışuklarını gördüm — kendimi toplayıp seyrettim.

"Ya-a-a! Demek Hintlileri tanıyorsun!"

"Geçen yıl yaşlı bir Hintliyle tanıştığımı söylemişim, fakat onu aylardır görmедim. Bu o. Yaşlı bir adam ve akademisyen — neden onu rahatsız ediyorsunuz?"

"Onun evinde yaşadın?"

"Bitişikteki evde oturdum ve onun sekreteriydim."

"Sana para —*da*— verdi mi — hizmetlerin için?"

"Onu kendinizle karıştırmayın!"

Müfettiş cevap olarak kahkahayla güldü.

"Ve bu... Talvar Singh... *onunla* ilişkin nedir?"

Sessizlik.

"Haydi, bizimle konuş... gayet açıkça... bize eski şeyleri anlatabilirsin; bu bizi şok etmez, hepimiz evliyiz."

Bütün adamlar ayağa kalkmış seyrediyordu. Evli erkekler — onları şok edemezmişim! Ya! Belki de evli erkekler diğerlerinden ahlâkça daha bozuktı — bilmiyorum. Sırtımı dönüp pencereye yürüdüm... Adresleri bulurlarsa ne olacaktı? Dışarıda güneş parlıyor, şehrin gürültüsü hafifçe duyuluyordu.

Evli adamlardan biri sırtıma, "Bayan Rogers," dedi, "özel yaşamınız hakkında kuşkulandığınızdan daha çok şey biliyoruz. Şu Hintlilerle ilgili doğru söylerseniz basına sızdırmayız."

Beni hasta ediyorlardı! Keşke sokakta olsaydım! Pencerenin karşısındaki yapılar uzun koyu gölgeler vardı.

"Bayan Rogers, siz Amerikalısınız. Bize fedakâr pozlar yapmanız aptallık. Doğruyu söylerseniz, on dakika içinde özgür bir kadın olarak sokakta yürüyor olabilirsiniz."

Karşı binaya vuran güneş çok yumuşaktı ve gölgeler biraz incelmışti.

"Buraya gelirken yolda yuttuğunuz adresleri biliyoruz elbette."

Adresleri yuttuğumu bilmeleri pek işlerine yaramayacaktı! Bu evli adamlar!

"Çok iyi, bayan, düşünmeniz için size zaman tanıyacağız... belki yarın fikrinizi değiştirirsiniz!"

Çevreme bakındım. Dışarıdan iki adam çağırmışlardı — kırmızı, enseleri kalın adamlar. Biri yanıma gelip kolumu tıttı. Panik içinde buz kesmiştim, ama direnmenin bir yararı yoktu. Beni sokağa sürükleyip kapalı bir arabaya koydular. Ölçemeyeceğim bir süre arabada gittik. Sonra kapı açıldı, dışarı çekildim. Yukarıda bir köprü vardı... Doğu Irmağı'ndaydık, köprünün altında, pencerelerinde parmaklık olan bir binaya götürüyorlardı beni. "Federal tutuklu," dedi biri, masanın gerisinde oturan adama. Sonra iri bir kadın polisin üzerimi aradığı, karşı koydukça büyük ellerini etime bastırduğu, arkadaki bir odaya fırlatıldım.

Tekrar giyindiğimde, kadın, kalın çelik bir kapıyı açarak soğuk bir çimento koridordan geçirdi. İç parmaklıklı kapının kilidi açıldı ve beni küçük bir hücreye ittiler. Belindeki anahtar demeti, demir parmaklıklara çarptıkça şakırdıyor ve üzerimde şok etkisi yaratıyorlardı.

Hücre yeri beton, duvarlar çelik, kapı kalın çelik parmaklıktı. Düz çelikten yapılmış bir sıra, yatak hizmeti görüyordu. Ne battaniye ne de ona benzer bir şey vardı. Köşede kırılmış bir tuvalet duruyor, yere damlayan su ince bir buz tabakası oluşturunuyordu.

Hücreyi ölçtüm... dört adım uzunluğunda ve duvardan duvara kollarımı açacak genişlikte. Parmaklıklı kapıdan, kısa, beton koridorun soğuğu geliyor, en uçta parmaklıklı bir pencereden içeri biraz ışık giriyordu. Dinledim... yukarıda bir yerlerden belli belirsiz bir tıkırtı geliyordu... uzaktan köprünün uğultusu. Biri çekiç vuruyordu... çeliğe olmalı... belki köprüdeki bir işçi. Özgürlük hakkını kazanmak için ne yapmıştı... açık havada kuş gibi oturmak! Saatler geçti ve karanlık çöktü — bir düşman gibi! Kilitlendiklerinde başkaları ne yapardı? Keşke bilseydim! Demir yatağa oturdum... Çelikten sızan soğuk giysilerime işleyince ayağa kalktum. Isınmak için yürüdüm... dört adım, dön, dört adım geri... karanlık koridorda

yürüyen de kim! Durup dinledim... o da durup dinledi! Yürüdüm... o da yürüdü! Yeniden yatağa oturdum... bu tür düşünceleri aklıma sokmamalıydım. Titreyip ayağa kalktım. Sardarji ve Talvar Singh'e ne yapmışlardı? Ya siyah defteri bulurlarsa... adamları öldürürlerdi... Hintliler her zaman, bundan benim sorumlu olduğumu düşüneceklerdi. Düşüncesi bile bana işkence ediyordu. Ya hep burada kalırsam! Keşke tırmanabilsem, ya da parmaklıklardan süzülebilsem... keşke koridordaki pencereye ulaşıp Talvar Singh'e bir not yollayabilsem... hayır, o adreste değildi... böyle bir durumda bir buluşma yolu olmalıydı kuşkusuz... belki bırakılırdım... tepemdeki çatı çeliktendi ve sıkıca tutturulmuştu, demir yatağın üstüne çıkıp tüm gücümle itsem bile. Kapının parmaklıkları arasından yalnızca kolum geçiyordu... saç tokaları kapı kilidini açmıyordu!

Yürüdüm... karanlık, sessiz koridorda başka bir şey de yürümeye başladı! Durdum... o da durdu! Uzaktan takırtılar geliyordu. Belki adam duyardı — işçiydi ve bana yardım ederdi. Yüksek sesle bağırdım... koridorda sesim yankılandı ve bir daha yankılandı.

Yatağın soğuk demirlerine titreyerek uzandım ve gözlerimi kapadım... belki gövdem çeliği ısıtırdı. Gece ilerledi. Ne titretici bir soğuktu... şafak sökmeyecek miydi! Yarın ne getirecekti? Defteri bulurlarsa... o zaman adamlar öldürülür ve yoldaşlar onlara ihanet ettiğimi düşünürdü!... Siyah defter, beynimin kendisi siyah bir defter olana dek, aklımda şekillendi.

Şafak yavaşça attı. Bir arkadaş gibiydi. Sardarji yakalanmamı öğrenmiş olabilirdi ve bana yardım ederdi. Fakat şimdi başım ağrıyor, dudaklarım üşüyordu, yorgundu ve sertleşmişti. Saatler geçti... koridordan gelen ışık giderek daha aydınlık oldu. Uzun bir süre sonra anahtar tıkırtıları duyuldu, kadın polis kapıyı açtı, arkasında iki dedektif vardı.

Tek sözcük etmeden gittik. Broadway'deki küçük loş bekleme odasında, sonra sorgu odasına giden iç koridorda bir kez daha oturduk. Zayıf, sert yüzlü adam masanın ardında oturuyordu ve diğer adamlar da oradaydı. Saat ikiyi gösteriyordu — öğleden sonraydı. Kitaplarımın durduğu masaya göz attım — siyah defter kitapların arasındaydı.

"Pekâlâ, Bayan Rogers, şimdi bize ne söyleyeceksiniz?"

"Ne söyleyeyim? Hücre dondurucu soğuktu, tuvalet kırktı ve sular yere damlıyordu; ne örtü, ne yiyecek ne de su vardı. Bunu biliyorsunuz."

"Bunu daha önce düşünecektin! Biraraya geldiğin bu adamlarla ilgili bize ne söyleyeceksin? Yazdığın mektup... Talvar Singh nerede?"

"Neden söz ettiğinizi bilmiyorum."

"Belki Ranjit Singh'in..." —dikkatle dinledim— "Ranjit Singh'in, San Francisco'da, liderlikle ilgili uçuk düşünceleri olan aptal bir kız olduğun dışında hakkında çok az şey bildiğini söylediğini biliyorsun..."

Müfettişin ağzında tuhaf bir ifade vardı. Her zaman ağızdan gerçeği okurum.

"Yalan söylüyorsun!" diye bağırdım şiddetle. "Ranjit Singh böyle bir şey demez, sen de biliyorsun!"

Adam çok kızdı. "Orduda bir kardeşin var ve subayları, kız kardeşinin casus olduğunu öğrenirlerse onun için iyi olmaz."

"Kendinden utanmalısın! Casus olmadığımı biliyorsun ve biliyorsun ki, eğer bir şey biliyorsan, kardeşimi yıllardır görmedim ve nerede olduğunu bilmiyorum — demokrasi için savaşırken ölmüş olabilir!"

"Bunu çok geçmeden öğreniriz!"

"Kardeşimi rahat bırakın... o çok genç... ve ölmüş olabilir... açtı, yoksa asla orduya girmezdi."

Benimle alay etti:

"Arkadaşın Karin —evliliklerini anımsayabilirsen, eski görümcen— yakalandı. Senin özel yaşamınla ilgili şeyler anlattı bize; basılırsa iyi olmaz... Şu Asyalıların kadınlardan hep yararlandığını biliyoruz."

"Onları kendinizle karıştırmayın!"

"Kiminle konuştuğunu sanıyorsun, genç bayan?"

"Dün bana senatör olduğunu ve şimdi danışmanlık yaptığını söylemiştin... yani zenginsin."

"Küstahlığın seni hiçbir yere götürmez!"

Masasının ardındaki duvarda asılı haritayı inceledim; Denver...Helen orada yaşıyordu ve hiç Asyalı görmemişti, belki... yalnızca beyaz adamlar... yurtseverler...

"On yıldır bir adamla birlikte yaşayan Loretta adlı bir arkadaşın var!... ve gayri-meşru bir çocuğu... böyle başka *arkadaşların* var mı?"

Kulaklarım dinledi ama gözlerim haritadaydı... aşağıda batı Oklahoma... şimdi orada üç yalnız mezar vardı... babam yaşılanıyordu... saçları ağarmış, omuzları daha da çökmüş olmalıydı.

"Üniversitedeki hocaların, yazdığın şeylerde baştan çıkarma eğilimi olduğunu söylediler."

Diğer duvardaki haritada duran siyah nokta Fransa olmalıydı... keşke daha yakından görebilseydim; Dan belki de oraya gitmiş ve öldürülmüştü... demokrasi için...

"Juan Diaz... o nerede? Cevap verene kadar seni, başka bir adalet kaçkınına yardım etmekle suçlayacağız... bunun savaş zamanı ne demek olduğunu biliyor musun?"

...Duvar'da önümde San Francisco... her zaman sisle gri-yeşildi. Juan Diaz oradan Japonya'ya gidecekti; gidip gitmediğini merak ettim.

Köprü'nün altındaki hapishaneye geri götürdüler beni. Dedektif beni hücre kapısına bıraktığında dönüp ona tutundum... o da insandı elbette... yardım ederdi kuşkusuz! Ona uzandığımda, kendini korumak istemişcesine geriye sıçradı, sonra iki elleriyle beni hücre kapısına şiddetle itip odaya soktu. Birbirimizin gözlerine bakarak durduk; boğuyorlarmış gibi boğazım sıkışmıştı; gözleri hayvan gözlerine benziyordu... duygusuz bilinçsizlik.

"Tuhaf," dedi sesim ona, "hayvan gibisin — gene de insansın... her ikimizin de ancak birkaç gün yaşayacağını biliyor musun... seni incitecek hiçbir şey yapmadım... kime..."

Ben deliymişim gibi, demir kapıdan uzaklaştı. Korkmuştu. Gene yalnızdım.

Çok uzakta, Yükseklerden tıkrıtu geldi. Bana su verseler keşke! Yiyecek istemiyordum... bu korkuyla, bu yorgunlukla, başımdaki ağrıyla açlık hissetmiyordum. Yerde buz vardı... pisti... kimse onu yiyemezdi. Belki yarın dedektif bir yerde durup bana su verirdi.

Yürüdüm... hayaletimsi ayak sesleri koridorda gezindi. Tıkırtı uzaktan gene duyuldu. Unutmak için başımı kollarımın arasına gömdüm. Boğazım ve midem yanıyordu... başımda dayanılmaz bir ağrı vardı. Sessizlik... Susuzluk. Düşünceler... adamların adreslerinin olduğu siyah defter... Sardarji o şeyleri söyledi mi —o da mı? Evet, olabilirdi— fakat adam liderlik konusunda ne demek istiyordu? Sonunda bana ne yapacaklardı... defter... Sardarji beni uyarmıştı... Juan Diaz, o neredeydi —bilseydi o bile bana yardım ederdi— bu adamlardan daha insandı. Yüzler! Ağzı ve gözleri çamur dolu George... onsekiz yaşındaki Dan, benim yüzümden tehlikede... ya da Fransa'da ölmüş... Helen... annem ölürken, gözleri büyük ve parlak. Adamların adreslerini bulurlarsa... ayağa fırladım. Bütün bunlara dayanamıyordum... bu karanlık sessizlikte yalnız. Terör! Korkutulmuş bir hayvanın çığlığı gibi keskin bir çığlık koridorda yankılandı, dönüp tekrar bana geri geldi. Gözlerimi kapatarak korkuyla yere çömeldim ve bekledim. Sessizlik... karanlık... düşünceler... defter ve ölü adamlar...

Sonsuz gibi görünen bir süre geçti. Koridorda gri bir sis gezindi, belli belirsiz bir ışık. Sonra Broadway'deki büro ve ince yüzlü adam —evli olduğu için hiçbir şeyin şaşırtmayacağı adam. Müfettiş beni süzdü ve odadaki diğer adamlarla bakıştı. Kitaplara baktım — defterin siyah deri kapağı görünüyordu. Derin bir soluk aldun.

"Pekâlâ, bu sabah konuşabilecek misin?"

"Beni oraya göndermeyin... yerde su var, ama içecek hiçbir şey yok. Hastayım ve üşüyorum."

Çiğerlerimi yırtan bir öksürük geldi. Gece dondurucu soğuk olmuştu

İnce yüzlü adam çok nazikleşti."Sana çok üzülüyorum... Senin yaşında bir kızım var ve seni kızımıydın gibi görüyorum. Sorularıma cevap verirsen, birkaç dakika içinde serbest olabilirsin."

Yalancı! Hayatında belki hiç çalışmamış olan bir kız... çalışmanın ne olduğunu bilmeyen insanlar... danışmán, kendine öyle diyordu — yani çok zengin. *Ben*, onun kızı!

Savını yumuşak bir şekilde ileri sürdü, ama tek yanıtlım sessizlik olunca, odadan çıktı. Burası sıcak ve rahatı... keşke ağzım ve

boğazım bu kadar kurumuş olmasa... belki aldırış etmediğimi görürlerse, bundan vazgeçerlerdi — susuzluk çekmiyor gibi görünecektim. Çevreme bir göz attım... hayır, kimse odada su bırakmamıştı. Rahat iskemlede geriye yaslandım... gözlerimi kapadım.

Kapı açıldı ve biri üstüme eğildi. Geniş, kırmızı bir yüz, bulanık, "Sen... bir... Alman... casusu musun?" Ses soğuk ve emrediciydi.

Zorlukla düşünüyordum — sert bir yüz, yüzümde dehşet verici soluk.

"Hayır."

Ağzı ve gözleri çok zalimdi. Vurup vurmayacağını ve ne zaman vuracağını merak ettim; fakat önemi yok gibiydi.

"Bana doğruyu söyle, seni orospu!" Ağır elleri omuzlarımı tutmuştu ve canımı acıuyordu. Beni şiddetle sarsıyordu, başım iskemlenin arkasına çarptı. "Doğruyu söyle, seni!" ses yeniden emretti.

"Size hiçbir şey yapmadım... bana neden böyle davranıyorsunuz?" Birakin gideyim... bana dokunmaya ne hakkın var senin! Allahın belası, bırak gideyim!"

"Doğruyu söyle!" Omuzlarımdan tutmuş bağırırken, çenesi dışarı çıkmıştı.

"Size gerçeği söyledim... Bunu sen de biliyorsun... bırak gideyim! Seni incitecek hiçbir şey yapmadım... hayır casus değilim... olsaydım bu kadar yoksul olmazdım — burada, Gizli Servis'te olurdum."

Beni gene iskemleye çarptı. "Seni pis, yalancı küçük şapşal! Buraya geldiğin andan itibaren yalan söyledin!"

"Hayvanlar!... sizin mesleğiniz yalan söylemek ve sinsilik... buradan çıktığım zaman, şimdi bana yaptıklarınızı anlatacağım — her yerde yayınlatacağım!"

"Görürüz bakalım, genç bayan!"

Beynimde yanan bir öfke vardı, korku duymuyordum. Adam

dönüp odadan çıktı. İskemleye çöktüm, titreyerek, tükenmiş bir halde... sinirden akan gözyaşlarım beni utandırıyor... belki herşey bir düş, bir tür karabasıandı...

Beni o hücreye geri götürdüler. Hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey düşünmüyordum... Boğazımda ve midemde kuru bir yanma, omuzumda ve başımda durağan bir ağrı. Sessizlik. Karanlık. Düşünceler. Sardarji'nin yüzü. Siyah defter... Juan'ın yüzü, gülen ve suçlayan... hava gazı... George... babam... Talvar... soğuk. Sessizlik. Öksürük. Yarının korkusu.

Kadın polis haykırdığımı ve hücre kapısını şiddetle sarsuğımı duydu. Gelip baktı.

"Neden haykırıyorsun?"

"Bana su ver!" Parmaklıklardan uzanıp koluna dokundum.

"Buna iznim yok."

"O halde benimle kal."

"Çok soğuk."

"O zaman kapıyı açık bırak ki seni görebileyim."

"Buradaki hava beni de dondurur."

"Gitme — çıldıracağım... sessizlik ve karanlık ve soğuk... susuzluk yakıcı... lütfen!"

Bürosunun kapısını hafifçe aralık bırakarak gitti. Sıcak kanepe orada öylesine sıcaktı, güzel kahverengi masa ışıktaki parlıyordu, yumuşak koltuk rahat görünüyordu.

Birkaç dakika sonra, yanında mavi üniformalı bir polisle geri döndü.

"Gözlerine bak," diyordu ona, "ve saçlarına!"

Polis parmaklıkların arasından bana bakakaldı. İyi huylu İrlandalı yüzü vardı. Şansımı kullandım.

"Lütfen dinleyin... İrlandalısınız. İngiltere'den bağımsızlıklarını kazanmaya çalışan Hintlilere yardım etmekten dolayı buradayım. İrlandalısınız, anlarsınız. Hastayım ve üşüyorum. Bana biraz su verin."

Adamla kadın polis büroya dönüp konuştular. Sonra kadın polis

ortadan yok oldu, polis ise yanıma geldi.

"Ne istiyorsun? "

"Su."

"Bir fincan kahve daha iyi olmaz mı? Aramızda kalacak — tamam mı?"

"Evet, aramızda kalacak — korkmana gerek yok."

Kadın polis dönerken adam gitti, kadının elinde çok pis eski yorganlar vardı. Hücre kapısını açıp onları bana verdi. "Sabah erkenden alacağım ama," diye uyardı. "İznimiz olmayan bir şey yapıyoruz."

"Bunu söylemeyeceğim," diye söz vererek koluna dokundum.

Polis, elinde dumanı tüten bir kahve fincanıyla döndü. Kahveyi içtim. Sonra kendimi hasta hissederek yatmak zorunda kaldım. Baygındım ve daha derin bir susuzluk duyuyordum. Fakat polisler gitmişti, onları geri çağıramazdım. Pis yorganlara bürünüp uyumaya çalıştım.

Bir kez daha Broadway'deki büro. Subay üniformalı, uzun boylu, yakışıklı, genç bir adam, tertemiz çizmeleriyle odada yalnızdı, aşağıdaki yola bakarak güneşli pencerenin yanında oturuyordu. Kapının yanında, kitaplarımın durduğu masanın yakınında durdum. Gözlerim küçük kitap yığnında gezindi — hayır orada değildi — bazı kitaplar alınmıştı ve onlarla birlikte siyah defter de. Bir kez daha dikkatle inceledim — belki net göremeyecek kadar hasta ve sersemleşmiş bir haldeydim; yığını baştan aşağıya gözden geçirdim, sonra yeniden, yeniden, masanın üzerine, sonra yeniden yığına. Siyah defter gitmişti!

Pencerenin yanındaki adam, "nereye bakıyorsun?" diye sordu.

Yarı aptallaşmış bir halde, kararsızca ona doğru döndüm.

"Kitaplarımdan ne istiyorsunuz? Neden kitaplarımı burada tutuyorsunuz — kitaplarımı almaya hakkınız yok!"

Defteri sormak istedim, ama cesaret edemedim. Belki isimleri bulmamışlardı — bulmuşlarsa bunu sorularından öğrenirdim. O zaman ihanet ettiğim söylenecekti. Defteri sormak için hiçbir bahane yoktu — hapiste İspanyolca okunmaz.

Sürekli öksürüyordum ve başım feci şekilde ağrıyordu.

"Güneşe gel," diye davet etti subay. "Aşağıdaki yola bak."

Güneşte onun yanında durdum. "Ata binerim," diye başladı. "Ya sen?... Haydi, bu aptal işi bitirip benimle ata bin. Yalnızca birkaç dakikanı alacak... bu gangster takımına bilmek istediklerini söyle. Ben sana inanıyorum, birlikte iyi anlarız."

Nazikçe ve okşayarak kolumu tuttu. "Haydi, Marie!... Sana Marie diyebilir miyim? Bunu unutmak için bir akşam yemeği, Sonra Park'ta uzun at gezintisi. Bunu sevmezsen, küçük külüstür arabam var... arkana yaslanıp manzarayı seyrederdin."

Çok yorgundum ve bedenim ağrıyordu. Söyledikleri doğru muydu? Üç gündür yıkanmadığımı anımsadım... saçımın taranmadığını... elbisemin perişan halde olduğunu... yakışıklı, genç subay bana nasıl böyle bir öneride bulunabilirdi? Sesi devam etti, yakınımda. Burada güneş ışığı altında olmak hoştu. Bilmiyordum... Belki de tuzaktı... Bilmiyordum.

"Önce bana su ver," dedim sınamak için.

"Sonra konuşup bu işi bitireceksin, değil mi?"

"Ben... düşünürüm... önce su ver."

"Şey şu işi bitir, o zaman istediğin suyu alırsın... haydi!"

Eğildi ve nazikçe, okşayıcı, neredeyse sevgiyle beni ikna etmeye çalıştı, canlı bedeninin sıcaklığı çok yakınımdaydı. Gözleri gri maviydi ve çok yakışıklıydı. Tüm tavırları ve vücudu rahatça, itinayla konuşuyordu. Düzgün çenesinin altında, boğazında sıkıca tutturulmuş askeri bir yaka vardı — haki... haki... Dan de haki üniforma giyiyordu. Belki de şimdi onu öldürmüşlerdi... ve ona benzeyen diğer gençleri. Haki kol bana uzanıp yavaşça omuzuma dokundu. Geriye sıçradım.

"Beni rahat bırak!"

"Sana gerçeği söylüyorum!"

"O zaman bana biraz su ver! Hayır, vermezsin. Dün bir adam beni sarstı, omuzumu ve başımı incitti. Hepiniz bir katiller takımısınız... kardeşlerimi öldürdünüz... beni de öldürmeye çalışıyorsunuz... hepiniz İngiliz casususunuz!"

Sendeleyerek iskemleye gittim ve başımı kollarımın arasına

gömerek acı acı ağladım. Adam odadan çıktı.

Yeniden hücre. Susuzluk yakıyordu. Yeniden sessizlik, yeniden karanlık, yeniden sevdiklerimin yüzleri.. yeniden sayfaları açılmış siyah defter, kapak yırtılmış, adamların isimleri Hindistan'a, diğer yerlere gönderilmiş... hiç görmediğim ve hiç görmeyeceğim adamlar... tek suçları halklarının özgürlüğü için savaşmak olan adamlar... yumuşak ve güzel düşünceli, nazik adamlar... bana güvenenler... onlara ihanet ettiğimi düşünecek olanlar. Demir yatağa oturdum, pis yorganları üstüme örttüm ve başımı dizlerime yasladım. Sakinleşmeliydim... yarın için.

Dakikalar geçti, sonra anahtar kilitte döndü, İrlandalı polis gülümseyerek, elinde sıcak kahveyle duruyordu! Cebinden iki büyük ekmek somunu ve sıcak sos çıkardı.

"Umarım sosisli sandviç sana zarar vermez." Parmaklıkların ardından gülümsedi. Kadın kapıyı açtı, ben de koridora çıktım. Polisin koluna tutunarak yedim. Defterdeki adları bulduklarını sanıp sanmadığını sormak için yanıp tutuşuyordum, ama cesaret edemedim.

Ertesi gün Broadway'de müfettişin önünde, defter masaya geri dönmemişti. Müfettiş başladı:

"Şimdi Bayan Rogers, sana yalnızca bir soru soracağım, sonra serbest olabilirsin. Talvar Singh'e yazdığın şu mektubu açıkla."

Beynim sersemleşmiş bir haldeydi. Konuşmaya korkuyordum. Bu kalabalığa yardımcı olacak bir şey söyleyebilirdim... öksürük tüm bedenimi sarstı. Gene de... neden tek soru soruyorlardı, tek bir soru? Neden... neden Talvar Singh'in adresi değil? Zamana gereksinim vardı.

"İzin verin, biraz düşünüp dinleneyim... üşüyorum."

"Tabii," dedi nazikçe, "biraz düşün. Dün su istediğini ve kimsenin sana su vermediğini duydum... elleri kırılasıcalar!" Hızla başka odaya yürüyüp birini çağırdı. Birkaç dakika içinde bir kız içeri girip önüme bir bardak sıcak çay koydu. İnce bir bardak... üzerinde Japon figürleri... Japon... Juan Diaz Japonya'da!

Müfettiş nazikçe, "çayı iç!" diye zorladı.

"Bardak... çirkin... nefretlik!"

Bana tuhaf tuhaf bakıp hiçbir şey söylemedi. İskemleme çöküp gözlerimi kapadım. Keşke neden Talvar Singh'in adresimi

sormadıklarını bilseydim... Ah, evet... onu yakalamış olmalılar... nedeni bu! Böyle! Bundan dolayı şimdi nazikler! Beni bugün buraya getirdiklerinde, dışarıdaki küçük bekleme odasına değil, başka bir odaya sokmuşlardı... peki neden... neden o odadan kaçındılar... evet... Talvar Singh, hep oturmak zorunda kaldığım o küçük odadaydı belki de! Düşüncesi bile bana işkence ediyordu... böyle olabilirdi! Müfettişe döndüm.

"İzin verirseniz tuvalete gitmek istiyorum, lütfen."

"Elbette, elbette!" İki kadın sekreter çağırdı, onlar da beni iç koridora çıkardılar, Ana koridora açılan kapıyı geçtiler. Tam önümde, tutukluların bulunduğu küçük loş bekleme odası vardı... yalnızca bir adım... yanlışlık oldu derdim. Çabucak ileri yürüyüp kapıyı açtum...

Orada duvarın yanında, iki dedektifle birlikte Talvar Singh duruyordu! Kaçamak bir göz attı... Çok kısa bir an kirpiklerinin titrediğini gördüm, sonra bana soğukça, yabancıymışım gibi baktı, gözleri görmüyormuş gibi yeniden yere dikildi. Dedektifler gözlerini ayırıp bana baktılar. Sonra biri beni arkamdan vahşice çekti ve zorla sorgulama odasına götürüldüm.

"Aruk senden gına geldi!" diye bağırdı müfettiş, tüm naziklik, insancılık pozlarının yok olduğunu gördüm. Bir anlığına odadan çıkınca yanıma bir dedektif bıraktı. Okumak için bir kağıt aldım. Dedektif kağıdı elimden çekip aldı.

Müfettiş döndü.

Beni göstererek, "burada bir kadın var!" diye bağırınca, iki dedektif öne çıkıp beni tuttular.

Tek sözcük söylemeden beni sokaklardan hızla geçirerek, bir binanın kapısına atıldılar. En sonunda girdiğimiz uzun odada bir dizi adam vardı... gazeteci olduklarını sonradan öğrendim. Arkamda başka ayak sesleri ve belli belirsiz bir çelik sesi duydum. Döndüm. Solgun yanağında kanlı bir yarayla Talvar Singh içeri girdi, yanında iki dedektif vardı. Siyah gözleri yanan kömür gibi, dudakları ince ve beyazdı, elleri kelepçeliydi. Başıma ve yüzüme hızlı kontrolsüz bir öfke, bir ateş dalgası yükseldi. Öne atılıp, düşünmeden kelepçelere atıldım. Bir dedektif beni arkamdan kavradı, omuzumda yeniden ağırı hissettim.

Boğuşma sırasında Talvar Singh'in sesi duyuldu: "elinizi ondan çekin!" Bir çift büyük el beni evirip çevirdi. Bir an Talvar Singh'in kelepçeli ellerinin adamın üstünde salındığını, sonra tüm gücüyle beni tutan dedektifin vücuduna indiğini gördüm.

"Geri dur!" diye bağırdı bir ses ve dehşetle Talvar Singh'e doğrultulmuş silahı gördüm.

Talvar'ın yüzü donmuş gibiydi, yanağındaki yara kanıyordu. Adamlar onu sıkıca tutup oda boyunca sürüklediler. Eller beni, odanın ucunda oturan ve heyecanla ayağa fırlayan beyaz saçlı bir yetkiliye doğru itti. Şimdi koltuğuna oturmuştu. Bana doğru dönerken yaşlı yüzü tırıyordu.

"Bu ülkeye hiç sevgin yok mu?" diye bağırdı tutkuyla. "Ülkene karşı bu korkunç komployu açığa çıkarmada bize yardım etmek istemiyor musun?"

Soğuk tutku beni terketmedi.

"Sen beyaz bir kadınsın! Sana yönelik bu iddianameyi imzalamadan önce sana bir şans veriyorum; imzalanırsa yargılanırsın ve tutuklanacağın kesin. Sana soruyorum — bu ülkeye yardım edecek misin?"

Sessizlik.

Masanın orada Talvar Singh seyrediyordu, yüzündeki yara kanıyor, siyah gözleri parlıyordu. Gözlerim yüzündeki yaradan kelepçeye kaydı. Bana beyaz bir kadın olduğumu söylemişlerdi! Toprağın altında yatan annem de öyleydi... Helen de... benim sınıfımdan bütün Helenler ve anneler de! Ülkem! *Onların* ülkesi!

"Ülkeni düşün!" diye bağırdı yetkili gene.

"*Sen* benim ülkem değilsin!"

"Ne demek istiyorsun?.. Ne demek istiyorsun?"

"Yanlış bir şey yapmadım... özgürlüklerini elde etmeye çalışan insanlara yardım ettiğim için beni suçluyorsunuz —tıpkı Amerika'nın özgürlüğünü kazandığı gibi!"

"Bu adamlar Alman casusu!"

"Hayır — Benjamin Franklin'in *Fransız* casusu olmasından daha fazla değil."

"Amerikalı bir kadının kendi ülkesine ihanet ettiğini görmek için yaşamayı asla ummamıştım!"

"Bunu sen mi söylüyorsun? Hain olan sizlersiniz! Hepiniz İngiliz ajanısınız!"

Yaşlı adamın dili tutuldu. Kızgın, sinirli bir jestle eğilip önündeki kağıdı imzaladı.

Ayağa kalkarken, solgun yaşlı yüzü duyguyla titriyordu, sanki bana bir şey söyleyecekmiş gibi döndü, sonra tek sözcük etmeden odadan çıktı. Gidişini izledim. Artık içimde hiç öfke yoktu. İnsanlar arasındaki uzaklığın bu kadar derin olması tuhaf görünüyordu yalnızca — benimle bu yaşlı adam arasında olduğu gibi. Kendi yurttaşım — hayır, benim için bir yabancı; bu insanlar yurttaşım mı? Hayır, anlamadığım yabancı yaratıklar.

"*Bahin!*" Talvar Singh'in sesini duyunca ona döndüm. Gözleri siyah ve sıcaktı, esmer, çocuksu yüzü parlıyordu. İki iri kıyım dedektif ellerini onun omuzlarına koydu.

"Bu da ne... Ne söyledin?"

"Onu rahat bırakın," diye haykırdım. "*Bahin*, kız kardeş demektir!"

Mezar cezaevi — bazı adamlar kara mizah yaparak böyle adlandırıyordu bu cezaevini. Ve bu ad ona çok da uymuştu. Asık yüzü gri duvarları Wall Street'ten on dakika uzaklıktadır. Wall Street'in gölgesidir, çünkü yoksul olan ve yoksul olduğu için suç işleyenler için bir gözaltı yeridir. Asık suratlı ve alaycı. Yabanıl. İnsanlık içinde bir barbarlık anıtı. Erkeklerle kadınlar oradan geçer — başları önünde eğilmiş, yenilmiş, onuru kırılmış. İçerde, karbonik asit kokusu herşeye sızar ve sise benzer gri bir alacakaranlık herşeye yapışır. İçerde kadın cezaevi hücre tipiydi, üç katlıydı, geniş bir koridorla çevriliydi ve bu koridor da beyaz taş bir duvarla çevrelenmişti. Duvarın üstünde bir dizi küçük pencere vardı. Bu cezaevinde kadınlar haftalarca ya da aylarca, başka Eyalet hapishanesinde kulluk etmeye mahkûm eden ya da cezaevi kadar acımasız bir dünyaya geri döndürerek serbest bırakan duruşmayı beklerler. Beklerken bazıları ağlar; bazıları, ölümle karşılaştırıldığında bir avuntu olacak bu donuk, umutsuz sefalet içinde saatlerce oturur;

kimileri ise hasta edici bir korkuyla, bazıları sinsi bir kabadayılıkla bekler.

Mezar'ın kapılarından girip çıkan sonsuz nehirden biriydim. Geçtiğim iyi oldu. Her birimizin, diğerlerinin nasıl acı çektiğini bilmemiz gerektiği için iyi oldu; zaten biliyorsak, unutmamamız gerektiği için; yargılamadan önce en sefil insanların düzeyine inmemiz gerektiği için, ve hiçbir şeyi olmayanların acısını defalarca kalplerimizde yaşadığımız için.

Hastaydım. Yürürken ya da yatarken, eskiden bana işkence eden herşeyi düşünüyordum: Dan —hâlâ hayatta mı... Sardarji... Karin... Loretta. Sonra o siyah defter vardı. Ot yatağı ve kaba siyah battaniyeleriyle sedire oturup da karanlık çöktüğünde, bütün bunları düşünürdüm. Juan Diaz'ın odama geldiği günden bu yana, günler yerine yıllar geçmiş gibiydi. Gece ara sıra sedirimden kalkar, karanlık koridora bakarak, kapının parmaklıklarını tutardım. Kafamdan fantaziler geçerdi — cezaevinden süzülüp, Broadway'den aşağı inip, Gizli Servis'in merdivenlerini tırmanıp, defteri bulup, onu elbisemin altına saklayıp, büyülu bir şekilde sokağa çıkma düşleri.

Sonra kendime gelir ve kapının parmaklıklarını şiddetle sarsarken bulurdum kendimi. Ağır ayaklı ve yarım akıllı gardiyan gelir, gecenin yarısında böyle davranarak ne yapmak istediğimi sorardı. Parmaklıkların arasından ona bakakalır, yanıt vermezdim. Düşüncelerim, inançlarım beni yanıltmıştı! Dönüp yumruklarımı duvara vururdum; tek yanıt donuk bir yankıydı. Düşüncelerimin yoğunluğunun onları kıracağına inanarak, kapı parmaklıklarına saldırıya geçtim.

Sabah olduğunda çok hastaydım. Sonraki haftalarda, dar hücrede kaba siyah battaniyeler arasında yattım. Sonunda ayağa kalkıp, çelik parmaklıklı kapımın önünde bir yol gibi uzayan uzun, geniş koridorda gezindim. Yaşlı ve genç kadınlar benimle gezinir ya da alçak, kaba sıralara otururlardı, yüzleri umarsızlık yüklüydü: fahişeler, katiller, hırsızlar; yeniler ve kaşarlanmışlar. Hepsi de yoksuldu. Çoğu cahildi, bazıları bayağıydı, kabalıklarıyla havayı zehirlerlerdi.

Güçlü kadınlardı — bir zamanlar benim olduğum gibi. Fakat şimdi biraz düşünce gücüm, düşüncelerin gücüne inancım vardı;

yalnızca bununla onlardan ayrılıyordum. Dünya; yemeği ve uykusuyla, dansları ve şarkılarıyla, renkleri ve kahkahalarıyla bu kadınlardan alındığı zaman, anlamazlar ya da direnmezlerdi. Bütün kadınları hayvanlaştırmak kolaydı. Kendilerini destekleyecek hiçbir şeyleri yoktu.

Onlar gibi yazgımın ne olacağını —birkaç ay mı, uzun yıllar mı— bilmediğimden dolayı, cezaevinin onlara ne yaptığını biliyordum. Cezaevi yetkilileri bilmiyordu, cezaevi sorgucuları bilmiyordu, yargıçlar bilmiyordu, Çünkü hapislik bedenden daha çok akla, ruha zarar verir. Güçsüzleştirir ve aşağılar. Bu tür kadınlara hayvan muamelesi yapıldığında, hayvan gibi davranırlar. İkinci kez olması önemli değildir — birincisi öldürür...

Ama üst sınıftan kadınlar da aramıza geliyordu — büyük hırsızlıkla suçlanan, siyah ipek giyinmiş kolejli bir kız. Onbeş bin dolar değerinde mal çalmış. İki gün sonra mahkemesiz serbest bırakıldı. Ailesinin nüfuzu bu sorunu çözmüştü. Onun hücrelerine gelen genç zenci kız, bir sonraki hafta, küçük hırsızlıktan dolayı —bir çift yeşil ipek çorap çalmaktan— ıslahevine gönderildi. Yoksul ve sayıhtı...

Bir sabah yüzünde çiçekbozuğu olan ve sesi sis düdüğüne benzeyen yaşlı İrlandalı fahişe yatağıma gelip:

"Bu otelde ne işin var?" diye sordu.

"Anlatsam da anlayamazsın," diye yanıtladım.

Yanımdaki kaba yatağa oturdu, elleri, dışarı fırlamış yaşlı karnındaydı; parmaklıklara yaralı bir hayvan gibi baktı durdu. Sonra boğuk sesi duyuldu:

"Eskiden anlardım; bir zamanlar tertemizdim."

Gözlerinde, genç ve tatlı olduğu günlerin anıları vardı, İrlanda'nın yeşilinde dans eden hoş bir kız — *Amerika*'ya hizmetçi olarak gelmeden önceki günler. Yoksul ve cahildi. Fakat — Tanrının değil, içimdeki yabancılık ve bencilliğin inayetiyle onun gibi olabilirdim. Kuşkusuz yumuşak başlı ve çok tatlıydı ve hâlâ koyu Katolikti. Erkeklerin kadınlarda övdüğü her şey onda vardı.

Bir keresinde cezaevine gelen papaz kapıyı açıp içeri girdi ve kaba yatağa oturdu. Konuştuk. Papazları sevmezdim. Sonunda:

"Cezaevinde senin gibi kadınlar kalır — bir ev ve çocuklar yerine okumaya inanan kadınlar."

Dirseğimin üzerinde doğrulup, koridordaki radyatörde 45 derecelik bir açıyla oturan ve değersiz bir bar şarkısı mırıldanan yaşlı İrlandalı kadına baktım.

"Şuradaki yaşlı Nellie'ye bak. Eminim çok kadınsı bir kadındı. Senin gibi Katolikti, tatlı ve nazikti, bir eve ve çocuklara tereddütsüz inanırdı. Neden bana, böyle kadınlara söylediğin gibi şeyler söylüyorsun? Onlar okumuş değiller."

"Sen okumuş bir kadınsın!" diye yanıtladı papaz.

"Evet, okumuş bir kadını — öyle okumuş ki, bir gün, siz Hristiyanların ırkımızı mahvetmek için diktiği cezaevlerinin yok edilmesine yardımcı olacağım."

"Sosyalist misin?"

"Evet, fakat sosyalistten biraz daha fazla"...

Yaşlı bir sahtekâr vardı — şişman ve sarışın, oturup benimle konuşurdu. Cüzdanındaki bölmede genç bir adamın —sevdiği, yıllarca onun için çalıştığı, sahtekârlık yaptığı, sinsice davrandığı ve hapse girdiği bir adamın— resmi vardı. Yedi yıl ağır hapse mahkum olduğu gün adam gelmeyince acı acı ağladı. Çünkü bütün kadınların yüreklerinde sevgi vardır.

"Belki de bugün duruşmam olduğunu bilmiyordu," dedi, gerçeğe yüzleşmekten kaçınıyordu.

Derin bir içtenlikle yalan söyledim: "Evet. Bugün duruşman olduğunu bilmiyordu... nasıl bilebilirdi... gazetelerde yazmıyor."

Onyediyedi yaşında, kucağında çocuğuyla bekâr bir genç kız vardı. Gözleri duru ve masmaviydi, teni çiçek yaprakları kadar pürüzsüzdü. Birbirlerinden ayrılmaz parçalarıymış gibi, birbirlerine çok benziyorlardı. Adı Alice'di soyadını söylemiyordu. Masumdu ve çok inatçıydı. Yanıma oturdu, bir hücrede olduğumuzu unutturacak kadar zevkle çağıldayan bebek her tarafıma sürünüyordu. Gayrı-meşru çocuğundan dolayı ailesinin evden kovduğu Alice, sonunda kendini ve bebeğini beslemek için elli dolar çalmıştı. Ana babasının ya da sevdiği adamın adını vermeyi reddetmişti — onlara daha fazla onursuzluk vermek

istemiyordu.

Çocuğun babasını kastederek, "bilseydi," dedi, "o zaman benimle *asla* evlenmezdi."

Bir kadın kahkaha attı.

"Meleği dinleyin — adamın onunla evleneceğini sanıyor! Neden çocuğum, seninle evlenmek isteseydi, daha önce evleneceğini bilmiyor musun?"

Alice üç yıllığına ıslah evine gönderildi. Bu sürenin sonunda ana babasını aşığalamayı dert etmeyeceğini biliyordum...

Kızıl saçlı ve çok hoş yüzlü, yirmi yaşında bir kız vardı. O da bekâr bir anneydi ve ikiz çocuklarının boğmacadan yattığı hastaneye sahte çek vermekten yakalanmıştı. Her iki çocuğun da ölüm haberi geldiğinde koridordaydım. İki kadın tutuklu, kızı, üst kattaki hücrelerine çıkan merdivenlerden yukarı çıkarmışlardı. Saçları yaşlılığa karşı yumuşak bir parlaklıktaydı, yüzü ölü gibi beyazdı, kadınlar onu taşırken, başı birinin omuzuna düşmüştü. Gözlerinde yaş yoktu ama kesik kesik hıçkırıklar duyuluyordu. Kadın tutuklular ve kadın gardiyanlar sessizlik içinde durdular, yüzleri acıma doluydu.

"Ah... Allahın belası köpekler!" dedi kadın tutuklulardan biri.

Kızıl saçlı kız sahtekarlıktan üç yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Konuşurken savcıyı duymuyor gibi görüldüğünü söylediler, ne de aldırış ediyormuş gibiymiş. Beyaz yüzü sersemlemiş gibiydi ve onu götürürlerken bize dönüp bakmadı.

Altı ay geçti. Onların gidişlerini gözledim, şanssız, zavallı, onursuz. Hepsi yoksuldu.

Savaş bitince mahkemeye çıkmadan kendimi serbest buldum. Cezaevinin havasından bunalmış, aklım büyük demir kapıların ardından, yaşamlarından çıkıp gitmemi izleyen gözlerde kalmış bir halde, sokakta yürüyüp, yanımdan geçen insanları gözledim. Bağırarak üzere olduğumu farkettim: "Durun! Düşünün! Öğrendiğim ve ardımda bıraktığım şeyleri dinleyin!" Bağırıyordum, deli olduğumu düşünerek yanımdan daha hızlı geçeceklerdi belki de Mezar'ın dik karanlık gri duvarları ardında — insanlar bunu görmediler bile!

Viren ile Kumar beni cezaevi kapısında karşıladılar. Benim

konuşmamı beklemeden, diğer yurttaşlarının yazgısını anlattılar. Viren yakalanmış, birkaç gün tutuklu kaldıktan sonra bırakılmıştı. Talvar Singh ile Haydar Ali cezaevindeydi. Yirmi Hintli yakalanmış, yargılanmış ve cezaevine gönderilmişti. Şimdi hepsi de Hindistan'a gönderilmek üzere tutuluyordu — gönderilmek ölüm demekti.

"Ya Sardarji?"

"Tabii ki o serbest — ülkeden ayrıldı. Juan Diaz da ortadan kayboldu."

Kendimi kontrol edemeden, sinirli sinirli ağlamaya başladım. Sokaklarda koşuşturan insanlar, kalabalığın gürültüsü ve itişip kakışması, bu haberler, hepsi yüreğimi parçalıyordu.

Otobüse binip, bir binanın en üst katındaki Viren'in evine gittik. Bir asker şiltesi, küçük bir konsol, bir gaz ocağı ve köşede bazı kapacak dışında evde bir şey yoktu. Şilteye oturdum, Viren yakalanmamla ilgili gazete küpürlerini çekmecedan çıkardı. Biri şöyle yazıyordu:

"122. Sokak'ta Amerikalı bir kadın esmer bir Hintliyle yakalandı!" Daha fazla okuyunca şu sözler gözüme çarptı: "Rogers adlı kadın kahverengiler giymişti, ama gözlerinde fanatik bir bakış vardı. Hintli aşığını mahkeme salonuna getiren dedektiflere saldırdı. Ülkesine yardım etmek isteyip istemediği sorulunca, küçümseyici bir ifadeyle istemediğini söyledi. Hintli aşıklarıyla ilgili sorulara yanıt vermeyi reddetti. Eşyaları arasında bulunan ölümcül yemine bağlı olup olmadığı sorulunca, taş gibi sessiz kaldı..."

"Yakalandığı zaman Hintli aşığının cebinden zehir çıktı. Mahkeme salonundan çıkarken Rogers'a gizli bir şifre haykırdı, kadın da aynı sözcükle yanıt verdi! Çift, Kayzer ve Troçki'yle birlikte ABD hükümetine karşı çalışan gizli bir Hintli anarşistler grubuna bağlılar!"

Kumar, okumayı bitirinceye kadar bekleyip, sonra, "allahın belası bir öykü, değil mi?" dedi. Ama ben yeniden anlamsızca ağlamaya başlamıştım.

Gözyaşlarımdan korkarak, "Marie! Marie!" diye tekrarlıyordu durmadan Viren pencereye yürüyüp duvara tekme atmaya başladı.

Ertesi gün Mr. Gilbert'in bürosuna gittik; Mr. Gilbert, benim

için tuttukları ve serbest bırakılmamı sağlayan avukatı. Benimle selamlaşmaya gelince, iri yapılı, koca kafalı, ellinin üstünde, saç yer yer kırlaşmış —hızla yokolan bir erkek tipi— bir adam gördüm; Amerika'nın genç ve tüm insanların özgürlüğüne inandığı günlerdeki gelenekler için savaşıyor bir Batı adamı; gür kirpiklerinin altındaki mavi-gri gözleriyle yapılı, sakin bir adam; kavrayıcı bir tokalaşma. Ona göre bu davada para önemli değildi —ücret konusunda konuşurken hafifçe gülümsedi. Bir kez değerli olduğunu öğrendiği ilkeler için direnen ve savaşıyor ender insanlardandı; genç olduğu —ve Amerika'nında genç olduğu— günlerin ruhuyla dolu, yeni bir kuşağın yetişeceğini ümit eden, savunan bir adam. Tüm bilgisi ve gücünü —her ikisine de sahipti— haklı bir savaşım verdiğine inandığı kadınlarla erkekleri savunmada kullanıyordu.

"Seni tutuklamadılar, kaçırdılar," dedi. "Tutuklanman yasadışı ve bunu açıklayacağız — sende aldıkları herşeyi geri alacağız."

O konuşurken Sardarji'yi düşündüm. İkisi birbirinden çok farklıydı. Gene de, sözcüklerinde yatan ruh aynı kaynaktan fışkırıyordu sanki. Bir farkla ki, güç ve güvenliğe dayanan bu adam daha sakin, daha güven verici, daha az can sıkıcıydı. Bu tür Amerikalılarla karşılaşmak tuhaftı — belki de bir zamanlar çıplak ayaklı bir çiftçi çocuğu olmasına karşın hemen üst sınıfa dahil ettiğim insanlar. Onun önünde kendimi çok aciz ve bilgisiz hissediyordum; kararlı gri gözleri, birkaç sözü. Çünkü ben huzursuz, sinirli, denetimsiz, telaşlı, sözde, yargıda ve eylemde şekillenmemiştim; ve şimdi neredeyse ağlayacaktım. Fakat bütün bu esnada, gözlerinde ve tavırlarında saygı ve nezaket vardı, bu da beni daha aciz kılıyordu. Bana saygı? Yoksa acıma mıydı? Kuşkuluydum — ama minnettardım da.

"Meraklanma," diye beni rahatlatı. "Bu adamları sürgün etmeyecekler. Burası bir zamanlar sığınma yeri idi — neden böyle kalmasın ki."

"Kardeşin buradaydı," dedi avukat incelikle. "Bunu sana anlatmam gerektiğini düşünüyorum." Sonra devam etti.

Zar zor anlayarak dinledim. Dan, yaklaşık altı ay önce Fransa'ya gönderilmiş ve Mezar'a konulmamdan bir iki hafta önce New York'a gelmişti. Bir adresten diğerine giderek beni aramıştı. Sonunda Mezar'a

gelerek müdürle tartışmıştı. Cumhuriyet Savcısı'nın yazılı izni olmadan kimse beni göremezdi. Dan savcıya gitmişti. Savcı onu görmüştü —asker üniformalı bir oğlan çocuğu— ve kim olduğunu öğrenince, Gizli Servis'ten müfettişi çağırmıştı. Neler söyledikleri hakkında Mr. Gilbert çok az şey biliyordu, ama benim Alman casusu olduğumu, "Hintlilerle birlikte yaşadığımı" ve üniformalı bir askerin, eğer yurtseverse, böyle bir kız kardeşi reddetmesi gerektiğini söylemişlerdi.

"Çok basit bir çocuktu," dedi avukat. "Evet — gözleri mavi, saçları siyahı ve neredeyse daha çocuktu. Fakat sana karşı söyledikleri hiçbir şey onu etkilemedi."

Beni görmesine izin verilmemişti. Bir Savcı'ya, bir mezarın müdürüne giderek, yalvarmış ve tartışmıştı. Saatlerce Mezar'ın önünde, ziyaretçi kapısının önündeki kuyrukta beklemiş, gardiyanla tartışmıştı. Sokaklarda dolaşarak arkadaşlarımı aramış, onlardan yardım istemişti. Onlar da Dan'i avukata götürmüşlerdi. Fakat yetkililer yalnız reddetmekle kalmamış, tehdit de etmişlerdi.

Öyküsünü sessizce dinledim; kardeşimi yollarda izliyor, Mezar'ın önünde saatlerce durduğunu, mesleği sinsilik ve zalimlik olan insanlarla basit tarzıyla tartıştığını görüyordum. Avukata nasıl göründüğümü, konuştuğum zaman ses tonumun nasıl çıktığını ve nasıl yaşadığımı sormuştu. Başkalarına beni görme izni verildi, demişti — neden ona verilmiyordu? Sonra onu Fransa'ya götürmüşlerdi. Ondan tek satır alamadan aylır geçti. Yaşasaydı yazardı, diye düşünüyordum. Onu ölüme göndermeden önce ondan bunu esirgemişler gibi görünüyordu.

Kış geçti ve yaz geldi. Mr. Gilbert, Haydar Ali ile Talvar Singh'i cezaevinden aldı. Onlara siyah defteri anlattım. Defterdeki isimlerin bulunduğuna inanmadılar — bunu duyardık; Mr. Gilbert'in tüm kitap kağıtlarını talep etme planının başarılı olup olmayacağını beklemekten başka çaremiz yoktu.

Şimdi, arkadaşım olan genç bir Yahudi kızla, kahverengi gözlü ve gür kahverengi saçlı bir kızla paylaştığım bir apartman dairesinde oturuyordum. Kız öğrenciydi ve şiir yazıyordu. Şimdiye dek hiç

çalışmamıştı ve çalışmanın ne demek olduğunu bilmiyordu. Adı Florence'dı. Beni seviyor, ama anlamıyordu. Onun için yaşam bir şiir, müzik, edebiyat, aşk yeri idi. Benim yaşam tarzıma karşı çıkıyordu: "Neden kendini acıya adıyorsun?"

Mr Gilbert, haftalar boyunca, Hintli mültecileri savunarak mahkemelerde mücadele etti, onları cezaevinden çıkarmaya ve Hindistan'a gönderilmelerini önlemeye çalışıyordu. Beni kaçıran Gizli Servis'e karşı dava açarak, benden yasadışı olarak alınan her şeyin geri verilmesini istedi. Bir gün, elimizde mahkeme kararıyla Broadway'deki büroya gittik ve gene ince yüzlü müfettişi —evli olduğu için hiçbir şeyden şok olmayan adamı— gördüm. Mahkeme emrini görünce, her şeyin bana geri verilmesini emretti. Birkaç parça şey getirildi. Adam bunlardan başka bir şey olmadığını söyledi. Eşyaları inceledim —deri defter orada değildi. Defterden Mr.Gilbert'e bile söz edemezdim. Diğer kitapların da geri verilmesi konusunda ısrar ettim.

Bir süre sonra, biraz daha kitap ve kağıt getirdiler ve onların arasında siyah defteri gördüm. Fazla aceleci ya da sinirli görünmemeye çalışarak, hepsinin bu kadar olduğunu söyledim. Mr. Gilbert, kitapların aşağıdaki taksiye gönderilmesini ayarladı, ama ben bazı kağıtlarla defteri alıp taşıdım. Mr.Gilbert'i kitaplarla başbaşa bırakarak hemen taksiye atladım. Defteri açtım, gözlerime inanamayarak bakakaldım, çünkü dokunulmamıştı. Hâlâ inanamadan, cüzdanımdan bir çakı çıkararak, aceleyle kapağı kestim. Yumuşak ince kağıtlar orada duruyordu. İnanamadan parmağımı kağıtların üzerinde gezdirdim —aynen Talvar'ın bıraktığı gibiydiler! Mr. Gilbert'e, onu ertesi gün göreceğimi söyleyerek, taksi şoförüne, Talvar'ı bulabileceğim yere mümkün olduğunca çabuk gitmesini söyledim.

Cezaevinden çıktığımda iş bulamadım. Adım basında çıkmıştı ve bu, iş bulmak için iyi bir şey değildi. *Graphic* bana yeniden iş önerdi, ama boş olan tek yer, kitap sayfasıyla ilgilenen İngiliz'in olduğu bölümdeydi. Başka bir iş aradım. Mr.Gilbert'in zorlamasıyla, cezaevinde karşılaştığım kadınlarla ilgili ilk kısa öykülerimi yazıp basturdum. Öyküler çeşitli gazetelerde çıktı ve bana onlar için para ödediler. Bazılarını okuduktan sonra Amerikalı bir kadın beni görmeye geldi. Doğum kontrolü hareketinin lideriydi.

"Hindistan hakkında ya da ne yaptığın hakkında hiçbir şey bilmiyorum," dedi, "fakat Amerika'nın omurgası sağlam kadınlara gereksinimi olduğuna inanıyorum. Böyle kadınlar çok az. Gelip dergimde çalışır mısın?"

Sonra haftalarca dergisinde çalıştım. Orada çok şey öğrendim, daha fazla çocuk sahibi olmamak için yardım isteyen Doğu Yakası'ndaki yoksul kadınlardan çok şey öğrendim. Bir keresinde iki erkek geldi, büyük aileleri hakkında üzücü öyküler anlatarak, beni daha çok bilgi vermem için ayartmaya çalıştı. Boş yere Gizli Servis'in eline düşmemiştim, geldiklerinde onları tanıyordum. Bu basit bilgiyi vermekle bile yakayı kaptırabilirdik, bürolarımız, bir kurban yakalamaya çalışan casuslarla doluydu.

Yeni Amerika'lı kadın arkadaşım beni Hindistan çalışmasından alıp kendininkine katmayı umut ediyordu. Bu olanaksızdı. Biri, insan en çok acısını çektiği şeyi en çok sever, demişti. Bu doğru olabilir. Ama cezaevinde mi daha çok acı çektim, yoksa çocukluğumda ve gençliğimde mi bilmiyorum. Yaşamımda acıdan başka bir şey anımsamıyorum. Hindistan çalışması ilkedен, seçimden kaynaklanan ilk acıydı. Yalnızca yaşamak değil, yaşama tepki göstermekti — bir ifadeydi. Bana hiçbir şeyin vermediği bir özsaygı, onur duygusu verdi.

Bürodaki işim bittiğinde, Talvar ile Viren'in işlerini yürütmek için kurdukları küçük büroya giderdim hemen. Viren yarım günlük bir iş bulmuştu; Talvar onu da bulamamıştı. Yazdığı birçok makalenin bazılarını satıyordu. Üçümüz kazandığımızı paylaşıyorduk ve bu da fazla değildi, Talvar da ben de polise gün aşırı rapor vermek zorundaydık, Talvar gölgesi olmadan hiçbir yere gidemiyordu. Hatta, işi Talvar'ı izlemek olan casusu tanımıştı ve bazen birlikte yürüyüp konuşurlardı. Casus hoş bir genç adam, dedi Talvar; işsizdi ve şimdi yapmakta olduğunu yapmaktan başka çaresi yoktu. Bazen kız arkadaşını tiyatroya ya da bir sergiye götürür, Talvar'a bu süre zarfında ne yapığını sorardı. Talvar her zamanki gibi çalıştığını söylerdi — cezaevindeki yurttaşlarını savunmak üzere basına yazı yazarak; makaleler yayınlanıyordu. Casus da raporunu böyle verirdi.

Bu süre içinde birçok liberalle tanıştım. Öğretmenler, yazarlar, konferansçılar vardı. Yakalandığım zaman ne yapmalıydım, ne

yapmamalıydım ve ne yaptırmalıydım, ne yaptırmamalıydım üzerine uzun bir konferansta anımsıyorum onları. Hizmetlerimden dolayı bana madalya takılmalı ve kardeşimin demokrasi için hayatını vermesinden gurur duymalıydım! Başımı eğip, yapabileceğim en iyi biçimde bu işten sıyrılmalıydım. Hintlilerin ülkelerine gönderilme tehlikesini tartıştığım bir kadın, beni teste tabi tutarak, bir Hintliyle cinsel açıdan ilgilenip ilgilenmediğimi bulmaya çalıştı. Ancak sonunda ilgilenmediğimi görünce, Hintlilere yardım etmek istedi. Bir adam, benim tam bir fanatik olduğumu söyledi; uzun yıllar çalışmalı ve duygu olmadan usla öğrenmeliydim. Birkaç kitap okuduktan sonra psikanalist pozları satan bir adam, günün birinde kulüp kütüphanesinde yanıma geldi. Bir süre kapının yanında durarak beni süzdükten sonra, sonunda sordu:

"Neden hep kaşların çatık? Neden yüzün böyle uzak?"

Yanıt vermedim. Cezaevi deneyiminden sonra neden iyi olmadığımı herkesin bildiğini sanıyordum.

"Senin sorunun ne, biliyor musun?" diye devam etti," sen babana aşkınsın."

Ona bakakaldım, Yanıma oturup, ben kalkıp odadan çıkana dek bu minvalde konuştu. Giderken arkamdan seslendi "Bundan kaçarak kurtulamazsın — bu senin bilinçalun."

Kafası karışık ve mutsuz bir halde, onların arasında durdum. Hepsi beni değiştirmeye uğraşıyorlardı. Hepsi iyiydi ve benim iyiliğimi istiyorlardı, ama öğütlerini dinleseydim, aynı anda bir düzine farklı yöne ilerlemem gerekirdi. Değişmeyecek kadar inatçı olduğumu söylediler. Kişisel mutluluğun anahtarına sahip olduklarını biliyordum — çünkü kafalarını ve eylemlerini her duruma göre ayarlayabilirlerdi.

Bir yıllığına Danimarka'ya gitmeye hazırlanan Karin, bir gün çalıştığım büroya genç bir adamla karısını getirdi. Genç adam, New York'un baş sosyalist gazetesi olan *Call*'un muhabiriydi. benimle uzun uzadıya konuştu, onun çabalarıyla gazetenin muhabiri oldum.

Call'daki tek kadındım. Bütün çalışanların gözleri üzerimde, büyük bir korkuyla işe başladım. Şehir editörü, eskiden büyük New York gazetelerinden birinin Avrupa muhabiri olan, fakat düşüncelerinden dolayı işten atılan, ince, solgun yüzlü bir Fransız

—Amerikalıydı. Büyük bir yoğunlukla çalışıyordu ve dili tıpkı bir kamçı gibiydi. Kadınlara karşı olumsuzdu, mutsuz aşkı daha sonra onu intihara sürükledi. Kadınlarla ilgili yorumları ondan nefret etmem için yeterliydi, buna karşın ilk görevimle ilgili olarak benimle konuştuğundan itibaren ondan hoşlandım. İlk öykümü götürdüğüm zaman yaptığı iğneli yorumlar beni etkilemedi — bana yönelik değil gibi görünüyorlardı. Bir İrlanda mitingi üzerine yazı bile yazamayacağım için kendimi üzgün ve zavallı hissettim, fakat haber yazma konusunda hiçbir şey bilmediğimi söylerken haklı olduğunu biliyordun. Önünde acınacak bir halde durarak, beyaz gergin yüzüne ve acı acı bükülmüş ağzına baktım — sonra onunla gelmemi söyledi. Masasından kalkıp daktilomun önüne oturdu ve bir saat öykümü paragraf paragraf yeniden yazarak, ne yaptığını ve neden yaptığını bana öğretti. Bunu izleyen haftalar boyunca aynı şeyi defalarca, hiç bıkmayan bir sabırla yaptı. İşimle ilgili eleştirilerinde özellikle sertti ama sertliği bana yönelik olmadığından beni hiç incitmedi.

Gücümün çok ötesinde görünen işler yığıldığında, ona köle sürücüsü olduğunu söylediğim günler oldu. Hindistan ve Çinle bağlantılı herşeyi bana veriyordu. Sonra komünist olduklarından dolayı sürgün edilen Rusyalılarla ilgili özel çalışma. Sonra Amerikan Komünist Partisi'nin kurulması için vatana ihanetten yargılanan dört kişiden ikisinin duruşmaları. Bu adamlardan biri İrlandalı işçi lideriydi, her gün mahkeme salonunda oturur, anlatılanları not alır ve hikayelerimi bu kanıtlara dayanarak yazardım. Şehir editörü çok tütizdi, çünkü gazetemiz kapatılma riski altındaydı. Her sabah mahkeme salonunda yargıcın elinde *Call* görürdüm. Tutuklu sonunda hüküm giyip Sing Sing cezaevine gönderildiğinde, hangi trenle götürüleceğini öğrenene dek araştırdım. Şehir editörüne haber vermeden Merkez İstasyon'da bekledim, onu bulma umuduyla bir trene bindim ve tren hareket edene dek bekledim. Sonra tüm vagonları dolaşarak, sigara içenlere ayrılan vagonun sonunda, yanında iki silahlı dedektifle İrlandalı işçi liderini buldum.

Bir süre izleyerek uzakta durdum. Dedektifler kesinlikle İrlandalıydı ve tutukluyla konuşmaya dalmışlardı. Trenden atılma tehlikesini göze alarak onlara yaklaştım. İrlandalı lideri tanıyordum, o da beni tanıyordu. Dosdoğru dedektiflere hitap ederek, tutuklunun

arkadaşı olduğumu ve Sing Sing'e kadar ona eşlik etmek istediğimi söyledim.

Onun sevgilisi olduğumu düşüneceklerini bilerek, "seni yeniden görmek için uzun bir süre gerekecek," dedim. Bir tanesi hafifçe gülümseyip diğerine bir şeyler söyledi. Tutuklu durumu kavrayıp, "Evet, on yıl seni yeniden görmek için uzun bir süre — yanıma oturmasına izin vermeyecek misiniz?" dedi. Bir süre tartıştıktan sonra, sonunda tutukluyla birlikte Sing Sing'e gitmemi kabul ettiler.

Sing Sing cezaevine götürüleceği kasabaya gelinceye dek, İrlanda'dan ve İrlanda işçi hareketinden söz ettik. Dedektifler onu köyün arkasındaki yüksek yola götürdüler, sonra önlerinde onunla birlikte yürüyebileceğimi söylediler. İki dedektif arkamızdan belirli bir uzaklıkta, konuşmayla derinden ilgilenerek gelirken, biz kol kola yürüdük. İşçi lideri eğilip benimle konuştu. İrlanda'daki işçilere ve Amerikan işçi sınıfına son mesajını gizlice yazdım. Sing Sing'e geldik. Sevgilisi olduğumu düşündükleri için, tutulurken, boyu ölçülür ve parmak izi alınırken, adı ve özgeçmişi kaydedilirken onu görmeme izin verdiler. Sonra onu büyük demir kapılardan geçirip uzun bir koridora götürdüler. Yüzümü parmaklıklara yasladım ve iri yarı gövdesinin gözden kaybolmasını izledim. Gitmeden önce son selamını vermek için elini kaldırmasını gözyaşlarımin arasından gördüm. Sonra Sing Sing duvarlarının dışına çıkım, yol kenarındaki toprağa oturdum ve cezası, tutuklanması ve son mesajıyla ilgili haberi yazdım.

Şehir editörünün önünde durduğumda neredeyse geceyarısıydı. *Call*, sosyalist Parti'nin resmi yayın organıydı. Komünist liderin son mesajının Parti eleştirisini de içermesine karşın, gene de haberi bastuk.

O sırada artık Parti üyesi değildim. Rus Devrimi'nin yankısı, Parti'deki birçok kişi gibi bana da ulaşmıştı. Sağ kanat ve sol kanat olarak bir ayrışma yaşandı, ama ben ikisine de girmedim. Sağ kanadın ideolojisi bana hitap etmiyordu; çünkü hiçbir yaşanabilirliği, hiçbir gücü yoktu; adım adım ilerleme, bana göre dar görüşlülüktü. Ve liderlerinden çoğu, eskiden beni çok öfkeliendiren şu parlak aydınlar olduğundan, sol kanada da girmedim. Onlar *lider*di ve liderlerin bana *yararı* yoktu. Onların bana liderlik etmesini istemiyordum. Rus Devrimi'nin onların özel mülkiyeti olduğuna da inanmıyordum. Onlar

inançla ve büyük bir güçle mücadele ediyorlardı ve kuşkusuz görüşlerinde haklıydılar. Fakat ben onlar tarafından yönlendirilmeyi ve bana ne düşüneceğimi ya da yapacağımı söylemelerini istemiyordum. Bu sıralarda birçok I.W.W. üyesiyle tanıştım. onların konuşmalarını dinledim, onlarla konuştum ve I.W.W. üyesi oldum.İdeolojisi ve biçimi bana bütün diğer örgütlerden daha doğal geliyordu. Bu örgüt, kendi yaşam ve düşünce tarzını ifade etmeye yaklaşan tek örgüttü. Sosyalist Parti'de bana çok yararsız, söz etmeye değmeyecek derecede abes görünen tek şey, oy vermektir. Fakat I.W.W.'ye katılmama karşın, ne önce ne sonra etkin bir biçimde çalışmadım. Her zamanki gibi *Call*'daki işimi sürdürdüm.

İşim çok ağırdı. Bir gün komünist tutuklular, Kanada sınırına yakın Dannemora cezaevine gönderildi. Ciddi suçluların gönderildiği, Eyalet'teki en kötü cezaeviydi; ortaçağa benzeyen koşullarıyla ünlüydü. Yakınında bir deli sığınağı vardı — tutuklular sık sık oraya transfer edilirdi.

Şehir editörü, bir biçimde Dannemora cezaevine girmemi ve koşulları incelememi söyledi. Müdüre yazılı izin kağıdını almak için New York'taki İrlanda politik bağlantılarını kullandım ve biraz korkarak yola koyuldum. Bir gazeteyi temsil ettiğim bilinmiyordu. Kriminoloji okuyan bir öğrenci olduğum yazıyordu kağıtlarda. Geceyarısı Kanada sınırındaki küçük kasabaya vardım. Cezaevinin gri taş duvarları kasabanın üstünde yükseliyordu. Arkasında deli sığınağı vardı. Kağıtlarımdan biri İrlandalı cezaevi gardiyanına yazılıydı, ben de ona gittim. Kuşkulandıktan evinde bana bir oda verdi, o akşamüstü saatlerce cezaevi duvarları çevresinde ve deli sığınağında dolaştık ve oradaki yirmi yıllık hizmetinden sözetтік.

Ertesi gün beni cezaevi müdürüyle tanıştıtırırken biraz korkuyordum. Bu adam kağıtları okumuştı ve bir kriminoloji öğrencisine kurumunu göstermekten hoşnuttu. Bana cezaevini gezdirdi — iki sıra dar, alçak, taş hücrelerin bulunduğu uzun, basık taş koridorlar. Tutukluların tecrit edilmiş bir halde yaşadığı hücrelere götürdü. Hücrelerin önünde sessizce durdum. Parmaklıkların ardından bir ses duydum, bir ayağın sürmesi, kafese kapatılmış bir insanın soluması. "Bolşevik" tutuklulardan birinin burada ot yataкта yattığını, ekmek ve suyla beslendiğini söylediği zaman, müdür kalp atışlarımı

duyacak sandım. Uzun süre dinledim, onları görmenin bir yolu olmalı diye düşünüyordum. Gözlerim demir kapıda tepeden tırnağa gezindi, kapı sıkıca kilitlenmişti — arkamda müdür duruyordu, silahlı. Tutukluyu çağırmak, bir yoldaş olduğumu söylemek için büyük bir itki duydum.

Sonra müdür beni, rutubetli ve sular damlayan eski tutuklu hücresi koridorlarından geçirdi. Burada ölüme mahkum edilmiş tutuklular sonlarını beklerlerdi ve hâlâ buraya kapatıldıkları söyleniyordu. Doğru, dedi cezaevi müdürü. Bir hücrede ot yatak, içinde kurumuş ekmek parçası olan teneke bir tabak vardı. Biri yakınlarda burada kalmıştı.

Sonra, artık orada kullanılmayan elektrikli iskemleyi gösterdi. "Dene," dediler. Geriye sıçradım, sonra kendimi zorlayıp iskemleye çıktım ve oturdum. Kollarımı iskemlenin geniş, düz kollarına koydum. Gardiyanlar, bir kriminoloji öğrencisinin böyle bir eğlenceye katılmasına gülerek, kollarımla ayaklarımı bağladılar. Önce ıslak bir süngerin konulduğunu söyleyerek, çelik başlığı başıma geçirdiler. Dehşet içinde neredeyse dilim tutulmuştu, ama, bu dünyadaki en şanssız insanın duygularını belki birazcık anlarım diye, ölüm iskemlesinde oturdum.

Sonra beni, çalıştıkları değirmenlerden dönen tutukluları görmeye götürdüler. Sıralar halinde önümden geçip hücrelerine döndüler. Bazılar çocuktı — onaltı ya da onyediden daha büyük değillerdi. Yüzlerini inceledim, uygarlığımızın bu ürünlerini ve yüreğim kurşun gibi ağırlaştı. Bir sıranın sonunda uzun boylu, gri saçlı bir tutuklunun yaklaştığını gördüm. Yüzü solgun ve uzaktı, gözleri yerdeydi. İrlandalı işçi lideri beni görmesin diye, merdivenin gölgesine sığındım. Bekleyip diğer tutuklulara baktım, çünkü hepsinin yüzlerini tanıyordum. İki tanesi daha geçti. Biri tecritteydi. O gece uyumadım. Gardiyan ön sundurmaya oturup, tanıdığı tutukluların öykülerini anlattı. Hiçbir şey duymadığımı söyledi.

Ertesi gün müdüre, bazı tutuklularla konuşup konuşamayacağımı sordum. Bundan hoşlanmadı. Bazı gençlerle ilgilendiğimi söyledim ve bir iki siyasi görmek de istiyordum. Bir süre durup beni süzdü. Sonra ertesi gün gelmemi söyledi, çünkü o gün olanaksızdı.

O gün geçti. Ertesi gün yeniden müdüre çıktım. Yüzünü görünce kalbim sıkıştı.

"Erkek olsaydın ," dedi, "seni eşek sudan gelinceye kadar döver ve bu kasabadan defederdim. Ama kadınsın — bu cezaevinden ve kasabadan bir an önce git."

Kim olduğumu öğrenmek için telefonla New York'un altını üstüne getirdiğini öğrendim sonra. Bir sonraki trenle New York'a gittim ve bana İrlandalı dostlarımı kaybettiren ama mitinglere neden olan Dannemora haberini yazdım. En sonunda tutuklular Dannemora'den alındı.

Bunun gibi başka işler de yaptım, Bir gün bir işçi büroya gelerek, Doğu Irmağı boyunca uzanan çöp kayıklarını anlattı. Haber için ben gönderildim. Denize atılmak üzere, üstü örtülü olmayan çöp dolu yirmi ile elli arasında uzun kayıklar gördüm. Günlerdir oradaydılar. Çöplerden gelen sinek sürüleri işçilerin acınası evlerine giriyor, uyuyan bebeklerin yüzlerinde, eşyalarda ve yiyeceklerin üzerinde dolaşıyordu. Bebekler ölüyordu, çocukları hasta ya da ölmüş olan üç aileyi ziyaret ettim. Her yerde, bu durumu protesto eden çok sayıda kadın karşılıyordu beni. Erkekler, binlerce imzalı dilekçeler gösteriyorlardı, bu dilekçeleri Belediye'ye götürmüşler, fakat Belediye Başkanı kabul etmemişti. Dilekçeleri yanıma aldım ve Belediye'den geri çevrilen adamlarla röportaj yaptım. Dilekçeleri alan yetkililer, kayıkların tehlikeli olmadığı, dezenfekte edildikleri konusunda ısrarlıydılar. Bir adam acı acı şöyle dedi:

"Zengin evlerden çöpü topluyoruz; bu çöpleri burnumuzun dibinde tutuyorlar; Hudson Irmağı, yukarıdaki Riverside Yolu olsaydı, kayıkları çöpten denize dökerlerdi."

Dilekçeleri Belediye'ye götürünce bazı adamların dilekçe denilen şeylerle oraya gelmiş oldukları söylendi bana. Ve kayıkların birkaç gün daha denize dökülemeyeceğini öğrendim — çünkü büyük uluslararası yat yarışı limanın dışında yapılacaktı! Zengin Amerikalı ve Avrupalıların katıldığı yat yarışı bitince, çöpler de denize boşaltılacaktı!

Haberi bastık. Bize sosyalist yalancı ve ajitatörler denmesini önleyen tek şey, ertesi gün büyük kapitalist basının aynı konuyu

araştırıp yayınlamaya zorlanması oldu. Sonra kayıklar kaldırıldı. Fakat ölen çocuklar geri getirilemedi ve olayın gözler önüne serilmesi tamamen rastlantısal olmuştu.

Florence tatil için şehirden ayrılırken, odasını bir manikürcüye kiraladı. Kızın adı Margaret'ti. Tatlı bir kızdı, kızıl saçları ve güzel bir teni vardı. Çok şık bir gardroba sahipti. Geç kalkardı, sık sık mutfakta birlikte kahve içerdik. Üç yıldır New York City'deki bir berberde manikürcülük yaptığını anlattı. Ondan önce Eyalet'in üst tarafında yaşıyordu ve evliydi. Kocasından kaçmıştı, çünkü, dediği gibi, "elinde bıçakla odanın içinde beni kovalardı, çünkü dedi ki... dedi ki ben... başka erkeklerle... düşüp kalkıyordum."

Erkeklerin turnaklarını manikürlediğini söyledi, kadınlara saygı duymadığını gördüm. Baş berberle konuşmalarını ve "centilmen" müşterilerle konuşmalarını anlatıyordu. Bir gün dedi ki:

"Kuşkusuz centilmen arkadaşına söylemeyi asla düşünmezdim —biliyorsun, gezici sigara satıcısıdır— fakat bugün bir centilmen bana bakıp, senin gibi cici bir kızın pamuklu bluz giymesi ayıp, dedi."

"Sen ne dedin?"

"Her zaman ipek kabul etmeye hazır olduğumu söyledim."

Bir centilmenin, onun yoksul biri olduğunu düşünmesini asla istemediğini söyledi. Centilmenlerin yoksul kızları elde edebileceklerini düşünme gibi bir alışkanlıkları vardı, fakat bir kız zevkliyse ve nasıl giyineceğini biliyorsa, asla bu kızı kaçırmazlardı. Hoş bir kız, dedi, bir erkeğin çevresinde dönüp durmasına asla izin vermemeli, çünkü adam sonra ona saygı duymaz. Bir centilmenle giden bir kız arkadaşından gizemli bir biçimde söz etti, ama ancak adam ona yirmibeş dolarlık bir hediye verdikten sonra gitmiş — tabii ki bunun için bir şey yaptığını söylemek istemiyordu. Bazen gece odasında erkek sesi duyduğumdan kuşkulanınca, centilmen arkadaşının yeniden şehre geldiğini, ama konuşarak geç yatmasına aldırmayacağını düşündüğünü, çünkü adamın sosyalist olduğunu, sosyalistlerinse bundan daha kötü şeylere —özgür aşka bile— inandıklarını duyduğunu söylerdi.

"Gazetede çalışarak fazla para kazandığını sanmıyorum, ama senin yerinde olsaydım, güzel bir ipek elbise alana dek günde bir kez yemek yerdim, o zaman, saçlarını da yaptırırsan bir milyon dolar gibi görünürdün. New York'a geldiğim sıralarda pamuklu çorap giyerdim, şimdi ise ipek çorap giyiyorum ve centilmenler bana saygı gösteriyor, çok para harcadıkları lokantalara götürmek istiyorlar. Sen ucuz görünürsen, onlar da sana ucuz muamelesi yaparlar."

Menşeviğin ne demek olduğunu sorunca, ona anlattım. Şöyle dedi: "İyi, Menşevik olsun, Bolşevik olsun, kızlara diğer centilmenler gibi davranırlar sanırım."

Florence bir ay sonra döndü. Margaret, parası olmadığını söyleyerek, kirayı vermeyi reddetti. Her zamanki basit yöntemle, eşyalarını hole koyarak onu kapı dışarı ettik. Bize söyledikleri, centilmen arkadaşlarını şaşkına döndürecek şeylerdi. Florence ile ben şaşkınlıkla birbirimize baktık.

"Böyle kadınlar hayatta başarılı olur," diye belirtti Florence sonunda. "Kimbilir — belki bir bankerle evlenir."

Elimde iki açılmamış mektup tutuyordum. Birinde Danimarka pulu vardı; Karin'den geliyordu, her zamanki gibi onu ziyaret etmem için beni kandırmaya çalışıyordu. Bir süre önce Danimarka'ya gitmişti.

Diğer mektup New Mexico'dandı ve kargacık burgacık bir yazıyla yazılmıştı. Yazıyı daha önce görmüştüm ve unutmam olanaksızdı — kardeşim Dan'in, George'un ölümünü bildirdiği mektup. Dan olduğuna inanamadan, zarfı parçalayıp açtım. "Sevgili abla" diye başlıyordu; kalın sayfaları çevirip,sonundaki "Sevgiyle, Dan'den" imzasını okudum.

Onun öldüğünü sanıyordum. Mr. Gilbert, Fransa'ya gönderilmeden önce boş yere beni görmeye çalıştığını anlattığı zaman, öldüğüne neredeyse ikna olmuşum. O zamandan bu yana aylar geçti, Dan'den tek satır gelmedi. Şimdi yazdığı mektup, New York City'de beni görmeye çalıştığından bu yana yaşadıklarının bir öyküsüydü. Düşündüklerini ifade etmede pek yetenekli değildi, ama ne kadar acınası bir halde olduğunu anladım. Okurken, kardeşim George hapiste olduğu sırada onun yaptıklarıyla kendiminkileri karşılaştırdım. Dan

hiçbir şey sormuyordu ve yetkililerin bana karşı söyledikleri şeyler onu hiç etkilememiştir. George'a, kendi kendini haklı gören, suçlayıcı bir mektup yazmışım.

Mektup savaşı anlatarak devam ediyordu. Dan, Fransa'ya yollandığı andan itibaren cephedeydi. Bazı en yıkıcı çarpışmalarda bulunmuştu. Demokrasi, yurtseverliğin zaferi konusunda tek sözcük yazmamıştı. Bunun yerine, beline kadar su ve çamur içinde yürüyüşü ve canını kurtarmak için savaşmayı anlatıyordu — ve su ile çamur yoldaşlarının kanıyla karışmıştı; sürekli yağın yağmurla; gözlerinin önünde parçalanmış insanlarla; hep ölümle yüzyüze, dinlenmeksizin geçen günlerle. Neden ve nereye olduğunu bilmeden sürüklendiği yerlere yürürken duyduğu umutsuzluğu ve dehşeti yazıyordu. Gördüklerini unutamazdı ve şimdi savaşı yeniden yaşayarak, geceleri karabasanlarla uyanıyordu. Öldürülmemiş olması tamamen şans eseri, çünkü etrafındaki herkes ölmüştü — arkadaşları; belki de onun kadar umutsuz ve bilgisiz.

Önce Coblenz'deki İşgal Ordusu'ndaydı, sonra New Orleans yoluyla Amerika'ya gönderilmişti. New Mexico'da toprak verilen askerlerden biriydi — kuru çöl toprağı, su olanağı yok, su getirmek ya da işlemek için tek kuruş yok; ekmek isteyen birine atılmış bir taş. Çölde çalışmak için çıplak ellerinden başka bir şeyi yoktu.

Geri geldiğinde onu yedekte tutmuşlardı — egemen sınıf, çıkarlarının tehlikede olduğunu hissettiği zaman yeniden savaşa çağırmak için.

Dan'in mektubu şöyle bitiyordu: "Burada babamla birlikte kalıp, o ve Sam'le beraber çalışmaya karar verdim. Savaş'a nasıl dayandığını bilmiyorum, fakat savaş yanlısı olmadığını düşünüyorum, yoksa cezaevinde olmazdın. Fakat sana şunu söyleyebilirim — başka bir savaş olursa, katılmayacağım. Beni bir duvara dayayıp vursalar da gitmeyeceğim."

Call gündüz çıkan bir gazeteydi, biz de geceleri çalışırdık. Bürodan gece yarısını geçe ayrılır ve yemek için yakınlardaki bir lokantaya giderdik. Orada sık sık saatlerce oturup konuşurduk. Yoldaşlarım, yaptıkları şeylere şiddetle inanan genç insanlardı. Düşüncelerinden

dolayı büyük gazetelerden atılan iki kişi dışında hepsi işçi sınıfı kökenliydim. Onlardan çok şey öğrendim.

Çoğu zaman eve sabah dört-beş sularında dönerdim, fakat öğle olmadan, Talvar ile Viren'in çalıştığı küçük Hint bürosunda olurdum. Hindistan'a gönderilecek olan Hintli tutukluların serbest bırakılması için bir kampanya yürütüyorduk. Gönderilmeleri ölüm demekti, durup dinlenmeksizin çalıştuk.

Sosyalist arkadaşlarım neden Hintlilerle çalıştığımı anlamıyorlardı. Sen işçi sınıfındansın dediler, kendimi işçi sınıfına adamalıydım. Adamadım mı, diye sordum — en az onlar kadar. Yalnızca orada durmamıştım. Hintliler, diye yanıtladılar, milliyetçidir ve salt milliyetçi bir devrimle ilgilenirler. Onlardan biri savlarıma şöyle cevap verdi. "Evet, Hindistan birçok bittten dolayı acı çekiyor — İngiltere de bitlerin yalnızca bir parçası. Hint halkı yalnızca İngiltereyi değil, şimdiki yöneticilerin ayaklarına kapanmaktan başka bir şey düşünmeyen feodal toprak ağalarını ve Hint kapitalistlerini de söküp atmalı."

"İngilizleri defetmemek için bir neden mi bu?" Olmadığını söyledi, ama bu konuda net olmalıydım.

"İyi — o halde net olduğumu varsayalım. Buna karşın onlarla çalışmaya devam edeceğim."

"Yalnızca kafasız biri böyle uzak bir şeyle ve böyle bir halkla birlikte çalışabilir," diye haykırdı.

"Bu düşünceinin uzak olduğunu sanmıyorum. Bu insanların neye benzediğine de aldırmıyorum — ben tek tek insanlar için çalışmıyorum. Özgürlük kavramı için çalışıyorum... kendim için de, çünkü bu yolla mutluluk ve kendimi ifade biçimi buldum. "Kafasız" olabilirim— tam burnunun dibinde olmayan bir düşünce için çalışan ve ondan hiç para almayan biri belki de kafasızdır."

"Kendi ülkende yapacak yeterince şeyin var," diye devam ettiler.

"Benim ülkem yok... yurttaşlarım, baskıya karşı savaşan erkeklerle kadınlardır — kim ve nerede oldukları farketmez. Onlarla birlikteyken kendimi evimde hissediyorum — birbirimizi anlıyoruz.

Başkaları bana yabancı. "Bir süre düşünerek durdum, sonra gerekçemi açıklamayı sürdürdüm: "Sizin bakış açısından bakıldığında bile bu ülke için bir şeyler yapıyorum — işçiler Hindistan hakkında hiçbir şey bilmiyorlar; onlara bildiğim çok az şeyi öğretebilirim... öğrenmeleri iyi olur."

Son söylediklerimi hepsi anlayabildi. Çoğu iş arkadaşımın anlayabildiği ancak bu kadar oldu. Beni hep savunma konumuna itiyorlardı. Neden Hint hareketinin içindeydim? Belki haklılardı. düşüncemin ve kendimi adamamın merkezi kılarak, bu harekete gittikçe daha derinden bulaşmam normal değildi belki de, Arkadaşlarımın beni savunma konumuna itmesiyle, o günlerde Hintli arkadaşlarımla çok konuştum ve her gün yoldaşlarımı, Asya halklarının özgürlüğü olmaksızın Avrupalı ya da Amerikalı işçilerin kurtuluşu elde edemeyeceklerine; dünya kapitalizminin başlıca dayanaklardan birinin Asyalı halkların boyunduruk altına alınması olduğuna ikna etmeye çalıştım. Masamın üstünde bir Hindistan haritası vardı; Çin, Yakındoğu, Ortadoğu ve Afrika'nın bir kısmının egemenlik altına alındığı stratejik bir üs olarak. Onlara, Rusya'nın Hindistan kadar uzak olduğunu, gene de gözlerinin hep Rus Devrimi üzerinde olduğunu da açıkladım. Bir gün Hindistan'da da devrim olacak, dedim, o zaman oradaki koşullardan bihaber olacaklardı.

Beni birçok acı gerçeğe yüzyüze bıraktılar — birçok üst sınıf Hintlinin kadınlara, cinselliğe ve işçi sınıfına karşı tavrıyla. Amerikalılar da bu kadar ilkel, diye yanıtladım; Amerikalılar da, Hintliler gibi, kadını, erkekler seks deneyiyle *erkek* olurken "mahvolmuş" bir fiziksel varlık olarak görüyordu. Hintliler işçi sınıfını doğuştan aşağı tabaka olarak niteliyordu; Amerikalılar, bir değeri olan herkesin "kendini geliştireceğini" ve geliştirmede taktirde bunun kendi hatası olacağını düşünüyordu; "kendini geliştirmek" için başkasının sırtından güç almayı ve bu amaçla birilerinin ezilmesi gerektiğini düşünmekten vazgeçemediler.

Okudum, konuştum ve tartıştım. Evet, Hintlilerle çalışıyordum ve onlara sadıktım. Neden? Cevapları bulmak amacıyla, giderek daha çok Hindistan Tarihini ve koşullarını inceledim ve kendi güdülerimi daha çok analiz ettim. Fakat Amerikalı arkadaşlarıma, beni Hintlilere bağlayan bir bağı söyleyemezdim — sevgi bağı. Yalnızca cinsel aşkı

anladıklarından, buna gülerlerdi. Ama bu cinsel aşk değildi. Bütün hayatım boyunca insan sevecenliğinin sıcaklığına gereksinim duydum ve onu aradım. Sıcaklık, şefkat, ilgi arayarak, insanlara her zaman içgüdüsel bir şekilde yaklaşmışım. Birçok erkek bunda fiziksel bir yaklaşımdan öte bir şey görmedi. Ara sıra yaptıkları tekliflerle aşağılandım, çünkü bu benim hatam gibi görünüyordu.

Hintliler arasında aradığının çoğunu buldum — sıcaklık, seks olmayan içten bir yakınlık, incelik. Sardarji bunu kendinde cisimleştirdi. Bundan güç aldım. Gerçekten olgun olsaydım ve Sardarji olduğundan daha az bilge olsaydı, yaşamımın gidişi başka türlü olurdu — belki de onu ancak, başka erkekleri anımsadığım gibi anımsardım. Fakat Sardarji bilge ve iyi bir adamdı, sevgiye ve ruhumu yaşlayabileceğim bir yere olan gereksinimimi yanlış anlamadı. Beni ona bağlayan sevgi, minnettarlık, sevecenlik bağı onu aşıp halkına ve hareketine yöneldi. Bu bağ, sınıfsal, siyasal ve entellektüel farklılıklar silsilesine karşı direndi. Şimdi yılların perspektifinden bakarak yazıyorum; bu hareketteki yerim acısız, üzüntüsüz, hayal kırıklığısız olmadı; her harekette olduğu gibi bu harekette de üzüntü veren şeyler vardı. Bütün bunlara karşın, kurtuluş mücadelesindeki dev önemi aklımı tutsak etti, upkı içindeki idealizm ve insanların sıcaklığının yüreğimi tutsaklaştırdığı gibi.

Çok az insan bunu anladı. İlgerilerimle faaliyetime ilişkin açıklama talep eden arkadaş ve yoldaşların ortasında kendimi kuşatılmış bir kent gibi hissettim hep. En kötü durumda beni deli sandılar, en iyi durumda ise nevrotik dediler. En ukalası, bir Hintliye aşık olduğumu ve gizlice onunla yaşadığımı öne sürdü. Sonunda, incelikle sorulardan kaçınarak beni rahat bıraktılar. Bir kaç ay sonra —ve aynı güdülerle— İtalyan, Rus ya da Patagonya hareketiyle ilgilenebileceğimi düşündüler. Çoğu zaman aynı fikirde olmazdık — ateşli tartışmalar, anlaşmazlıklar, hatta kavgalar olurdu— ama hep daha sonra görüşmek üzere ayrılırdık.

Hintlileri savunma hareketimiz günbegün ilerledi. Daha önce hiç çalışmadığım kadar çok çalıştım. Aylarca hasta ve inmeli olan kafam artık çelik gibiydi, bedenimse bir tohum kadar güçlü. Varlığımın tüm inanç ve tutkusu şimdi bu çalışmada yoğunlaşmıştı. Bütün tereddütüm ve polisten ya da toplumsal muhalefetten korkum

giderek yok oldu. Yoldaşlarla birlikte konuşuyor ve yazıyordum, Amerika'nın yerli toprağına şekil veriyormuş gibi hissediyordum kendimi. Onlarla çalışırken, ne kadar Amerikalı olduğumu, toprağıma nasıl bağlı olduğumu ve Amerikan halkının ilkelerine, geleneklerine ve düşüncelerine nasıl içgüdüsel olarak başvurduğumu kavradım. Bazıları bana *Bahin* diyor, bu da içimi ısıtıyor, bana güç ve kararlılık veriyordu. Çünkü bu harekette yalnızca sevgi değil, yoldaşlık da vardı. Kardeşlerime, babama, sınıfıma veremediğim bir sevgiyle seviyordum onları.

Başka bir Amerika tanıdım; küçüktü, ama özgür şeyler için yaşıyor ve savaşıyordu ve korkusuzdu. Bazıları bize yardım eden işçilerdi; kimileri İrlandalıydı; kökleri zenginlikte, kariyerde ve ailede olan ama bize ve tutuklu Amerikalı emekçilere yardımcı olmak için onları terkedenden bu birkaç değerli ruhu anımsıyorum. Onları neredeyse belirgin bir fiziksel tip olarak anımsıyorum: Bir gün aç kalmamış, okumuş, gezmiş ve yaratmış, aileleri tarafından maymun iştahlı, kötü huylu ve saygıya ihanet edenler olarak nitelenen, uzun boylu, kültürlü kadınlarla erkekler. Birkaç kişiydiler, ama değerliydi.

Bu Amerikalılara hayrandım. Ve Hintlileri seviyordum. Fakat kimseyle samimi bir biçimde konuşamıyordum. Benimle başkaları arasında bir uzaklık vardı — kendi yarattığım uzaklık. Ne zaman bana saygı gösterilse, kendimi zavallı hissederek ürkerdim. Bütün Hintli tutukluların serbest bırakıldığı ve serbest bırakılmalarına yardımcı olduğum zaman bile, onlardan gelen her saygı gösterisinden kaçtım.

Amerikalılar gibi onların da kadınlara karşı fiziksel bir standartları vardı. Aklım reddederken bile ben de bu fiziksel standartlara sahiptim. Bu standartlara meydan okuyordum, fakat dostlarıma meydan okumadığımı iddia ediyordum. İki hayat yaşıyordum — biri özel hayat, biri insanlara açık hayat. Seksin utanılabilecek, iğrenilecek bir şey olduğuna inanarak ve gene de gizlice aşk olayları yaşayarak, arkadaşlarıma bana gösterdiği saygıya layık olmadığımı hissediyordum. "Kız kardeş" ünvanına layık olmadığımı, beni izleyen duru gözleriyle Mr. Gilbert'in saygısına layık olmadığımı hissediyordum. Bu insanlar benim ilişkilerimi bilselerdi, bana saygı duymazlardı. En azından Hintliler duymazdı.

Aklım güçlü ve netti ve kararlı bir güvenle çalışıyordum. Fakat

yüreğim suçlulukla ağırdı. Yüreğimi dinlemedim. Çevremde hep erkekler vardı ve özel yaşamlarının nasıl olması gerektiğini biliyordum. Kadınlar başka standartlarla ölçülürken, onlar nasıl böyle kaygısız, mutlu olabilirlerdi? En azından ben böyle ölçülmeyecektim ve ölçülmedim. Şefkati, aşkı özlüyordum, ama bunlardan korkuyordum da. Seven insan en kolay köleleştirilebilen insandır; ben köle olmayacaktım. Özgürlük aşktan daha üstündür. Hiç değilse bugün. Belki bir gün ikisi birleşir.

Gizli yaşamın entellektüel gerekçesi, benim gibi davranan ve toplumun çok saygı duyduğu işadamlarının gerekçesi kadar mantuklıydı. Benim yaşamımla işadamlarının yaşamları arasında tek bir fark vardı: Yaşadığım erkeklerle para ödemiyordum, onları aşağılanmadan koruyordum. Bedenlerini satın almaya çalışmadım; bizim ilişkimiz satın almaya değil, dostluğa dayanıyordu. Çok önce hastanedeki o gece, bir aşağılama olarak para vermeyi düşünmüştüm; fakat tanıdığım erkekler çok iyi, çok insandı. Saygı duyduğum dostlardı.

Benimle birlikte çalışan bir gazeteciyle başladı. Sağlıklı, sarışın, şakacı, benimki gibi bir saflık derdi olmayan biriydi.

Bir gün masamın üzerine eğilerek, "sinirlisin, çünkü bir dervişsin," dedi gülerек. "Şimdi tamamen —şey— anlıyorsun, hizmetlerimi önerme arzusundayım."

"Kabul edilmiştir dostum," diye yanıtladım.

Gerçekten ciddi olup olmadığımı sorunca, "ama bir şeyi unutma," diye devam ettim, "Ne ben senin, ne de sen benim özel mülkiyetimsin. Ve bu konu gizli kalmalı."

Ondan neden ayrıldığımı bilmiyorum... ondan sonra başka adamları da neden terkettiğimi bilmediğim gibi. Dostça, yoldaşça bir adamdı. Fakat gizliliği koruduğumuz için bu ilişkide bir zehir var gibi görünüyordu; doğal ve güzel şeyler gizli kalmamalı.

Uzun süre kendimle yüzleşemedim, böylece onu terkettim. Daha sonra, belki bende hoşlandıkları ya da sevdikleri bir şey buldular ya da belki de dostluğumu yakınlık isteği olarak yorumladılar, başka erkeklerle de birlikte oldum. Çoğu zaman ilişkiye edilgen bir biçimde sürüklendim. Aklımla çatışma halindeki hasta ruhum sonra gene

başkaldırdı. O zaman, içimdeki bu duygusal çatışmayla paramparça oldum. Hiçbir yolla bir sonuca ulaşamıyor, hiçbir netlik ya da huzur bulamıyordum. Artık fiziksel olarak olgundum, fakat olgunlukla gelen dürtüler beni utandırıyor; bunu Amerika'nın atmosferine, doğal olmayan, Püriten tutuma borçluydum. Bu utancın karşısına aklım dikiliyordu; aklım yaşamımın bana ait olduğunu, standartların ikiye bölünmüş olduğunu biliyordu. Yaşamımı ve zorluklarımı çözümlemeye saatler harcayamayacak kadar aktif, düşünsel iç gözleme sahip değildim. Düşünmek ve çözümlemek yerine tepki gösterirdim. Tepkilerim, tanıdığım erkeklerin üzerine öfke biçiminde yağdı. Beni seven ve birlikte yaşadığım bir adam vardı.

Evime doğru uzun karanlık bir sokakta yürürken, bir gece ona, "evlenmek mi!" haykırdım. "hayır, ben evlenmeyeceğim. Birçok kadının yaşadığı hayata boyun eğmeye hiç niyetim yok — çorap yıkamak, yemek pişirmek, temizlik, yaşamak için bir erkeğe bağımlı olmak; başka bir deyişle, salt varolmak."

"Sana böyle bir varolmayı düşünmen için sormadım. Sen zalim bir kadınsın, Marie, bu tür sözcüklerle düşünüyorsun?"

"Sen de evlilikten söz etmekle zalimlik ediyorsun. Bundan başka bir şey istemeyen sürüyle kadın var — onlara git; beni rahat bırak."

Mutsuzca bu ilişkiyi bitireceğini söyledi. Şöyle yanıt verdim:

"Demek beni evlenmem için *zorlamaya* çalışıyorsun. Git... seni daha fazla acıdan korur. Zalim davranmak zorunda kaldığım erkeklerden nefret ederim."

Yüzü soldu. Bundan sonra hiç karşılaşmadık. Belki evliliğe benden daha çok saygı duyan bir kadına rastlamıştır. Fakat gittiği gece, onu ve üzgün yüzünü düşünerek uyuyamadım. Gene de kendime defalarca, neden kendini kötü hissedecekmişsin ki, diye sordum — birçok erkek kadınlara daha kötü davranıyordu. Dünya ağlayan, evlilik kurumuyla ve erkeklere duydukları aşkla köleleştirilen kadınlarla doluydu.

Ağladığı zaman gülümsemeye devam ettiğim bir adam vardı. Yazardı ve ayrılımamızın acısını öykü yazmak için kullanacağını biliyordum. Bu yüzden oturup onun ağlamasını seyrettim, eleştirel bir merakla bakıyordum. Güzel bir öykü yazdı. Ve bundan hoşlandı — romantikti, güzeldi. Hiç unutulmayacak anılardan söz etti ve kendini

toplayıp sakinleşti. Gri gözleri ve güzel kahverengi saçlarıyla çok yakışıklı bir adamdı, yazdığı bütün aşk öykülerindeki kahraman bizzat oymuş gibi görünüyordu. Toyluğundan dolayı ona şefkat duydum.

"Böyle ağlama," diye rahatlattım onu. "Bir düşün — yeni bir öykü konusu verdim sana."

"Bana döneceksin bir gün," dedi, daha önce en azından üç erkeğin söylediğı sözleri yineliyordu. Çünkü dayanılmaz olmadığına inanan erkek çok azdır.

Alaycıydım ve, "Ah evet, dönebilirim, çünkü çok çekicisin. Ama ben dönene kadar kadar sakın nefesini tutma," diye yanıtladım.

Çok sayıda erkekle yaşadığımdan, evliliğe bağışıklık kazandığımı düşünüyordum. Bundan sonra hiçbir erkek benimle evlenmezdi! Kuşkusuz kadınlar, daha önce bağımsız bir cinsel yaşamı olan erkeklerle evlenirdi — ama erkekler böyle kadınlarla evlenmezdi. Aşık olsam ve çocuk istesem bile kolayca evlenemeyeceğim düşüncesi beni çok rahatlattı. Çünkü bir gün bir erkeğı, hep onunla olmayı isteyecek, herşeyi hoşgörerek seveceğimden korkuyordum. Sürdürdüğüm hayat bu felaketi gayet iyi bertaraf etti.

Bütün bunlardan sonra yalnız, korku dolu ve —nasıl da boş görünüyor— masum olabilmem ne tuhaf. Bir kadının birçok erkekle yaşadktan sonra hâlâ kendini masum ve deneyimsiz hissedeceğine inanan kimse olabilir mi? Evet, ben böyle hissettim — ve gerçeklerden kaçmak isteseydim, şimdi yazmakta olduğum şeye daha önce başladım. Neden böyle hissettiğimi merak ediyorum şimdi. Aşık olmadığım için cinselliğın beni dokunulmamış olarak bıraktığını hissetmiş olmalıyım. Sevgi, ruhta silinmez iz bırakan bir güçtür. Tanıdığım erkekler dostça ve nazik kişilerdi. Doğalarında başka bir yan olsaydı, onlarla olmazdım. Gerçekten yüce gönüllü, iyi temiz kişiler olduklarına inanıyordum. Onlarla ilişkim, macera türünden fiziksel bir ilişki değildi salt. Bana işleri ve entellektüel ilgilerine ilişkin çok şey öğrettiler, ben de bu ilişkilerden, kitaplardan öğrendiğimden daha çok şey öğrendim. Sonra giderek aralarında bir ortak payda olduğunu keşfettim: Hepsi de yetişkin küçük çocuklardı ve onları, çocuklukları ve delikanlılıkları olmaksızın asla düşünemiyordum. Bana sık sık çocukluklarıyla ilgili hikayeler anlatırlardı, ben de bu hikayelerle

onları erkek olarak tanıyabilirdim. Benim anaç bir kişiliğim vardı ve erkeklerin çoğu bunu hissetti. Yalnızca entellektüel çalışmamın değil, kişisel ilişkilerimin de temeliydi bu. Şimdi bana öyle geliyor ki, kişiliğimin bu parçası zehirleneceğine gelişebilseydi, yaşamı şimdi olduğundan daha çok severdim —ve bazen çok seviyorum— o zaman çok mutlu ve yaratıcı olurdu. Çünkü zeka, yoldaşlık ve dostluk duygularla biraraya geldiğinde, yaşamı çok mutlu kılar.

Fakat her zamanki gibi, ruhuma yerleşmiş standartlarla sürekli çatıştım. Huzur aradım, uyum aradım ve bulamadım; çünkü benim yüreğimde huzur yoktu. Bana dinlenecek bir yer sunan birçok insan olduğu halde, dinlenmeyi aradım ve bulamadım. Sabahın erken saatlerinde işten çıktığımda, çoğu zaman ıssız sokaklarda dolaşırdım. Bazen ağlayan bir kadın sesi duyardım. Aceleyle, "belki de evli bir kadındır," diye düşünürdüm. Kadının sesi peşimi bırakmazdı. "Neden kadınlar böyle ağlıyor... Kadınların ağlamasına dayanmam!"

Eve gelirdim, karanlık odasından Florence uykulu uykulu seslenirdi: "Geç oldu. Çok çalışıyorsun... Senin yaşadığın hayat değil. Sanırım sabah sekizde kalkacaksın — ya da yedide."

"Altı da olabilir!"

"Deli gibi çalışmakla vicdanından atmaya çalıştığın günah ne?" diye sordu. "Günah için kendine acı çektiren Hristiyanlara benziyorsun?"

"Günah mı? Ben hiç günah işlemedim — Hristiyan değilim!"

Ve putatapar gövdemi yatağa atıp uyudum.

Sabah olduğunda Florence başucumdaydı. Alnımı nazikçe okşadığında:

"Bırak da uyuyayım," diye yakındım.

"Kalk ve çalış ve günahının kefareti öde!" yanıtını verdi.

Bazı geceler yatağımın yanında sessizce durup bana bakardı.

"Duygusal olma... git uyu," diye bağırdım.

"Bir erkek arkadaş edinip onunla yaşasaydın, daha mutlu olurdu ve böyle delice bir yaşam sürmezdin sanırım," diye karşı çıkardı.

"Git yat, hemen!"

Bir keresinde dururken ışıık saçlarında dolaşıyordu. Gözleri yumuşak ve koyuydu. Gölden göle uçup hiçbirinde yuva yapmayan yabancı bir kuğuyla ilgili Kabir'in dizelerini okudu. Umarım dişi bir kuğudur, diye haykırdım... erkekler çok uzun zamandır bunu ayrıcalıkları olarak görüyorlar.

Bir keresinde, "Seni, başka hiçbir arkadaşımı sevmediğim kadar seviyorum," dedi.

"Sevgi zayıflar içindir," yanıtını verdim hazırcevapça. Yüzünden acı dolu ifade geçti. "Bir gün aşık olup evlenecek, ev kadını olacak ve alışkanlıktan dolayı kocasından ayrılmayacak kızlardansın."

"Pekâlâ," diye karşılık verdi, "sen de, bir gün aşık olup hemen tükenecek türdensin! Kendi hayat yolumu çizdim, çünkü erkeklere, onlara karşı savaşmaya değecek kadar değer vermiyorum. Aşık olana dek bekle!"

Kahkahayla güldüm. "Sen birçok lirik şiir yazarsın"

"Sevgi sözcüğünden bile korkuyorsun — karşısında zayıfsak, korkarız."

Sonbaharda Adirondacks'a gittim. Şehir editörü önce karşı çıktı. Fakat sonunda, çok geç saatlere kadar çalıştığımı kabul etti. Neden, diye sordu. Onun bir köle sürücüsü olduğunu söyledim. Benimle konuşurken hep yaptığı gibi, masasındaki ağaç kıymığını izledi.

"Bugünlerde ağlayan bir kız kardeş gibi yazmanın gerekçesi değil bu," dedi. "Ağlayan kız kardeş" sözcüğü konusunda tartıştık, fakat sonunda bir haftalık ücretimi alarak gitmemi, ama eski stilimde yazmaya hazırlanmış bir halde dönmemi söyledi.

Viren ile Talvar, neden yalnız gittiğimi anlayamıyorlardı. Birçok Hintli gibi onlar da, çevrelerinde insana gereksinim duyan sosyal hayvanlardı. Yalnız olmak, kişisel hayatım konusundaki kararlar almak istiyordum. Günlerce dağlarda tek başıma yürürsem, kendimi daha iyi hissedeceğim ve gelecekteki yaşam vce hareketlerimi planlayabileceğim düşüncesi belli belirsiz içime yerleşmişti. Konuşabileceğim tek bir kişi yoktu. Kendimle yüzleşmek zorunda olmak zaten yeterince zordu. Bana ne diyebilirlerdi — bunu yap ya da

şunu yapma! Bunu ben de kendime söylüyordum, ama bir şey değişmiyordu. Aklımın gerisine itip bilinçaltıma çivileyerek kabul edilmez düşünce ve anılardan kaçmaya çalışıyordum yalnızca.

Sonbaharın sonlarında Adirondacks'da turmanırken, hiçbir şey net değildi. Unutmak en iyi ve en kolay yol olarak görünüyordu. Çılgın bir hayat yaşıyordum — çile çekme, sonra seks, sonra gene çile çekme. Gelecek — belki de anlamsız bir devam. Çelişkiden yorgundum, bıkmıştım. Çilecilik hiçbir huzur vermiyordu. Seks hiçbir huzur vermiyordu. Herkesin gördüğü hayatım iyiydi. Bana saygı duyan ve bundan onur duyduğum Amerikalılar vardı; beni seven ve bana saygı duyan —bilmeden— Hintliler vardı. Neden bu ikisi yeterli değildi — neden bedenim bu kadar işkence çekmeli, ruhum bu kadar perişan olmalıydı?... Sonra şehre dönünce, gittiğim zamanki kadar bıkkındım.

Birkaç gün sonra bir öğleden sonra, Viren benimle 5. Caddede buluştu ve evine gelmemi istedi. Bir konferans toplanacaktı — gelecekteki programlarını tartışmak üzere çeşitli ülkelerden insanlar gelmişti. Viren'in en üst kattaki çıplak odasının merdivenlerini turmandık. Birkaç kamp iskemlesi getirmişti, iki üç insan gelmiş bekliyordu.

Yaşlıca bir adam, beni karşılamak üzere ayağa kalktı.

Almanların yaptığı gibi topuklarını birbirine vurup kendini tanıttı: "Hüseyin Ali Han." Başka bir adama dönüp onu da tanıştırdı: "Yoldaş Feroz Çand — Paris'ten", eğildik. Başka adamlar da gelip bizimle selamlaştı. Sonra arkamda tanıdık bir ses duyup hızla döndüm. Düşük omuzları ve alaylı yüzüyle Juan Diaz duruyor, Feroz Çand'la konuşurken merakla beni izliyordu. Bana yönelip elini uzatırken tedirginlik yüreğimi kuvvetle çekti.

"Hiç de kötü görünmüyorsun!" diyerek güldü.

"Neden görüneyim? Yas içinde mi görmeyi bekliyordun?"

Sesimdeki alaycılıkla birlikte gülüşü soldu ve durup birbirimizin gözlerine baktık. Konuşmaya başlamadan hızlı bir ayak sesi odaya girip neşeli selamlaşmalarla bir ses odayı doldurunca, iki üç adamı aynı anda kucaklamaya çalışan bir Hintli gördüm. Diğerleri

onun çevresinde toplandılar, sonra yanından ayrılınca adamın bana yöneldiğini gördüm. Zayıf ve koyu kumraldı, saçları siyah ve çok gürdü. Gür kirpiklerle gölgelenmiş gözleri bana, yıldızların eflatun gökyüzüne asıldığı siyah bir Hint gecesini düşündürdü. Gözlerinde kavranamaz bir hüznün örtüsü vardı — böyle güçlü bir yüzde nasıl hüznü gözler olabilir! Otuz yaşındaydı sanırım

Adam çok hızlı bir hareketle yanıma geldi, konuşması hızlı, sesi genizdendi. "Sen Marie misin? Biliyorum... evet, seni tanıyorum... seni bana anlatılar!"

Selamsız sabahsız ellerimi tuttu, yüzüme öyle bakıyordu ki, tüm varlığımla onun gençlik enerjisine yanıt verdim. Konuşurken dudakları gülümsese de gözleri gülümsemiyordu — sanki aklımı ve yüreğimi okumak istemişcesine, naziklik ya da iyilik olmaksızın yüzümü araştıran kapkara, güçlü gözler. Kendi ülkesine yardım bulma umuduyla herkesi ve herşeyi inceleyen başka bir Hintliyle daha karşılaşıyordum.

"Sen..."

"Ben Anand Manvekar."

"Ah evet! Delhi'den geldin! Savaş boyunca hapisteydin! Görüyorsun seni tanıyorum! Ülkeden nasıl ayrıldın!"

"Yolları var!" Dudakları gülümsedi, gözleri inceledi. "Ben de seni tanıyorum. Viren anlattı."

Parmakları ellerimi hâlâ sımsıcak tutuyordu; müşfikler, gene de ısrarlı — uzun, inatçı ve müşfik. Yüzüyle ve ünüyle uyumlu değillerdi. Çünkü cezaevine kapatılmadan önce, dili ve kalemi, ülkesi hakkındaki yalanlar duvarıyla ilişkisini kesmişti. Güçsüz. daha yaşlı birini bekliyordum. Fakat gençti ve tavırları deneyimli, dengeli, kendine hakim bir erkeğin tavırlarıydı. Hareketleri ve konuşması çok hızlıydı.

Akşamüstü oldu, Anand ile ben sonunda, köşedeki portatif yatakta yan yana oturduk. Hareket eden figürlerle dolu oda çok uzakta gibiydi. Tek gerçeklik bu adamdı. Tüm akşamüstü boyunca onun sesini dinlemiştim — Hindistan ufkunda beliren Gandhi'yi savunması ya da eleştirisi; Amritsar kıyımını tanımlaması; dünya olaylarına

yaklaşımı; kadınlara dair söyledikleri (devrimi kadınlara dek uzanıyordu— kadınların kurtuluşu olmadan dünya asla ilerleyemez) — kulaklarım söylediği herşeyi duydu. Juan Diaz'ın görüşlerine saldırdı, böyle görüşlere sahip bir erkeğin varolduğuna inanamadan dinledim. Sonra gelip yanıma oturdu, konuştuk. Cüzdanımı yere düşürünce kaldırdı ve elinde evirip çevirdi. Bunu görünce içimde bir şey titredi ve korkmuş bir hayvan gibi, aklımdan haince bir soru geçti — evli olup olmadığını merak ettim! Aptalca, alaycı bir hakaret isteği bu düşünceyi hızla izledi... böyle bir adamın Hindistan'da bekâr kalmayacağını düşününce, kıskançlığa benzer bir duygu yüzüme ateş bastırdı. Eğilip cüzdanımı elinden aldım. Cüzdanı verirken parmakları elime dokundu ve bir an orada kaldı. İçimde bir şey gene titredi ve korkulu yüzüne bir göz attım.

Gözleri üzerimdeydi ve yüzü çok istek doluydu!

"Afedersin!" dedi... ama gözleri özür dilemiyordu.

Gitmek üzere ayağa kalktım... o bir Hintliydi ve böyle bir şey asla olmazdı. Benimle birlikte ayağa kalktı. Aklımıza gelen herşeyden konuşarak, çatıların ardındaki denizi ve yukardaki gökyüzünü izleyerek pencerenin yanında durduk.

"Dünyanın iki ayrı ucundan gelmiş olmamıza karşın görüşlerimizin bu kadar uyuşması tuhaf," dedi, odadaki diğer insanlara bakmak üzere döndüm... Juan Diaz odanın ortasındaki ışığın altında duruyordu ve gözlerimiz karşılaştı.

"Gidip Viren'le konuşacağım," dedim kendime. Ama gitmedim. Anand hâlâ benimle konuşuyordu, ben de hâlâ onun yüzüne ve gökyüzüne bakıyor, dinliyor, tehlikeli bir oyun oynadığımı, gene de kaçıp kurtulamadığımı biliyordum.

Bir hafta sonra bir akşamüstü, Florence'ın evine kadar benimle yürüdü. Florence California gezisinden henüz dönmemişti ve evde kimse yoktu. Anand benimle samimiyetle konuşuyordu. Kapıya vardığımızda:

"Hemen yatmayacaksan, biraz daha dedikodu yapabiliriz," Dedi. Ve eve girdik.

Bana yaşantımı soruyordu.

"Bizimle çalışıyor olman tuhaf," dedi.

"Tuhaf mı — neden olsun? Bence doğal. Açlıktan, yoksulluktan ve yalnızlıktan yorulmuştum. Dostluk, anlayış ve dayanacak bir yer istiyorum."

"Bizim harekette dayanak bulamazsın!"

"Hayır — fakat bana dayanak veren sıcaklık ve yakınlık duygusu buluyorum. Sonra sizin hareketinizin büyüklüğü beni kavıyor — hepiniz uzlaşmaksızın ve hemen gelecek bir başarı umudu duymaksızın çalışıyorsunuz. Yurttaşlarınız hakkında çok şey okudum ve duydum, tüm yaşamlarını bu harekete verdikleri, vurulduklarını ve asıldıklarını, buna karşın Yaptıklarına hâlâ tutkuyla inandıklarını. Hareket bazen büyüklüğüyle korkutuyor."

"Fakat bir kadın —ve bir insan— olarak sevgiyi istemiyor musun?"

"Sevgi olarak düşündüğüm bir şey var mı, bilmiyorum. Onu aradım — hayır, sevgi istemiyorum! Kuşkusuz cinsellik var, fakat sevgi diye adlandırdığım şey mevcut değil."

"Nedir bu?"

"Anlayış, hoşgörü, özgürlük — hepsi birleşmiş."

"Yanılıyorsun — sevgi vardır; ama bütün bu şeylerin ötesindedir."

Konuşarak, Florence'ın küçük çalışma odasının ortasında durduk. Şimdi mantomun kopçasını şiddetle çektim, Anand da mantomu omuzumdan almak için uzandı. Elleri boynuma yumuşak bir biçimde dokundu ve gözlerim istemeden yüzüne baktı. Yavaşça öne eğildi, yüzü istekle ciddi ve siyah saçlarının yanında çok solgundu. Sonsuz bir süre durup birbirimize baktık... manto ayaklarımın dibine düştü, nazik ve istekli sesini duydum:

"Canım... sevgiye inanmalısın... Sanırım hep seni bulmayı bekledim... " Yüzüm ona dönene dek elleri beni döndürdü, yüzü çok yakınımdaydı. "Beni sevemez misin... herşeyi anlarım... canım, işte senin dayanağın..."

Kolları beni sardı. Kendimle mücadele ettim, ama bedenim

zayıftı. İçim hafifledi ve beni tutan ağırlıklar gevşedi. Sanki yıldızlara yükselebilmişim gibi hafif, sevecen bir duygu beni kavradı ve içimdeki korkuya karşı savaştı. Hafiflik egemen oldu, ellerinin dokunuşuyla, yıllardır ruhuma bekçilik etmesi için diktiğim korunma duvarlarının yıkıldığını hissettim.

"Korkarım... bırak düşünüyüm... bilmiyorsun."

"Neyi?" diye güldü hafifçe.

"Kim olduğumu ya da ne olduğumu bilmiyorsun."

"Sen de beni... ama seni seviyorum... bu yeterli."

"Hayır... hayır... yapamam!"

Fakat dudakları ağızından sözcükleri aldı ve beni susturdu.

Anand ile ben bir hafta içinde evlendik. Bu konuda hiçbir şey konuşmadık; yalnızca davrandık. Florence'a, o dönene kadar evinde kalacağımızı telgrafla bildirdim. Gelen yanıt şöyleydi: "Sana söylemiştim!"

Dünya birdenbire çok güzel bir yer olmuştu, ve insanlar iyiydi. Juan Diaz'ın bile iyi bir insan olduğunu düşünüyor ve karşılaştığımızda ona çok dostça davranıyordum. Yüzündeki bildik alaycılık başka biçimlere bürünmüştü artık — bize hakaret ediyor gibiydi... belki de herkesin gülüşündeki hakaretleri okuyabiliyordum. Çünkü yeniden evlenmişim ve bazen evliliğin ne anlama geldiğini anımsıyordum— hayvanca bir ilişki. Anand'ı sevdiğimden, çoğu zaman bunu unutuyordum, o da kafamda uyanan tüm tepkileri ve karşı çıkmaları gideriyordu.

Herkese karşı iyi duygular besliyordum ve Hindistan'daki İngiliz görevlilerin karşısında dayanılıp dayanılmayacağını, onlara, Yaşam denen bu kısa ve değerli saati yaşadığımızı ve diğer insanları ezilmişlik içinde bırakmanın varolmanın soyluluğuyla bağdaşmadığını açıklamayı düşünürdüm sık sık; kuşkusuz onların kalplerinin tam altına süzülür ve bir evrensel insanlık bilinci bulup onları ikna ederdim.

"Hayır, hayır," diye güldü Anand, "sevginin uslamlama yeteneğini yok etmesine izin verme!"

"Belki de aşk zekadan daha güçlüdür."

"Olabilir — fakat ancak insanca özellikleri olanlar için kullan onu. İngiliz İmparatorluğu'ndan söz ederken insanlardan değil, demir ve çelikten yapılmış bir sistemden söz ediyoruz."

"Pekâlâ — sen her tür insanla oturup konuşuyorsun; dün Kulüp te, yanlış yollarla para kazanan bir spekülâtörü ikna etmeye çalışıyordun."

"Ah, evet, biri yolumun üstüne çıkarsa, ne düşündüğümü söylerdim."

"Bazen aşkın kişisel birşey olmadığına inanıyorum. Düşünceye benziyor — her yönde ilerliyor ve insanların davranışlarını etkiliyor."

Evet. Fakat başka şeylerle de birleşmeli. Bana söylediğin şeyi anımsıyor musun — Mezar'daki ilk gecende, düşüncelerinin çelik parmaklıkları kıramadığını keşfettiğini?"

"Fakat Gandhi sevginin gücüne inanıyor!"

"Evet, öyle olabilir ki, yeni bir savaşım silahı geliştirmeye zorlanabiliriz — bizim silahımız yok, başka bir şey kullanmak zorundayız. Fakat Gandhi'nin felsefesi İsa felsefesine benziyor — umarsızlık. Kişi mükemmelliği öğütüyor, çünkü Gandhi korkutucu siyasal güçlüklerle dehşete düşürüldü. İkisini birleştirmeye çalışıyor, fakat bütün hayatı boyunca, toplumsal ve siyasal mükemmellik yerine kişisel mükemmelliği öğütledi. Toplumsal açıdan net değil, ekonomiyi hiç bilmiyor. İngiliz anayasa hukuku öğrenimi gördü, bu da, Hintli liderlerin sistemine işleyen bir zehirdir. Onları güçten düşüren, İngiliz yasaları uğruna halkına sürekli ihanet etmelerine yol açan felaket bir zehir."

"Fakat Gandhi, Hindistan için herhangi bir devrimciden daha çok şey yapıyor!"

"Evet. Bu da daha tehlikeli kılıyor — belirleyici anda duraksayabilir. Korkuyorum. Hareket henüz başlangıç aşamasında, fakat Gandhi'nin şimdi bile büyük gücü var. Sanırım dünyaya bize olduğundan daha önemli görünüyor... uluslararası eğilimin bir sentezi... böylelikle bir Hintli olarak ayırt edici özelliklerini yitiriyor."

Çalışma, inceleme, sonsuz tartışmalarla dolu parlak günler geçti, sevginin güzelliğiyle renklenmiş. Zaman zaman büyük mutluluğumuzdan korkuyordum; iki insanda herşeyin böyle birbirine geçmesi kuşkusuz zamana karşı duramazdı.

Bir gün "Marie" dedi çenemi kaldırıp elini dayayarak, "bir kez bana sevgiyi aradığını söylemiştin — ve seksi bulduğunu. Sanırım bunu demek istedin. Söyle bana... hayatında başka erkekler de oldu, değil mi?"

"Evet," ve herşeyi anladığımı düşünerek gözlerine baktım.

"Kaç tane?"

"Lütfen, Anand," kirpiklerimin titrediğini hissettim... "lütfen bana böyle sorular sorma. Bu çok kişisel — o sıralar sen hayatımda değildin. Yalnızca beni sev ve sevgime inan... senden başka kimseyi sevmiyorum. Ben... ben kötü bir... kadın değilim..."

"Kötü mü?" tuhaf tuhaf baktı. "Kötü mü? Ben kötülükle ilgili bir şey söylemedim!"

Yüzünden bir gölge geçti — çok kısa bir an. Kötü bir çocuk olduğum gibi kötü bir kadın olduğuma da yürekten inanıyordum. Belki de Anand'ın düşüncemi yakaladığına inandığım içindi bu.

"Sana başka soru sormayacağım canım.Sana tek bir soru sorup duracağım: Umarım bu erkeklerden hiçbiri benim yurttaşım değildi... öyle mi?"

Aklım tek bir sözcüğü yakaladı — *umarım*. Kalın kaşlarının altında, siyah ve müşfik, aşk ve hep varolan istekle dolu gözleri beni izliyordu. *Umuyordu!*

Kafalar sık sık ışık kadar hızlı çalışır. Benim ki de öyleydi. Kafamda bir resim şekillendi, acı ve belirsizlik dolu bütün yaşamımın resmi, beni aşan şeylerin arayışında. Bir açlıktı. Cinselliğe karşı titreten. Korkak bir tavrım vardı, bir kaçınma, bir utanç. Başkalarının da böyle yaptığını veri olarak aldım — Anand da böyle yapmıştı. Bir saniyenin onda biri kadar bir süre içinde Juan Diaz'ın anısı canlandı — bu düşünceden kaçtım, unutmak üzere geriye ittim ve verdiğim sözü anımsadım. Bu sır ölmüş yıllara aitti.

Yüzünü inceleyerek, ne tür bir erkek olduğunu merak ederek

Anand'ın önünde durdum. Benden farklı mıydı, kendine özgü gelişimiyle ırkından dolayı farklı mıydı? Bana soru sorduğundan, *umduğunu* söylediğinden bu yana yalnızca bir an geçmişti. Sonra ona cevap verdim. "Hayır hiçbir yurttaşın değildi."

"Memnun oldum," dedi, öyle olduğunu anladım.

"Neden?"

"Çünkü böyle tanımış olduğun hiçbir erkeği tanımak istemem... Yani kendi yurttaşlarımdan birini. Bu tür şeyler hareketimizden uzak olmalı... yoldaşlarımızı ve böyle kadınlar hakkında ne düşündüklerini biliyorsun. İşimiz zaten çok zor, bir de bu tür şeyler olmamalı. Yanlış anlama —kadınların bireysel özgürlüğüne inanıyorum— bunu biliyorsun, ama yoldaşlarımız inanmıyorlar. Çoğu erkek gibiler onlar da."

"Neden böyle bir adamla aynı odada bulunmak istemediğini anlamıyorum, Anand. Neden böyle hissediyorsun? Tanıdığım erkekler temiz ve akıllı erkeklerdi. Anlıyor musun... sen de bir erkeksin... Çocuk olmadığını ve birlikte olmak, sevmek için biriyle karşılaşmayı beklemediğini biliyorum. Sevdiğin bir kadınla tanışmayı, onunla yaşamaya karşı çıktığını sanmıyorum... böyle bir kadın iyi bir insan olmalı, çünkü sen iyi bir insansın. Üstelik geçmişteki kadın ya da erkeklerin ne önemi var? Birbirimizi seviyoruz... biz ikimiz birlikte, kendi başımızayız."

"Evet, birbirimizi seviyoruz... birlikte başbaşayız; ama ben insanım; hareketimizdeki hiçbir erkeğin bu şekilde yaşamına girmemiş olmasından hoşnutum."

"Tavrın suçluluk duygusu yaratıyor... günah işlemişim gibi!"

"Günah! Senin günah kavramın, iyi ya da kötü, tamamen Hristiyanca. Böyle ilkel düşüncelerim yok benim. Yalnızca ne olduğunu biliyorum — neyin toplumsal, neyin toplumsal olmadığını."

"Bilip bilmediğini bilmem! Benim gibi bağımsız bir cinsel hayatı olan kadınları anti-sosyal olarak mı görüyorsun?"

"Hayır. Bu tamamen özel, bireysel bir konu, kimseyi incitmemişsen."

"O halde neden merak ediyorsun...?"

"Yalnızca siyasal nedenlerden dolayı merak ediyorum! Hindistan'da birçok batılı kadın salt erotik nedenlerle ilgi uyandırır. Ben böyle bir kadınla evlenmedim ve böyle şeylerin siyasal olarak bize karşı kullanılmasını istemem."

O böyle iyi, böyle mantıklı konuşurken bile, onu seyredip endişelendim. Erkeklerin kadınları yalnızca fiziksel bir varlık olarak ilkelce görmelerinin ırkla bir ilgisi olmadığına inanıyordum. Ve cinselliğin günah olduğu inancıyla zehirlenmiş olduğumdan, içimi korku bürüdü. O andan itibaren, bazen panik biçiminde içime yerleşti. Juan Diaz sürekli kafamdaydı. Ve Anand huzursuzluğumu, korkumu sezdi; çünkü birbirimize çok yakındık ve ışık kadar kurnazdı. Tavırlar, yüzdeki ifade, bir bakış, elin bir hareketi onun için sözcüklerden daha önemliydi.

Bir keresinde, "Juan Diaz'dan hoşlanmıyorum," diye belirtti.

"Neden?"

"Sana bakma biçiminden dolayı"

Anand'a ve kendime karşı tetikte oldum — o da bunu gördü. Bazen gözleri, bir yabancıymışım gibi, anlayamadığı bir şeyi ararcasına izlerdi beni. Sonra korkmaya, nedensizce korkmaya başladım. Bir kez onu bir Amerikalı erkek arkadaşımınla tanıştırdı, adama düşmanca davrandı.

Daha sonra ona, "neden böyle davrandın?" diye sordum.

"Birlikte olduğun erkeklerden biri mi?"

"Hayır. Neden?"

"Hiçbiriyle tanışmak istemem."

"Daha önce bana yalnızca kendi yurttaşlarıyla ilgili olarak böyle hissettiğini söylemiştin."

Ani bir kesinlikle bana döndü: "Kıskanç olduğumu mu söylemek istiyorsun!"

Birbirimize baktık, yabancı. Kıskanç olduğunu biliyordum; o da bunu bildiğini biliyordu. Fakat kendi içindeki zayıflıkla yüzleşebilecek erkeklerden değildi. Zayıflıktan ve adil olmayan

duygulardan nefret ediyordu. Benim gibi o da kendisiyle yüzleşmiyordu.

Bir gece uyanıp, onu üstüme eğilmiş, beni seyreder buldum. Konuşmadan bu yabancı, uzak yüze baktım.

"Erkeklerin sana ne dediğini söyle," dedi.

"Ne — hangi erkekler?"

"Birlikte olduğun erkekler!"

Şoktan ve korkudan titreyerek, kalkıp ışığı açtım, sonra durup ona baktım. Çaba harcayarak elini yüzünde duygusuzca, zavallı bir şekilde gezdirdi, sonra hiçbir şey söylemeden odadan çıkıp kapıyı kapattı. Titreyerek yattım gece boyunca. Gün ışıyıp birbirimizin yüzüne tekrar baktığımız zaman, olaydan söz etmedi. Ben de konuyu açmaktan korktum. Çünkü kendindeki böyle bir şeyden öyle nefret ediyordu ki, ne adını anıyor ne de tartışıyordu. Şimdi birbirimizi tanımadığımızı, birbirimizi anlamadığımızı ve anlayışın aşkın temeli olduğunu anlıyordum.

Fakat aramızda beliren farklılıklara karşın, bana göre Anand aşk anlamına gelen herşeydi, yaşamda ve çalışmada yoldaşlık anlamına gelen herşey, insan yüreğinde soylu olan herşey. Anand bana böyle geliyordu. Onda yaşamımda boşluğunu duyduğum herşeyi aradım. Aramızda hiçbir engel yok görünüyordu... kendi ruhumdakiler dışında; onun ruhumdakiler dışında... bazı erkek arkadaşların bana selam vermesi dışında... Juan Diaz düşmanlıkla bana baktığı zaman dışında. Dışında!

Yatağımda yatıp, kapkara ve yıldızlarla süslü gökyüzünü pencereden seyrettiğim zamanlar olurdu. Hayatta en değerli şey nedir, diye düşündüm. Birçok şey vardı — kadın ve erkeklerin sevmeye ve yaşamlarını onlara mutluluk getirecek şekilde yaşama özgürlüğü; bizimki gibi ya da işçi sınıfının gibi gerçekten büyük bir çalışma — ezilenlerin özgürlüğü mücadelesinin parçasıydılar. Başka bir şeyi özledim — herşeyi kapsayan bir anlayış ve hoşgörü. Kuşkusuz Anand ile ben birlikte bunları aşabilirdik. Acaba aşabilir miydim? Çok az hoşgörüm var görünüyordu — kendime ya da başkalarına. Anlayış? Çok az anlayış gösteriyordum. Özlediğim şey, Anand'ın yaşamımı

anlamasıydı, bütün etkileri ve tepkileriyle, yanlışları ve başarılarıyla, aptallıklarıyla, akılsızlıklarıyla.

Bu gecelerin sessizliği içinde, Anand'ın bana ne demek istediğini merak ettim. Bedenimde bir çocuk oluşsa, onun da bu çocuğun babası olması gerektiğini biliyordum. Bu demekti ki, yok olma zamanım geldiğinde, kollarının beni sarmasını isteyecektim, hızlı sesinin dünyada duyacağım en son ses olmasını, dokunuşunun en son bilinçli anım olmasını isteyecektim — yıllar bizi ayırsa ve bir gözyaşı denizi oluşsa. Ona olan aşkımdı böyleydi.

Bir akşamüstü *Call*'un şehir editörüne rapor verirken, bana şöyle dedi:

"Haftada iki kez bir görevi yapamayacağını söylüyorsun!" Önümüzde hacimli bir grev raporu vardı ve içindekilerden bir haber çıkarmam, yayın için en önemli bölümleri seçmem söylenmişti. Saatlerce kitabın önünde oturup bir satırı defalarca okudum. Sayfaların ardında Anand'ın yüzü, gözleri, sesi vardı.

Şehir editörü çileden çıktı. "Kitabı yanına al ve iki gün sonra haberle birlikte dön." Fakat haberi yazmak beş günümü aldı. Yayınlandığında, Anand sordu:

"Neden kendi adınla yazıyorsun? Ucuz bir şey — ucuz Amerikan egosundan başka bir şey değil."

"Adımı oraya onlar koydular."

"Onlara çıkarmalarını söyle. Ucuz ve Amerikanca bir şey bu."

Onunla tartıştım, fakat hoşnutsuzluğunun yerini saygısızlık aldı. Tavırları ve sözleriyle incinerek evden çıktım ve sokaklarda tek başıma yürüdüm. Adımın çıkıp çıkmamasını dert etmiyordum — sorun, ucuz ve Amerikalı denilmemdi. O akşamüstü şehir editöründen adıma gelecek yazılardan çıkarmasını istedim. Kabul etmedi. Anand her gün izleyip adımı gördü. Suskunluğu dayanılmazdı. Makalelerden adımın silinmesi konusunda tekrar ısrar ettim ve sonunda şehir editörü: "Belki de daha iyi olur — yazdığın şu şeyler!" dedi.

O günlerde işimde, hiçbir neşe yoktu. Yazılarımdan adımın çıkartılmasından nefret ediyordum — egomdan dolayı değil. İkna yerine kişisel baskı yüzünden bunu yapmak onurumu kırıyordu. Şimdi

işimden tüm güç, tüm canlılık yok oluyordu. Mutsuzdum, zavallıydım, zaman zaman acınacak haldeydim ve yoldaşlarımın önünde kendimi utanç içinde hissediyordum. Artık Anand ile aramızda uzun sessizlikler oluyordu. Hangi noktasına dokundum da uyumsuzluk getirdi, bilemedim. Çoğu zaman yüreğim konuşamayacak derecede mutsuzluk dolu olurdu. Bir keresinde:

"Neden çoğu zaman suskun oluyorsun?" diye sordu.

Ona yanıt vermeden hüznle baktım. Yeniden aynı soruyu sorunca, "bilmiyorum," dedim.

"Ne düşünüyorsun?"

"Hiçbir şey."

"Doğru değil! Neden benden bir şeyler saklamaya çalışıyorsun? Her zaman bir sır saklıyor gibisin."

Bir lokantadaydık, ama ben birden, durduramadığım bir acılık ve hüznle ağlamaya başladım. Rezaletti bu, beyaz, üzüntülü bir yüzle parayı ödedikten sonra çıktık.

Bazen evde, arkamda duran, gülen, sürpriz yapmak üzere gizlice süzülüp bana sarılan Anand'ı bulmak için dört dönerdim. Fakat asla mutsuzluk ya da acıyı unutamadım — tüm yaşamımda iz bıraktı. Onu arkamda hissedince panik içinde dönerdim. Yüzümü görünce ifadesi değişirdi.

"Sorun ne?"

"Lütfen, canım, bana böyle yapma — korkuyorum!"

"Korkmak mı? Neden korkuyorsun?"

"Of... ah, Anand, senden korkuyorum!"

"*Benden* mi? Neden benden?"

"Bilmiyorum. Herşeyden korkuyorum... bana arkamdan vuracağından korkuyorum!... bilmediğim bir sırada."

"*Marie!*"

"Beni bağışla, Anand... Nedenini bilmiyorum... çılgınlık bu."

"Sana vurmak! Seni bağışlamak! Böyle düşünceleri nereden

edindin... Marie, seni korkutan ya da böyle şeyler söyleten ne *yaptın*?" Bana yabancıymışım gibi baktı, bildiğimi, ama yalan söylediğimi düşündüğünü anladım. Bir kişi birçok şey hakkında... erotik konularda yalan söylerse... bu konuda yalan söylediğimi düşünüyordu — ona olan aşkımdan şüphe ediyordu! Oysa ben, başka kadınları sevmiş olduğundan dolayı onun bana olan aşkımdan şüphe etmiyordum. Aşk kuşkusuz aşkı tanıır, diye düşündüm, onu herşeyin ötesinde sevdiğimi içgüdüsel olarak biliyordu elbette. Benden nasıl şüphelenirdi?

Aşkımızı korumak için gittikçe daha kararlı oldum. gözlerim, girdiğimiz odada gezinirdi. Orada kim vardı? Ve Anand'ın hiç kaçırmayan gözleri bakışımı yakalardı. Hiçbir şey demezdi. Aşkımız, mücadele ederek direniyordu, bazen başka herşeyi unutarak, herşeyin üstesinden gelerek. Bazen gözlerinde sınırsız bir güven, sınırsız aşk görürdüm, o zaman kendimi aciz hissederdim. Zeki, deneyimli, dolu yaşamıyla Anand'ın beni sevmesi — hayır bazen olanaksız görünüyordu. Tuhaf yerlerde ve olmadık zamanlarda sürekli kendini hissettiren bütün acılı şeylere karşı müşfikliğini anımsıyordum ve bu müşfikklik yüreğimde derin ve tutkulu bir koruma duygusu yarattırdı — sanki Anand çocuğummuş gibi. Bu adam benim kocam, yoldaşım, dostum — hayır, bazen bir düş olduğunu sanıyordum. Ama gene de gerçeklik olan ve korumaya kararlı olduğum bir düş.

Hindistan Konferansı'nı düşündüğüm zaman, yaşamın sonsuz paradoksunu düşünüyorum. Kafama sevmeyen ve sadık kalmayan bir erkeği seven, acı çeken ve sadık kalan birçok kadının anısı gelir; birçok iyi kadına nefretle ve zalimce davranan bir kadın uğruna ihanet eden bir adamın anısı gelir. Umutsuz oldukları için büyük olmuş görünen büyük aşkları; neşenin sürekli arkadaşı olan acıyı; günü izleyen geceyi; birbirlerinden kıl kadar ince bir çizgiyle ayrılan aşk ve nefreti düşünürüm. Ve yaraulmayı kaçınılmazca izleyen yok olmayı düşünürüm. Fakat herşeyin ötesinde, en az sorumlu olduğum bir deneyi hayatımın aşkıyla ödediğimi anlıyorum.

Konferans günlerce sürdü. Juan Diaz odada karşımda oturuyor ve gözleri dostça değildi. Neden olduğunu anlayamadım; şimdi bunun, benim, bir kadının onun gibi bağımsız bir hayat sürdüğü ve bunun da

ona utanmazlık olarak görüldüğü için olduğunu anlıyorum. Cinselliğin erkeklerin yaşamlarını zenginleştirdiğine, ama kadınlarınkini mahvettiğine inanan erkeklerdendi o.

Onunla çatışmam konferansın sonunda oldu. Orada olan diğer adamlara göre bu kişisel bir şey olmamasına karşın, Juan Diaz ile bana göre öyleydi. Söylediği her sözün arkasında, nefret edici bir alaycılık ve tehdit vardı. Bir kez Anand'ın bir ona bir bana bakan gözlerini yakaladım, soru dolu gözlerinin karşısında içim titredi. Keşfederdi — herşeyi keşfedecek kadar kurnazdı!

"Burada açıklanan dördüncü maddeye karşıyım," diyerek ayağa kalktım ve Juan Diaz'ın öne sürdüğü karara karşı çıktım. Dinleyen Anand da beni izledi ve itirazımı destekledi. Onun konuşması bitince, Juan Diaz ayağa fırladı.

"Yabancıların hareketimize karışmasına itiraz ediyorum. Yalnızca yabancılara değil, hareketimize karışan kadınlara ve eşlere de karşı çıkıyorum."

Öfkeden deliye dönerek ayağa fırladım. "Yabancılar! Adamlarınızın hayatını kurtaran yabancılara karşı çıkmıyorsunuz! Eşler! Beni aşağılamıyor musunuz, Juan Diaz! Burada bir eş olarak değil, bir yoldaş ve sempatizan olarak bulunuyorum ve böyle davranılmasını talep ediyorum!"

Anand da öfkeliydi. "Burada eşlerden söz etmiyoruz, yoldaş Diaz, ne de yabancılardan. Yıllardır bu hareketin içindeyim ve birinin, kendim için düşünemeyeceğimi öne sürmesi kadar bir pervasızlıkla ilk kez karşılaşıyorum. Dördüncü maddeye karşı çıkıyorum, Yoldaş Rogers ile evli olmayan buradaki diğer yoldaşlar gibi. Sen, Diaz, bu hakaretten dolayı özür dileyene dek konferansın çekiliyorum. Bunu bir eş olarak değil, bir devrimci olarak talep ediyorum."

"Ben de," dedi Viren köşeden.

"Ben de," dedi Haydar Ali kalkarken.

Anand ile Viren de odadan çıkmak üzere ayağa kalktılar, onları izlemeye hazırlandım. Bir adam geçmemizi önlemek için kapının önünde durdu.

"Mankevar! Aynılırsan konferans dağılır! Ülkeden gelen tek insansın!"

"Ya Diaz, ya ben... nasıl istersiniz."

"Gitmem için bir neden göremiyorum," diye yanıtladı Juan Diaz. "Kadınlar her zaman başa beladır. Kadınları çalışmamızdan uzak tutun."

"Kal, Anand, istiyorsan — ben giderim. Konferans benden daha önemli."

"Ne... bu hakaretten sonra! Arkadaşlar! —ve odaya doğru döndü — "bu adamı ihraç etmediğiniz sürece, ben gidiyorum."

Omuzunun üstünden, beni gözleyen Juan Diaz'ı gördüm. Bütün adamlar ayağa kalkmıştı. Juan eğilmiş, Hüseyin Ali Han ile konuşuyordu, Han'ın yüzünde şok geçiren bir ifade vardı. Başka bir adam, düzgün tenli ve yuvarlak yüzlü bir iş adamı da onları dinliyordu. Sonra Anand, Viren, Haydar Ali ve ben konferanstan ayrıldık. Merdivenleri inerken ayak ve iskemle seslerini duyduk.

Anand'ın kapı ziline cevap verdiğini duyduğumda akşamüstüydü. Kimin geldiğine bakmaya gitmedim. Anand odasına döndü ve onu çağırmaya gelen biriyle evden ayrıldı. Bir saat sonra ağır ayak sesleri merdivenleri çıkıp kapıda durdu. Hayır, Anand değildi, çünkü o gelse, bana yetişmek için acele ediyormuş gibi koşarak gelirdi. Kapının önünde duran ayak sesi demir kadar ağırdı. Gene de... anahtar kilitte döndü! Ağır adımlar kapıma yaklaştı, kapıyı açtı ve Anand eşikte durdu. Ayağa fırladım, Yüreğim neredeyse durmuştu. Anand'ın yüzü kül gibiydi.

"Anand!.. ne oldu?"

Hayretten donmuş halde durup bana bakıyordu, umut ve umutsuzluk birbirine karışmıştı, gözleri dalgındı.

"Marie — hiç Juan Diaz'ı sevdin mi?"

"Hayır!"

"O halde bu işittiğim nedir... doğru mu... aranızda bir şey oldu mu... daha önce?"

Yüreğim neredeyse duracaktı. Buna inanamıyordum... bilinmedik bir bölgeden geliyordu. Sevdığım bu adam, yüzü ölü gibi

soğuk, duruyor, inkar etmem için tutkuyla yalvaran bir sesle konuşuyordu. Yüreğimi okuyup sözlerle gerek olmadan anlaması umuduyla yüzüne baktım... açıklamalar kuşkusuz gerekli değildi!

"Bana cevap ver, Marie... evet mi hayır mı!"

"Evet ya da hayır diye cevap veremem."

"O halde doğru! Şimdi bugünlerdeki davranışlarını anlıyorum!"

"Beni dinlemelisin."

"Seni dinlemek istemiyorum... bundan sonra!"

"Aşkımız adına sana yalvarıyorum..."

"Sakin aşkımızdan söz etme!"

"O halde bir yoldaş olarak, bir insan olarak talep ediyorum!"

Bekleyerek durdu, ben de bir kaç sözcükle anlattım...

"Ve çalışmasında ona zarar vereceğimden dolayı asla kimseye anlatmamaya söz verdim... şimdi o gelmiş, beni incitmek ve yaşamımızı altüst etmek için sana anlatmış."

"Anlatan o değildi... bu kadar kötü olmazdı, ama Hüseyin Ali Han anlattı. Benden seni dinlemememi, ama bir yoldaş olarak onların yanında yer almamı istedi. Onu sevdiğin, o da seninle evlenmediği için Juan Diaz'a karşı çıkışını... gevşek karakterli bir kadın olduğunu anlattı."

Sesi boşluktan geliyormuş gibi uzaktan geliyordu, cevap verirken benim sesim de öyleydi:

"Ya sen... nasıl yanıt verdin?"

"İnanmadığımı... doğru olsa bile kararında bir değişiklik olmayacağını söyledim."

"Teşekkür ederim."

"Fakat konuşurken ona inandım... buna senin tavrın neden oldu. Konuşurken, ya konferansa dönmek ya da ikimizi de mahvetmelerine izin vermek zorunda olduğumu biliyordum."

"Anand! Konferansa, bütün o insanların karşısına gidip olayı bildiğim şekli ile anlatacağım. Benim sözde 'gevşek karakterimi' gözlerinin önüne sereceğim ve yaşayan en iyi adam kadar iyi olduğumu kanıtlayacağım!"

"İyi..yine aynı... bundan nefret ediyorum! Ve bütün bu adamların önüne gidip böyle şeyler anlatacaksın! Bir tanesinin bile sana inanmayacağını, ya da inansalar bile saygı duymayacağını bilmiyor musun, sen haklı, Juan Diaz haksız olsa bile? Çünkü o erkek, sen kadınsın."

"Birlikte çalıştığım erkekler böyle mi?"

"Evet! Diğer erkeklerden farklı değiller — bir farkla ki, biraz daha dürüst, daha nazikler ve böyle konularda liberal ya da modern kişiler gibi görünmeye çalışmıyorlar! Amerikalılar gibi!"

"Yani Juan Diaz'ın yalan söylemeye hakkı var..."

"Seni o adamların önünde düşünseydim yaşayamazdım. Erkekleri tanıımıyorsun... hiçbir şey söylememelisin... bu konuyu daha ilerletmeyecek kadar bana ve çalışmama saygı duyarlar belki... özellikle geri dönüp onlarla çalışırsam!"

"Ne! *Senin* çalışman! Anand, kendimi, herhangi bir erkeğe karşı savunmak içi *senin* çalışmana. adına ya da ününe, karın olma konumuma dayanmayacağım! Bir insan olarak görevim olan doğruya dayanacağım!"

"Seni savunacağım... nasıl yapacağımı biliyorum... erkekleri tanıımıyorsun!"

"Ben kendimi savunurum!"

"Bunu yaparsan, düşüncelerinle ancak kendine zarar vermiş olursun — ve bana da, daha çok. Senin yüzünden yeterince acı çektim!"

"Benim yüzümden yeterince acı çektin... ne demek istiyorsun Anand!"

"Bana bir dost gibi değil, düşman gibi davrandın. Yalan söylemek zorunda kaldığın sıradan, aptal bir Hristiyan koca gibi davrandın. Bu çok çirkin! Asla unutamam. Benden hep bir şeyler sakladın!"

"Bir şeyler saklamak... doğru değil! Seni tanımadan çok önce tanıdığım bir erkeğe verdiğim sözü tuttum. Hatta sana ondan söz ettim, diğer erkek arkadaşlarımı anlattığım gibi..."

"Arkadaşlar — onlara *böyle* mi diyorsun!"

"Evet, diğer erkek *arkadaşlar* —şimdi söylediğin gibi anlamazdın. Sana onlardan söz ettim— ama sen doğru davranmadın!"

"Neden bana yalan söyledin... Juan Diaz gibi bir alçağın karşısında neden korunmasız bıraktın? Bunu yabancı birinden işitmemin ne demek olduğunu anlayamıyor musun — kendi karım hakkında cevap veremememi!"

"Anand, anlamıyor musun —iki şeyden dolayı sana anlatmadım: ona verdiğim söz ve sana olan aşkım. Aşkını kaybetmekten korktum, yaşamımdaki hareketimizin dışında en değerli şeyini!" "Sana birşey demeyeceğim, çünkü ikimizin arasında bir fark olmadığını biliyorum. Senden sakladığım hiçbir şey yok. Şimdi yalan söylemiş olduğunu biliyorum, başka konularda da yalan söylemediğini nasıl bilebilirim... Belki de diğer tüm adamlar da yurttaşımı... her gün onların önüne oturuyorum ve ne zaman bağımsız bir tavır alsam, biri ayağa kalkıp senden dolayı beni kırmaya kalkışacak belki!"

Sonra kuşkunun derinlere işlediğini kavradım — kökü Juan Diaz'da olan bir kuşku. Dilim tutulmuştu. Tüm güveni ve umudu uçup gitmişti. İşkence edilen bir hayvan gibiydi. İkimiz de konuşmadık. Bu sessizlik içinde, aklım, Juan Diaz'ın arkamdaki şöminenin önünde oturduğu küçük odaya gitti. Aylar geçti, acı, alaycılık, sevgiye güvensizlik ve yaşamın inkârı, kanımda zaten varolan zehire karışmıştı... sonra kısa mutluluk saatlerim... ve şimdi...

Sonra nefret ettiğimi anladım!

"Herşeyin benim hatam olduğunu düşünüyorsun sanırım!" diyerek Anand'a karşı çıktım. "Sanki Juan Diaz haklı, bense hepten yanlışım."

"Onun hakkında düşündüklerimi en iyi bir silah söyleyebilir, fakat bunu kişisel nedenlerle yaptığım söylenecek. Sana acı şeyler söylüyorum, çünkü seni seviyorum."

Dönüp odasına girdi. Saatler geçti. Kapısını açarak içeri girdim. Kıvrılmış bir halde yatakta yatıyordu, unutmak istercesine başını yorganın altına sokmuştu. Sessizce durup karanlık bir silüetine

baktım. Sonra eğildim ve omuzuna dokundum. Dokunuşum acı veriyormuş gibi, başını yorganın altına daha da gömdü. Belleğimden bir kuşun açılmış kanatlarının karanlık gölgesi geçti... bir yerlerde, uzakta. Onun anlamasını sağlayacaktım... böyle olamazdı! Yatağının yanına diz çöküp başımı yastığa gömdüm, çünkü konuşamıyordum. Sessizlik bizi kucakladı. Sonsuz bir süre geçti, sonra bir el saçıma yumuşak bir şekilde dokundu, acıyla yüklü sesi, "Yatağa git, canım. Çok geç oldu... Böyle sert olmamalıydım... ben de hatalar yaptım... beni birazcık yalnız bırak."

Hepsi buydu.

Kalkıp odama gittim. Gece ilerledi, pencereden ağaçları seyrettim. Sonra üzerime ağır bir uyku çöktü. Rüya gördüm:

Elimde bir kase düşündüm... güzel biçimli bir çiçek kasesi, geniş ve dar, yumuşak kıvrımlı ve antik Çin sanatı kadar nefis bir çiçek demeti resmedilmişti üstüne. Öyle güzeldi ki, güneş ışığı üstüne düşerken titreşmesini görmek için uzakta tuttum. Güzelliğini seyrederken, kase yandan aşağı doğru çatladı ve avucuma kırık bir parça düştü. Kaseyi ben kırmamıştım... kimse kırmamıştı... ama kırılmıştı, ne olduğunu bilmediğim bir şey tarafından tamir edilmezce kırılmıştı.

Umarsızlık çöktü üstüme. Döndüm ve uyandım. Çok karanlıktı. dirseğimin üstünde doğrulup dinledim. Anand'in odasından hiç ses gelmiyordu. Ölüm sessizliği herşeyi kaplamıştı... ölümünden daha kötü... umarsızlık sessizliği.

Ya daha iyi çalışmak ya da gazeteden istifa etmek zorunda olduğumu biliyordum. Yazılarım cansızdı, ölüydü. Artık editör odasına girdiğimde sessizlikle karşılanıyordum, birlikte çalıştığım insanlar bana bakmıyordu. Çoğu zaman hiç rapor yazmıyordum. Durumumu umarsızca düşündüm. Bu işten ayrılırsam nerede çalışabilirdim — erkeklerin düşüncelerini tüm gün daktilo etmeye geri dönebilir miydim? Evde oturup, bir eş, bir ev kadını gibi nefret ettiğim işleri yapmak zorunda kalır mıydım — ve bir kadın olarak görevlerimi? Umarsızca kendimi düşündüm, sonra hiç çalışmadığım kadar çok çalıştım. Bir gün yaşamak için başkasına muhtaç olmak zorunda kalırsam, yaşamak istemezdim.

Bir gece geç saatlerde bürodan eve dönlünce, Anand'ı masasında çalışır buldum. Yanında durup seyrettim... siyah saçlarına ışık dölüyordu, artık şakaklarının ağıarmış olduğunu gördüm.

Bana doğru döndü: "Dostlarımızdan bazıları... Hintli dostlarımız, yarın akşam yemeğine çağırdılar".

"Juan Diaz'da orada olacak mı?"

"Evet... vazgeç, Marie! Gelmek zorundasın! Onlarla konuştum, herşey halledildi!"

"Halledildi mi... nasıl?"

"Olayı burada keseceklerine söz verdiler... biz de konferansa geri dönlüyoruz. Sözlerini tutacak kadar bana saygı duyuyorlar."

"Yani halledildi dediğin bu! Sana saygı! Ya ben?"

"En iyi yol bu... gelmek zorundasın."

"Onların sözlerini tutacaklarını umuyorsun, değil mi? Evet, hiç kuşku yok... o halde neden Juan Diaz'a verdiğim sözöl tutmam gerektiğini anlamıyorsun?"

Mücadeleden vazgeçmek zordu. Sonra yüzüne baktım ve gözlerim yeniden şakaklarına kaydı. Neden ona yalan söylediğimi anlıyordu... teslim olduğuma hâlâ inanamadan... aklı duygularına karşı çıkarak. Onda tanımlanamayan bir şey vardı, bana olan aşkını terkedişinde... neden yeterince aşk bulamıyordum? O yaygara koparabiliyorsa, ben neden koparmamalıydım? O teslim olmuştu... ben neden olamıyordum?... Karşılığında ona birşeyler borçluydum.

"Gideceğim, Anand, ama nefretle gideceğim."

"Evet nefret ve öfkeye değer veriyorsun sanırım. Bunu anlayamıyorum. Gelip bütün olanları unutmanı, aramızda hiçbir şeyin değişmediğini göstermeni istiyorum! Bu derse ihtiyaçları var."

"Aramızda hiçbir şey değişmedi!... buna gülerim!"

Ertesi gün lokantaya girdiğimizde çok sayıda erkek bir masada oturuyordu. Bizim gelişimizi görmediler. Biri masaya vurup şöyle diyordu:

"... biz devrimci miyiz, yoksa mağara adamı mı?"

Sonra bizi görünce, birdenbire konuşmayı kestiler.

Anand, hiçbir şey olmamış gibi konuşuyordu ve uzanıp elimi nazikçe tuttu. Haklıydı belki de... benim yolum çoğu zaman yanlıştı... güvenmeliydim. Juan Diaz'a bir şeyler açıklarken Juan Diaz dinliyordu, gözleri masaya doğru döndü, diğerleri sessizce dinliyorlardı. Fakat benim gözlerim Anand'ın ellerindeydi. İnce uzun, güçlü ellerdi ve şimdi konuşurken sinirli ve kavrayıcıydılar... durmadan hareket ediyor, peçeteyi, masa örtüsünü didikliyorlardı. Elleri hiç bu kadar sinirli olmamıştı! Başımı kaldırıp gözlerimi kırlaşmış şakaklarına diktim.

Kalkmaya hazırlandığımızda Anand hâlâ konuşuyordu ve elleri hâlâ sinirliydi. Kaldırıma gelince birbirimizi selamlayıp evlere dağılmaya başladık. Juan ile Anand bizden ayrı durarak konuşuyorlardı. Onlara katıldım, üçümüz yüz yüze durduk. Anand'ın eli uzanıp benim elimi tuttuğu halde, konuşmaktan vazgeçemedim:

"Juan Diaz! Neden verdiğin sözü tutmadın — benim tutmamı istediğin sözü? Neden bunu bize karşı politik bir silah olarak kullandın? Anand saygını kazanmak için yeterince şey yapmadı mı? Ben yapmadım mı?"

Cevap verirken yüzü alaycıydı, gülümsüyordu:

"Manvekar'ı incitme gibi bir niyeğim yoktu... kişisel bir dostumla konuşurken ağzımdan kaçiverdi."

Dudaklarındaki gülümseme, bir yalancının gülümsemesiydi.

"Ağzından kaçtı demek! Sır olarak saklamamı istediğin bir şeyle övündün. Olayın senin anlatuğun biçimi — nasıl olduğunu allah bilir. Bu namussuzca bir şey!"

"Neden, çok soylu! Herşey geçti ve Manvekar'a da söylediğim gibi gerçekten üzgünüm."

"Geçti... üzgünüm! Bunların hiçbir anlamı yok!"

Karanlığa doğru uzanan uzun gri sokağa baktım. Sonra Anand'ın sesi bana ulaştı... keşke sağır olsaydım:

"Söz verdin, Juan! Bana biraz saygın varsa, Bu konudan söz etme — olayı inkâr et."

Ona saygı! Söz vermek! Elleri sinirli sinirli seğiriyordu. Daha uzun boylu, ince uzun, alaycı yüzü olanına baktım ve neden durduğu yerde boğazını sıkarak öldürecek kadar cesaretim olmadığını merak ettim. Keşke Hindistan'ın bir parçası olmasaydı,.. keşke bu harekette olmasaydı!"

Anand ile ben yalnızdık. Şimdi ağır ağır yürüyordu. Ne zaman ona baksam kırılmış saçını görüyordum. O gece uyumaya çalıştım. Saatler geçti ama uykum gelmedi. Sonra karanlığın içinden bir ses geldi... tuhaf bir ses. Gürültü çıkarmadan dirseğimin üstünde doğrulup karanlığı dinledim... Anand'ın odasını dinledim. Evet, hıçkırma sesiydi! Yataktan fırladım ve çıplak ayakla, karanlığın içinden yatağına koştum. Gözleri ıslaktı. Yüzüme dökülen yaşlarla, başını ellerimin arasına alıp yüreğime bastırdım. Beni itmeye çalıştı. Bense şiddetle, barbarca tuttum onu. "Yapamayacaklar, Anand! Yapamayacaklar!"

Sessizce uzandı. Sonra sesi geldi, gece kadar ağır sesi.

"Kendimi felç olmuş hissediyorum, canım. Elim kolum bağlı... Hiçbir insandan korkmadan daha önce, ne özel ne de genel olarak... şimdi biri bana cevap vermek için ayağa kalktığında hep korkacağım... hep."

Başına defalarca saplandı sözleri. Herşey bundan daha iyiydi... hayat boyu yalnızlık bile daha iyiydi. Bir günlüğüne sevmiştim... kuşkusuz kimse hayattan daha fazlasını isteyemez.

"O halde beni terketmelisin, Anand. Açıklama için bir şeyler bulursun... bütün suçu üstüme at. Bundan dolayı beni terkettiğini söyle. O zaman sana saygı duyarlar. Çalışman benden daha önemli."

"Gidemem. Yıllardır senin gelişini bekliyor gibiyim. Sensiz yaşamım boş olur. Başka türlü olsaydı bile, ilkeden dolayı kalırdım."

Kollarına atılıp göğsüne yaslandım. Yanağımın altındaki yüreğinin düzenli atışıyla rahatsız bir uykuya daldım. Rüya gördüm:

Dünyanın dış kenarında duruyordum. Toprak altımda ve arkamda uzanıyordu. Kendi ağırlığımla havada asılıydim. Çevremde evren vardı — koyu mavi, griyle karışık. Değişmeden, hiç son bulmadan. Önümde, üstümde, altımda bu renkten başka bir şey yoktu. Sonsuzluk bu, diye düşündüm.

Sonra yavaşça yukarıya ve aşağıya baktım, gözyaşları düşüyordu. Tam yüzüme düşüyorlardı, geniş koyu, gri damlalar ve yanlarında küçük gül renkli damlalar. Dinledim... altımdaki boşluğa düşüyorlardı, sessizce... ses çıkaracak hiçbir şey yoktu. Geliş-gidişlerini duymadım. Ne kadar yavaş ve sonsuzca düşüyorlardı!

Büyük gri damlalar acı gözyaşlarıydı, sorgulamayan sonluluğu anımsadım. Küçük gül renkliler ise neşe gözyaşlarıydı, öyle yavaşça düşen.

Tepemde sonsuzluk uzanıyordu, sessiz sınırsız. Bulanık bir homurtu geldi... kozmik evrenin bulanık, hiç dinmeyen homurtusu. Anlayışsız genişliği varlığıma doldu.

Huzursuzca döndüm ve uyandım. Sonsuzluk ruhumda asılı duruyordu. Yoğun bir umutsuzluk sardı içimi. Anand'ın yüreği şakağımın yanında atıyordu.

Anand masasında yazı yazıyordu. Yoldaşlarının çıkarmaya karar verdikleri dergi için yazdığım yazıyı önüne koydum. O okurken, durup saçlarına baktım — beyazlar siyahın üzerinde belirgindi. Bir ay daha geçmeden beyazlaşabilirdi! Gözlerimi başından ayıramıyordum. Juan Diaz'ın arkamdaki şöminenin önünde oturduğu küçük odayı bir kez daha anımsadım — geçen aylar, alaycılığım, mutsuzluğum.

"İyi bir yazı değil," diye başladı. "İzin ver, canım — yazmaktan vazgeçmelisin, en azından bir süre. Söz etmeye değmeyecek kadar kötü yazıyorsun. Ayrıca başka nedenlerle de yazmaman daha iyi olur."

"Hangi nedenler?"

"Yazdıklarının hiçbir etkisi olmaz — düşüncelerinin kendi yaşamını haklı çıkarına girişimi olduğunu söyleyecekler."

"Bana ne yapıyorsun!" diye haykırdım.

Ayağa fırlayarak, "Ya sen bana ne yaptın?" diye bağırdı cevap olarak.

Aramızda gene sert sözler söylendi. Sonunda teslim oldum, sonra odama gidip ağladım.

O gece rüya gördüm:

Önümde büyük beyaz bir el uzanıyordu, iç kısmı yukarda, çevresinde en karanlık geceden daha koyu bir karanlık. El yavaşça, değişmeden döndü ve elin arkası karanlığın ardına gizlenirken avuç içi parlak ışıktaki parlıyordu, dönerken avuç içi karanlıkta yok oldu, bu kez elin arkası aydınlandı. Dönüyor, durmadan dönüyordu. Dönerken büyük bir hım-m-m sesi duydum... hım-m... hım-m-m... Her sesle birlikte beyaz avuç içi ortaya çıktı, sonra kayboldu, ortaya çıktı, kayboldu, ortaya çıktı, kayboldu. Yaşam ve ölüme, yaşam ve sonsuzluğa baktığımı bilerek, büyülenmiş bir şekilde seyrettim. Beyaz parlayan avuç içi, karanlıktan bir anlığına ışıldayan yaşamdı. Karanlık sonsuzluktu.

Yaşam ve ölüm... yaşam ve ölüm... yaşam ve ölüm... bilincimde atıyordu.

Haykırarak uyandım. Umutsuzluk gene beni tutsak aldı.

Anand kapının yanında duruyordu.

"Canım, iki yoldaş bizden bir aylığına borç para almak istiyor. Hemen Avrupa'ya gidiyorlar... oradan bize parayı gönderecekler. Yanımda biraz para var... sende hiç para var mı?"

Ona baktım. Gözlerim kırılan saçına takıldı. Benden para istemekten hoşlanmazdı... bu yüzden hemen ve soru sormadan parayı verdim.

"Onlara içeri girmelerini söyle."

"Aşağıdalar... içeri girecek zamanları olmadığını söylediler."

Çok geçmeden geri döndü.

"Kimdi?" diye sordum.

Kül rengi yüzünü çevirip söyledi — Juan Diaz ve o gece Anand'a gelen Hüseyin Ali Han

"Anand... bu şantaj!"

"Sen ne yapardın?"

"Onları defederdim!"

Bana pişmanlıkla baktı. "İyi, böyle kişisel duyguların işime karışmasına izin veremem!"

"Bize yaptıklarından sonra buraya gelmeye hakları yok. Başka birinden borç alabilirlerdi."

"Senin yöntemlerin tüm Avrupa ve Hindistan'da senin hakkında konuşmalarını sağlar — gittiğimizde Hindistan pazarlarında senin olayını duyarsın!"

"O zaman onlara gerçeği anlatırım!"

"Kim dinler ya da inanır?... Öykü ağızdan ağıza hızla dolaşacak. Doğrusunu anlattığında kimse seni dinlemeyecek. Yalanlar her zaman doğrulardan daha hızlı yolculuk ederler. Seni temin ederim — bu sefil olayın gömülmesine izin vermelisin, örtbas etmelisin."

Kızgınlık, yenilgi beni tüketti. böyle kapana kısılmaktansa, bir evin çatısına çıkıp öyküyü olduğu gibi anlatmayı istedim. Keskin bir acılık beni yiyip bitirdi; Üzüntülü bir seks öyküsünün böyle umutsuzluğa yol açtığını düşünmek — yalnızca Juan Diaz'a değil, Anand ile bana da! Anand'ın yüzüne bakarak, öfkeden konuşmadan durdum. Fakat şakaklarındaki beyaz saçları ve üzüntüyle gerilmiş yüzüne bakarak, öfkem acıya dönüştü. Suçluluk ve kafa karışıklığı, mantıksız duygular kapladı içimi, sonunda tükenmiş bir haldeydim.

O gece saatlerce uyumadan yatarak, penceremden kara gökyüzünü ve yıldızları izledim. Sorunun çözümünü buldum — Anand'ı terketmek; gitmek ve geri dönmek. Fakat düşünceyi kafamdan uzaklaştırdım — başka bir yol olmalıydı. Gitmek — benden başka kimse acı çekmezdi, çünkü erkekler cinsel tarihlerini birbirlerine ancak övünmek için anlatırlar; yalnızca kadınlar konusunda böyle fizyolojiktirler. Beni üzen etim yüzünden yargılanacaktım. Bu böyle sürerse, yaşamım zehir olacaktı. Buna karşın, Anand'ı terkedersem, işimden de ayrılmak zorundaydım; ve bu iş benim için Anand kadar değerliydi. İkisi tek bir şeydi.

O gece rüya gördüm:

Küçük odada duruyordum ve ateşin ışığı yüzümde parlıyordu. Biri ateşin önünde oturuyordu. Yakından, daha yakından baktım. Hayır, o değildi... o... Ölüm'ün yüzü... ve ölüm, ölü annemin yüzüyle dev gibi bir kadındı! Fakat düşük omuzlarıyla... o adam! Yanakları mezardan çıkmış gibi şişmişti, dudakları ayrılmış... çirkin.

Ölüm başını çevirdi ve korkunç ağız gülümsedi... hiçbir şey söylemedi. Gülümseyişi korkuma karşı bir meydan okumaydı. Meydan okumaya yanıt vermek için yavaşça yaklaştım... dehşetle öne eğildim... ve Ölüm'ün önce bir yatağından, sonra öbür yatağından öptüm.

Yeniden dik durdum. Fakat ölüm bir kez daha gülümsedi... bir kez daha korkaklığıma meydan okudu. Korkunç yüzden saklanmak için gözlerimi kapadım, sonra eğildim... ve Ölüm'ün ağzını öptüm!

Çılgılık attım — ve uyandım.

Gece ağırdı. Yorganı atarak ayağa fırladım, kapımı açıp soğuk yerlere basarak Anand'ın odasına koştum. Rüyalardan bile kaçmak istermiş gibi başını yorganın altına iyice gömmüştü. Derin uyuyordu. Eğilip omzuna dokundum... Dokunmamla omuzu titredi, uyurken bile.

"Anand! Anand!" Panik içinde onu sarstım. "Anand, artık dayanamıyorum!"

Siçrayarak uyandı. Yüzümü yastığına gömüp titreyerek yattım.

Hastaydım, Başım duygusuz, yüreğim sıkıştı. Bir el beni boğuyordu sanki. Tepemdeki tavan sağa sola sallanıyordu. Haftalarca hasta yattım; sonra kalkıp işe döndüm ve tekrar yatağa döndüm. Birden yere düşüp hareket etmeden, sonsuzluk içinde yattığımda başladı. Dilim tutulmuştu. Bedenimin ya da irademin tüm kontrolü yok olmuştu. Aklım boşlukta sonsuzca yüzüyordu. İyileşip yeniden işe döndüm; sonra yeniden hastalandım ve yeniden iyileştim. Şimdi gene yataktaydım ve çok geçmeden ayağa kalkacaktım. Bu işkenceye son verecek hiçbir çıkış bulamıyordum.

"Sanırım benim hatam olduğunu düşünüyorsun," dedi, hastalığımdan söz ederken yüzü beyaz ve mahzundu.

Yüzümü duvara çevirip yanıt vermedim. Hatanın kimde olduğunu —ya da birinin hatası olup olmadığını— bilmiyordum. Yalnızca vardı. Hastalığımanın ne olduğunu bilmiyordum — fakat içimi denetlenemez bir korkuyla dolduruyordu. Delilik — böyle mi olurdu! Anand bana baktı — şefkatle, yorulmadan. Doktorlar çağırdı. Hiçbir belirti bulamadılar. Biri belki isteriktir dedi; bu modern kadınlar sinir

hastalıklarını daha çekici bulur görünüyorlardı.

"Dinlenmek istiyorum; huzur istiyorum," dedim Anand'a

"Ne demek istiyorsun?"

"Gitmek istiyorum."

"Bensiz mi yoksa benimle mi?"

"Sensiz. Bir arkadaşım var... dinle, Anand... Danimarka'da bir arkadaşım var. Beni sık sık oraya davet ediyor. Belki orada daha iyi olurum."

"Bensiz gitmek istiyorsun! Başkalarıyla huzur buluyorsun, benimle değil!"

Mutsuzlukla ağladım.

Gene de aklım bu umuda yapıştı. Ya da —belki— gidip hiç dönmeyecektim. O, Anand ve ben birbirimize zarar veriyorduk. Koşullar bize zarar veriyordu. Aşkımız — hastalığım bize zarar veriyordu. Anand bana umarsızca yapıştı... Kalamazdım... Bu delilik ya da... ölüm demek olurdu.

O gece gene rüya gördüm:

Ateşin duvarlara yansıdığı o küçük oda gene ve... yerde yüzükoyun yatmış bir figür. Figüre doğru eğildim, elimde sedef saplı bir bıçak vardı. Yıllardır yanımda taşıyıştım. Ateşin ışığı, odanın ucundaki gümüş topuzu yakaladı. Figürün geniş omuzuna dokundum, o da ağırlığı, geriye yuvarladı. Ateşin ışığı yüzünü aydınlattı... evet... oydu, Juan Diaz... ölümünde de yaşamındaki kadar yakışıklı. Elimdeki bıçağa baktım... kanlıydı. Söz edilemez bir mutsuzluk, bir felaket yükü doldurdu yüreğimi.

Kanepeye oturdum... o kanepe... ayaklarımın dibindeki o soğuk, gri vücutla konuştum. Duygusuzca, "omuzların çökmüş," dedim, "ve gümüş kemer token çalınmış."

Sesim odayı doldurdu. Ölü adamın yüzü gülümseyip cevap verdi: "Sana aldığım gıysileri geri ver!"

Bir çılgınlıkla uyandım. Anand karanlığın içinden yanıma geldi, titreyerek, dehşet içinde ona sarıldım.

"Ne oldu, canım... Ne oldu?"

"Rüya gördüm... rüya gördüm... neden, Anand, unuttum!"

Mutsuzlukla ağladım.

Sonra derin bir uykuya daldım. Birden gecenin ya da yüreğimin derinliklerinden net sözcükler duyuldu:

"Yılları ... say!" Gözlerimi açtım ve karanlığı terör içinde dinleyerek, yazgının sesi gibi görünen sesi dinleyerek yattım. "Yılları... say!" Bu ne demekti! Yaşamımın yılları, Anand'ın yaşamının yılları, bu yılların mutsuzluğu, yanımızdan geçip giden yıllar.

Yeniden uykuya dalmadan önce saatler geçti — deliliğin başlangıcı olabilir miydi bu? Anand'ın saçları beyazlaşıyordu... "Yılları say." Hangi yıllar!.. Hangi yıllar! Hangi Yıllar! Yoksulluk, yalnızlık yılları, kasvetli gelecek yılları — Anand'la birlikte ya da... Anand'sız? Sevdiğim adam olmadan. Onunla kalırsam — yaşamı siyasal ve kişisel olarak mahvolurdu. Yıllar! O gece yılları saydım. Ve karar verdim. Özlediğim, mücadele ettiğim ve yalan söylediğim aşkımdan beni mahrum bırakacak, sevdiğim harekette tüm çalışma umudundan mahrum bırakacak son kararı aldığım zaman, yaşamın kendisinden vazgeçmeye karar vermiş gibiydim. Fakat aylardır ilk kez rüya görmeden uyudum.

Ertesi sabah müşfik bir el beni sarstı, Anand diyordu ki:

"Uyan, canım —neler olduğunu dinle— uyan, Marie! Kendini daha iyi hissediyor musun? Beni dinle — haberlerim var. İşte kahveni al."

Yavaşça bilincim yerine geldi. "Kahve için teşekkürler."

Elleri saçlarımı okşarken, ona kararımı açıklayana dek beenden uzakta durmasını isterdim.

"Canım, ciddi haberlerim var!" Elleri saçlarını okşadı. Belki yalnızca korkunç düşler görmüştüm. Gün ışığı çok somuttu. Karar vermeden önce bekleyecektim.

"Yeni bir adam Japonya üzerinden Hindistan'dan geldi. Juan Diaz'ı casus olmakla suçluyor." Anand'ın sesi bana ulaştı. Konuşmadan dinledim.

"Bütün bu yıllar boyunca casusmuş. Savaş sırasında Hindistan'daydı. Hiçbir devrimci oraya gidip de geri dönmedi. Fakat o her yerde güven içinde yolculuk etti."

Sesi devam etti, şimdi acı doluydu: "Belki de seni yakalatan oydu."

Yakalanmamdan önceki hastaneyi... sonra ondan bir önceki geceyi... Juan'ın gelip Talvar Singh hakkında soru soruşunu — bunun, bir kadının onun bilmediği bir şeyi bilmesine dayanamadığından dolayı olduğunu sanmışım — anımsadım. Gizli Servis'i ve sorgucuların bana sordukları şeyleri anımsadım — sonra giderken Sardarji'nin yüzündeki tuhaf ifadeyi.

Anand'ın sesi devam etti: "Bize neler yaptığını ve gelecekte neler yapacağını bir düşün. Şimdi biliyoruz, seninle ilişkisinden dolayı açıkça övünecek — bunu beni mahvetmek için yapacak."

Uzun süre yattım ve uzun süre Anand konuşmadı. Kalktım, geceliğimi giydim ve bir iskemleye tutunarak durdum.

"Pekâlâ, Anand, bunu sana karşı kullanamayacak, çünkü ona bu fırsatı vermeyeceğim. Gidiyorum. Yaşamımıza artık dayanamıyorum. Erkekler böyle bir silahı erkeklere karşı kullanmazlar — yalnızca kadınlara karşı kullanırlar. Juan benim yüzümden seni incitebilir. Beni incitemez — çünkü ben incitilmeyi reddediyorum."

"Ne demek istiyorsun — gitmek."

"Gidiyorum ve dönmeyeceğim — ya da sen gitmelisin. Artık mutlu değiliz. Hastayım ve çalışmam mahvoldu. Gazetem hastalığım sırasında bana yardım etti ama sonsuza dek yardım edemezler. İstifa edip gideceğim."

"Gitmek — nereye gidiyorsun!"

"Danimarka'daki Karin'in yanına — oraya gittiğinden beri bir süreliğine yanına gelmem için beni zorluyor. Gidiyorum."

"Gidemezsin! Beni sevdiğini söylüyordun!"

"Sevgi, evet. Fakat sana bak — bana bak. Aramızda güven ve anlayış yok — ve bunlarsız da sevgi olmaz. Her ikimiz de mutsuzuz. Artık sürdüremem."

"Mutluyduk."

"Çok pahalıya patladı — şu birkaç an."

"Değişebiliriz..."

"Juan Diaz olayını değiştirebilir miyiz? Bu olay sana karşı her zaman siyasal bir silah olarak kullanılacak. Bundan sonra yalnız olmayı yeğlerim."

"Ya aşkımız — ve istediğimiz çocuklar?" Sesi acıydı.

Gözlerimi kapatıp haykırdım: "Bana daha fazla acı çektiirme! Yaşamdan nefret ediyorum... Aştan nefret ediyorum!"

Ani bir hareketle, yüzünü elleriyle örttü. "Yaşamdan nefret ediyorsun — tanıştığımızda etmiyordun!"

Onu dehşete düşüren şey, sevgiden değil de yaşamdan nefret edişimdi. Sonra bana olan aşkının kendisinden daha büyük olduğunu anladım. Uzun bir süre konuşmadan durduk. Sonra:

"Bundan sonra adamlarımızın seninle birlikte çalışmayacağını biliyorsun," dedi.

"Böyle olmasi gerekiyorsa olsun... Yalnız olmalıyım..."

"Ve ben de yaşamındaki başka bir adam daha olacağım!"

"Anand!"

"Bunu söylediğim için üzgünüm... mutsuzum... beni mutsuz, zavallı, umutsuz yaptın..."

"Her zaman böyle olacak. Lütfen git — yoksa ben gideceğim." bunu söylerken kendimi cansız. düşünme ve hissetme gücünden yoksun hissettim.

"Allahım, beni öldürmeye mi çalışıyorsun, Marie!"

"Seni korumaya çalışıyorum — bir an önce git, yoksa ben gideceğim."

Odamdan çıkmak için dönerken, bir iskemleye çarptığını işittim. Kapıyı arkasından kilitleyerek döndüm ve kendimi yüzükoyun yatağa attım. Odasından hiç ses gelmiyordu. Sonra ayak seslerini duyunca kafamda onu izledim — gövdesini— sonra geri döndüm. Uzun sürdü; evden çıktı ve sonra yanında biriyle döndü — gövde

sürükleniyordu. Ayak sesleri kapıma yaklaştı — dinlerken sessizlik. Sendeleyerek koridorda yürüdü, kapı kapandı ve merdivenleri indi. Dış kapı kapandı. Sessizlik. Boşluk. Saatler geçti. Yatağımın yanı başındaki kahve uzun süre önce soğumuştur. Üşüyordum ve uyuşmuştum. Yavaşça, güçlükle ayağa kalktım ve hazırlanmaya başladım. Bu evden uzakta — bu ülkeden uzakta..

Sonsöz

Rosalind Delmar

Toprağın Kızı, tuhaf, karışık, otobiyografik bir romandır. Agnes Smedley, Marie Rogers karakterine kendi yaşadıklarından çok şey katmış, onu kendisi yapan duygusal çatışmaların ve siyasal düşüncelerin kurgusal bir temsilini yaratmıştır. Yaşamının 1940'a kadar olan bölümüne kadar uzanan *Battle Hymn of China*'da *Toprağın Kızı*'nı "Yaşamıma yeniden yön vermek için umarsız bir girişim," olarak tanımlıyor. Geçmişten kopmayı değil, fakat kendine gelişi ve iyileşmeyi, duygusal yaşamındaki, çocukluğunu ve genç kızlığını şekillendiren savaşın hâlâ varolduğunun ve geleceğin yönünü belirleyeceğinin kavranmasını temsil ediyor.

Roman biçiminde karar kılması önemli bir kavrayışın işaretidir: Böyle bir yeniden yapılanma işine girişmek, tutarlılık ve süreklilik duygusu vermek yaratıcı bir düş gücü çabası gerektirir ve hepimizin birer kurgu karakterinin olduğunun bilincine varmayı ifade eder.

Kurgusal biçimin avantajı da vardır. İsimler değiştirilebilir, olaylar yeniden düzenlenip farklı bir zaman dizisine uyarlanabilir, yaşamda birbirine dolaşmış düğümler ayrılabilir. Bu tür değişiklikler *Toprağın Kızı*'nda yapıldı ve kimsenin duygusal dürüstlükten kuşkulanmamasına karşın, Marie Rogers'ı tamamen Agnes Smedley olarak düşünmek bir yanlış anlama olur. Bu sonsözün amacı, hem onunla yaratusı arasında ayırım yapılmasına yardımcı olmak, hem de *Toprağın Kızı*'nı okumaktan kaynaklanan kaçınılmaz sorulara yanıt vermek için, Agnes Smedley'in yaşamından kısa bir özet vermektir: Agnes Smedley kimdi? *Toprağın Kızı* yazıldıktan sonra ne oldu?

Agnes Smedley, 1892'de Kuzey Missouri'de, yoksul, cahil bir köylü ailede dünyaya geldi. Babasının sürekli servet kazanma umudu vardı, bu servetin arayışında aileyi de peşinden, güney Colorado ve kuzey New Mexico'daki Rockefeller'in maden kamplarına sürükledi. Onbeş

yaşına gelinceye dek Smedley'in bildiği tek gerçeklik buydu. *Battle Hymn of China*'da şöyle diyor: "Kamplarda ilkel bir hayat sürüyorduk, fakat bilgi yoksulluğumuzun fiziksel koşullarımızdan çok daha kötü olduğunu şimdi anlıyorum."

Bu ilk yıllarda onda uyanan duygu ve düşünceler, *Toprağın Kızı*'nda açıkladığı gibi, politikasındaki üç başat özelliğin gelişiminde biçimlendiriciydi — sosyalizmi, feminizmi ve enternasyonalizmi. Babasının çok çalışmanın maddi ödül getireceği yolundaki naif inancını gözlemledi, oysa çok çalışmak sömürü yasalarına daha da boyun eğmeyi getirmişti. Annesinin yaşamını, başka birinin kamçısına düşkün bir bağımlılık olarak gördü. Yalnızca siyasal haklarını küstahça kullanması, başını kaldırmasına izin verdi. Aile, teyzenin fahişelikten kazandığı parayla ekonomik olarak ayakta kaldı: bu ona aşağılama getirmesine karşın, para kazanana saygı da getirdi. Tanık olduğu bozuk cinsel ilişkiler, eskiden bağımsız bir çamaşırcıyla kıskanç kocası arasındaki konuşmada toplandı:

Adam— "Sana aldığım elbiseleri geri ver."

Kadın— "Kahretsin, seni sevdiğimi biliyorsun."

İçinde doğduğu varlık koşullarına duyduğu dehşet, "başka bir yer", devrimci özgürlük rüyalarının bozulmadığı ve varolmada bir anlam bulacağı başka bir yer isteğine dönüştü.

Agnes onaltı yaşındayken annesi öldü ve kız kardeşinin bebeği, genç kız kardeşi ve erkek kardeşine bakma işi üstüne kaldı. Fakat kafasında çocuk bakımına karşı kararlar vardı:

"Öyle görünüyor ki, erkekler her yere gidebilir, herşeyi yapabilir, yeni dünyalar keşfedebilir, ama kadınlar geriden izler ya da çocuklarla evde otururdu. Böyle bir yazgıyı reddettim. Kız kardeşimle yeğenim için birkaç ilkel düzenleme yapıp erkek kardeşlerimi babama bıraktıktan sonra, yıllarca sürecek yarı serseri bir yaşama başladım." (*Battle Hymn of China*)

Bu gezginliğin sürekli özelliği okuma isteğiydi ve 1911'de, ondokuz yaşında, Temple Normal College (şimdi Arizona devlet Üniversitesi)'da bir yıl özel öğrenci olmayı başardı. Burada kolej dergisinin editörü oldu. Bu okulda kocası Ernest Brundin ve kız kardeşi

Thorburg Marie'yle tanıştı. Anne olma korkusu ve kürtajlar, aşk ve evliliği aşağılayıcı kulluk ve bağımlılık —şimdi olmasa bile gelecekte— ve duygusal sorunlardan kaçma kararlılığı yüzünden evliliği başansız oldu.

Evlendikten sonra San Diego Normal School (şimdi San Diego Devlet Koleji)'a giderek daktilo dersi verdi. 1916'da, Özgür Konuşma Hareketi'ne katıldığı için işinden kovuldu. San Diego'dan New York'a dönerek orada yaklaşık dört yıl kaldı.

New York'ta Agnes Smedley kendini tamamen siyasal faaliyete ve okumaya verdi. Para kazanmak için önce sekreterlik yaptı. Akşamları üniversiteye gidiyordu. Sosyalist günlük gazete *Call*'a ve feminist *Birth Control Review*'a yazı yazdı. Aynı sıralarda yaşlı bir Hintli sürgünle, Lala Laipat Rai (*Toprağın Kızı*'ndaki Sardar Ranjit Singh) ile tanışarak, ondan Hindistan tarihini öğrendi, amacı Hindistan'da öğretmen olmaktı. Hintli aracılığıyla, genç Hintli milliyetçilerle tanıştı ve onlar için bir tür "iletişim merkezi" oldu.

Bu faaliyetler sonucu ve İngiltere'nin Hintli sürgünlere karşı müdahalesi yüzünden, 1918'de Saliendra Nant Ghose (*Toprağın Kızı*'ndaki Talvar Singh) ile birlikte gözaltına alındı, Muhbirlik Yasası'yla suçlandı ve mahkemeye çıkarılmadan New York'un Tombs cezaevine kondu. Altı ay sonra, anlaşma imzalandıktan sonra, kısmen, doğum kontrolü hareketinin feminist lideri Margaret Sanger'in yattığı kefaletle serbest bırakıldı. Doğum kontrolüne karşı eyalet yasalarını ihlal etme suçundan yargılanıyordu o da.

Cezaevinden çıkınca, ilk kitabı *Cell Mates*, (Hücre Arkadaşları)'i yazıp yayınladı; kitap, cezaevinde tanıştığı kadınlardan esinlenen kısa öykülerden oluşuyordu. En küçük erkek kardeşinin Fransa'da savaşa gönderilmeden önce, onu cezaevinde görmeye çalıştığını ve diğer erkek kardeşinin gündelik işçi olarak çalışırken öldürüldüğünü de — romanda zaman olarak birbirinden ayrılmış olaylar— öğrendi. O zamanlarda ABD'nde, Amerikan kapitalizminin baskı ve sömürsünü en vahşi biçimiyle yaşamakta olan ailesine yardım etmek için parmağını kıpırdatmadığı, *Toprağın Kızı*'nda açıklanmıştır. Onlara karşı hissettiği suçluluk ve acı yükü Agnes'in kolunu kanadını kırdı. Kendini koruma duygusu onlardan

uzaklaşmasına yol açtı; kendini ifade etme ve faaliyet için tek seçenek gönüllü sürgünde yatıyordu.

~*Toprağın Kızı*, Marie Rogers'ın sürgüne gidişiyile biter: "Dış kapı kapandı. Sessizlik. Boşluk. Saatler geçti. Yatağımın yanı başındaki kahve uzun süre önce soğumuştur. Üşüyordum ve uyuşmuştum. Yavaşça. güçlkle ayağa kalktım ve hazırlanmaya başladım. Bu evden uzakta — bu ülkeden uzakta..." Romana, Agnes Smedley'in yaşamı perspektifinden bakarsak, bu anın gerçek değil sembolik olduğunu görürüz,

Romanda Marie Rogers, sonunda Hintli Devrimci Anand ile ilişkisini kopardıktan sonra ABD'nden ayrılır.

Gerçekte cezaevinden çıktıktan sonra Agnes Smedley muhabir olarak çalıştı ve Hint hareketiyle yoğun ilişkisini yeniledi, fakat bir yıl sonra, 1919'da Hindistan'a ulaşmayı umarak Avrupa'ya gitti. Önce Danzig'e, ardından, Hindistan devrimci komitesinin karargâhının bulunduğu Berlin'e gitti. Orada, romanda Anand adıyla verilen Virendranath Chauopadhaya ile tanıştı.

Tüm romantizmi, duygusal kişiliğinin aşın uçları, boyun eğme isteği —isyanın altında yatıyordu— onunla ilişkisinde sentezleşti. *Battle Hymn of China*'da şöyle diyor:

"Bir fırtına gibi, doğasına göre varoldu, dokunduğu herşeyi emerek, etkileyerek. Yaşam biçimimiz benim değil onun seçimiydi; evimiz, büyük ortak Hint ailesinin küçük kopyasıydı. Hasta olan her Hintli evimize gelir, ben de onlara bakardım. Bir keresinde iki kişiye birden baktım. Her kasttan Müslümanlarla Hindular, bir tren istasyonu ya da otelden geçiyormuş gibi bizim evden geçerlerdi."

Aralarındaki sorunlar, ilk elden bilgisi olmadığı bir ülkeden gelen mültecilerle birlikte çalışmanın getirdiği siyasal sorunlar ve kendi iç çelişkileriyle kararsızlıkları onu intiharın eşiğine getirdi. Ve sinir bozukluğuyla kendini bu ilişkiden kurtarmaya çalıştı.

Birkaç yıl yoğun acı çektikten sonra, Freud'un bir Alman arkadaşıyla tanışıp psikanalize başladı. Bu dönemde, *Toprağın Kızı*'nda ilk rüya olarak anlattığı bir imgeye yakalanmıştı: "Açılmış

avuçlarımda küçük bir Çin vazosu tutuyor ve onun güzelliğini düşünüyordum. Yandan bir çatlak oluşup genişledi, vazo kırıldı ve parça açık avucuma yuvarlandı. Yaşamımı simgeliyor gibiydi." (*Battle Hymn of China*) Biraz daha iyi olunca, İngilizce dersi vermeye ve Hindistan tarihini incelemeye başladı. 1927'de Danimarka ve Çekoslovakya'da kalarak *Toprağın Kızı'nı* yazdı.

Berlin'e dönünce, Çin'e, oradan da Hindistan'a gitme planları yaptı. Berlin'deki ilk yıllarında, ilk Devlet doğum kontrolü kliniği kampanyasında çalıştı ve Alman sosyalistlerle arkadaşlık kurdu. Käthe Kollwitz onun arkadaşındı ve daha sonra Çin'de, Çin'e gravürü sokan Lu Hsun'la birlikte, Kollwitz'in gravürlerinin basılması için çalıştı.

Bir Alman komünisti aracılığıyla Frankfurter Zeitung'un (o dönemde Bertolt Brecht ve Benjamin Franklin'in yazarları arasında yer aldığı ünlü Alman gazetesi) muhabiri olarak Çin'e gitme işini ayarlayabildi. Gazete, Agnes'in Çin'e varışıyla çakışması için *Toprağın Kızı'nı* baş sayfasında dizi olarak verdi. Çin'i, Emperyalizme karşı Lig'e katılımı ve Berlin'de Virendranath Chattopadhyaya'nın birlikte çalıştığı Çinli devrimciler sayesinde tanıyordu. Başta Çin'in, Hindistan'a giden bir atlama taşı olacağını ümit etmesine karşın, Çin ve Çin devrimiyle o kadar derinden ilgilendi ki, yaşamının sonuna dek bu ilgi kaldı. Daha sonra şöyle yazdı:

"Ayağımı Çin toprağına değdirdiğim andan itibaren, yavaş yavaş önümde iki seçenek olduğunu kavramaya başladım. Çevreme soğukluk ve kayıtsızlık, hatta düşmanlık koruyucu duvarları inşa ederek, kendimi ahlâksız insanlık selinden koruyabilirdim. Beni rahatsız edenlere küfür edip vurabilirdim; ya da yaşam ırmağının ortasında durup bana tüm gücüyle vurmasına izin verebilirdim—hırsızlığı, hastalığı, hatta ölümü tehlikeye atarak. Uzun süredir ikinci yolu seçtim; sonra deneyim bana, kendimi bir ölçüde koruyarak bu yolu değiştirmeyi öğretti. Çin'deki son yıllarımda, yeniden değişip ırmağı tüm gücümle kavradım. Bazıları bana idealist, diğerleri aptal diyor; kimilerine göre ise hem idealist hem aptalım." (*Battle Hymn of China*)

Agnes Smedley 1928'de Mançurya Yoluyla Çin'e girdi ve burada Japon ekonomik sızmasını ve askeri yapılanmayı incelemeye

başladı. Yazdığı yazılar, *Frankfurter Zeitung* doğruluklarından kuşku duyduğu için, Japonların Mançurya'yı işgal ettiği 1931 yılına dek yayınlanmadı. Üç ay sonra gerçek Çin'e giderek, her yerde devrimcilerle temas kurmaya çalıştı, çalışma koşullarını inceledi, tek tek insanlarla röportaj yaparak bu öyküleri, 1933'de yayınlanan Çin üzerine ilk kitabı *Chinese Destinies*'de topladı. Aynı sıralarda dayanışma çalışmasına da başlayarak, 1932'de kurulan kısa ömürlü Çin Yurttaşlık Hakları Ligi'nin kurulmasında yardımcı oldu ve Şanghay'da bir doğum kontrolü kliniği kurulmasına girişti. Lig, 1933 yazında sekreteri suikaste kurban gittikten sonra faaliyetini durdurdu.

Çin üzerine kitapları, Agnes Smedley'in mükemmel bir muhabir olduğunu gösterir. Hangi yanda olduğunu, ya da siyasal çözümlemelerini hiç saklamadı. Devrimci savaşıma bu cesurca katılımı yaşam tehlikesi ve kişisel ifturalar da getirdi: Japon basınında suçlandı ve bir İngiliz propaganda yayını, Agnes'in her zaman yalancı olduğunu iddia ederek, *Toprağın Kızı*'ndan (o sırada Çince'ye çevrilmişti), annesinin, onu, kuşun öyküler anlattığını ve rüzgarın sırtında öyküler taşıdığını öne sürmesi yüzünden nasıl kamçıladığını alınılularak kanıtladı. Çin hükümeti birçok kere Alman hükümetine sözleşmesinin iptal edilmesi için başvurdu. 1932'de *Frankfurter Zeitung*'u *I.G. Farberindustrie* satın aldı ve gazete, faşizmi destekleyen sanayi sermayesinin sözcüsü haline geldi Sözleşmesi bitince Agnes'in yerini faşist bir propagandacı aldı.

Ne var ki o sıralarda sağlığı bozulmuştu. 1933'de Sovyetler Birliği'ne giderek orada onbir ay kaldı. Önce Kafkasya'daki bir sanatoryumda tedavi gördü, sonra İkinci Çin kitabı *China's Red Army Marches*'i bitirdi. Sonra ABD'ne dönerek, kız kardeşiyle en küçük erkek kardeşini ziyaret etti ve Amerikan basınında muhabir olarak iş bulmaya boş yere uğraştı.

1935'de Çin'e döndü. Arkadaşı Lu Hsun'un evinde, Uzun Yürüyüş'e katılmış bir yazarla tanıştı. Yazar ona yaşadıklarından ve Kızıl Ordu'nun tıbbi malzeme gereksiniminden söz etti. Bu konuşma, Kızıl Ordu'ya birlikte paramedikal birimler kurma ve tıbbi malzeme için para bulma çalışmasının başlangıcı oldu. Bu işle aktif olarak, Çin'den ayrıldığı 1940'a dek ilgilendi. Dr. Normman Bethune'nun

Çin'e gitmesi, onun ve Mao Zedung'un, doktorların gidip Çin devrimine yardımcı olması yolundaki başvurularının sonucu gerçekleşti. Agnes, Çu Teh'le birlikte, bir Hint tıbbi misyonu oluşturulması için Nehru'yla bağlantı kurdu.

Kuzeybatıdaki savaşa ve Şanghay'daki silahlı faşistlerin yarattığı tehlikeyi duyduğu ilginin ve çalışıp dinleneceği bir yer bulma gereksiniminin sonucu olarak şehirden ayrıldı ve kuzeybatı bölgesinin merkezi Sian yakınlarındaki Lintung'a gitti. Orada, Çin uygarlığının beşiğinde, yeniden Çin dili ve tarihini ele aldı ve yeni bir kitap yazmaya başladı.

Bu sayede, General Çan Kay Şek'in kendi adamları tarafından kaçırıldığı ve Japonlara karşı birleşik bir cephe açma konusunda, Çu En-lay da dahil Çin komünist liderleriyle görüşmeye zorlandığı Sian olayına yakından tanık olabildi. Çan Kay Şek, askeri kaynakların çoğunu yabancı istila yerine komünist birliklere karşı harcıyordu; politikaları ayaklanmaya yol açtı. Birleşik bir cephenin kararlı savunucusu olan Agnes Smedley, Sian'dan İngilizce yayınlar yaptı.

Olay kapanıp Kuomintang birlikleri Sian'ı işgal etmeye başladıkları zaman, artık orada güvencede olmadığını anladı. Ocak 1937'de Yenan'daki komünist üsse gitti; tehlikeli yolculuğu göze alan ilk yabancı gazeteciydi. Ağustos'a kadar Yenan'da kalarak, Anti-Japon Askeri ve Politik Koleji için Lu Hsun kütüphanesini kurdu. Kızıl Ordu'nun başkomutanı Çu Teh'le biyografisi üzerinde çalıştı, bir çiçek ve sebze bahçesi kurdu, başarısız bir anti-fare kampanyası başlattı, Kızıl Ordu erlerine Virginia Reel dansını öğretti, yakın kadın arkadaşı, yazar Ting Ling'le feminizmi tartıştı ve Mao Zedung ile birlikte aşkı inceledi.

Sırtını kötü bir şekilde incitmesine karşın, Ağustos'ta muhabir olarak Sekizinci Yol Ordusu'na katıldı ve cephede yazdığı yazılar bir sonraki yıl, 1938'de, *China Fight Back* (Çin Halkının Japon Emperyalizmine Karşı Savaşı, İnter Yay.) adıyla yayınlandı. katlanmak zorunda kaldığı güçlükleri, önsözden yapacağım bir alıntı anlatıyor.

"Makalelerimi göndermeyi sürdüreceğim. Ama onları okurken, bunları hazırlamakta ne büyük sıkıntı çektiğimi dikkate alın lütfen.

Sırtım hâlâ çok kötü ağrıyor ve yazarken inanılmaz acılar çekiyorum. Bir yerde iki günden fazla kaldığımız olmuyor. Sürekli yürüyüş halindeyiz. Ya hep yürüyorum, ya da at üzerindeyim; akşam olunca da çalışmaya başlamak zorundayım. Aynı yerde bir tek gün, bir tek gece bile kalsak, çoğunlukla tüm gece boyunca çalışmam gerekiyor. Yazılarımda yazın kurallarına pek özen gösteremiyorum. Çok bitkinim ve ağırlar nedeniyle yazdıklarımı temize çekemediğim gibi, bazen yanlışlarımı bile düzeltemiyorum."

Ocak ayında Hankov'a gittiler ve bir süre "ekonomik açıdan berbat" durumda oldu.

"Devrimci ünüm tüm iş bulma kapılarını kapattı. Teröre karşı sürekli mücadele ettiğim ve yurttaşlık haklarını desteklediğim için, çoğu insan benim paralı bir komünist ajan olduğuma inanıyor. Öte yandan, komünistler de, tüm yabancıların yalnızca geçimleri için değil, lüks eşyalar için de otomatik olarak para kazanma yollarına sahip olduklarına inanıyorlar."

Bununla birlikte, birkaç ay borç parayla yaşadktan sonra, *Manchester Guardian* ile anlaşma yaparak, 1941'e dek bu gazetenin muhabiri oldu. Kazandığı parayla Kızıl Haç Tıbbi Birlikleri'nde gönüllü çalışabildi, para topladı ve yazılar yazdı. Bu para, onun bir kez daha birlikler ve gerilla gruplarıyla yolculuk etmesini de sağladı. İkili bir işlev görerek, dünyanın savaşımına sempatiyle baktığını söyleyen bir propagandist ve İngiliz okuyucularına haber sağlayan bir gazeteci olarak çalıştı. Bir köyde gazetesine şu selamı kazandırdı: "Çok yaşa *Manchester Guardian*, demokrasinin sesi."

Eylül 1940'ta, Agnes Smedley sağlık nedeniyle Çin'den ayrılıp Hong Hong'a gitti. 1941 yazında, Hong Hong'un düşmesinin hemen öncesinde ABD'ne geri gönderildi. Bir daha hiç Çin'e gidemeyecekti. Çin'den ayrılma kararı, yaşamındaki en önemli bölümlerden birini kapadı: onüç yıllık siyasal eğitim ve mücadeleyi.

ABD'nde Çin üzerine konuşmalar yapıp yazılar yazdı, fakat daha da önemlisi, *Battle Hymn of China* ve Çu Teh'in biyografisi *Great Road*'u yazdı. Diğer kitaplarıyla birlikte ele alındığında, bu iki kitap, Çin devrimci tarihini anlama ve yorumlamaya eşsiz bir katkı, vazgeçilmez başvuru kaynağıdır. *Battle Hymn of China* 1943'de

yayınlandı ve kitabın başarısından sonra, Agnes Smedley, New York State'deki Yaddo'da bir yazarlar kolonisine çekildi. Burada nispeten huzur içinde yaşarken 1949'da verdiği bilgiler karşılığında para alan bir Rus casusu olmakla suçlandı. Orduyu iddiasını geri almaya zorladıysa da (General Mac Arthur'un subayları tarafından bir raporda belirtilmişti), Amerika anti-komünist sürek avının ortasında olduğundan kendini karalistede buldu ve sonuçta iş bulamadı.

Çin'in kurtuluş haberlerinin geldiği o yılın sonunda Çin'e dönmeye karar verdi. Vizeyi beklemek için Londra'ya gitti. Mayıs 1950'de, ülser ameliyatı olmak üzere hastaneye yattı ve ameliyattan sonra öldü. Naaşı Çin'e götürüldü ve Pekin'in dışında törenle gömüldü.

Yaşamı gerçekten de "yarı-serseri bir yaşam" oldu ve çelişkileri, savaşın altüst ettiği Çin'de yansımaları ve onayını buldu. Kendisi kanşık bir yaratık haline geldi: Çin mücadelesinin bir parçası, gene de birçok açıdan Amerikalı; Çin komünistlerini Amerikan devrimci geleneklerinin mirasçıları olarak görüyordu. Genç Agnes Smedley *Toprağın Kızı*'nda şöyle yazabilirdi: "Yalnızca sözcükler yazmıyorum. Kanımla canımla yazıyorum. Deneyimden ve iknadan kaynaklanan nefret ve acı var. Sözcükler bu deneyimi silemez." Çin yeni bir deneyim ekledi: Acıyı tanıyan ve sömürüden kaynaklanan acı ve gölge olmadan yaşayabileceği bir toplum umudu taşıyanları sevmek ve korumak.

Agnes Smedley hakkında daha fazla bilgi "Agnes Smedley: A Working Introduction", Jan ve Steve Mackinnen, *Bulletin of Concerned Asian Scholars* içinde, Ocak-Mart 1975 çalışmasında bulunabilir; bu çalışma, Agnes Smedley'in kısa bir öyküsünü de içermektedir. *Chinese Destinies*'den "Adanmış". Agnes Smedley'in *The Great Road, The Life and Times of Chu Teh* adlı kitabı Monthly Review Press tarafından basılmıştır. Diğer kitapları şu an baskıdadır.

Yayınevimizin Yeni Çıkan Kitapları

Nikolai OSTROVSKI

**SELAM!
YAŞAM ATEŞİ**

J.V.STALİN

ESERLER Cilt 9
(1926)

İ.RENNAP

ANTİ-SEMİTİZM
ve
YAHUDİ SORUNU

AGNES SMEDLEY

ÇİN HALKININ
Japon Emperyalizmine Karşı
SAVAŞI

YAYINEVİMİZİN KİTAPLARI

LENİNİZM DİZİSİ

(SSCB'ndeki Yabancı İşçiler Yayınevi Kooperatifi-1935)

—**LENİNİZM NEDİR?** 1.Defter

—**PROLETER DEVRİMİN TEORİSİ** 2.Defter

—**PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ** 3.Defter

—**TARIM VE KÖYLÜ SORUNU** 5.Defter

—**ULUSAL SORUN-SÖMÜRGE SORUNU** 6.Defter

— **ESERLER Stalin** Cilt: 1 (1901-1907)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 2 (1907-1913)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 3 (1917)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 4 (1917-1920)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 5 (1921-1923)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 6 (1924)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 7 (1925)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 8 (Ocak-Kasım 1926)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 9 (1926)

— **ESERLER Stalin** Cilt: 15 (1938) SBKP(B) Tarihi

— **MATERYALİZM VE AMPİRİOKRİTİSİZM I** Lenin

— **MATERYALİZM VE AMPİRİOKRİTİSİZM - II** Lenin

— **TARİH ÇARPITICILARI** SSCB Enf. Bürosu-Stalin

— **SBKP(B) XIX. (1952) ve SBKP XX. (1956)**

PARTİ KONGRE RAPORLARI Malenkov-Kruşçev

— **SENDİKALAR ÜZERİNE I** Muharebe Olarak Grev

A.S Losovsky

— **SENDİKALAR ÜZERİNE II** Marx ve Sendikalar

A.S.Losovsky

—**ÖRGÜTLENME ÜZERİNE** Lenin-Stalin (3.Baskı)

—**KADIN SORUNU ÜZERİNE**

Marx-Engels-Lenin-Stalin-Komüntern ve Clara Zetkin (2.Baskı)

—**KADIN SORUNU ÜZERİNE SEÇME YAZILAR**

Clara Zetkin

—**Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Hakkında**

POLEMİK (1963)

— **PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜNÜN TARİHSEL DENEYİMLERİ**

Renmin Ribao Yazı Kurulu

—**FRANSIZ DEVRİMİNİN KISA TARİHİ**

A.Soboul

—**LENİN'DEN ANILAR** N.Krupskaya

—**BİRÇOK HAYAT YAŞADIM** A.Kollontai

—**DEVİRİM YILLARI-1905** S.Mstislavski

—**ÜYE MİSİN? ÜYE MİYDİN?..** H.Keil

—**ÖZGÜRLÜK** P.Wahlöö (Roman)

—**BRECHT'İN LAİ-TU'SU** R.Berlau (Biyografi)

—**KILLARI YOLUNMUŞ MAYMUN** G.Dal

—**SELAM YAŞAM ATEŞİ**

Nikolai Ostrovsti

—**ÇİN HALKININ Japon Emperyalizmine Karşı SAVAŞI**

Agnes Smedley

—**TOPRAĞIN KIZI**

Agnes Smedley

—**ANTİ-SEMİTİZM VE YAHUDİ SORUNU**

l.Rennap

Bir keresinde bana şöyle demişti: “Eylemin temelini inanç yap. Bana olan sevginin seni etkilemesine izin verme. Çünkü ben rüzgâra benzerim-yaşlıyım ve bir gün öleceğim.”

Ben yanıtladım: “Ben rüzgârı hep sevdim; hep arkadaşım oldu.”

inter
yayınları